

Pārskats par bērnu stāvokli Latvijā 2015.gadā

Satura rādītājs

Ievads	3
A. Veselīga dzīvesveida veicināšana	4
A.1. Veselības aprūpe	4
A.2. Veselīga un droša dzīves vide	29
A.3. Smēķēšana, alkohols, narkotiskās un citas apreibinošās vielas un citas atkarības	40
B. Cīņa ar HIV/AIDS un STI	51
B.1. Preventīvais darbs	52
B.2. Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība un kvalitāte	55
C. Kvalitatīvas izglītības nodrošināšana	59
C.1. Pirmsskolas un obligātās izglītības pieejamība un kvalitāte	59
C.2. Interesu un profesionālās ievirzes izglītība	81
D. Aizsardzība pret ekspluatāciju, vardarbību un diskrimināciju	92
D.1. Vardarbība pret bērniem ģimenē un sabiedrībā	92
D.2. Bērnu seksuālā ekspluatācija un tirdzniecība	108
D.3. Bērnu bēgļu vai alternatīvo statusu saņēmušo bērnu tiesību aizsardzība	117
D.4. Bērnu nodarbinātība	119
D.5. Noziedzības novēršana	126
D.6. Diskriminācijas novēršana	138
Kopsavilkums	175
Tekstā lietotie saīsinājumi	190

Ievads

Informatīvais ziņojums „Pārskats par bērnu stāvokli Latvijā 2015.gadā” ir sagatavots atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 62.panta pirmās daļas 7.punktā dotajam uzdevumam LM nodrošināt ikgadējā pārskata par bērnu stāvokli valstī sagatavošanu un iesniegšanu Saeimai un MK.

Pārskatā aptverta informācija par pamatnostādņu „Bērniem piemērota Latvija” īstenošanu, ņemot vērā MK 2013.gada 16.aprīļa protokollēmumu (protokols Nr.20, 17.paragrāfs). Saskaņā ar minēto protokollēmumu LM uzdots sagatavot un labklājības ministram iesniegt noteiktā kārtībā MK ikgadējo pārskatu par bērnu stāvokli Latvijā 2015.gadā, iekļaujot tajā informāciju par pamatnostādņu „Bērniem piemērota Latvija” (atbalstītas ar MK 2004.gada 31.marta rīkojumu Nr.185 „Par pamatnostādnēm „Bērniem piemērota Latvija”) īstenošanu 2015. gadā.

Pārskata struktūra veidota, balstoties uz pamatnostādnēs „Bērniem piemērota Latvija” (apstiprinātas ar MK 2004.gada 31.marta rīkojumu Nr. 185) identificētajām problēmām, politikas mērķiem, politikas rezultātiem, rīcības virzieniem un indikatoriem. Pārskatā ietvertās nodaļas, problēmas, politikas mērķi, rezultāti, rīcības virzieni un indikatori atbilst minētajās pamatnostādnēs noteikto nodaļu nosaukumiem, kā arī problēmu, politikas mērķu, rezultātu, rīcības virzienu un indikatoru formulējumiem.

Pārskatam nepieciešamās informācijas sagatavošanā piedalījās Aizsardzības ministrija, Ekonomikas ministrija, Finanšu ministrija, Iekšlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, Satiksmes ministrija, Tieslietu ministrija, Veselības ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, ministriju padotības iestādes, kā arī Drošāka interneta centrs. Savukārt Ārlietu ministrijai, Zemkopības ministrijai un Latvijas Pašvaldību savienībai atbilstoši to kompetencei nebija ierosinājumu vai precizējumu pārskatā iekļaujamajai informācijai.

A. VESELĪGA DZĪVESVEIDA VEICINĀŠANA

A.1. Veselības aprūpe

1.1. Situācijas raksturojums

2015. gadā vērojams viens no zemākajiem zīdaiņu mirstības rādītājiem pēdējā desmitgadē –4,1 no 1000 dzīvi dzimušiem, iepriekšējos gados tas bija mainīgs, bet, sākot ar 2011. gadu, rādītājs samazinās (skat. 1.tabulu). Būtisks samazinājums ir pēdējos trijos gados, kas Latvijas rādītāju pietuvina ES vidējam rādītājam un pārējo Baltijas valstu datiem¹.

1.tabula

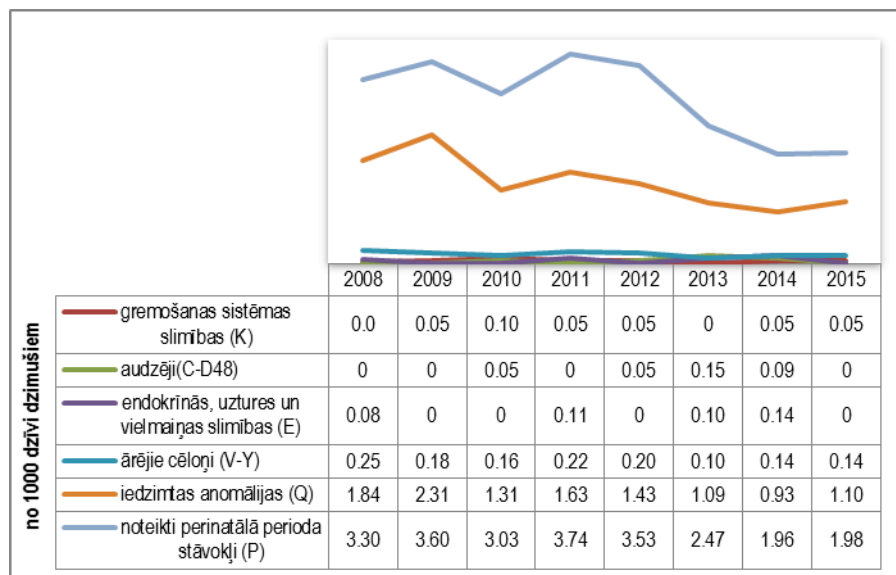
Zīdaiņu mirstība

Gads	Zīdaiņu mirstība no 1 000 dzīvi dzimušiem Latvijā
2000	10,4
2001	11,1
2002	9,9
2003	9,4
2004	9,4
2005	7,8
2006	7,6
2007	8,8
2008	6,7
2009	7,7
2010	5,7
2011	6,7
2012	6,4
2013	4,5
2014	3,9
2015	4,1

Datu avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze, SPKC, 2016

¹ EUROSTAT dati.

Zīdaiņu mirstība no 1 000 dzīvi dzimušiem pa galvenajiem nāves cēloņiem Latvijā 2008.-2015. gadā

Datu avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze, SPKC, 2016

Galvenais zīdaiņu mirstības cēlonis 2015.gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, ir noteikti perinatālā perioda stāvokļi, piemēram, ar grūtniecības ilgumu un augļa attīstību saistītas patoloģijas, netraumatiska intrakraniāla asiņošana, iedzimta pneimonija, kā arī jaundzimušo bakteriāla sepse. Tāpat nozīmīgi nāves cēloņi zīdaiņiem ir arī iedzimtas anomālijas un zīdaiņu pēkšņās nāves sindroms.

Zīdaiņu mirstība ir rādītājs, kas ir saistīts ne tikai ar veselības aprūpes kvalitāti un pieejamību, bet arī ar mātes veselību, dzīvesveida paradumiem, izglītību un sociāli ekonomisko stāvokli, tādējādi tas raksturo sabiedrības veselību kopumā. Katru gadu tiek veikti uzlabojumi mātes un bērna veselības aprūpē, tai skaitā tiek uzlabota veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība. Lai realizētu Mātes un bērna veselības uzlabošanas plānā 2012.-2014.gadam ietvertos pasākumus (t.sk. mazināt perinatālo un mātes mirstību), tika izveidots un tiek veikts mātes mirstības konfidencialais audīts, kas analizē katru grūtnieces nāves gadījumu, meklējot tā cēloņus, lai samazinātu vai novērstu līdzīgu gadījumu atkārtosanos turpmāk. Nākotnē plānots ieviest perinatālās mirstības auditu.

Viens no būtiskiem faktoriem jaundzimušā un zīdaiņa veselības veicināšanā un uzturēšanā ir bērna barošana ar mātes pienu. Pēdējos gados vērojama pozitīva tendence zīdaiņu īpatsvarā, kuri zīdīti ar krūti. Bērnu īpatsvars, kuri ar krūti zīdīti līdz gada vecumam, kopš 2008. gada pieaudzis par 7,7 procentu punktiem, attiecīgi 26,6% 2015. gadā pret 18,9% 2008. gadā. Arī līdz 6 mēnešu vecumam mātes pienu saņēmušo bērnu īpatsvars palielinājies par 8,4 procentu punktiem (57,3% 2015. gadā pret 48,9% 2008.

gadā). 2015. gadā līdz trīs mēnešu vecumam ar mātes pienu ēdināti 77,0% bērnu un arī šis rādītājs dinamiskā pieaug².

Atbilstoši SPKC Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāzes datiem nozīmīgākie nāves cēloņi 2015. gadā bērnu mirstības struktūrā no 1 līdz 4 gadu vecumam ir ārējie nāves cēloņi un ļaundabīgi audzēji. Salīdzinot ar 2014.gadu, 2015.gadā mirstība no ārējiem nāves cēloņiem ir samazinājusies, bet no ļaundabīgiem audzējiem - palielinājusies.

Bērniem vecumā no 5 līdz 17 gadiem nozīmīgākais nāves cēlonis ir ārējie cēloņi – tie ir iemesls vairāk kā pusei nāves gadījumu (51%).

2.tabula

1-14 gadu vecu bērnu mirstība absolūtos skaitļos un uz 100 000 bērnu 2008.-2015. gadā

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Skaitis, t.sk.	75	92	82	65	44	63	57	50
zēni	51	57	44	42	24	41	32	25
meitenes	24	35	38	23	20	22	25	25
Kopā uz 100 000 bērnu	26,6	32,9	29,6	23,7	16,1	23,1	20,7	18,0
t.sk. zēni	35,3	39,8	31,0	29,9	17,2	29,3	22,7	17,6
t.sk. meitenes	17,4	25,7	28,1	17,2	15,0	16,5	18,7	18,5

Datu avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze, SPKC, 2016

Atbilstoši Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāzes datiem 1-14 gadus vecu bērnu mirstība pēdējo septiņu gadu laikā samazinājusies no 26,6 gadījumiem uz 100 000 bērnu 2008. gadā līdz 18,0 gadījumiem uz 100 000 bērnu 2015. gadā (skat. 2.tabulu). Salīdzinot ar 2014. gadu, šis rādītājs 2015. gadā ir samazinājies par 13%. Galvenie nāves cēloņi šai vecuma grupai ir ārējie nāves cēloņi: ceļu satiksmes negadījumi un noslīkšana.

3.tabula

Jaundzimušie ar zemu dzimšanas svaru 2008.-2015. gadā

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dzīvi dzimušo skaits ar svaru ≤2499g	1025	952	918	868	905	917	953	973
% no kopējā dzīvi dzimušo skaita	4,3	4,4	4,8	4,7	4,6	4,5	4,4	4,5

Datu avots: Jaundzimušo reģistrs, SPKC, 2016

Jaundzimušo dzimšanas svaram ir cieša saistība ar jaundzimušā saslimstību un mirstību. Pēc statistikas datiem dzīvi dzimušo sadalījumā pēc dzimšanas svara laika gaitā būtiskas izmaiņas nav vērojamas, vidējais jaundzimušo īpatsvars ar zemu dzimšanas svaru (≤2499g) pēdējo piecu gadu laikā ir 4,6%.

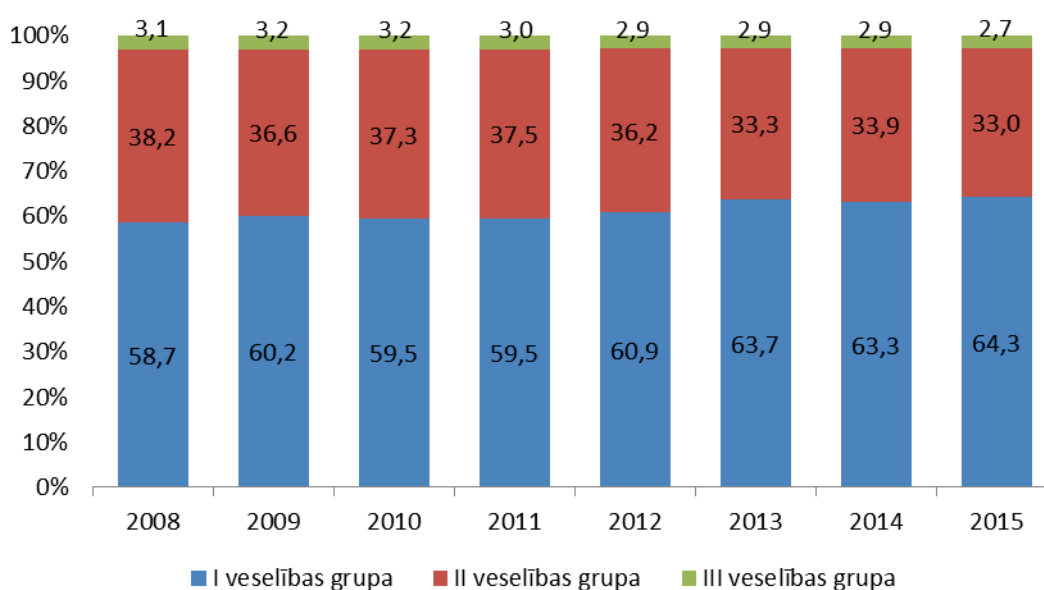
² Valsts statistikas pārskats „Pārskats par bērnu veselības stāvokli”, SPKC.

Bērnu veselību raksturo **praktiski veselo bērnu īpatsvars** (izmantojot sadalījumu veselības grupās – I veselības grupa³).

Praktiski veselo jaundzimušo īpatsvars (I veselības grupa) dinamikā palielinās, sasniedzot 64,3% no visiem jaundzimušajiem (2014.gadā – 63,3%). Attiecīgi vērojama neliela hroniski slimo jaundzimušo (III veselības grupa⁴) īpatsvara mazināšanās (skat. 2.attēlu), kā arī jaundzimušo ar hronisku saslimšanu attīstības draudiem (II veselības grupa⁵).

2.attēls

**Jaundzimušo sadalījums veselības grupās, procentos
2008.-2015. gadā**

Datu avots: Valsts statistikas pārskats „Pārskats par bērnu veselības stāvokli”, SPKC, 2016

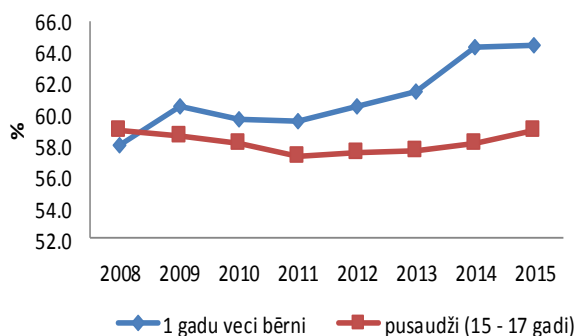
Viena gada vecumā 64,5% bērnu ir praktiski veseli (2014.gadā – 64,3%). Vēlākās vecuma grupās veselo bērnu īpatsvars ir vēl mazāks; 15-17 gadu vecumā veseli ir tikai 59,0% (2014.gadā – 58,2%) (skat. 3.attēlu). Minētie fakti, iespējams, norāda uz to, ka uzlabojušās vecāku zināšanas par zīdaiņa kopšanu, kā arī zīdaiņu aprūpes kvalitāte, bet savukārt tālākā dzīves posmā veselību negatīvi ietekmē dažādi faktori, t.sk. dzīvesveids.

³ Veseli bērni, kuriem nav hronisku saslimšanu, novērošanas periodā var būt viegli noritošas akūtas saslimšanas; orgānu un sistēmu funkcijas bez patoloģijām, fiziskā attīstība atbilstoši vecumam.

⁴ Bērni ar hroniskām saslimšanām kompensētā, subkompensētā vai dekompensētā veidā. Iedzimtas orgānu un sistēmu patoloģijas. Funkcionālas patoloģijas. Fiziskā attīstība normāla, svara deficīts vai liekais svars I, II pakāpē, mazs augums. Neiropsihiskā attīstība normāla vai atpalikusi.

⁵ Bērni ar hronisku saslimšanu attīstības draudiem. Akūtas saslimšanas norit ar komplikācijām, atveseļošanās periodā vērojams nogurums, paaugstināts uzbudinājums, miega traucējumi, slikta ēstgriba. Fiziskā attīstība normāla, var būt I. pakāpes svara deficīts. Normāla neiropsihiskā attīstība vai neizteikta neiropsihiskās attīstības atpalicība.

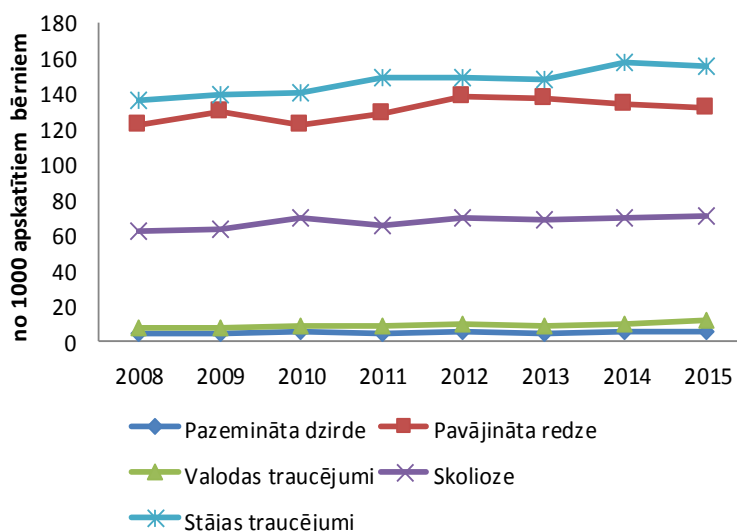
Praktiski veselo bērnu īpatsvars 2008.-2015. gadā

Datu avots: Valsts statistikas pārskats „Pārskats par bērnu veselības stāvokli”, SPKC, 2016

Kā biežākie veselības traucējumi profilaktiskajās apskatēs pusaudžiem ir konstatēti dažādi stājas traucējumi (~15%), otra biežāk konstatētā problēma ir pavājināta redze (2015.gadā ~13%, bet 2014.gadā ~14%)⁶ (skat.4.attēlu). Dinamikā šiem rādītājiem vērojama pieauguma tendence, kas varētu būt skaidrojams ar mazkustīgu dzīvesveidu, ilgstošu laika pavadīšanu pie datora un televizora, viedtālruna lietošanu u.c. Liela daļa no pusaudžu gados atzīmētajām veselības problēmām (stājas, redzes traucējumi) tiek konstatētas jau 1. klasē.

Pusaudžu (15-17 gadi) profilaktisko apskašu rezultāti 2008.-2015.gadā, uz 1000 apskatīto bērnu

Datu avots: Valsts statistikas pārskats „Pārskats par bērnu veselības stāvokli”, SPKC, 2016

Atbilstoši MK noteikumiem “Vakcinācijas noteikumi” par valsts budžeta līdzekļiem tiek veikta plānveida vakcinācija pret šādām vakcīnregulējamām infekcijas slimībām:

⁶ Valsts statistikas pārskats „Pārskats par bērnu veselības stāvokli”, SPKC, 2016

tuberkulozi, B hepatītu, difteriju, stinguma krampjiem, garo klepu, b tipa *Haemophilus influenzae* (Hib) infekciju, poliomiēlītu, pneimokoku infekciju, masalām, masaliņām, epidēmisko parotītu, vējbakām, cilvēka papilomas vīrusu, ērcu encefalītu (bērniem augsti endēmiskajās ērcu encefalīta teritorijās, bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem), līdz ar to mazinot Latvijas iedzīvotāju saslimstību ar minētajām slimībām. No 2015.gada 1.janvāra ir uzsākta arī divus mēnešus vecu bērnu vakcinācija pret rotavīrusu infekciju.

Imunizācijas līmenis 2015.gadā sasniedza vakcinācijas aptveri “95% un vairāk” zīdaiņiem 2 mēnešu vecumā pret B hepatītu, difteriju, stingumkrampjiem, garo klepu, poliomiēlītu, Hib infekciju; 12 – 15 mēnešus veciem bērniem – pret masalām, masaliņām, epidēmisko parotītu; 7 gadus veciem bērniem – pret difteriju, stingumkrampjiem, garo klepu, poliomiēlītu. Salīdzinājumā ar 2014.gadu vakcinācijas aptvere 2015.gadā ir uzlabojusies, taču pret dažām infekcijas slimībām (tuberkuloze, pneimokoku infekcija, vējbakas, cilvēka papilomas vīrusa infekcija u.c.) noteiktais rezultatīvais rādītājs (95%) nav sasniegts.

CSP dati par dzīvi dzimušajiem bērniem pēc mātes vecuma parāda, ka 2015.gadā (209 bērni 13-17 gadus vecām mātēm), salīdzinot ar 2014.gadu (222 bērni 13-17 gadus vecām mātēm), bērnu skaits nepilngadīgām mātēm ir nedaudz samazinājies.

4.tabula

Dzīvi dzimušo bērnu skaits pēc mātes vecuma

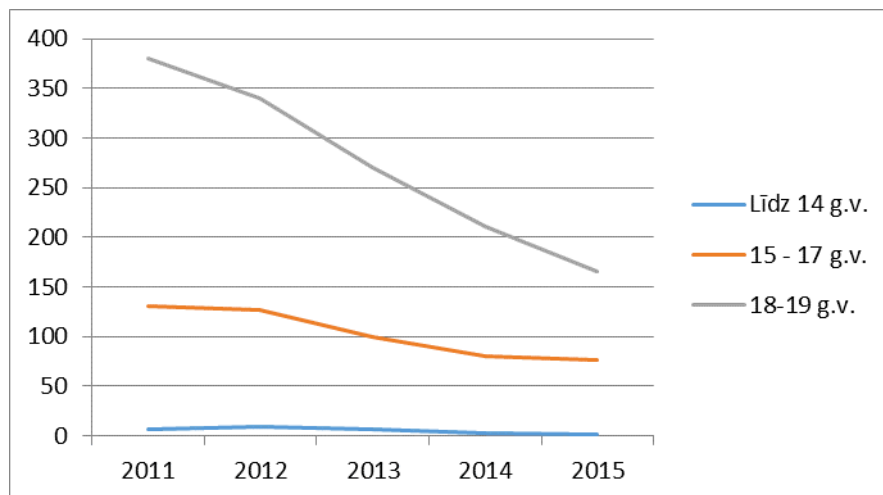
Mātes vecums	2010	2011	2012	2013	2014	2015
13	-	1	1	1	2	2
14	4	2	4	9	-	3
15	20	26	17	15	17	18
16	73	50	78	54	80	63
17	184	199	176	167	123	123

Datu avots: Centrālā statistikas pārvalde (skatīts 22.11.2016.)

SPKC dati liecina par mākslīgo abortu skaita samazināšanos bērnu un pusaudžu vidū, kas var liecināt par efektīvāku nevēlamas grūtniecības prevenciju.

5.attēls

Statistikas dati par veiktajiem abortiem 2011.-2015.gadā.

Datu avots: Abortu statistika. Statistikas dati par veiktajiem abortiem 2011.-2015.gadā. SPKC, 2015.

Lai gan iepriekšējo gadu pārmaiņas norāda uz pusaudžu grūtniecību samazināšanās tendenci, ir nepieciešams turpināt iesākto darbu jauniešu izglītošanā par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem.

1.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku:

1.2.1. Nepietiekams sabiedrības informētības un izpratnes līmenis par bērnu veselību ietekmējošiem faktoriem, veselības veicināšanu un slimību profilaksi (īpaši pusaudžu mērķa grupā);

1.2.2. Nepietiekami pieejama augsti specializēta perinatālā aprūpe (plašāku informāciju par perinatālo aprūpi lūdzam skatīt 1.5.2.apakšpunktā);

1.2.3. Nepilnīgi tiek veiktas sistemātiskas, mērķtiecīgas bērnu vispārējā veselības stāvokļa pārbaudes, datu analīzes;

1.2.4. Nepietiekama sabiedrības izglītība par seksuālās un reproduktīvās veselības, tai skaitā neplānotas grūtniecības, jautājumiem, īpaši bērnu un jauniešu vidū;

1.2.5. Nepietiekama sabiedrības informētība par vakcinācijas nozīmi, kā arī pret vakcināciju vērstas aktivitātes, kas mazina uzticēšanos vakcinācijai;

1.2.6. Nepietiekama vecāku un skolas vecuma bērnu informētība un izpratne (t.sk. par savu atbildību) par vides drošības jautājumiem.

Lai nodrošinātu sabiedrības veselības informētību un izpratni par veselību, tai skaitā bērnu veselību un to ietekmējošajiem faktoriem, veselības veicināšanu un slimību profilaksi, Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2014.-2020.gadam (apstiprinātas MK 2014.gada 14.oktobrī⁷) ir paredzēta virkne dažādu pasākumu neinfekciju un infekciju slimību profilaksē, mātes, tēva un bērna veselības uzlabošanai un zīdaiņu mirstības mazināšanai, traumatisma mazināšanai, seksuālās un reproduktīvās veselības

⁷ <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=4965>.

uzlabošanai, kā arī veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai, resursu vadībai u.c. Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2014.-2020.gadam ir definēts 3.rīcības virziens „grūtnieču un bērnu veselības uzlabošana”, kurā paredzēti pasākumi seksuālās un reproduktīvās veselības veicināšanai sabiedrībā, īpaši sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju grupām, kā arī izglītojoši pasākumi jaunajiem vecākiem par zīdīšanas veicināšanu un mātes piena nozīmi veselības saglabāšanā, tai skaitā atjaunojot NVO zīdīšanas konsultantu tīklu un izglītojot ārstniecības personas par zīdīšanas veicināšanas jautājumiem un atbalsta sniegšanu zīdošām mātēm. Tāpat paredzēts turpināt uzturēt un aktualizēt portālā www.grutnieciba.lv iekļauto informāciju grūtniecēm un jaunajām māmiņām un izglītot ārstniecības personas (ģimenes ārstus, vecmātes, ginekologus) par iedzimto anomāliju profilaksi un diagnostiku.

Būtiska loma sievietes un bērna veselības uzraudzībā ir ģimenes ārstam. Ģimenes (vispārējās prakses) ārsta kompetencē ietilpst jaundzimušo, zīdaiņu un bērnu attīstības un veselības novērošana un konsultāciju sniegšana gan profilakses jautājumos, gan saslimšanu gadījumos, kā arī profilaktiskās vakcinācijas veikšana atbilstoši vakcinācijas kalendāram, zīdaiņu, bērnu un pusaudžu ārstēšana un nepieciešamības gadījumā, izvērtējot konkrētā gadījumā nepieciešamo veselības aprūpes pakalpojumu apjomu, nosūtīšana uz citiem izmeklējumiem un konsultācijām pie speciālista.

Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai bērniem ir paredzētas regulāras veselības pārbaudes, kuras nodrošina ģimenes ārsts un citi speciālisti (skat. 1.5.3.punktu).

Būtiska loma ir sabiedrības izglītošanai, vislielāko uzmanību pievēršot pusaudžu un jauniešu izglītošanai skolās formālās un neformālās izglītības ietvaros.

Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2014.-2020.gadam ir definēts 4.rīcības virziens „traumatisma un vides risku ietekmes mazināšana uz sabiedrības veselību”, kura ietvaros paredzēts turpināt ieviest un īstenot izglītojošus pasākumus vecākiem un sabiedrībai par traumatisma profilaksi un bērnu drošību. Savukārt 5.rīcības virziena „infekciju slimību profilakse” ietvaros paredzēts pilnveidot gan sabiedrības, gan jauno vecāku, gan arī ārstniecības personu zināšanas un izpratni par infekcijas slimību profilakses pasākumiem, tajā skaitā vakcinācijas nozīmi, organizējot izglītojošus pasākumus vecākiem, kā arī apmācības ārstniecības personām.

1.3. Politikas mērķis

Veicināt bērna veselību un nodrošināt visiem pieejamu un kvalitatīvu veselības aprūpi.

1.4. Politikas rezultāti

1.4.1. Visiem bērniem pieejama kvalitatīva veselības aprūpe;

1.4.2. Uzlabojies bērnu veselības stāvoklis:

Analizējot indikatorus (zīdaiņu mirstība no 1 000 dzīvi dzimušiem bērniem; veseli bērni un pusaudži, kuriem nav hronisku saslimšanu,; vakcinēto bērnu īpatsvars), var secināt, ka:

- 2015.gadā būtiskas izmaiņas bērnu veselības stāvoklī Latvijā netika novērotas;
- no 2008. gada par 5,6 procentu punktiem ir palielinājies veselo jaundzimušo īpatsvars (2008. gadā – 58,7%, 2015. gadā – 64,3%);

- praktiski veselo pusaudžu (15-17gadi) īpatsvars pēdējo trīs gadu laikā nav būtiski mainījies, palielinoties tikai par 1,4 procentu punktiem (no 57,6% 2012. gadā uz 59,0% 2015. gadā);
- bērnu veselības uzraudzībā svarīga nozīme ir profilaktiskajām apskatēm, kas ir būtiski savlaicīgā veselības problēmu atklāšanā, kā arī dinamiskā novērtēšanā;
- sākot ar 2011. gadu, zīdaiņu mirstības rādītājs samazinās, 2015. gadā sasniedzot 4,1 no 1000 dzīvi dzimušajiem;
- vakcinācijas aptveres radītāji 2015. gadā noteiktajam mērķim (95%) atbilst zīdaiņiem 2 mēnešu vecumā pret B hepatītu, difteriju, stingumkrampjiem, garo klepu, poliomiēlītu, Hib infekciju; 12 – 15 mēnešus veciem bērniem pret masalām, masaliņām, epidēmisko parotītu; 7 gadus veciem bērniem pret difteriju, stingumkrampjiem, garo klepu, poliomiēlītu. Salīdzinājumā ar 2014. gadu vakcinācijas aptvere 2015. gadā ir uzlabojusies, taču joprojām pret dažām infekcijas slimībām (tuberkuloze, pneimokoku infekcija, vējbakas, cilvēka papilomas vīrusa infekcija u.c.) noteiktais rezultatīvais rādītājs – 95% nav sasniegts.

Nepieciešamā turpmākā rīcība: visiem sektoriem apzināties savu lomu un realizēt pasākumus bērnu veselības saglabāšanā un veicināšanā, kā arī slimību profilaksē. Turpināt uzlabot veselības aprūpes kvalitāti un pieejamību valstī Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020. gadam ietvaros. Būtiski uzsvērt, ka Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020. gadam īstenošanai VM plāno piesaistīt finansējumu no jaunā ES fondu plānošanas perioda 2014.-2020. gadam. Šobrīd VM, pamatojoties uz NVD un PB 2014. gada decembrī noslēgto līgumu, turpina sadarbību ar PB, kuras ietvaros paredzēts veikt pētījumu veselības aprūpes tīklu vadlīniju izstrādei prioritārajās veselības jomās (sirds un asinsvadu, onkoloģijas, perinatālā un neonatālā perioda un garīgās veselības), kā arī izstrādāt vienotas prasības veselības aprūpes kvalitātei. Pētījuma rezultātā katrā no jomām tiks noteikti veicamie pasākumi, tajā skaitā attiecībā uz slimību profilaksi un veselības veicināšanu, agrīnu diagnostiku, katra veselības aprūpes līmeņa kompetenci un tehnoloģisko nodrošinājumu. Veselības veicināšanas pasākumu ieviešanu plānots uzsākt 2016. gada nogalē, izmantojot finansējumu no ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā veselības veicināšanas pasākumu īstenošanai paredzētā 55,4 milj. *euro* finansējuma.

1.5. Rīcības virzieni

1.5.1. Organizēt sistemātiskus, detalizētus apsekojumus visos Latvijas reģionos par bērnu veselības stāvokli, pilnveidot visaptverošu bērnu veselības stāvokļa uzskaites sistēmu un informācijas analīzi

Sabiedrības veselības un veselības aprūpes statistiku ik gadu apkopo SPKC, kas tiek publicēta izdevumā „Latvijas veselības aprūpes statistikas gadagrāmata”.

Latvijā statistikas dati par bērnu veselību tiek apkopoti atbilstoši MK 2009. gada 6. janvāra noteikumu Nr.10 „Noteikumi par valsts statistikas pārskatiem veselības aprūpes jomā” pielikuma Nr.11 „Pārskats par bērnu veselības stāvokli” un pielikuma Nr.7 „Pārskats par stacionāra darbību” prasībām. „Pārskatu par bērnu veselības stāvokli” iesniedz ambulatorās ārstniecības iestādes, galvenokārt, ģimenes ārstu prakses par aprūpē esošajiem bērniem. „Pārskatu par stacionāra darbību”, kas atspoguļo

informāciju par hospitalizācijas gadījumiem, ārstēšanās ilgumu u.c., iesniedz stacionārās ārstniecības iestādes.

Dati par mirstību tiek iegūti no Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāzes, kur informācija tiek apkopota atbilstoši medicīniskai dokumentācijai – veidlapai Nr.106/u „Medicīniskā apliecība par nāves cēloni” un veidlapai Nr.1062/u „Ārsta apliecība par perinatālās nāves iestāšanos” saskaņā ar MK 2006. gada 4. aprīļa noteikumiem Nr.265 „Medicīnisko dokumentu lietvedības kārtība”.

SPKC divas reizes gadā izdod e-žurnālu „Aktuāla informācija par atkarības problēmām”⁸, kurā tiek atspoguļota jaunākā informācija par bērnu atkarības vielu lietošanas problēmām un garīgās veselības jautājumiem.

2015.gadā SPKC veica Bērnu antropometrisko parametru un skolu vides pētījuma Latvijā 2015./2016.mācību gada aptauju. 2015./2016. mācību gadā tika veikta šīs aptaujas datu vākšana, datu analīze un pētījuma ziņojums tiks publicēts 2016.gada rudenī⁹. Aptaujas mērķa grupa bija 7–7,9 un 9–9,9 gadus veci bērni, kas Latvijas izglītības sistēmā atbilst pirmās un trešās klases skolēniem, kā arī šo skolēnu vecāki. Pētījuma mērķis bija iegūt informāciju par liekās ķermeņa masas un aptaukošanās izplatību septiņus un deviņus gadus veciem bērniem, bērnu veselību ietekmējošiem faktoriem ģimenē, kā arī skolu atbilstību veselīgu paradumu veicināšanai.

SPKC ik gadu sagatavo dažādus ziņojumus (analītiski visaptveroši ziņojumi, pašvaldību veselības profili), kuros tiek analizēta iedzīvotāju veselība, t.sk. bērnu veselības rādītāji, piemēram, 2015.gadā sagatavoti četru pašvaldību (Ogres, Madonas, Kuldīgas un Tukuma novadu) un sešu statistisko plānošanas reģionu veselības profili.

Visi iepriekš minētie statistikas dati, ziņojumi, pētījumu rezultāti ir pieejami elektroniski SPKC mājas lapā¹⁰.

1.5.2. Nodrošināt augstas kvalitātes operatīvu pirmsdzemdību un dzemdību palīdzību, īpaši augsta riska grūtniecēm un jaundzimušajiem ar iedzimtām patoloģijām

Grūtnieces un bērna veselības aprūpe ir viena no prioritātēm un VM ir mērķtiecīgi īstenojusi pasākumus, lai uzlabotu grūtnieču aprūpi, dzemdību palīdzību un jaundzimušā aprūpi.

Prasības grūtnieču un dzemdētāju aprūpei ir noteiktas MK 2006.gada 25.jūlija noteikumos Nr.611 „Dzemdību palīdzības nodrošināšanas kārtība”, kā arī MK 2013.gada 17.decembra noteikumos Nr.1529 „Veselības aprūpes finansēšanas un organizēšanas kārtība” (turpmāk – MK noteikumi Nr.1529).

Kopš 2015.gada NVD līgumos ar ārstniecības iestādēm par stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu un apmaksu (turpmāk – Līgums) stacionārajām ārstniecības iestādēm, kuru sastāvā ir dzemdību nodaļas, ir noteikti kvalitātes kritēriji

⁸ <http://www.spkc.gov.lv/lv/profesionali/aipap>.

⁹ <http://www.spkc.gov.lv/lv/statistika-un-petijumi/petijumi-un-zinojumi/veselibu-ietekmejoso-paradumu->

¹⁰ www.spkc.gov.lv.

un pacientu drošības prasības dzemdību nodaļām. Kvalitātes kritēriji un drošības prasības ietver prasības kvalitātes vadības sistēmai, cilvēkresursu un to kompetences nodrošinājumam, tehnoloģiju un palīgdienestu pieejamībai, augsta riska pacientu aprūpes vadībai.

2015.gadā tika sagatavots informatīvais ziņojums par Mātes un bērna veselības uzlabošanas plāna 2012.–2014.gadam izpildi¹¹. Izvērtējot paveikto, secināts, ka lielākā daļa plānoto pasākumu izvirzītā mērķa sasniegšanai ir izpildīti, un plāna izpildes rezultatīvie rādītāji ir sasniegti gan bērna un mātes veselības stāvokļa uzlabošanā, gan vecāku informēšanā par atkarību izraisošo vielu ietekmi uz grūtnieces un augļa veselību un mātes piena nozīmi bērna veselības nodrošināšanā. Izstrādātas prasības perinatālās aprūpes centriem, atbalstīta medicīnisko tehnoloģiju iegāde perinatālās aprūpes centriem, veiktas izmaiņas grūtnieču aprūpes programmā, uzlabojusies pakalpojumu pieejamība grūtnieču aprūpē un noteiktas kvalitātes prasības ultraskaņas izmeklējumiem grūtniecēm.

Lai nodrošinātu mātes un bērna veselības aprūpes kvalitāti kā grūtniecības periodā, tā arī dzemdībās, jānodrošina mātes un bērna veselības aprūpes iznākuma un kvalitātes regulāra uzraudzība kā lokāli, tā nacionāli, jo pakalpojumam jābūt ne tikai pieejamam, bet arī kvalitatīvam.

Svarīga loma grūtnieču un jaundzimušo veselības aprūpes uzlabošanā ir sabiedrības informētībai un izglītošanai seksuāli reproduktīvās jomas jautājumos. Atbilstošus pasākumus ir plānots turpināt īstenot arī turpmāk „Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam” ietvaros.

Darbojas Mātes mirstības konfidenciālās analīzes ekspertu komiteja, kuras darbības ietvaros tiek izskatīti mātes mirstības gadījumi, lai pēc gadījuma analīzes sniegtu rekomendācijas veselības aprūpes speciālistiem un veselības politikas veidotājiem, tādējādi novēršot konstatēto kļūdu un neatbilstību atkārtosanos un samazinot mātes mirstību. Tiek plānots attīstīt mātes veselības kritisko gadījumu analīzi ārstniecības iestādēs un perinatālās mirstības gadījumu analīzi.

Kopš 2008.gada darbojas Mātes un bērna veselības konsultatīvā padome, kas ir konsultatīva un koordinējoša institūcija, kuras darbības mērķis ir iesaistīt nevalstiskās organizācijas veselības politikas veidošanā un īstenošanā mātes un bērna veselības aprūpes jautājumos, kas iekļauj grūtnieču, dzemdētāju un jaundzimušo veselības aprūpi, bērnu veselību, kā arī seksuālo un reproduktīvo veselību. 2015.gadā notika trīs Mātes un bērna veselības konsultatīvās padomes sēdes, kurās tika diskutēts par mātes un bērna veselības aprūpes jautājumiem, tai skaitā par jaundzimušo patronāžu, neiznesto bērnu dinamisko novērošanu, grūtnieču un bērnu veselīgu uzturu.

Ik pēc diviem gadiem VM un PVO Eiropas Reģionālais birojs noslēdz divgades sadarbības līgumu, nosakot attiecīgās divgades prioritātes. Sadarbības ietvaros PVO sniedz konsultantu pakalpojumus, ekspertīzi par konkrētām veselības jomām, atbalsta semināru un apmācību organizēšanu u.c. Piemēram, 2015.gadā notika seminārs „Perinatālais audits Latvijā”.

---

¹¹ Informatīvais ziņojums „Mātes un bērna veselības uzlabošanas plāna 2012.–2014.gadam izpilde”.
<http://polsis.mk.gov.lv/documents/4010>

2015.gada 20.novembrī tika noslēgts jauns divgades sadarbības līgums starp VM un PVO Eiropas Reģionālo biroju. Līgums atbalsta VM galvenās prioritātes līdz 2020. gadam - neinfekcijas slimības (jo īpaši sirds-asinsvadu saslimšanas un onkoloģiskās slimības), garīgā veselība un mātes un bērna veselība. Īpašs uzsvars šajā laika posmā tiks likts uz veselības veicināšanu un veselīgu dzīvesveidu.

Darbības programmā „Izaugsme un nodarbinātība” iekļauts specifiskais atbalsta mērķis Nr.9.2.3.: *Atbalstīt prioritāro (sirds un asinsvadu, onkoloģijas, perinatālā un neonatālā perioda aprūpes un garīgās veselības) jomu veselības tīklu attīstības vadlīniju un kvalitātes nodrošināšanas sistēmas izstrādi un ieviešanu, jo īpaši, sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju veselības uzlabošanai*”, kura ietvaros, piesaistot ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas perioda līdzekļus, pamatojoties uz detalizētu izpēti par esošo situāciju *perinatālās veselības aprūpes* jomā (demogrāfiskās un epidemioloģiskās situācijas, pieejamās infrastruktūras, cilvēku un finanšu resursu analīze, kā arī citu valstu pieredzes apkopojums), tiks izstrādātas un ieviestas *perinatālās aprūpes* tīkla attīstības vadlīnijas, kas ietvers pasākumu kompleksu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības un kvalitātes uzlabošanai Latvijā.

1.5.3. Veikt bērniem nepieciešamos bezmaksas slimības profilakses, diagnostikas, savlaicīgas un efektīvas ārstēšanas un medicīniskās rehabilitācijas pasākumus

Atbilstoši Ārstniecības likuma 3.panta otrajai daļai grūtnieces, bērna un personas ar prognozējamu invaliditāti veselības aprūpe ir prioritāra.

Šīs prioritātes organizēšanas un finansēšanas kārtību nosaka MK. Atbilstoši MK 2013.gada 17.decembra noteikumu Nr.1529 „Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība” 124.punktam ārstniecības iestādei, kura sniedz no valsts budžeta līdzekļiem apmaksātus veselības aprūpes pakalpojumus, ir pienākums prioritāri veselības aprūpes pakalpojumus sniegt bērniem un grūtniecēm.

Arī medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas kārtība noteikta MK noteikumos Nr.1529¹². Medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumus pēc fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsta nosūtījuma persona var saņemt ambulatorā ārstniecības iestādē, tai skaitā dienas stacionārā, stacionārā ārstniecības iestādē un mājās. Medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumus sniedz fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsti un funkcionālie speciālisti konsultāciju, multiprofesionālu vai monoprofesionālu medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu veidā, piedaloties citām ārstniecības un ārstniecības atbalsta personām.

Lai izvērtētu normatīvajos aktos noteikto medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas kārtību un izstrādātu priekšlikumus medicīniskās rehabilitācijas jautājumu pilnveidošanai, VM ir izveidota Medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu izvērtēšanas un priekšlikumu izstrādes darba grupa¹³. Minētās darba grupas darbības ietvaros tiek pārskatīta rehabilitācijas procesa organizēšana, medicīnas tehnoloģijas, nepieciešamie resursi un personāla nodrošinājums, kā arī medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu apmaksas sistēma. Darba grupa izvērtēja prasības medicīniskās rehabilitācijas

¹² Turpat.

¹³ Apstiprināta ar Veselības ministrijas 2014.gada 27.jūlija rīkojumu Nr.93.

pakalpojumu sniedzējiem un rehabilitācijas procesa organizēšanai un iesniedza VM priekšlikumus to pilnveidošanai, tajā skaitā priekšlikumus par nepieciešamajiem resursiem to īstenošanai.

MK noteikumu Nr.1529 1. pielikumā „*Profilaktiskās apskates un izmeklējumi*” bērniem noteiktas paredzētās regulārās veselības pārbaudes, kuras nodrošina ģimenes ārsts un ārsti speciālisti.

2015.gadā bērniem tika nodrošinātas šādas regulārās veselības pārbaudes:

- bērna pirmajā dzīves gadā:
  - pirmajā dzīves mēnesī – ģimenes ārsta un vecmātes vai ģimenes ārsta praksē strādājošas māsas vai ārsta palīga (feldšera) apskate mājās – vienu reizi pirmajās trijās dienās pēc izrakstīšanas no stacionāras ārstniecības iestādes vai vienu reizi pirmajās sešās dienās pēc bērna dzimšanas, ja bērns dzimis plānotās ārpus stacionāra dzemdībās, un ģimenes ārsta apskate vienu reizi trešajā dzīves nedēļā un vecmātes vai ģimenes ārsta praksē strādājošas māsas vai ārsta palīga (feldšera) apskate mājās turpmāk vienu reizi 10 dienās;
  - no 1 līdz 6 mēnešu vecumam vienu reizi mēnesī ģimenes ārsta apskate ārsta prakses vietā vai māsas vai ārsta palīga (feldšera) mājas vizīte, ja bērns neierodas uz noteikto apskati;
  - no 7 līdz 11 mēnešu vecumam divas reizes minētajā laikposmā ģimenes ārsta apskate ārsta prakses vietā vai māsas vai ārsta palīga (feldšera) mājas vizīte, ja bērns neierodas uz noteikto apskati;
  - 12 mēnešu vecumā ģimenes ārsta apskate ārsta prakses vietā vai māsas vai ārsta palīga (feldšera) mājas vizīte, ja bērns neierodas uz noteikto apskati;
- bērniem 13 līdz 24 mēnešu vecumā ģimenes ārsta profilaktiskā apskate divas reizes gadā ārsta prakses vietā;
- bērniem 2 līdz 18 gadu vecumā ģimenes ārsta profilaktiskā apskate ārsta prakses vietā reizi gadā un zobu higiēnista apmeklējums reizi gadā, izņemot 7, 11 un 12 gadu vecumā – divas reizes gadā;
- okulista apskate 13 līdz 24 mēnešu, trīs gadu un pirms skolas 6 līdz 7 gadu vecumā;
- VSMC sporta ārsta profilaktiskās pārbaudes, tajā skaitā vienu reizi gadā padziļinātā profilaktiskā medicīniskā pārbaude, ar fizisko aktivitāti un sportu saistīto slimību, traumu un fiziskās pārslodzes diagnostika, ārstēšana un rehabilitācija atbilstoši Ministru kabineta 2006.gada 14.marta noteikumiem Nr.195 „Sportistu un bērnu ar paaugstinātu fizisko slodzi veselības aprūpes un medicīniskās uzraudzības kārtība” sportistiem un bērniem ar paaugstinātu fizisko slodzi (ja bērni papildus pirmsskolas, pamatizglītības vai vidējās izglītības programmu apguvei apmeklē sporta treniņus (nodarbības) sporta izglītības iestādēs, sporta klubos vai sporta federācijās un nepiedalās sporta sacensībās) vecumā līdz 18 gadiem;
- 2015.gadā tika uzsākts darbs pie MK noteikumu Nr.1529 1.pielikuma papildināšanas, iekļaujot tajā nosacījumus par bērniem, kas dzimuši līdz 34. gestācijas nedēļai, līdz koriģētam viena gada vecumam, bet, ja saņemts speciālista atzinums par nepieciešamību turpināt novērošanu, līdz koriģētam divu gadu vecumam par papildus attīstības novērtēšanu pie VSIA "Bērnu

klīniskā universitātes slimnīca" vai perinatālā aprūpes centra neonatologa (grozījumi MK noteikumu Nr.1529 1.pielikums stājās spēkā no 01.01.2016).

2015.gadā bērniem vecumā līdz 18 gadiem ģimenes ārstu praksēs veiktas 389 496 profilaktiskās apskates (salīdzinājumam 2014.gadā - 383 520 un 2013.gadā – 350 055), novērtējot bērna vispārējo veselības stāvokli.

2015.gadā 14 932 (salīdzinājumam 2014.gadā – 17 753) sportistiem un bērniem ar paaugstinātu fizisko slodzi vecumā līdz 18 gadiem veiktas padziļinātās profilaktiskās medicīniskās pārbaudes, novērtējot sportista un bērna ar paaugstinātu fizisko slodzi vispārējo veselības stāvokli, konkrētā sporta veida vai paaugstinātas fiziskās slodzes pozitīvo un negatīvo ietekmi, kā arī izvērtējot visus iespējamus faktorus, kuri var ietekmēt organismu un tā atbildes reakciju uz slodzi, to savstarpējo mijiedarbību.

2015.gadā bērniem līdz 18 gadu vecumam no valsts budžeta līdzekļiem normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un apjomā nodrošināta ģimenes ārsta, speciālista sniegtā veselības aprūpe, ģimenes ārsta mājas vizītes, laboratoriskie izmeklējumi, dienas stacionāra pakalpojumi, mājas aprūpe, neatliekamā medicīniskā palīdzība, veselības aprūpe slimnīcās, rehabilitācija pēc ārstniecības pabeigšanas, kompensējamās zāles un medicīnas ierīces, zobārsta un higiēnista sniegtā veselības aprūpe reizi gadā, izņemot 7, 11 un 12 gadu vecumā – divas reizes gadā, imūnprofilakse atbilstoši noteiktajam vakcinācijas kalendāram, psihiatriskā palīdzība, pirmreizējā ortodontiskā konsultācija, dzirdes implantanti un arī sportistu un bērnu ar paaugstinātu fizisko slodzi veselības aprūpe. Saņemot veselības aprūpes pakalpojumus atbilstoši normatīvo aktu regulējumam par veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtību, bērni ir atbrīvoti no pacientu iemaksas maksājuma un saņem tos bezmaksas, tā kā pakalpojumi tiek segti no valsts budžeta līdzekļiem.

Tāpat tiek nodrošināta recepšu zāļu iegādes izdevumu kompensācija (ja nav noteikta diagnoze ar citu kompensācijas apmēru): bērniem līdz 2 gadu vecumam (neieskaitot) – 50% apmērā; grūtniecēm un sievietēm pēcdzemdību periodā līdz 42 dienām – 25% apmērā, kā arī visām grūtniecēm tiek nodrošināta brīvprātīga vakcinācija pret gripu (ar 50% kompensāciju). 2015.gadā kompensācijas iespējas izmantoja 5332 grūtnieces un sievietes pēcdzemdību periodā (valsts budžeta līdzekļu izlietojums kompensācijai veidoja 31 138,91 *euro*), un 29 788 bērni līdz divu gadu vecumam (valsts budžeta līdzekļu izlietojums kompensācijai veidoja 301 659,99 *euro*)¹⁴. No 2014.gada bērniem līdz 18 gadiem zāles un medicīniskās ierīces no Kompensējamo zāļu saraksta tiek apmaksātas 100% apmērā (līdzvērtīgas efektivitātes zāļu grupās 100% tiek apmaksātas lētākās līdzvērtīgas efektivitātes zāles (100% lētāko zāļu kompensācija bērniem neattiecas uz M sarakstā iekļautajām zālēm)).

Primārā veselības aprūpe ir pirmais veselības aprūpes līmenis daudzpakāpju veselības aprūpes sistēmā. Tā ir saskaņota ar citiem veselības aprūpes līmeņiem, kā arī ar sociālajiem dienestiem un citām veselības aprūpes iestādēm.

Ģimenes ārstiem un viņu komandai ir būtiska loma veselības veicināšanā. Ģimenes ārsts ir pacienta virzītājs veselības aprūpē, nodrošinot primārās veselības aprūpes

¹⁴ Valsts budžeta līdzekļu izlietojums valsts kompensējamo zāļu apmaksā (Nacionālais veselības dienests) – Pieejams: <http://www.vmnvd.gov.lv/lv/503-ligumpartneriem/operativa-budzeta-informacija/arhivs>.

pakalpojumus¹⁵, koordinējot ārstēšanās procesu, kā arī veicot pacientu izglītošanu un profilaksi. Ģimenes ārstam ir būtiska loma savlaicīgā simptomu novērtēšanā un slimību diagnosticēšanā, kā arī profilakses veicināšanā. Lai stiprinātu primāro veselības aprūpi kā pieejamāko, efektīvāko un visaptverošāko veselības aprūpes līmeni, palielinot tās lomu profilaksē, diagnostikā un ārstēšanā, izstrādāts un apstiprināts „Primārās veselības aprūpes attīstības plāns 2014.-2016.gadam”. Plāna ietvaros paredzēti dažādi pasākumi primārās veselības aprūpes veicināšanā, piemēram, veicināt ģimenes ārstu praksē strādājošo māsu un ārsta palīgu iesaisti bērnu traumatisma profilaksē, veicināt ģimenes ārstu, māsu un ārsta palīgu iesaisti optimālās fiziskās slodzes veicināšanā bērniem, pieaugušajiem, senioriem un riska grupām, kā arī veicināt ģimenes ārsta prakses komandas sekošanu profilaktisko apskašu programmas izpildei, tajā skaitā bērniem.

Lai uzlabotu primārās veselības aprūpes pieejamību, kvalitāti un aprūpes pēctecību, īpaši personām ar hroniskām saslimšanām, un palielinātu primārās aprūpes lomu veselības veicināšanā un agrīnā slimību diagnostikā, finansiāli tiek atbalstīta otrā māsa ģimenes ārsta praksē (uz 2015.gada jūliju 49% ģimenes ārstu prakšu saņem otrās māsas vai ārsta palīga darbības nodrošināšanas maksājumu). Lai veicinātu primārās veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību, otrā māsa ir noteikta prasība ģimenes ārstu praksēs, kurās reģistrēti vairāk par 1800 pacientiem vai 800 pacientiem vecumā līdz 18 gadiem. Māsas un ārsta palīga (feldšera) viens no pamatuzdevumiem ir izglītot pacientus un viņu piederīgos veselības veicināšanas un veselības aprūpes jomā, tajā skaitā sniegt reproduktīvās un ģimenes plānošanas konsultācijas, konsultēt vecākus par jaundzimušo, zīdaiņu un bērnu attīstību un krūts barošanas jautājumiem, kā arī sniegt informāciju par saslimšanas riska faktoriem un sekot profilaktisko apskašu programmas izpildei.

Lai uzlabotu pacientu veselības aprūpi un nodrošinātu pēctecīgu ārstniecību, ģimenes ārsts vai ārsta praksē strādājoša māsa vai ārsta palīgs (feldšeris) ne vēlāk kā nākamās darbdienu laikā sazinās ar pacientu, lai vienotos par turpmāko veselības aprūpi, ja ģimenes ārsts ir saņēmis informāciju par neatliekamās medicīniskās palīdzības brigādes izbraukumu pie ģimenes ārsta pacientu sarakstā reģistrētās personas un šī persona nav stacionēta.

Ģimenes ārstu praksēm, kas sniedz valsts apmaksātos veselības aprūpes pakalpojumus, kopš 2013.gada tiek veikta ģimenes ārstu gada darbības novērtēšana atbilstoši noteiktajiem kvalitātes kritērijiem. Kvalitātes kritēriji ieviesti, lai pilnveidotu ģimenes ārstu prakšu darbu, kā arī motivētu ārstus aktīvāk iesaistīties pacientu profilaksē un aprūpē, nodrošinot pakalpojumu plašāku pieejamību un sniegto pakalpojumu augstāku kvalitāti. Ģimenes ārstu darba kvalitātes kritērijos ietverta profilakses īstenošana, bērnu aprūpe, cukura diabēta pacientu aprūpe, pacientu ar paaugstinātu asinsspiedienu un sirds slimībām aprūpe, bronhiālās astmas pacientu aprūpe, hronisko pacientu aprūpe, praksē reģistrēto pacientu dalība valsts organizētajās vēža agrīnās diagnostikas pārbaudēs, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta izsaukumu skaits pie ģimenes ārsta pacientiem, ja izsaukuma rezultātā pacients nav ticis stacionēts slimnīcā, kā arī ģimenes ārsta veikto manipulāciju daudzveidība.

Sekundārās veselības aprūpes pakalpojumus (veselības aprūpes pakalpojumus, ko personai sniedz kādā slimību profilā specializējusies ārstniecības persona) persona

---

¹⁵ Primārās veselības aprūpes pakalpojumi ir veselības aprūpes pakalpojumu kopums, ko primārās veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēji (ģimenes ārsti, māsas, ārstu palīgi) sniedz personai ambulatorās ārstniecības iestādēs, stacionārās ārstniecības iestādes ambulatorajā nodaļā vai dzīvesvietā.

saņem pēc ģimenes ārsta nosūtījuma vai pēc savas iniciatīvas vēršoties pie tiešās pieejamības speciālistiem, tajā skaitā pediatra, bērnu ķirurga, oftalmologa u.c. (MK noteikumu Nr.1529 99.2. punkts). Ja speciālists ir līgumattiecībās ar NVD, šie pakalpojumi tiek apmaksāti no valsts budžeta līdzekļiem, bet pacientam jāveic pacienta iemaksas maksājums atbilstoši MK noteikumu Nr.1529 4.pielikumam. Saņemot veselības aprūpes pakalpojumus atbilstoši MK noteikumiem Nr.1529, bērni līdz 18 gadu vecumam ir atbrīvoti no pacientu iemaksas. Ja veselības aprūpes pakalpojumi tiek saņemti pie speciālistiem bez ārsta nosūtījuma (izņemot tiešās pieejamības speciālistus, saņemot neatliekamo medicīnisko palīdzību vai konsultāciju valsts organizētā krūts un dzemdes kakla vēža skrīninga ietvaros) vai ārstniecības iestādēs, kurām nav noslēgts līgums ar NVD, par sniegtajiem pakalpojumiem jāveic maksājumi atbilstoši ārstniecības iestādes noteiktajam pakalpojumu cenrādim.

Pacienti, saņemot nosūtījumu uz izmeklējumu vai konsultāciju pie speciālista, var brīvi izvēlēties pakalpojuma sniedzēju un pierakstīties rindā uz tā saņemšanu. Katra ārstniecības iestāde atbilstoši pieejamajiem resursiem (finanšu līdzekļiem, cilvēkresursiem, medicīniskajām ierīcēm) patstāvīgi plāno darba organizāciju iestādē, kā arī patstāvīgi plāno gaidīšanas rindas uz veselības aprūpes pakalpojumiem, tādēļ gaidīšanas laiks dažādās ārstniecības iestādēs ir atšķirīgs.

NVD (VM padotības iestāde, kas slēdz līgumus ar ārstniecības iestādēm par valsts apmaksātu veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu un apmaksu) reizi mēnesī apkopo informāciju par gaidīšanas rindu garumu uz valsts apmaksātiem veselības aprūpes pakalpojumiem ārstniecības iestādēs un to publicē savā mājaslapā, līdz ar to iedzīvotāji var brīvi iepazīties ar rindu garumiem uz attiecīgajiem pakalpojumiem un nepieciešamības gadījumā izvēlēties ārstniecības iestādi, kurā rindas nav vai arī tā ir mazāka.

Informācija par valsts apmaksātiem veselības aprūpes pakalpojumiem, to sniedzējiem un rindas garumu uz pakalpojuma saņemšanu pieejama NVD mājas lapā www.vmnvd.gov.lv/.

Valsts apmaksātu ambulatoro pakalpojumu gaidīšanas rindas uz speciālistu konsultācijām un rehabilitācijas pakalpojumiem Rīgas nodaļā¹⁶ 2015.gada 1.septembrī: no kopumā 18 ārstniecības iestādēm, kur pieejams bērnu ķirurga pakalpojums, rindas bija izveidojušās astoņās ārstniecības iestādēs; gaidīšanas ilgums bija no sešām dienām Rīgas veselības centra filiālē "Imanta" līdz 150 dienām Latvijas plastiskās, rekonstruktīvās un mikroķirurģijas centrā. Visās sešās ārstniecības iestādēs, kur tika sniegti pediatra pakalpojumi, rindas nebija izveidojušās. Rindā pie bērnu gastroenterologa bija jāgaida no 28 līdz 43 dienām; 36 dienas jāgaida, lai saņemtu bērnu hematoloģista konsultāciju; 48 dienas jāgaida konsultācija pie otolaringologa – audiologa; rehabilitācijas pakalpojumu "Vispārējā masāža bērniem" bija iespēja saņemt 18 ārstniecības iestādēs, no tām rinda nebija izveidojusies trijās ārstniecības iestādēs. Pārējās ārstniecības iestādēs rindas garums uz rehabilitācijas pakalpojumu "Vispārējā masāža bērniem" bija no 11 līdz 330 dienām.

SPKC mobilās zobārsta iestādes autobusi nodrošina zobārsta iestādes un zobu higiēnista pakalpojumu pieejamību attālāku Latvijas reģionu bērniem pirmsskolas un vispārējās

¹⁶ www.vmnvd.gov.lv/uploads/files/560909731fc20.xlsx.

izglītības iestādēs, kur ir apgrūtināta zobārstniecības pakalpojumu pieejamība un nokļūšana pie zobārsta un zobu higiēnista.

Vienlaikus darbības programmā „Izaugsme un nodarbinātība” iekļauts specifiskais atbalsta mērķis Nr.9.2.3., kura ietvaros, piesaistot ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas perioda līdzekļus, pamatojoties uz detalizētu izpēti par esošo situāciju *sirds un asinsvadu, onkoloģijas, perinatālās aprūpes un garīgās veselības* aprūpes jomās, tiks izstrādātas un ieviestas *sirds un asinsvadu, onkoloģijas, perinatālās aprūpes un garīgās veselības* aprūpes tīklu attīstības vadlīnijas, kas ietvers pasākumu kompleksu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības un kvalitātes uzlabošanai Latvijā.

1.5.4. Organizēt regulārus informatīvi izglītojošus pasākumus veselīga dzīvesveida veicināšanai

2015.gadā SPKC organizēja un īstenoja dažādus informatīvi izglītojošus pasākumus par veselīga dzīvesveida pamatprincipiem un veselības paradumu maiņas veicināšanu bērniem, pusaudžiem un jauniešiem. Pasākumi tika īstenoti saskaņā ar Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014.-2020.gadam. Tika organizēti un īstenoti izglītojošie pasākumi, sabiedrības informēšanas kampaņas, veidotas izglītojošas mācību filmas, izstrādāti informatīvie materiāli, kā arī nodrošināta un uzturēta Nacionālā veselību veicinošo skolu tīkla¹⁷ un Nacionālā veselīgo pašvaldību tīkla darbība.

Nacionālais veselīgo pašvaldību tīkls

(1) Veselības veicināšanas politikas īstenošanu un koordināciju nodrošina SPKC, savukārt veselības veicināšanas aktivitātes lokālā līmenī realizē pašvaldības. Pašvaldībās ir attīstīts kontaktpersonu tīkls veselības veicināšanas jautājumos, kas tiek izmantots aktuālās informācijas izplatīšanai un veselības veicināšanas projektu īstenošanai. Uz 2015.gada 31. decembri 88 pašvaldības ir deleģējušas savas kontaktpersonas, kas liecina par izpratnes līmeņa pieaugumu pašvaldībās.

(2) Lai veicinātu pašvaldību lomas un iesaistes palielināšanu iedzīvotāju veselības veicināšanā, 2013. gadā darbu uzsāka Latvijas Nacionālais veselīgo pašvaldību tīkls, kas ir daļa no PVO starptautiskās Veselīgo pilsētu kustības. Latvijā šis tīkls veidots, lai veicinātu pašvaldību speciālistu pieredzes apmaiņu veselības veicināšanas darba organizēšanā, sniegtu metodisko atbalstu, kā arī veidotu praktisku atbalsta mehānismu valsts veselības veicināšanas politikas īstenošanai, kā arī SPKC organizēto veselības veicināšanas pasākumu īstenošanai pašvaldībās. Uz 2015. gada 31. decembri Latvijas Nacionālais veselīgo pašvaldību tīklā darbojās 40 pašvaldības.

(3) 2015. gadā tika organizēts seminārs (apmācības ar pieredzes apmaiņu) Nacionālā veselīgo pašvaldību tīkla koordinatoriem “Pašvaldības loma traumatisma un vardarbības mazināšanā”. Seminārs tika īstenots kā kapacitātes celšanas seminārs par bērnu traumatisma un vardarbības mazināšanu saskaņā ar PVO TEACH VIP¹⁸ programmu.

¹⁷ <http://www.spkc.gov.lv/lv/veseligas-pasvaldibas1/nacionalais-veseligo-pasvaldib>.

¹⁸ Akronīms angļiski, kas nozīmē “Apmācība, izglītošana, sadarbības veicināšana veselības aizsardzībā un vardarbības un traumu novēršanā”

Nacionālais Veselību veicinošo skolu tīkls

(1) Skola ir vieta, kur bērni, pusaudži un jaunieši pavada lielu daļu sava laika, tāpēc skola ir piemērotākā vieta izglītojošu veselības veicināšanas pasākumu īstenošanai, tādā veidā sasniedzot lielu daļu mērķa grupas. Lai apvienotu skolas, kas veselību veicinošu skolas vidi redz kā vienu no skolas darbības mērķiem, tika atjaunota veselību veicinošo skolu kustība un uzsākts darbs pie Nacionālā Veselību veicinošo skolu tīkla izveides. Tīkla skolām tiek dota iespēja dalīties pieredzē un gūt jaunas idejas par veselības veicināšanas praksi skolās, saņemt atbalstu veselības veicināšanas aktivitāšu īstenošanai un, integrējot veselību veicinošas aktivitātes skolas ikdienas darbā un mācību procesā, veicinātu skolēnu un skolas darbinieku veselību. 2015.gada 31.decembrī pieteikumus dalībai tīklā iesniegušas 70 skolas un 2 pirmsskolas izglītības iestādes.

(2) Lai stiprinātu skolu tīkla darbību, tika organizēti 2 reģionālie semināri (Kuldīgā un Cēsīs) tīkla skolu koordinatori ar mērķi informēt par tīkla darbības aktualitātēm, iepazīstinātu ar SPKC piedāvātajām veselības veicināšanas aktivitātēm un vides riska faktoriem skolā, kas var ietekmēt skolēnu un skolotāju veselību.

Veselību veicinošo pasākumu norises vietu izvēlē tiek ievērots princips, ka primāri priekšroka tiek dota Nacionālā Veselību veicinošo skolu tīkla skolām un izglītības iestādēm, kas atrodas pašvaldībās, kas ir iestājušās Nacionālajā veselīgo pašvaldību tīklā.

Izglītojošie pasākumi

(1) 2015.gadā organizēti izglītojoši pasākumi pusaudžiem (5.–9. klases skolēni) par smēķēšanu ar mērķi samazināt tabakas lietošanu pusaudžu vidū. Izglītojošo pasākumu ietvaros tika popularizēta mobilā aplikācija smēķēšanas atmešanai “BRĪVS”, kā arī tika turpināta jau aizsāktā iniciatīva – zaļo aproču kustība no smēķēšanas brīvajiem, kuras ietvaros tika izdalītas 2030 aproces. Kopumā notika 50 izglītojošie pasākumi, kuros piedalījās 2030 pusaudži un vismaz 100 pedagogi.

(2) Pusaudžu seksuālās un reproduktīvās veselības jomā tika organizēti izglītojošie pasākumi gan vispārējo izglītības iestāžu 8.-10. klašu skolēniem, gan profesionālo izglītības iestāžu audzēkņiem ar mērķi veicināt izpratni un sniegt zināšanas par seksualitāti, drošu un atbildīgu seksuālo attiecību veidošanu, kontracepcijas metodēm, seksuālās transmisijas infekcijām. Kopumā nodarbībās tika sasniegti 4558 mērķa grupas pārstāvji. Tāpat izglītojošo pasākumu ietvaros notika divas 40 minūšu garas videokonferences, kurās urologs, ginekologs un sabiedrības veselības speciālists stāstīja par jautājumiem, kas skar seksuālo un reproduktīvo veselību. Kopumā videokonferencēm bija 234 pieslēgumi.

(3) Tāpat turpinājās izglītojošo pasākumu organizēšana pirmsskolas vecuma bērniem un sākumskolas 1.–2. klašu skolēniem par mutes dobuma pareizu kopšanu un zobu veselību “Man ir tīri zobi!” ar mērķi atraktīvā un mērķa grupai saistošā veidā sniegt zināšanas par mutes dobuma kopšanas nozīmi. Kopumā notika 423 izglītojošie pasākumi visos Latvijas reģionos (Rīgā – 60, Pierīgā – 59, Latgalē - 58, Vidzemē – 57, Zemgalē – 93, Kurzemē - 98), kuros piedalījās 7204 mērķa grupas pārstāvju. Izglītojošo pasākumu ietvaros tika demonstrēta pareiza zobu tīrīšanas tehnika un mutes dobuma kopšana. Pasākuma dalībnieki saņēma tematiskas metāla nozīmītes, krāsojamo

grāmatu, zobu birsti un uzlīmi, savukārt pedagogi saņēma ieteikumu materiālu bērnu mutes dobuma kopšanas jautājumu pārrunāšanai un darba turpināšanai pastāvīgi.

(4) 2015. gadā tika īstenoti izglītojoši pasākumi topošajiem un jaunažiem vecākiem par zīdīšanu ar mērķi motivēt jaunās māmiņas zīdīt bērnus ar krūti, sniedzot zināšanas un praktiskus padomus atbilstoši PVO ieteikumiem par zīdīšanu, tās vadīšanu un ieguvumiem gan mātei, gan bērnam. Kopumā nodarbību ietvaros tika izglītoti 1222 topošie un jaunie vecāki visā Latvijā.

Sabiedrības informēšanas kampaņas

2015.gadā VM sadarbībā ar SPKC īstenoja vairākas sabiedrības informēšanas kampaņas dažādām iedzīvotāju vecuma grupām, tai skaitā bērniem un pusaudžiem.

(1) Sabiedrības informēšanas kampaņa “Izvairies no smēķētāja” ar mērķi samazināt bērnu pakļaušanu pasīvajai smēķēšanai. Kampaņas galvenās mērķa grupas bija bērnu (vecumā līdz 18 gadiem) vecāki, bērni un pusaudži. Kampaņas ietvaros tika nodrošināta publicitāte drukātajos medijos un internetā (tematiskie raksti, preses relīzes), sociālajos tīklos tika aktualizēta pasīvās smēķēšanas tematika, tika izvietoti vides plakāti pilsētas vidē, kinoteātros tika demonstrēts video klips “Ja smēķē Tu, smēķē Tavs bērns”, radio tika pārraidītas divu veidu reklāmas ar aicinājumu pasargāt savu bērnu no pasīvās smēķēšanas un zvanīt uz konsultatīvo tālruni (67037333) smēķēšanas atmešanas jautājumos, tika organizēts plakātu konkurss 5.-9. klašu skolēniem (tika iesūtīti vairāk kā 220 darbi no 150 skolām), izveidota atstarojošo uzlīmju kustība “Uzmanību bērns! Nesmēķēt tuvāk par 10 metriem!” (izplatītas 1200 uzlīmes), kā arī izveidota un papildināta mājaslapa www.pasivasmekesana.lv, kurā atrodama informācija par kampaņu, tās aktivitātēm, pasīvās smēķēšanas nodarīto kaitējumu, mītiem, kas saistīti ar pasīvo smēķēšanu, ieteikumi, kā pasargāt sevi, ar tēmu saistītie informatīvie materiāli, palīdzības iespējas u.c. ar tēmu saistītā informācija. Tika sagatavots un izplatīts arī drukāts informatīvais materiāls, kurā iekļauta būtiskākā informācija par pasīvo smēķēšanu un tās bīstamību.

(2) Sabiedrības informēšanas kampaņa “Aktīva ik diena” ar mērķi sniegt informāciju par fizisko aktivitāšu nozīmi veselības saglabāšanā un par piemērotākajiem fizisko aktivitāšu veidiem dažādām iedzīvotāju grupām vecumā no 14 gadiem. Kampaņas ietvaros drukātajos medijos, internetā un sociālajos tīklos tika publicēti tematiskie raksti, veidota sadarbība ar radio un izvietoti vides plakāti. Piecās Latvijas pilsētās (Jūrmalā, Tukumā, Ogrē, Cēsīs un Varakļānos) tika izveidoti veselības maršruti, kas ir 2-3 km garas takas ar 8-10 lielizmēra vingrojumu plakātiem. Papildus tika ieviesta veselības veicināšanas karšu iniciatīva, kas sniedza iespēju saņemt atlaides dažādiem aktīvās atpūtas pakalpojumiem pilsētās, kurās izveidoti veselības maršruti. Tika izveidota arī mājaslapa www.aktivadiena.lv, kurā atrodama informācija par kampaņu un tās aktivitātēm, aktīvās atpūtas un sporta iespējām Rīgā un citās pilsētās. Mājaslapā pieejami arī veselības maršrutu apraksti un shēmas, kā arī vingrojumu kompleksi dažādām iedzīvotāju grupām u.c. ar tēmu saistītā informācija.

(3) Sabiedrības informēšanas kampaņa par bērnu mutes dobuma un zobu veselības veicināšanu “Man ir tīri zobi!”, kuras mērķauditorija ir ne tikai bērni un jaunieši līdz 18 gadu vecumam, bet arī bērnu vecāki, vecvecāki un pedagogi, kas ir galvenie izglītojošā darba veicēji. Kampaņas ietvaros notika dažādas ar publicitāti saistītas aktivitātes

(tematiskie raksti, preses relīzes drukātajos un interneta medijos), arī komunikācija sociālajos tīklos, kā arī veikts sadarbības projekts ar radio, izveidota mobilā aplikācija pusaudžiem “Zobs”, izvietotas lielizmēra vides reklāmas visā Latvijā, arī pasažieru vilcienu vagonos. Tika papildināta un aktualizēta mājaslapa www.tirizobi.lv, kur sev noderīgu informāciju par mutes dobuma higiēnu var atrast gan bērni, gan vecāki, gan pedagogi. Lai nodrošinātu labāku un pilnīgāku iemaņu apguvi, tika izveidota animācijas filma par zobu tīrīšanu, kuru demonstrēja televīzijā un kinoteātros, kā arī ņemta dalība mūzikas festivālā “Positivus 2015” ar informatīvo stendu un aktivitātēm par zobu veselības tematiku.

(4) Sabiedrības informēšanas kampaņa vecākiem par alkohola lietošanas problēmām bērnu un pusaudžu vidū “Lai būtu skaidrs!”. Kampaņas mērķis ir vecāku un pusaudžu izglītošana par alkohola lietošanas riskiem un negatīvajām sekām, kā arī alkoholisko dzērienu tirgotāju un citu pieaugušo informēšana par alkohola lietošanas problēmām pusaudžu vidū ar nolūku pakāpeniski mainīt sabiedrības attieksmi pret alkohola lietošanu nepilngadīgo vidū, padarot bērnu un pusaudžu alkohola lietošanu par sabiedrībā nepieņemamu/neaikceptējamu uzvedību. Papildus tika stiprināta partnerība starp vecākiem, tirgotājiem un tiesību aizsardzības iestādēm, tādā veidā palielinot sabiedrības lomu alkohola lietošanas ierobežošanā nepilngadīgo vidū. Kampaņas ietvaros tika izveidota mājaslapa www.skaidrs.lv un animācijas filma “Lai būtu skaidrs!”, kura māca, kā vecākiem runāt ar bērniem un pusaudžiem par alkohola lietošanas problēmām, kā arī tika veikti alkoholisko dzērienu kontrolpirkumi, iesaistot nepilngadīgas personas. Tāpat tika izveidota un attīstīta sociāli atbildīgo tirgotāju kustība, realizēti diskusiju cikli vecākiem, tika sagatavoti tematiskie raksti un reklāmas dažādos medijos (TV, radio, sociālie tīkli, internets), kā arī izveidoti un izplatīti informatīvi materiāli tirgotājiem, pieaugušajiem un vecākiem.

Izglītojošas mācību filmas

2015.gadā SPKC izveidoja mācību filmas:

(1) Mācību filmas skolēniem ņirgāšanās profilaksei – mācību filma “Katrīna” aktualizē ņirgāšanās problēmu skolas vidē, savukārt mācību filma “Roberts” aktualizē ņirgāšanos internetā. Filmu mērķis ir veicināt skolēnu emocionālo labklājību, izglītojot skolēnus un sekundāri arī izglītības iestāžu personālu un vecākus par ņirgāšanos, tās negatīvajām sekām un ietekmi uz upuri, pāridarītāju un apkārtējiem, pazīmēm, kas var liecināt par ņirgāšanos, kā arī rīcību ņirgāšanās gadījumā. Mācību filmas mudina ikvienu nenovērsties no ņirgāšanās problēmas, atpazīt ņirgāšanos, atbalstīt no tās cietušos un nostāties pret to. Primārā filmas mērķauditorija ir bērni un pusaudži vecuma grupā 11–15 gadi.

(2) Mācību filma par roku higiēnas ievērošanu pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērniem “Par Janča punci un tīrām rokām”. Filmas mērķis ir sniegt informāciju un attīstīt izpratni par roku higiēnas nozīmi, radīt interesi un veicināt pareizas roku mazgāšanas tehnikas apguvi, uzrunājot mērķauditoriju (bērni vecuma grupā 3–8 gadi) tai atbilstošā un saprotamā veidā.

(3) 2015.gadā tika sagatavots, publicēts un izplatīts ieteikumu materiāls izglītības iestāžu pedagogiem darbam ar mācību filmu “Katrīna” un “Roberts”, kā arī materiāls darbam ar mācību filmu “Par Janča punci un tīrām rokām”. Ieteikumu materiāli tika

izstrādāti ar mērķi palīdzēt izprast mācību filmās ietvertos vēstījumus un informāciju, kā arī palīdzēt pedagogiem šīs tēmas iekļaut mācību procesā, tādejādi rosinot skolēnus aizdomāties par šo tēmu nozīmīgumu un aktualitāti.

Informatīvie materiāli

2015.gadā SPKC sagatavoja un izplatīja dažādus informatīvos materiālus par veselības veicināšanas jautājumiem.

(1) Metodiskais materiāls pirmsskolas izglītības iestāžu pedagogiem un sākumskolas 1. un 2.klases pedagogiem par bērnu mutes dobuma veselību, kas izstrādāts kā palīglīdzeklis pedagogiem, lai mācību procesā integrētu tēmu pār bērnu mutes dobuma un zobu veselību.

(2) Krāsojamā grāmata bērniem par zobu veselību “Man ir tīri zobi!”, kas interesantā un saistošā veidā attīsta iemaņas un veicina izpratni par pareizu mutes dobuma kopšanu.

(3) Informatīvais materiāls “Tava personīgā higiēna”, lai bērniem un pusaudžiem attīstītu izpratni par to, kā pareizi ievērot personīgo higiēnu.

(4) Informatīvais materiāls “Attiecības un veselība – mana atbildība!”, kas paredzēts pusaudžiem un jauniešiem, lai attīstītu izpratni par drošu un veselīgu attiecību, arī dzimumattiecību veidošanu, ietverot informāciju par dažādām kontracepcijas metodēm, izplatītākajām STI, to veidiem, simptomiem, ārstēšanu u.c. ar tēmu saistīto informāciju.

(5) Informatīvais materiāls “Meitenes, puīši un pubertāte”, kas paredzēts bērniem un pusaudžiem izpratnes attīstīšanai par pubertātes procesu, par pārmaiņām ārējā izskatā un domāšanā pubertātes laikā, par sievietes un vīrieša ķermeņa atšķirībām, izmaiņām un īpatnībām, kā arī par pirmo attiecību uzsākšanu u.c. ar tēmu saistīto informāciju.

Citas aktivitātes

Latvijas prezidentūras ES Padomē ietvaros VM sadarbībā ar SPKC 2015.gada 24.-27.februārī organizēja augsta līmeņa konferenci „Veselīgs dzīvesveids: uzturs un fiziskās aktivitātes bērniem un jauniešiem skolās”, kurā piedalījās pārstāvji no sabiedrības veselības, uztura, sporta jomas, kā arī citi ar veselīgu dzīvesveidu saistīti eksperti. Konferences mērķis bija izvērtēt ar uzturu un fiziskajām aktivitātēm saistīto Eiropas līmeņa stratēģisko dokumentu īstenošanas progresu un diskutēt par nākotnes izaicinājumiem veselīga uztura un fizisko aktivitāšu jomā, lai efektīvi realizētu politiku bērnu aptaukošanās mazināšanai un veicinātu veselīgu dzīvesveidu, atbalstošu vidi un veselīgu izvēli bērnu un jauniešu vidū.

2015.gada 27.oktobrī norisinājās PVO sadarbībā ar VM un SPKC organizētā konference „Uzturs un grūtniecība”, kuras laikā tika aktualizēti jautājumi par veselīga uztura nozīmi mātes un bērna veselībā un neinfekcijas slimību riska mazināšanā.

Tāpat saskaņā ar 2013.gada 24.septembra MK sēdes protokola Nr.50 134.§ 2.3.punktā minēto un Valdības rīcības plāna Deklarācijas par Laimdotas Straujumas vadītā MK iecerēto darbību īstenošanai 33.8.apakšpunktā minēto ir veikti grozījumi MK 2000.gada 27.jūnija noteikumos Nr.211 „Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības

standartu un valsts arodizglītības standartu”¹⁹, paredzot, ka ir noteikts obligāti apgūstams veselības izglītības satura apjoms mācība kursa „Sabiedrības un cilvēka drošība” ietvaros: 24 stundas profesionālajā vidējā izglītībā (neieskaitot saturu, kas integrēts citos mācību priekšmetos) un 20 stundu apjomā arodizglītībā (neieskaitot saturu, kas integrēts citos mācību priekšmetos). Noteikumi stājās spēkā 2016.gada 1.septembrī un attiecināmi izglītojamajiem, kuri uzsāk mācības 1.kursā.

IZM atbilstoši piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem 2015.gadā ir īstenojusi profesionālās izglītības pedagogu kompetences pilnveidi B programmā „Veselības jautājumu apguve profesionālā vidējā un arodizglītībā” (160 stundas), kuru apguvuši 184 profesionālās izglītības pedagogi (2014.gadā – 114 pedagogi).

2015.gadā no 2.novembra līdz 13.novembrim notika VISC organizēts diagnosticējošais pārbaudes darbs 4.klasei un 8.klasei par ceļu satiksmes drošības noteikumiem, ar mērķi novērtēt izglītojamo prasmes un zināšanas par satiksmes drošību, kā arī attieksmi pret savu un līdzcilvēku drošību un veselību ceļu satiksmē. Tajā kopumā piedalījās 19793 skolēni. Kopumā diagnosticējošā darbā skolēnu demonstrētās zināšanas vērtējamās kā labas. Vērtējot diagnosticētos paradumus, skolēnu atbildēs atspoguļojas sabiedrībā akceptētais dzīvesveids, piemēram, ka drīkst runāt pa mobilo telefonu braucot pie automašīnas stūres vai braucot ar velosipēdu; problēmu skolēniem radīja arī jautājumi par ceļu satiksmes regulēšanu un neregulējamie krustojumi, kā šādos krustojumos jārikojas un kam, kurā gadījumā ir priekšroka.

Diagnosticējošā darba organizēšanu atbalstīja Ceļu satiksmes drošības padome, tā sagatavošana un organizēšana tika finansēta no apdrošināšanas līdzekļiem, ko, saskaņā ar Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumu, apdrošinātāji ceļu satiksmes negadījumu novēršanas pasākumu veikšanai ieskaita biedrības „Latvijas Transportlīdzekļu apdrošinātāju birojs” kontā.

VISC 2015.gadā no 1. līdz 8.oktobrim organizēja Drošības nedēļu. Tās mērķis bija veicināt skolēnu spēju izvērtēt situācijas, analizēt iespējamos riskus un pieņemt personiski atbildīgu veselībai un drošībai labvēlīgu lēmumu.

Lai akcentētu sākumskolas bērnu drošības nozīmi, izmantojot mobilās lietotnes, Drošības nedēļas ietvaros tehnoloģiju uzņēmums Cisco vadīja informatīvi izglītojošas mācību stundas 4.klašu skolēniem Rīgas skolās. Ar piemēriem tika izspēlētas situācijas, kādas bērni var piedzīvot, izmantojot mobilās lietotnes. Informatīvās stundas rīkotas sadarbībā ar CERT.lv un Drossinternets.lv.

Drošības nedēļas laikā 11.klašu skolēni iepazinās ar donoru kustību Latvijā. Valsts asinsdonoru centrs aicināja Latvijas skolas iesaistīties sabiedrības izglītošanā par asins ziedošanu un donoru kustību.

Savukārt Daugavpilī sadarbībā ar VAS “Latvijas dzelzceļš”, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienestu, AS “Latvijas gāze”, Valsts policiju, AS “Sadales tīkls”, Latvijas Banku, CSDD, Valsts Ugunsdzēsības un glābšanas dienestu, Drošāka

¹⁹ <http://likumi.lv/ta/id/280842-grozijumi-ministru-kabineta-2000-gada-27-junija-noteikumus-nr-211-noteikumi-par-valsts-profesionalas-videjas-izglitibas-standar...>

interneta centru un AS “Latvijas valsts meži” Drošības nedēļas ietvaros tika organizēts pasākums “Viena diena drošībai”. Pasākuma laikā notika filmas “Lai dzīvo bērni!” pirmizrāde. Pasākumu apmeklēja 833 Daugavpils pilsētas un pagastu skolu 4.klašu skolēni.

Lai sasniegtu MK apstiprinātā Ceļu satiksmes drošības plāna 2014.-2016.gadam izvirzītos mērķus un politikas rezultātus, CSDD sadarbībā ar VISC 2015. gadā formālās un neformālās izglītības jomā īstenoja sekojošus projektus un pasākumus:

- lai turpinātu izglītības darbu topošajiem velosipēdistiem, 2015./2016. mācību gadam izveidots jauns satiksmes drošības izglītības materiāls topošajiem velosipēdistiem “Velopilsēta”. Mācību līdzekļa mērķauditorija – topošie velosipēdisti (4. – 6. klase). Mācību līdzekļa epizodes sagatavotas interaktīvā formātā un ir ērti izmantojams interneta vidē portālā www.berniem.csdd.lv;
- lai motivētu un aktivizētu Latvijas skolas kvalitatīvi mācīt skolēniem satiksmes drošības jautājumus, CSDD jau sešus gadus organizē konkursu „**CSDD satiksmes drošības skola**”. Konkursa mērķis ir veicināt Latvijas skolās satiksmes drošības jautājumu mācīšanu sākumskolas un pamatskolas klasēs, lai skolēnos attīstītos izpratne par zināšanu pielietošanas nepieciešamību ikdienas dzīvē un veidotos pareizas uzvedības iemaņas uz ceļa. Bērnu un jauniešu iesaistīšanās projektos ir tieši saistīta ar pedagogu ieinteresētību līdzdarboties ar saviem audzēkņiem un pedagogu zināšanām par satiksmes noteikumiem. Konkursā „Labākā CSDD satiksmes drošības skola” tiek vērtēta gan kvantitatīvā dalība CSDD projektos, gan sasniegtie rezultāti tajos. Mērķis – veicināt skolu, pedagogu un audzēkņu vēlmi līdzdarboties satiksmes drošības projektos – ir attaisnojies un katru gadu aizvien jaunas skolas iesaistās CSDD izglītības projektos;
- 2015. gadā CSDD jau divdesmit sesto reizi visā Latvijā organizēja **Jauno satiksmes dalībnieku forumu**, piedāvājot topošajiem un esošajiem velosipēdu vadītājiem pilnveidot savas teorētiskās zināšanas un praktiskās braukšanas iemaņas. Katru gadu ap 2000 jauno velobraucēju (skolēni no 10 līdz 12 gadiem) savu pirmo izglītības skolu ceļu satiksmes noteikumos un drošības jautājumos apgūst tieši CSDD rīkotajās Jauno satiksmes dalībnieku sacensībās. Ar interesi bērni apgūst ceļu satiksmes drošības jautājumus un izkopj sevī nepieciešamās iemaņas braukšanai ar velosipēdu. 2014./2015. mācību gadā visā Latvijā notika sacensību „Jauno satiksmes dalībnieku forums” reģionālie posmi, kopskaitā – 32 sacensības;
- CSDD piedāvāja Latvijas vispārīzglītojošo skolu 6. – 8. klašu audzēkņiem piedalīties satiksmes drošības konkursā „**Gribu būt mobils**“, kurā uzmanība tika pievērsta velosipēdistiem un mopēdistiem, jo jauniešu vidū arvien populārāki kļūst tieši šie transportlīdzekļi. 2014./2015. mācību gadā konkursā piedalījās ap 500 komandu (komandā 5 skolēni);
- 2015. gadā jau divpadsmito reizi vasarā Kurzemes lielākajās pilsētās notika sacensības bērniem „**Bērnu rallijs**”: Skolēnu brīvlaika vasaras mēnešos aktualizējas jautājums par iespējām bērniem un viņu ģimenēm apgūt un pilnveidot kvalitatīvas satiksmes drošības zināšanas. Sacensības ir veids, kā motivēt bērnus un ģimenes būt aktīvām un līdzdarboties arī satiksmes drošības jautājumu apgūvē;
- CSDD organizē konkursu „**Gada jaunais autovadītājs**”. Tas notiek jau septiņus gadus, un tas rada iespēju jauniešiem vecumā no 16-18 gadiem pierādīt

savas topošā autovadītāja prasmes un zinošu instruktoru uzraudzībā pārbaudīt sevi dažādās situācijās uz ceļa. Kopumā 2015.gadā konkursā piedalījās vairāk kā 2000 jaunieši;

CSDD satiksmes drošības projekti ir neatņemama mācību procesa sastāvdaļa. Jaunajiem satiksmes dalībniekiem ir iespēja mācīties izprast satiksmes procesus un atrast savu vietu, gan ejot kājām, gan braucot ar kādu no transportlīdzekļiem. Diemžēl ne visi Latvijas bērni un jaunieši šo iespēju izmanto, un tam par pamatu ir arī skolas, pedagogu vai vecāku neieinteresētība.

Lai izvairītos no neuzmanības vai vieglprātības izraisītajiem nelaimes gadījumiem nākotnē, LDz, kā sociāli atbildīgs uzņēmums, jau 12 gadus (kopš 2003.gada) rīko īpašas Drošības stundas, kurās apmāca bērnus un jauniešus, kā pareizi un droši šķērsot dzelzceļu, kā uzvesties dzelzceļa tuvumā un vilcienā. Interesenti uz „Drošības stundām” tiek gaidīti Latvijas Dzelzceļa vēstures muzejā. Drošības stundas tiek piedāvātas arī izbraukumos uz Latvijas skolām. Ik gadu drošības stundas apmeklējuši ap 3500 bērnu.

LDz regulāri katru gadu rīko sociālās reklāmas kampaņas par drošību sliežu ceļu tuvumā. Maija/jūnija kampaņa veltīta drošai dzelzceļa šķērsošanai, augusta/septembra kampaņa – par drošu ceļu uz un no skolas (mūzikas klausīšanās austiņās, uzvedība uz perona u.c. svarīgi drošības jautājumi) un novembra/decembra kampaņa – drošība sliežu ceļu tuvumā, iestājoties gada tumšajam laikam.

Izveidota īpaša web platforma www.dzirdiredzidzivo.lv. Tajā atrodama visa veida informācija par drošību uz dzelzceļa – aktuālā informācija, bukletu e-versijas, animācijas filmas, video, statistika u.c. noderīga informācija.

Indikatori

5.tabula

Zīdaiņu mirstība no 1 000 dzīvi dzimušiem bērniem 2004.-2015.gadā

	Zīdaiņu mirstība no 1 000 dzimušajiem Latvijā	Zīdaiņu mirstība no 1 000 dzimušajiem vidēji ES
2004	9,4	5,1
2005	7,8	4,8
2006	7,6	4,6
2007	8,8	4,4
2008	6,7	4,2
2009	7,7	4,2
2010	5,7	4,0
2011	6,7	3,9
2012	6,4	3,8
2013	4,5	-
2014	3,9	3,7
2015	4,1	-

Datu avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze, SPKC, 2016; Eurostat, skatīts: 14.11.2016

Bērnu un pusaudžu veselības stāvoklis 2012. – 2015. gadā (procentos)

	Sadalījums veselības grupās, %											
	I grupa				II grupa				III grupa			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
Jaundzimušie	60,9	63,7	63,3	64,3	36,2	33,3	33,9	33,0	2,9	2,9	2,9	2,7
Bērni 1 gada vecumā	60,5	61,5	64,3	64,5	36,1	35,3	32,6	32,5	3,4	3,2	3,1	3,0
Bērni 2 gadu vecumā	60,5	61,4	62,9	63,4	36,0	35,2	33,6	33,5	3,5	3,3	3,5	3,1
Bērni 3–14 gadu vecumā	57,7	58,2	59,0	60,4	38,4	38,2	37,2	36,0	3,9	3,6	3,8	3,6
pirmsskolas vecuma bērni	58,6	59,4	60,1	61,7	37,9	37,4	36,5	35,0	3,5	3,2	3,5	3,3
pirmās klases skolēni	59,2	59,5	59,9	61,1	37,0	36,7	36,5	35,2	3,8	3,8	3,6	3,7
pārējie skolēni līdz 14 gadu vecumam	57,1	57,3	58,4	59,7	38,9	39,0	37,8	36,7	4,0	3,6	3,8	3,6
Pusaudži 15–17 gadu vecumā	57,6	57,7	58,2	59,0	38,9	38,7	37,9	37,0	3,6	3,6	3,8	4,0

Datu avots: Valsts statistikas pārskats „Pārskats par bērnu veselības stāvokli”, SPKC, 2016

Vakcinēto bērnu īpatsvars (%)

Indikators	Definīcija	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vakcinācijas līmenis	Zīdaiņu procentuālais daudzums, kuri savā pirmajā dzīves gadā attiecīgajā kalendārajā gadā ir pilnībā vakcināti pret garo klepu, difteriju, stingumkrampjiem un poliomielītu (DTP+IPV 3. pote)	91,5	92,0	90,8	94,2	92,5	94,9
	Zīdaiņu procentuālais daudzums, kuri savā otrajā dzīves gadā attiecīgajā kalendārajā gadā ir pilnībā vakcināti pret masalām, epidēmisko parotītu un masaliņām	95,2	92,3	90,3	95,5	94,9	96,0

Datu avots: Imunizācijas monitoringa dati, SPKC

Bērnu imunizācijas rādītāji (%) no 2010. gada līdz 2015.gadam

Infekcijas slimība	Vecums	Imunizācijas līmenis (%)					
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Tuberkuloze	Dzīvi dzimušie	91,7	92,9	94,3	94,2	92,0	93,9
B hepatīts (3.pote)	12 mēneši	90,8	89,2	89,5	93,7	92,3	94,4
Difterija, stingumkrampji, garais klepus un poliomielīts (3.pote)	12 mēneši	91,5	92,0	90,8	94,2	92,5	94,9
b tipa <i>Haemophilus influenzae</i> infekcija (3.pote)	12 mēneši	90,4	90,9	90,1	93,8	91,9	94,4
Pneimokoku infekcija (1.pote)	12 mēneši	65,1	86,0	82,6	86,9	85,7	90,8
Difterija, stingumkrampji,	24 mēneši	94,2	103,1	93,6	92,0	92,1	94,0

garais klepus un poliomiēlīts (4.pote)							
Masalas, masaliņas, epidēmiskais parotīts (1.pote)	24 mēneši	95,2	92,3	90,3	95,5	94,9	96,0
Vējbakas	24 mēneši	84,0	85,3	76,0	77,2	85,2	85,6
Garais klepus (5.pote)	7 gadi	79,7	94,5	97,0	99,2	95,1	97,4
Difterija, stingumkrampji un poliomiēlīts (5.pote)	7 gadi	94,6	98,2	97,7	99,4	95,3	97,4
Masalas, masaliņas, epidēmiskais parotīts (2.pote)	7 gadi	92,5	92,1	92,0	91,6	88,5	92,0
Cilvēka papilomas vīrusu infekcija (1.pote)	12 gadi meitenes	49,2	61,0	56,9	57,9	50,2	49,4
Difterija, stingumkrampji un poliomiēlīts (6.pote)	14 gadi	92,7	95,3	86,9	91,5	86,5	91,0

Datu avots: Imunizācijas monitoringa dati, SPKC, 2016

A.2. Veselīga un droša dzīves vide

2.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

2.2.1. Nepilnvērtīga un neveselīga uztura, apkārtējās vides piesārņotības rezultātā palielinās bērnu saslimstība ar elpošanas ceļu, gremošanas orgānu slimībām un negatīvi ietekmē bērnu psihomotorās spējas, intelektuālo potenciālu;

Kā liecina PVO²⁰ un citi starptautiski atzīti pētījumi, vides faktori – gaisa, ūdens kvalitāte, troksnis, ķīmisko vielu piesārņojums u.tml. – ietekmē bērnu veselību un attīstību un ir noteikta saikne starp konkrētiem vides faktoriem un to radītiem veselības traucējumiem. Kaut arī Latvijā nav veikti pētījumi, kas objektīvi varētu liecināt par konkrētu faktoru – gaisa piesārņojuma, trokšņa vai citu faktoru saikni uz Latvijā dzīvojošo bērnu veselības rādītājiem, tomēr, vadoties no citu valstu pieredzes, var apzināt pasākumus, kas būtu veicami, lai mazinātu šo faktoru nelabvēlīgo ietekmi.

2.2.2. Lielākā daļa no apkārtējās vides un infrastruktūra ap dzīvesvietu bieži ir nedroša, neatbilstoša bērnu, tai skaitā bērnu ar invaliditāti un bērnu ar īpašām vajadzībām un viņu ģimeņu vajadzībām, neveicina atbildības uzņemšanos par šīs vides kvalitāti;

Kā liecina SPKC *Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra 2015.gada dati* par pacientiem, kuriem bijušas traumas, ievainojumi vai saindēšanās, lielāko daļu traumu bērni guvuši mājās (60%), tālāk seko izglītības iestādēs un transporta zonē gūtās traumas (attiecīgi 10% (2014.gadā – 14%) un 10,1% (2014.gadā – 11%)), kā arī sporta zonā gūtās traumas (9,2% (2014.gadā – 5%)), kas varētu liecināt par pieaugušo, kuri nerūpējas par bērnu drošību, nolaidību, kā arī par bērniem un pusaudžiem nedrošu dzīves vidi.

²⁰ Health in Impact Assessments: Opportunities not to be missed WHO 2014.

2.3. Politikas mērķis

Radīt bērna vajadzībām atbilstošu veselīgu, drošu vidi un infrastruktūru.

2.4. Politikas rezultāts

Vide un infrastruktūra ir bērnu vajadzībām atbilstoša un droša.

2.5. Rīcības virzieni

2.5.1. Sekmēt visiem bērniem, tai skaitā bērniem ar invaliditāti un bērniem ar īpašām vajadzībām, draudzīgas, drošas infrastruktūras un vides iekārtošanu

VI sociālo aprūpes iestāžu kontroles un uzraudzības ietvaros pārbauda, kā iestādes nodrošina 2000.gada 12.decembra MK noteikumu Nr.431 „Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām” (turpmāk – MK noteikumi Nr.431) ievērošanu.

MK noteikumu Nr.431 26.punkts nosaka, ka bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem un bērniem ar invaliditāti paredz darba terapijas istabu, pārvietojamos mazgājamus galdus, tualetes un liftu (ja nepieciešams). Sanitārajās telpās vanna jāaprīko ar sēdekli, bet dušā ierīko sēdmalu. Turklāt bērnus ar invaliditāti jānodrošina ar tādām palīgierīcēm kā margas gaitenšos, kāpnēs un liftā, iespēju iekļūt ēkā ar riteņkrēslu, kur ieejai jābūt labi apgaismotai. Jābūt nodrošinātai iespējai liftā iekļūt ar riteņkrēslu un iespējai apsēsties. Saskaņā ar MK noteikumu Nr.431 19.punktu guļamtelpām bērniem ar fiziskās un garīgās attīstības traucējumiem jābūt pārredzamām, bet 14.punkts nosaka, ka sociālās aprūpes institūcijai saskaņā ar aprūpējamās personas īpašajām vajadzībām un spējām jāizvērtē viņai nepieciešamo palīdzību personiskās higiēnas veikšanai.

VI veic regulāras plānveida kontroles bērnu sociālās aprūpes iestādēs (turpmāk – SAI), kā arī bērnu sociālās aprūpes struktūrvienībās (nodaļās), kuras izvietotas pieaugušo SAI. VI veica 44 plānveida kontroles bērnu SAI, no kurām 21 SAI uzturējās bērni ar invaliditāti vai garīgās attīstības traucējumiem. Salīdzinājumā ar 2014.gadu 2015.gadā par 16% ir samazinājies plānveida kontroļu īpatsvars, kur konstatētas neatbilstības. Attiecībā uz speciālu prasību nodrošinājumu bērniem ar invaliditāti un īpašām vajadzībām, neatbilstības tika konstatētas 2 SAI (nebija pārredzamas guļamtelpas un ēkā nevarēja iekļūt ar riteņkrēslu).²¹

Prasības sabiedrisko transportlīdzekļu tehniskajām prasībām, lai personām ar funkcionāliem traucējumiem, grūtniecēm un personām ar maziem bērniem (tai skaitā ar bērnu ratiņiem) atvieglotu iekļūšanu sabiedriskajā transportlīdzeklī un nodrošinātu šo personu pārvadāšanu, ir noteiktas MK 2012. gada 28. augusta noteikumos Nr.599 “Sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanas un izmantošanas kārtība”.

Reģionālajos starppilsētu nozīmes maršrutos sabiedrisko transportlīdzekļu pielāgošana personu ar funkcionāliem traucējumiem pārvadāšanai pārvadātājiem jānodrošina šādos termiņos:

- pasažieru nokļūšanai no plānošanas reģiona vai republikas pilsētas uz Rīgu un no Rīgas uz plānošanas reģionu vai republikas pilsētu ar autobusu līdz 2021. gada 1. janvārim pilnā apmērā;
- citās vietās jānodrošina vismaz viens reiss dienā turp un atpakaļ ar pielāgotu autobusu līdz 2016. gada 1.janvārim, bet līdz 2022. gada 1. janvārim pilnā apmērā.

²¹ VI Gada publiskais pārskats: http://www.vi.gov.lv/uploads/files/2015g_publiskais_parskats.pdf

Reģionālajos vietējās nozīmes maršrutos autobusiem jābūt pielāgotiem personu ar funkcionāliem traucējumiem pārvadāšanai līdz 2016. gada 1.janvārim vismaz 10 % apmērā, bet līdz 2022. gada 1. janvārim pilnā apmērā.

2015.gadā 30% no autobusiem, kas apkalpo reģionālos vietējās nozīmes maršrutos, un 43% no autobusiem, kas apkalpo reģionālos starppilsētu nozīmes maršrutos, bija pielāgoti personu ar funkcionāliem traucējumiem pārvadāšanai.

2.5.2. Kontrolēt normatīvo aktu ievērošanu saistībā ar gaisa piesārņojumu, sabiedrisko ēdināšanu, virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti, par peldvietu iekārtošanu un higiēnu un citiem kvalitātes normatīviem

VI 2015.gadā veica higiēnas prasību ievērošanas kontroli izglītības iestādēs, sociālās aprūpes centros un bērnu nometnēs, īstenoja dzeramā un peldvietu ūdens kvalitātes monitoringu un ūdens apgādes sistēmu un peldvietu kontroli, kā arī piedalījās skolu vides pilotprojekta realizēšanā.

VI īstenoja 678 plānveida kontroles pirmsskolas izglītības iestādēs PII, ievērojot 2013.gada 17.septembra MK noteikumu Nr.890 „Higiēnas prasības bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem un izglītības iestādēm, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmu” noteiktās higiēnas prasības izglītības iestādēs, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmu, un juridiskām vai fiziskām personām, kuras sniedz bērnu uzraudzības pakalpojumu ārpus bērna dzīvesvietas.

Dažāda veida neatbilstības normatīvo aktu prasībām PII 2015.gadā samazinājušās – konstatētas 396 neatbilstības plānveida kontrolēs (58%) no veiktā plānveida kontroļu skaita (2014.gadā – 83%). Tas skaidrojams ar noteikumos veiktajiem grozījumiem, nosakot pārejas periodu līdz 2020.gada 1.janvārim prasībām attiecībā uz telpu minimālo platību un sanitārtehnisko ierīču skaitu.

PII kontroles tika veiktas arī izglītības iestāžu struktūrvienībās, kas sniedz PII pakalpojumus. Plānveida kontroles veiktas 177 PII struktūrvienībās, tajā skaitā neatbilstības konstatētas 92 struktūrvienībās jeb 52% (2014.gadā – 81%). Biežāk konstatētie pārkāpumi bija sekojoši: neatbilstoša grupu telpu platība; neatbilstošs sanitāro ierīču skaits un aprīkojums grupu telpu tualetēs; telpu mitrās uzkopšanas režīma neievērošana.

VI 2015.gadā veica 18 plānveida kontroles (2014.gadā – 14) juridisko personu iekārtotajos pilna laika bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēju objektos –16 iestādēs tika konstatētas dažāda veida neatbilstības normatīvo aktu prasībām. Biežākās neatbilstības bija saistītas ar mitro telpu uzkopšanas režīma neievērošanu un nepietiekamu apgaismojuma līmeni telpās.

2015.gadā VI veica 738 plānveida kontroles vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs, ievērojot 2002.gada 27.decembra MK noteikumu Nr.610 „Higiēnas prasības vispārējās pamatizglītības, vispārējās vidējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēm” prasības. Salīdzinājumā ar 2014.gadu vērojama situācijas uzlabošanās - neatbilstības normatīvo aktu prasībām konstatētas 311 plānveida kontrolēs jeb 42 % (2014.gadā – 54%). Biežāk konstatētie pārkāpumi bija šādi: nepietiekams mākslīgā

apgaismojuma līmenis; telpas netiek uzturētas tīrībā un kārtībā; reizi mācību gadā netiek veiktas un/ vai dokumentētas kašķa un pedikulozes pārbaudes.

2015.gadā VI izsniedza 1074 atzinumus nometņu darbības uzsākšanai, kas ir tikpat, cik 2014.gadā, un veica 83 plānveida kontroles bērnu nometnēs visā valsts teritorijā, ievērojot 2009.gada 1.septembra MK noteikumu Nr.981 „Bērnu nometņu organizēšanas un darbības kārtība” prasības. Neatbilstības normatīvo aktu prasībām tika konstatētas 23 nometnēs jeb 28% (2014.gadā – 30%). Biežāk konstatētie pārkāpumi bija sekojoši: nav norādīts tās ārstniecības personas vai ārstniecības iestādes kontakttālrunis un atrašanās vieta, ar kuru ir noslēgta vienošanās par dalībnieku, darbinieku un nometnes vadītāja medicīnisko apkalpošanu; katram dalībniekam nav izsniegta primārās veselības aprūpes ārsta izziņa par veselības stāvokli.

UV ir viens no fizikālajiem vides faktoriem, kam ir nelabvēlīga ietekme uz cilvēka veselību. MK 2010.gada 7.septembra noteikumi Nr.834 „Noteikumi par kosmētiskā iedeguma iegūšanas pakalpojuma higiēnas un nekaitīguma prasībām un šo prasību uzraudzības kārtību” (turpmāk – MK noteikumi Nr.834) nosaka būtiskas prasības solāriju iekārtām un to uzraudzības kārtību. VI kontroļu mērķis solārijos ir droša, cilvēka veselībai nekaitīga pakalpojuma sniegšana un infekciju slimību izplatīšanās riska novēršana patērētāju vidū.

Ņemot vērā, ka UV iekārtu izmantošana līdz 18 gadu vecumam palielina ādas vēža risku, MK noteikumu Nr.834 5.punkts paredz, ka solārija pakalpojumus ir aizliegts sniegt patērētājiem, kas jaunāki par 18 gadiem, izņemot, ja ir saņemta ģimenes ārsta vai dermatologa izziņa, ka minētās personas veselības stāvoklis ir atbilstošs pakalpojuma saņemšanai.

2015.gadā VI veica 190 plānveida kontroles solārijos (2014.gadā – 212) un 71% gadījumu tika konstatēti dažādi pārkāpumi normatīvo aktu prasībām, kas ir par 7% mazāk nekā 2014.gadā. Visbiežāk tika konstatēti sekojoši pārkāpumi: solārija personālam nav medicīniskā izglītība/ apliecība par mācību kursu noklausīšanos; UV iekārtas radītais maksimālais efektīvais UV starojuma līmenis pārsniedz 0,3 W/m²; netiek veikti ieraksti (vai veikti nepilnīgi) par UV iekārtu lampu maiņu, to nolietojuma pakāpi vai jebkādam tehniskajām pārbaudēm. VI kontroļu laikā pakalpojuma sniedzēji norādīja, ka ir informēti par solārija pakalpojuma saņemšanas ierobežojumiem un šaubu gadījumā patērētājam lūdz uzrādīt personu apliecinošu dokumentu vai ārsta zīmi.

Objektos, kuros tika konstatēti normatīvajos aktos noteikto prasību pārkāpumi, VI veica priekšlikumu izpildes kontroles, lai pārliecinātos par kontrolē uzdoto veicamo pasākumu izpildi konstatēto pārkāpumu laicīgā novēršanā, tādējādi sekmējot optimālu dzīves vidi bērnu attīstībai, kas nerada riskus veselībai.

Īpaši domājot par bērnu drošību, 15 peldvietās ir izveidoti speciāli sektori bērniem līdz 10 gadu vecumam ar neliela slīpuma pamatni un maksimālo dziļumu, kas nepārsniedz 70 cm. Peldvietās ar lielāko apmeklētāju skaitu ir izveidoti glābšanas dienesti. No esošajām 55 oficiālajām peldvietām glābšanas dienests 2015.gada peldsezonā bija izveidots 28 peldvietās. Attiecībā uz bērna veselībai nekaitīgu vidi visās peldvietās ir aizliegts smēķēt, izņemot vietas, kas speciāli ierādītas smēķēšanai. Savukārt attiecībā uz vides pieejamību, veicot peldvietu kontroles, īpaša uzmanība tiek vērsta uz to, lai peldvietas būtu pieejamas arī bērniem ar funkcionāliem ierobežojumiem. Vērtēta tiek gan pieeja peldvietai (ūdenim) – vai tā iespējama viegla un netraucēta, vai izveidotie

gājēju celiņi ir pietiekami plati, vai tie ir bez bojājumiem un lietus laikā nav slideni, gan pieejamie peldvietas infrastruktūras objekti - ģērbtuves, tualetes, bērnu rotaļu laukumi.

2015. gada peld sezonā oficiālajās peldvietās tika nodrošinātas arī ūdens kvalitātes pārbaudes, veicot pastāvīgus ūdens kontroles mērījumus jeb monitoringu. Iedzīvotāji tika informēti par ūdens kvalitāti un nepieciešamības gadījumā, ja peldvietu ūdens paraugu analīžu rezultāti liecināja, ka ūdens neatbilst kvalitātes prasībām, lai pasargātu peldētājus, īpaši bērnus un jutīgākās iedzīvotāju grupas no dažādām ar ūdeni saistītām saslimšanām, VI noteica peldēšanās ierobežojumus.

2015.gadā 81% Latvijas iedzīvotāju tika piegādāts atbilstošas kvalitātes dzeramais ūdens. 2015.gada auditmonitoringa rezultāti liecina, ka ir samazinājusies ķīmiskās kvalitātes kontrolrādītāju neatbilstība no 16,1% 2014.gadā līdz 14,0%. Mikrobioloģisko rādītāju neatbilstība tika konstatēta 7,2% paraugos, kas ir līdzīgi kā iepriekšējā periodā.

PVO pētījuma „Skolu iekštelpu gaisa kvalitāte” ietvaros laika posmā no 2015.gada 14.septembra līdz 2016.gada 8.janvārim VI veica apsekojumu 14 skolās. Iegūtie dati parādīja, ka skolās netiek nodrošināta pietiekami efektīga telpu vēdināšana un CO₂ koncentrācija nodarbību laikā pārsniedz 1000 ppm²², arī starpbrīžos pie atvērta loga:

- 1) CO₂ koncentrācija 28 klasēs jeb 67% gadījumu, klātesot skolēniem (vidējā koncentrācija nodarbību laikā 5 mācību dienās), sasniedza 1000 ppm un augstāk, un tas liecina par nepietiekamu konkrēto mācību telpu ventilāciju;
- 2) 14 klasēs jeb 33% klašu ventilācija uzskatāma par pietiekamu, jo CO₂ koncentrācija (vidējā koncentrācija nodarbību laikā 5 mācību dienās), nodarbību laikā klātesot skolēniem bija zemāka par 1000 ppm;
- 3) Lielākajā daļā klašu (86% gadījumu) tika sasniegtas augstas CO₂ koncentrācijas nodarbību laikā – augstākas par 1500 ppm, tomēr šajā gadījumā svarīgi būtu novērtēt (veicot papildus aprēķinus), cik ilgu laiku skolēni pavada pie šādām CO₂ koncentrācijām. Šī apsekojuma ietvaros nav veikti minētie aprēķini.

VI informēja katru pētījumā iesaistīto skolu par apsekojuma rezultātiem un sniedza ieteikumus drošas un veselīgas vides veicināšanai skolā. Veiktais pētījums arī kalpo par pamatu skolu vides ergonomikas vadlīniju izstrādē sadaļā par gaisa kvalitātes jautājumiem.

Attiecībā uz sabiedrisko ēdināšanu bērniem, kas tiek nodrošināta izglītības iestādēs, Pārtikas un veterinārais dienests²³ veic MK 2012.gada 13.marta noteikumus Nr.172 „Noteikumi par uztura normām izglītības iestāžu izglītojamiem, sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju klientiem un ārstniecības iestāžu pacientiem” un MK 2002.gada 27.decembra noteikumus Nr.610 „Higiēnas prasības izglītības iestādēm, kas īsteno vispārējās pamatizglītības, vispārējās vidējās izglītības, profesionālās pamatizglītības, arodizglītības vai profesionālās vidējās izglītības programmas” noteikto prasību un normu kontroli.

²² Gaisa apmaiņas pietiekamības koncentrācijas ierobežojums – 1000 ppm (ASHRAE standarts):

- teicama gaisa kvalitāte ≤ 400 ppm
- parasta gaisa kvalitāte 400-600 ppm
- pieņemama gaisa kvalitāte 600-1000 ppm.

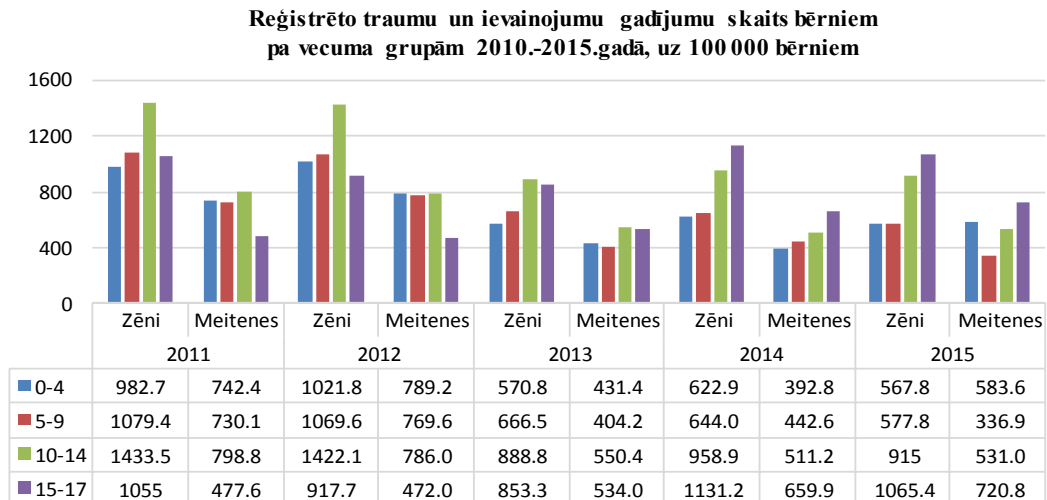
²³ Atbilstoši Ministru kabineta 2005.gada 22.februāra noteikumu Nr.142 „Pārtikas un veterinārā dienesta nolikums” 2.punktam.

Situācijas raksturojums bērnu traumatisma jomā

Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrā tiek reģistrēti traumu un saindēšanās gadījumi, kad pacientam pēc traumas gūšanas vai saindēšanās ir nepieciešama ārstēšanās stacionārā (tajā skaitā arī bērnu traumu gadījumi). 2015.gadā bērniem reģistrēti 2203 traumu un saindēšanās gadījumi (628,6 gadījumi uz 100 000 bērnu), no kuriem 1323 traumu un saindēšanās gadījumi zēniem un 880 traumu un saindēšanās gadījumi meitenēm (2014.gadā bērniem bija reģistrēti 2 222 traumu un saindēšanās gadījumi (639,9 gadījumi uz 100 000 bērnu), no kuriem 1 413 gadījumi zēniem un 809 gadījumi meitenēm).

Analizējot atsevišķi pa dzimumiem un vecumiem traumas guvušos bērnus, konstatēts, ka biežāk traumas guvuši zēni nekā meitenes – 60,1% no visiem reģistrētajiem traumu gadījumiem 2015.gadā ir reģistrēti zēniem (2014.gadā – 64%). Pēdējos gados traumas biežāk gūst jaunieši vecumgrupā 15-17.gadi (skat. 6.attēls).

6.attēls

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, SPKC, 2016

2015.gadā lielāko daļu traumu bērni guvuši mājās (60%), seko izglītības iestādes un transporta zona (attiecīgi 10% un 10,1%), kā arī sporta zona (9,2%). Analizējot traumu gūšanas vietas pa vecuma grupām, redzams, ka visās vecuma grupās bērni traumas biežāk gūst mājās – 77,7% mazie bērni (0 – 4 gadi), 58,8% pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērni (5-9 gadi), 38,5% pusaudži (10-14 gadi) un 31,8% jaunieši (15-17 gadi). Citas biežākās traumu gūšanas vietas 5-9 gadus veciem bērniem un 10-14 gadīgajiem bijušas izglītības iestādes (attiecīgi 9,8% un 15,8%) un sporta zona (8,5% un 17,5%), savukārt 22,5% 15-17 gadīgo jauniešu traumas guvuši transporta zonā un 14,9% - sporta zonā.

2015.gadā izplatītākie traumu veidi bērniem bijuši lūzumi (33,1%), smadzeņu satricinājumi (15,4%), sasitumi, zilumi (15%) un vaļējas brūces (11,9%). Visās vecuma grupās biežākais gūto traumu veids bijuši lūzumi. Savukārt 16,5% 0-4 gadus veciem bērniem un 16,2% 5-9 gadīgiem bērniem biežākās bijušas vaļējas brūces, savukārt

pusaudžiem (10-14 gadi) un jauniešiem (15-17 gadi) biežāk bijuši sasitumi un zilumi (attiecīgi 17,8% un 15,2%), kā arī smadzeņu satricinājumi (16,8% un 20,6%). Maziem bērniem (0-4 gadi) biežāk nekā citās vecuma grupās bijuši apdegumi un applaucējumi (17,4% no visiem traumu gadījumiem šajā vecuma grupā), savukārt pārējās vecuma grupās šādu traumu īpatsvars ir tikai 1 – 3%.

Lai radītu bērna vajadzībām atbilstošu veselīgu, drošu vidi un infrastruktūru, VP 2015.gadā rīkoja 880 preventīvus pasākumus ceļu satiksmes drošības uzlabošanai, lai mazinātu risku mazāk aizsargātajiem ceļu satiksmes dalībniekiem - gājējiem un velosipēdistiem nokļūt ceļu satiksmes negadījumā (CSN), kā arī par gaismu atstarojošu elementu diennakts tumšajā laikā lietošanas nozīmi. Tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošas prezentācijas „Esmu redzams - esmu drošs”, „Mans drošais gājēja ceļš”, „Ceļu satiksmes noteikumi”, „Esi redzams” u.c.

2.5.3. Analizēt statistiku par bērnu veselības rādītājiem un to korelāciju ar gaisa un ūdeņu piesārņojumu, pārtikas kvalitāti un citiem vides faktoriem

Šādi pētījumi netika veikti.

2.5.4. Atbalstīt zaļo teritoriju, bērnu rotaļu laukumu ierīkošanu un uzturēšanu sporta, atpūtas un kultūras pasākumiem atbilstoši dažāda vecuma bērnu interesēm un vajadzībām

2015.gadā par bērnu spēļu laukumu drošumu PTAC novadījusi 3 seminārus (LPS izpilddirektoru asociācijas sanāksmē, Lielvārdes novada tautsaimniecības komitejas sanāksmē un Skrundas novada pašvaldībā), informējot par pamatprasībām bērnu spēļu laukumu aprīkojumam un pārklājumam.

Iepriekšējo gadu pieredze tirgus uzraudzības jomas pakalpojumu sfērā norāda, ka komersanti bieži nepārzina savus pienākumus attiecībā uz drošu pakalpojuma sniegšanu, t.sk. izmantoto iekārtu lietošanas nosacījumus un atbildību.

Attiecībā uz piepūšamām atrakcijām, tās kļūst aizvien pieejamākas patērētājiem un šo pakalpojumu piedāvā komersanti ne tikai noteiktās izklaides vietās, bet piepūšamās atrakcijas, iespējams iznomāt arī publiskajiem vai individuālajiem pasākumiem, bērnu ballītēm.

Ņemot vērā iepriekšējo gadu pārbažu rezultātus, PTAC 2015.gadā piepūšamo atrakciju un bērnu spēļu laukumu uzraudzību izvirzīja kā prioritāro jomu, ar mērķi pārliecināties par drošu pakalpojuma sniegšanu, piedāvājot piepūšamās atrakcijas, vienlaicīgi novērtējot iekārtu atbilstību noteiktajām prasībām.

Tika veiktas 14 piepūšamo atrakciju pārbaudes pakalpojumu sniegšanas vietās, bet 4 pārbaudes - veicot piepūšamo atrakciju iekārtu pasūtīšanu internetā. Kopā projekta ietvaros pārbaudītas 18 piepūšamās atrakciju iekārtas un izpētīta arī interneta vide par piepūšamo atrakciju iekārtu piedāvājumu iznomāšanai.

2 pārbaudes veiktas pie piepūšamo atrakciju iekārtu ražotājiem, pārbaudot 4 atrakciju iekārtas, iepazīstoties ar iekārtu ražošanas procesu, testēšanas metodēm, izstrādāto dokumentāciju u.c. ar iekārtām saistīto informāciju.

Pārbaūžu ietvaros konstatēts, ka pakalpojumi sniegti ar nezināmas izcelsmes iekārtām, pakalpojuma sniegšanas vietās notiek tikai daļēja sniegtā pakalpojuma uzraudzība, pakalpojuma sniegšanas vietās patērētāji netiek pienācīgi informēti par pareizu iekārtu lietošanu, trūkst brīdinājumu.

Savukārt visās pārbaudēs, kas veiktas, pasūtot piepūšamās atrakciju iekārtas internetā, visās konstatēts, ka piedāvātās piepūšamo atrakcijas iekārtas nav domātas piedāvāt publiskiem pakalpojumiem, bet ir paredzētas lietošanai māsaimniecībā, un uz tām attiecināmi 2011.gada 15.februāra noteikumi Nr.132 „Rotaļlietu drošuma noteikumi”.

Kopumā vērtējot piepūšamo atrakciju iekārtu piedāvāšanas pakalpojumu, jāatzīst, ka salīdzinot ar 2014.gada sezonu, kopējais drošuma līmenis pakalpojuma sniegšanas vietās ir paaugstinājies un 2015.gadā konstatēti mazāk nozīmīgāki pārkāpumi salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem.

Izvērtējot piepūšamo atrakciju iekārtu pieejamību publiskās vietās un analizējot interneta vidē atrodamo informāciju, jāsecina, ka lielākā piepūšamo atrakciju iekārtu tirgus daļa pašreiz ir pieejama kā nomas pakalpojums, t.i., iekārtas ir iespējams iznomāt. Ņemot vērā, ka piepūšamo atrakciju iekārtu piedāvājuma īpatsvars pašlaik interneta vidē pārsniedz publiskās vietās piedāvāto piedāvājumu, nākotnē būtu nepieciešams veikt tieši iznomājamo piepūšamo iekārtu pārbaudes.

Diemžēl, kā negatīvu faktu jāmin, ka 2015.gadā visās interneta vidē pasūtītās iekārtas nav paredzētas piedāvāšanai publiskajiem pasākumiem un ir paredzētas lietošanai mājas apstākļiem (nav paredzētas lielai slodzei).

Attiecībā uz bērnu spēļu laukumiem 2015.gadā veiktas 40 pārbaudes (t.sk. 8 apsekojumi), 4 bērnu spēļu laukumi pārbaudīti, reaģējot uz patērētāju sūdzībām vai saņemto informāciju. Bērnu spēļu laukumos galvenokārt konstatētas sekojošas neatbilstības: asas malas/izvirzījumi – 43% no pārbaudīto bērnu spēļu laukumu kopskaita; salauzti/bojāti elementi – 65% no pārbaudīto bērnu spēļu laukumu kopskaita; nav nodrošināta atbilstoša aizsardzība pret nokrišanu (margas, barjeras u.c.) – 73% no pārbaudīto bērnu spēļu laukumu kopskaita; ķermeņa daļu/apģērba iespīlēšanās risks – 78% no pārbaudīto bērnu spēļu laukumu kopskaita; nožņaugšanās risks – 5% no pārbaudīto bērnu spēļu laukumu kopskaita; iekārtas pārsniedz maksimāli pieļaujamo augstumu (brīvās krišanas augstums) – 3% no pārbaudīto bērnu spēļu laukumu kopskaita; šūpolēm ir nekustīgas piekares – 13% no pārbaudīto bērnu spēļu laukumu kopskaita.

Ņemot vērā konstatētās neatbilstības, komersanti tika aicināti un veica sekojošas korektīvās darbības: 2 bērnu spēļu laukumos iekārtas ir demontētas; 1 bērnu spēļu laukuma (pirmsskolas izglītības iestādē) iekārtām būtiskākās neatbilstības novērstas nekavējoties, pārējās neatbilstības tiks novērstas līdz nākamās sezonas sākumam; 13 bērnu spēļu laukumos novērstas iekārtām konstatētās neatbilstības līdz nākamās sezonas sākumam; 2 bērnu spēļu laukumu apsaimniekotājus pašvaldība aicinājusi novērst konstatētās neatbilstības.

Izvērtējot pārbaūžu rezultātus, secināms, ka visi pārbaudītie/apsektie bērnu spēļu laukumi neatbilst drošuma prasībām, tās izvērtējot konstatēts, ka pārsvarā neatbilstības

ir nepareizas bērnu spēļu laukumu ierīkošanas, kā arī nepareizas iekārtu uzstādīšanas dēļ. Proti, zem iekārtām netiek nodrošināts atbilstošs triecienus samazinošs pārklājums, iekārtas tiek izvietotas pārāk tuvu viena otrai, bet uzstādot iekārtas, iekārtu elementu montāžas procesā netiek ievēroti starp elementiem nepieciešamie attālumi, kā rezultātā arī rodas galvas un kakla iespīlēšanās risks.

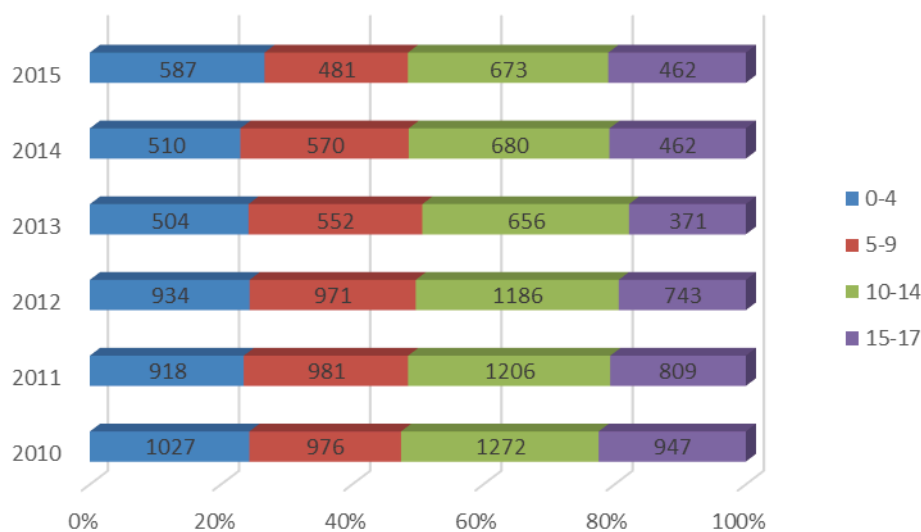
Liela daļa bērnu spēļu laukumu aprīkojuma stāvoklis norāda arī uz to, ka netiek veikta pienācīga aprīkojuma tehniskā apkope, pārbaudes un apsekojumi. Līdz ar to savlaicīgi netiek veiktas darbības, lai nodrošinātu drošu spēļu laukumu izmantošanu.

Vienlaikus jānorāda, ka, neņemot vērā, ka PTAC ir veicis pietiekamu pašvaldību informēšanas darbu –, organizējot seminārus, veicot kopīgas pārbaudes, sagatavojot *Vadlīnijas bērnu spēļu laukumu valdītājiem/apsaimniekotājiem par drošuma prasībām bērnu spēļu laukumiem publiskai lietošanai*, joprojām situācija bērnu spēļu laukumu drošuma jomā nav būtiski uzlabojusies.

Indikatori

7.attēls

Reģistrētais traumu, ievainojumu un saindēšanos gadījumu īpatsvars bērniem pa vecuma grupām 2010.-2015.gadā

Avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, SPKC, 2016

9.tabula

**Reģistrētais traumu un ievainojumu gadījumu skaits bērniem 2011. - 2015. gadā
sadalījumā pa dzimumiem un vecuma grupām,
uz 100 000 bērnu**

Vecuma grupa	2011		2012		2013		2014		2015	
	Zēni	Meitenes	Zēni	Meitenes	Zēni	Meitenes	Zēni	Meitenes	Zēni	Meitenes
0-4	982,7	742,4	1021,8	789,2	570,8	431,4	622,9	392,8	567,8	583,6
5-9	1079,4	730,1	1069,6	769,6	666,5	404,2	644,0	442,6	577,8	336,9
10-14	1433,5	798,8	1422,1	786,0	888,8	550,4	958,9	511,2	915,0	531,0
15-17	1055,0	477,6	917,7	472,0	853,3	534,0	1131,2	659,9	1065,4	720,8

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, SPKC, 2016

10.tabula

CSDD apkopotā 2015. gada ceļu satiksmes negadījumu statistika:

2015. gadā bojā gājušo skaits pēc satiksmes dalībnieka statusa un vecuma

Vecums (gados)

Satiksmes dalībnieks	< 6	6 ... 9	10 ... 14	15 ... 17	KOPĀ
Meitenes	2	3	1	0	6
Zēni	1	2	2	6	11
Kopā	3	5	3	6	17
t.sk. gājējs	2	2	1	1	6
t.sk. vadītājs	0	0	0	2	2
t.sk. pasažieris	1	3	2	3	9

Avots: Ceļu satiksmes drošības direkcija

11.tabula

2015. gadā kopējais ievainoto skaits pēc satiksmes dalībnieka statusa un vecuma

Vecums (gados)

Satiksmes dalībnieks	< 6	6 ... 9	10 ... 14	15 ... 17	KOPĀ
Meitenes	51	44	110	79	284
Zēni	62	80	99	118	359
Kopā	113	124	209	197	643
t.sk. gājējs	19	55	64	34	172
t.sk. vadītājs	1	16	57	88	162
t.sk. pasažieris	93	53	88	75	309

Avots: Ceļu satiksmes drošības direkcija

Saskaņā ar CSDD datiem 2015. gadā ievainoti 643 bērni vecumā līdz 18 gadiem (2014. - 646). 17 bērni zaudējuši dzīvību (2014. gadā – 10). Pēdējos gados statistikas dati par nelaimēm uz ceļa rada satraukumu, jo gadu no gada aizvien vairāk bērnu un jauniešu gūst dažādas pakāpes ievainojumus ceļu satiksmē. Jāakcentē, ka katrs no šiem skaitļiem izsaka kāda augoša bērna dzīves kvalitātes pasliktināšanos. Tādēļ liela uzmanība jāveltī

satiksmes drošības traumatisma mazināšanai un svarīgi jau no pirmajām skolas dienām bērnam veidot apziņu par drošu ceļu satiksmi un attiecīgu uzvedības modeli.

12.tabula

Dzelzceļa negadījumos cietušo bērnu (vecumā līdz 18 gadiem) statistika:

	Kopā negadījumos cietuši	No tiem ar letālu iznākumu
2015.g.	2	0
2014.g.	0	0
2013.g.	2	2
2012.g.	1	1
2011.g.	2	0
2010.g.	4	3

Avots: Satiksmes ministrija

2.7.2. Bērnu, kas saindējušies gaisa, ūdens piesārņojuma, nekvalitatīvas pārtikas un citu faktoru rezultātā, īpatsvars.

Atbilstoši valsts statistikas pārskatam „Pārskats par stacionāra darbību”, stacionāros ārstēto bērnu skaits ar saindēšanos ar medikamentiem, bioloģiskajām un citām nemedicīniskas cilmes vielām laika periodā no 2008. gada līdz 2015. gadam ir mainīgs, bet pēdējos piecus gadus saglabā tendenci samazināties. 2015.gadā ar iepriekšminētajām saslīmšanām stacionārā ir ārstējušies 238 bērni jeb 0,68 gadījumi uz 1000 bērniem (2014.gadā – 281 bērns jeb 0,81 uz 1000 bērniem). Stacionāros ārstēto bērnu skaits ar saindēšanos ar medikamentiem, bioloģiskajām un citām nemedicīniskas cilmes vielām 2015. gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, augstāks bija bērniem vecuma grupā no 15 – 17 gadiem – 1,90 gadījumi uz 1000 bērniem (2014.gadā – 1,95 gadījumi uz 1000 bērniem), savukārt vecuma grupā no 0-14 gadiem – 0,47 gadījumi uz 1000 bērniem (2014.gadā – 0,61 uz 1000 bērniem).

2015.gadā no stacionāriem tika izrakstīti 238 bērni, kuri bijuši saindējušies ar medikamentiem, bioloģiskajām un citām nemedicīniskas cilmes vielām un slimnīcā pavadījuši kopumā 480 gultas dienas (2014.gadā – 281 bērns; 507 gultas dienas).

13.tabula

Stacionārā ārstēto bērnu skaits ar saindēšanos ar medikamentiem, bioloģiskajām un citām nemedicīniskas cilmes vielām 2008. - 2015. gadā absolūtos skaitļos un uz 1000 bērniem attiecīgajā vecuma grupā

Gads	0-14 gadi		15-17 gadi		0-17 gadi	
	ārstēto pacientu skaits	uz 1000 bērniem	ārstēto pacientu skaits	uz 1000 bērniem	ārstēto pacientu skaits	uz 1000 bērniem
2008	524	1,71	189	2,14	713	1,81
2009	429	1,42	132	1,66	561	1,47
2010	500	1,68	162	2,31	662	1,80
2011	457	1,56	151	2,41	608	1,71

2012	370	1,27	141	2,47	511	1,46
2013	306	1,04	133	2,51	439	1,27
2014	181	0,61	100	1,95	281	0,81
2015	140	0,47	98	1,90	238	0,68

Datu avots: Valsts statistikas pārskats „Pārskats par stacionāra darbību”, SPKC, 2016

14.tabula

Akūtu zarnu infekciju uzliesmojumi ar 5 un vairāk gadījumiem bērnu izglītības iestādēs 2008. – 2015 . gadā

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kopā	17	25	17	29	33	45	19	18
t.sk. saistīti ar kontaminēto pārtiku	9	13	12	15	11	8	4	9

Datu avots: SPKC, 2016

15.tabula

Bakteriālas uztura toksikoinfekcijas gadījumi bērniem (0 – 17 gadi) 2008. – 2015. gadā

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
71	45	36	53	20	25	39	6

Datu avots: SPKC, 2016

A.3. Smēķēšana, alkohols, narkotiskās un citas apreibinošās vielas un citas atkarības

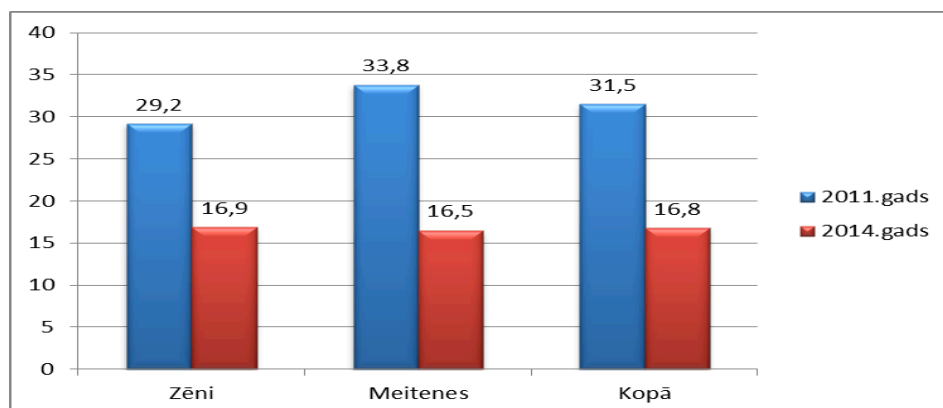
Situācijas raksturojums

Pēc SPKC Starptautiskā jauniešu smēķēšanas pētījuma 2014.gada datiem (šī pārskata sagatavošanas brīdī – jaunākie pieejamie dati) 24,7% skolēnu vecumā no 13 līdz 15 gadiem 2014. gadā lietojuši kādu tabakas izstrādājumu. Salīdzinot ar 2011.gadu, tabakas izstrādājumu lietotāju īpatsvars ir samazinājies par 15,8 procentpunktiem. Salīdzinot ar 2011.gadu, 2014.gadā tabakas izstrādājumus lietojuši par 7,5 procentpunktiem mazāks meiteņu īpatsvars un par 14,1 procentpunktiem mazāks zēnu īpatsvars.

Ievērojams īpatsvara kritums arī novērojams cigarešu smēķētāju īpatsvarā. 2014.gadā cigaretes smēķējuši 16,8% aptaujāto skolēnu, kas ir gandrīz divreiz mazāks īpatsvars nekā 2011.gadā (31,5%) (8.attēls).

Cigarešu smēķētāju īpatsvars 13-15 gadīgo skolēnu vidū 2011. un 2014. gadā

Datu avots: SPKC dati no „Starptautiskais jauniešu smēķēšanas pētījuma Latvijā”, 2014. gada pētījums

10,7% 13-15 gadīgo skolēnu 2014.gadā lietojuši elektroniskās cigaretes, 3% lietojuši bezdūmu tabakas izstrādājumus.

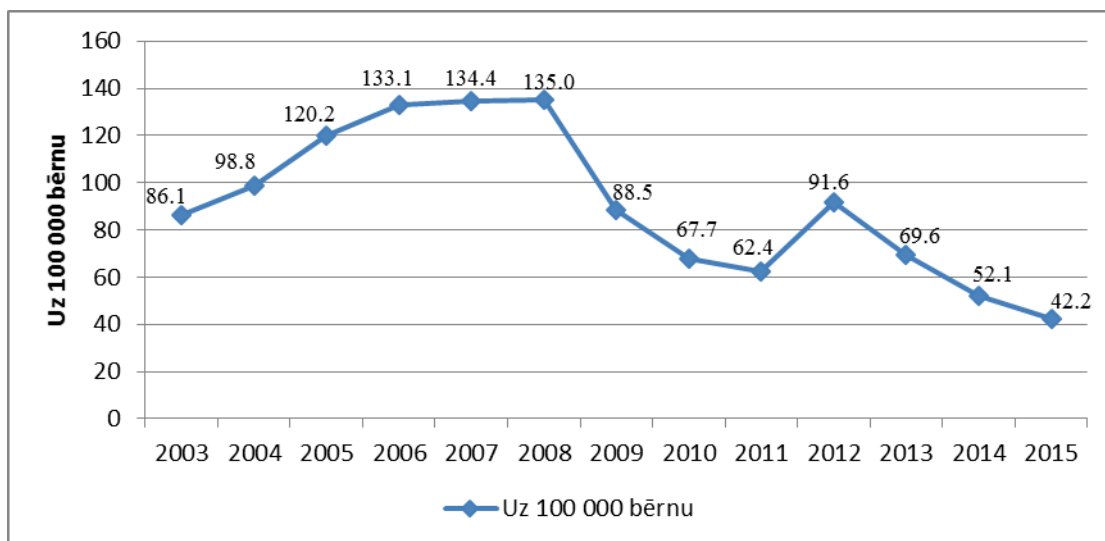
60,8% aptaujāto smēķējošo skolēnu pēdējo 12 mēnešu laikā mēģinājuši atmest smēķēšanu, bet 61,1% skolēnu aptaujas laikā bija izteikuši vēlmi atmest smēķēšanu.

Pētījuma dati apliecina, ka 2014.gadā jauniešu veselību turpina apdraudēt pasīvās smēķēšanas kaitīgā ietekme. 41,4% 13-15 gadīgo skolēnu ziņojuši par pakļautību pasīvai smēķēšanai mājās. Neskatoties uz plašajiem smēķēšanas ierobežojumiem sabiedriskās vietās, 48,4% jauniešu atzīmējuši, ka cigarešu dūmus viņiem ir jāelpo slēgtās sabiedriskās vietās, bet 69,6% bijuši pakļauti pasīvai smēķēšanai sabiedriskās vietās ārpus telpām²⁴.

Kopš 2009.gada vērojama kopējā bērnu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem saslimstības samazināšanās psihoaktīvo vielu (alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu) lietošanas dēļ, ar izņēmumu 2012.gadā, kad tā bija pieaugusi līdz 91,6 gadījumiem uz 100 000 bērnu. 2015.gadā tā samazinājusies līdz 42,2 gadījumiem uz 100 000 bērnu. Minētais pieaugums 2012.gadā bija saslimstības palielināšanās ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem alkohola, narkotisko un psihotropo vielu intoksikācijas, kaitējoši pārmērīgas lietošanas dēļ.

²⁴ Starptautiskais Jauniešu smēķēšanas pētījums 2014, SPKC

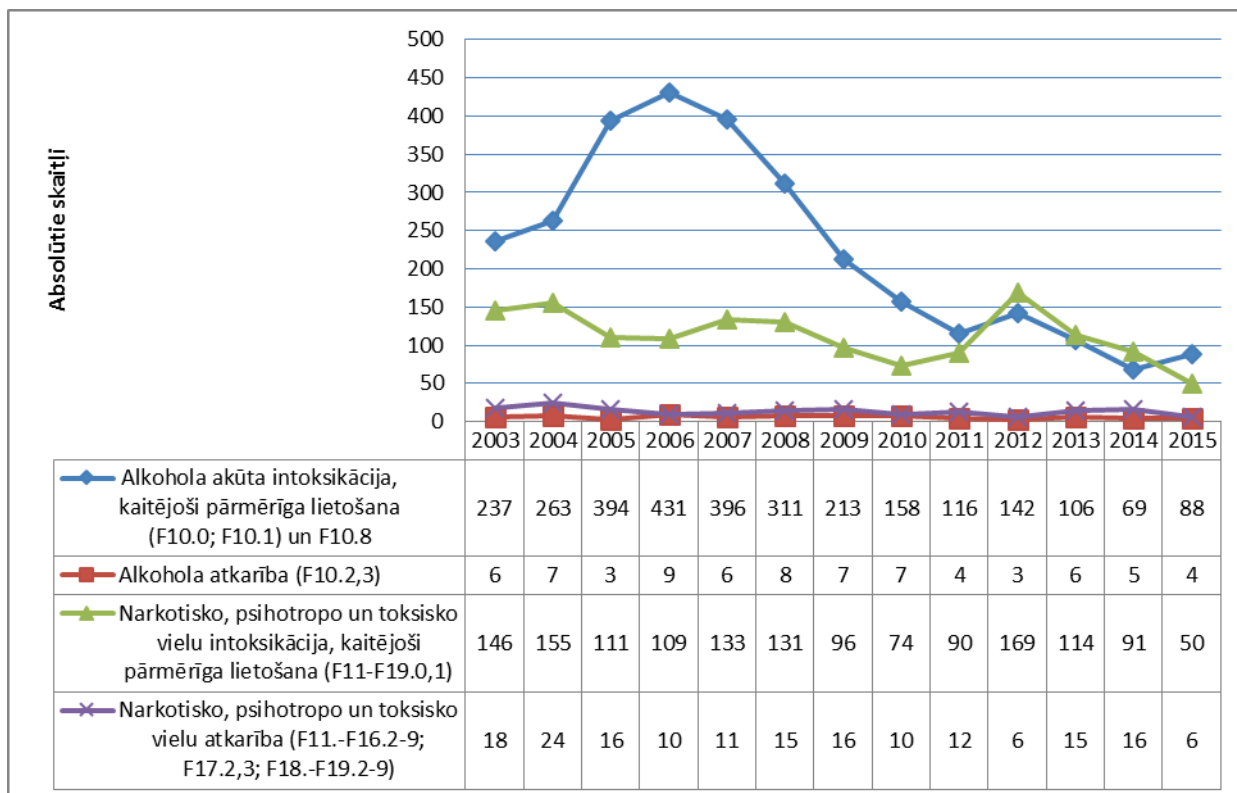
Pirmreizēji reģistrēto bērnu skaits (saslimstība) ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem psihoaktīvo vielu (alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu) lietošanas dēļ 2003.-2015. gadā uz 100 000 bērnu (0-17 gadi)

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, SPKC, 2016

2015.gadā Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrā pirmreizēji tika reģistrēti 148 bērni, kuriem minēto vielu lietošanas dēļ bija nepieciešama ambulatora vai stacionāra ārstēšana (2014.gadā – 181 bērns). No tiem 105 jeb 71% bija zēni un 43 jeb 29% meitenes. 2015.gadā alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu atkarības dēļ pirmo reizi dzīvē ārstēšana ir bijusi nepieciešama 10 bērniem (2,9 uz 100 000 bērnu), savukārt alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu intoksikācijas, kaitējoši pārmērīgas lietošanas vai psihisku un uzvedības traucējumu alkohola lietošanas dēļ – 138 bērniem (39,4 uz 100 000 bērnu). Salīdzinot ar 2014.gadu, ir pieaudzis to bērnu skaits, kuriem reģistrēta alkohola akūta intoksikācija, kaitējoši pārmērīga lietošana vai psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ: no 69 bērniem (19,9 gadījumi uz 100 000 bērnu) 2014.gadā līdz 88 bērniem (25,1 gadījumi uz 100 000 bērnu) 2015.gadā. Pārējās diagnožu grupās vērojams samazinājums.

Pirmreizēji reģistrēto bērnu (0-17 gadi) skaits (saslimstība) ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem psihoaktīvo vielu lietošanas dēļ sadalījumā pa diagnožu grupām 2003.-2015.gadā, absolūtos skaitļos

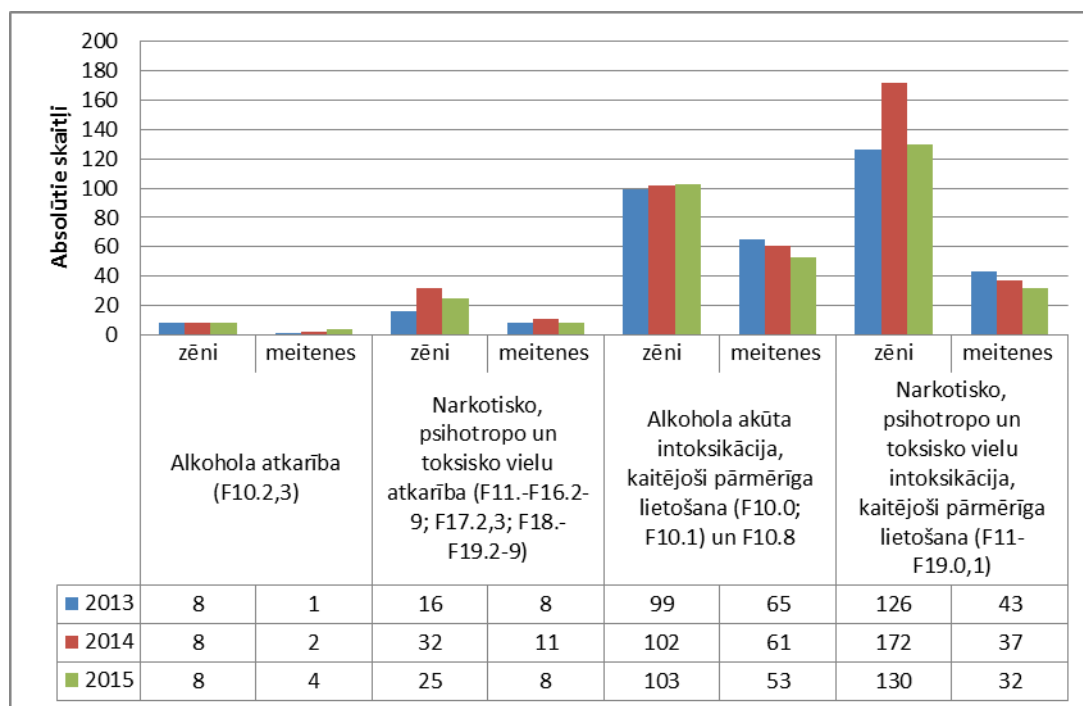

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, SPKC, 2016

Sākot ar 2013.gada 1.janvāri, ir izmainīta Narkoloģiskā pacienta reģistrācijas karte un datu apkopošanas metodika. Tiek uzskaitītas ārstēšanas epizodes, nevis veikta pacientu uzskaitē. Līdz ar to datus nevar salīdzināt ar iepriekšējos gados reģistrēto izplatību. Šobrīd pēc minētajām izmaiņām dati atspoguļo bērnu skaitu, kuriem gada laikā ir bijusi nepieciešama ārstēšana alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu lietošanas radīto problēmu dēļ. 2015.gadā ārstēšana ir bijusi nepieciešama 363 bērniem (103,6 uz 100 000 bērnu). No tiem 45 bērniem alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu atkarības dēļ, 318 bērniem – alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu intoksikācijas, kaitējoši pārmērīgas lietošanas vai psihisku un uzvedības traucējumu alkohola lietošanas dēļ. Visos gadījumos zēniem vairāk nekā meitenēm. Zēniem ārstēšana visbiežāk bija nepieciešama narkotisko, psihotropo un toksisko vielu intoksikācijas dēļ (72,2 gadījumi uz 100 000 zēnu), savukārt meitenēm – alkohola akūtas intoksikācijas, kaitējoši pārmērīgas lietošanas vai psihisku un uzvedības traucējumu alkohola lietošanas dēļ (31,1 gadījums uz 100 000 meiteņu).

LM vēlas vērst uzmanību uz tendenci – zēnu alkohola un narkotisko vielu pārmērīgas lietošanas un intoksikācijas gadījumu skaita pārsvaru pār šo vielu lietošanu meiteņu vidū, kas, iespējams, norāda uz nepieciešamību apsvērt specializētu prevencijas pasākumu izveidi, īpašu uzmanību pievēršot zēniem.

**Gada laikā alkohola, narkotisko, psihotropo un toksisko vielu lietošanas dēļ
ārstēto bērnu (0-17 gadi) skaits 2013. – 2015.gadā, sadalījumā pa diagnožu
grupām, absolūtos skaitļos**

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, SPKC, 2016

Ar 2008. gada 22. septembra MK noteikumiem Nr.780 „Grozījums MK 2006.gada 31. oktobra noteikumos Nr.899 „Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība” no valsts budžeta kompensējamo diagnožu sarakstā tika iekļauti medikamenti, kuri tiek izmantoti bērnu, kuriem ir atkarības problēmas, ārstēšanā.

2015. gadā valsts apmaksātus medikamentus atkarības problēmas ārstēšanai saņēma 41 bērns – unikālie pacienti, no tiem 13 bērni bija ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ un 28 bērni ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem narkotisko, psihotropo, toksisko vielu un tabakas lietošanas dēļ. 2015.gadā par 63% ir samazinājies unikālo pacientu skaits, kuri lieto medikamentus atkarības problēmas ārstēšanai par 63%.

Salīdzinoši 2014.gadā valsts apmaksātus medikamentus veselības problēmu ārstēšanai, kas radušās atkarību izraisošo vielu lietošanas dēļ, saņēma 67 bērni, no tiem 18 bija ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ (SSK-10²⁵ diagnožu grupa F10.1,2) un 51 bērns ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem narkotisko, psihotropo, toksisko vielu un tabakas lietošanas dēļ.

2015. gadā bērnu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem atkarību izraisošo vielu lietošanas dēļ ārstēšanai no valsts budžeta kompensējamajiem medikamentiem tika izlietoti līdzekļi 822,71 euro apmērā, 2014.gadā - 1008,16 euro apmērā, 2013.gadā

²⁵ Starptautiskās statistiskās slimību un veselības problēmu klasifikācijas Desmitā redakcija

1558,21 *euro* apmērā, 2012.gadā 1015,59 *euro* apmērā, 2011.gadā 1481 *euro*, bet 2010.gadā – 941 *euro*.

ESPAD²⁶ 2015.gada²⁷ pētījuma (pētījums tiek veikts ik pēc 4 gadiem) dati liecina, ka regulāra alkohola lietošanas pieredze (40 un vairāk reizes dzīves laikā) ir aptuveni katram piektajam (21% 15–16 gadus vecam jauniešim). Tāpat 2015.gada dati liecina, ka 11% jauniešu alkoholu lietojuši vairāk nekā 20 reizes pēdējā gada laikā, bet 5% – vairākas reizes nedēļā jeb vairāk kā 10 reizes pēdējā mēneša laikā.

Vienlaikus ESPAD 2015.gada pētījuma dati norāda, ka 43% aptaujāto 15-16 gadus vecu jauniešu alkoholu lieto riskantā veidā - 60 un vairāk gramus absolūtā alkohola vismaz vienu reizi pēdējo 30 dienu laikā, bet 2011.gadā - 49%, 2007.gadā – 54% 14–16 gadus vecais jauniešis alkoholu lieto riskantā veidā. Salīdzinājumā ar 2007.un 2011.gada pētījuma datiem, 2015.gada ESPAD pētījumā vērojams šī indikatorrādītāja samazinājums.

Salīdzinot 2015. gada ESPAD pētījuma datus ar 2011. gada ESPAD pētījuma datiem jāsecina, ka samazinājies 15-16 gadīgu skolēnu subjektīvās alkohola pieejamības rādītājs (2015. gadā 70% skolēnu alkoholiskie dzērieni ir viegli vai ļoti viegli pieejami, 2011.gadā – 84%, 2007. gadā – 90%). Kopumā alkohola lietošanas rādītāji 15-16 gadīgo skolēnu vidū pēc pētījumu datiem samazinās.

ESPAD 2015.gada pētījums rāda, ka marihuāna/hašišs ir visbiežāk pamēģinātā viela Latvijā 15–16 gadus vecu jauniešu grupā. Salīdzinājumā ar 2011. gadu, 2015.gadā vērojams marihuānas/hašiša pamēģinājušo skaita samazinājums - 2015.gadā marihuānu/hašišu bija pamēģinājuši 16% aptaujātie 15-16 gadus veci jaunieši (2011.gadā – 24%).

2015.gadā marihuānu un hašišu pēdējā gada laikā ir lietojuši 11% (24% saskaņā ar 2011.gada pētījuma datiem) 15-16 gadus veci jaunieši, bet 4% (6% saskaņā ar 2011.gada pētījuma datiem) – pēdējā mēneša laikā. Zēni marihuānu lietojuši biežāk un vairāk reizi nekā meitenes.

2015.gada ESPAD aptaujā iekļauts arī jautājums par smēķējamo maisījumu jeb tā saucamo “Spice” produktu pamēģināšanu – tos dzīves laikā vismaz vienu reizi pamēģinājis katrs desmitais 15–16 gadus vecs jauniešis (10% no aptaujātajiem jauniešiem).

Pēc marihuānas un hašiša nākamās izplatītākās pamēģinātās vielas 15–16 gadus veco jauniešu vidū ir ekstazī (3%), amfetamīni (3%), LSD un citi halucinogēni (4%), kokaīns (2%).²⁸

---

²⁶ The European School Survey Project on Alcohol and other Drugs - Eiropas skolu pētījums par alkoholu un citām narkotiskajām vielām.

²⁷ ESPAD 2015., SPKC npublicēti dati.

²⁸ ESPAD 2015, SPKC, npublicēti dati.

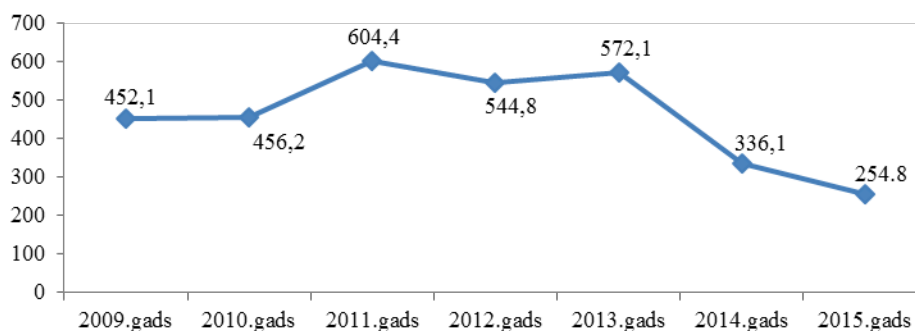
Bērnu garīgā veselība un pašnāvības Latvijā

Veselība ir pilnīga fiziska, garīga un sociāla labklājība, ne tikai stāvoklis bez slimības vai fiziskiem trūkumiem²⁹. Jau pati veselības definīcija ietver atbildi par garīgās labklājības nozīmi, proti, mēs nevaram runāt par veselību bez garīgās komponentes, kuras nozīme bērna vecumā ir īpaši svarīga veselīgas personas attīstībā.

Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrā kā pacienti ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem 2015.gadā tika uzņemti 893 bērni (vecumā no 0-17 gadiem), tas ir, 254,8 pacienti uz 100 000 bērnu (2014.gadā – 1167 bērni (vecumā no 0-17 gadiem) jeb 336,1 pacients uz 100 000 attiecīgās vecuma grupas iedzīvotājiem).

12.attēls

Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrā
par pacientiem ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem
pirmreizēji uzņemto bērnu (0-17 gadi) skaits uz 100 000 bērnu
Diagnozes pēc SSK-10: F00-F09; F20-F98, izņemot F63.0

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, SPKC, 2016

Pēdējo desmit gadu laikā katru gadu tiek veiktas vidēji 5 pašnāvības, kuras izdara bērni līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai. Pēdējos piecos gados bērnu pašnāvību skaits ir mainīgs, ar augstāko rādītāju 2012.gadā un zemākajiem rādītājiem 2013. un 2015.gados, kad tie bija vieni no zemākajiem pēdējo desmit gadu laikā.

2015.gadā Latvijā kopumā pašnāvības ir izdarījuši 386 cilvēki (2014.gadā – 382 cilvēki), no kuriem 2 jeb 0,5 % ir bērni vecumā līdz 17 gadiem – visi zēni (2014.gadā – 3 jeb 0,8 % ir bērni vecumā līdz 17 gadiem – 66,6% zēnu un 33,3% meiteņu). 2015.gadā bērniem vecumā līdz 14 gadiem ir reģistrēta 1 pašnāvība (2014.gadā – 0).

16.tabula

Bērnu (10-17 gadi) pašnāvību (X60-84) rādītājs

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
skaits								
Zēns	4	5	4	3	7	1	2	2
Meitene	2	1	1	1	0	1	1	0

²⁹ World Health Organization. 1946. WHO definition of Health, Preamble to the Constitution of the World Health Organization as adopted by the International Health Conference, New York, 19–22 June 1946; signed on 22 July 1946 by the representatives of 61 States (Official Records of the World Health Organization, no. 2, p. 100) and entered into force on 7 April 1948.

Kopā	6	6	5	4	7	2	3	2
uz 100 000 bērnu attiecīgajā vecumā								
Zēns	4,14	5,63	4,85	3,85	9,32	1,36	2,73	2,71
Meitene	2,16	1,18	1,27	1,35	0,00	1,43	1,44	0
Kopā	3,18	3,46	3,10	2,63	4,78	1,39	2,10	1,39

Datu avots: Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāze, SPKC, 2016

Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam 2.uzdevumā neinfekciju slimību riska faktoru mazināšanai ir paredzēti virkne pasākumu garīgās veselības veicināšanai sabiedrībā, īpaši sociālās atstumtības un nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju grupām.

2015.gadā tika turpināta SPKC un VM kampaņa „Nenovērsies!”, kuras ietvaros cilvēki tika aicināti atpazīt psihisko traucējumu pazīmes, nebaidīties savlaicīgi vērsties pēc specializētas palīdzības un atbalstīt līdzcilvēkus ar psihiskām saslimšanām.

Kampaņas ietvaros tika izveidota mājas lapa www.nenoversies.lv, kur atrodama daudzveidīga informācija, ietverot iedzīvotājiem viegli uztveramu un saprotamu materiālu par dažādiem psihisko traucējumu veidiem (depresija, šizofrēnija, demence, somatoforma veģetatīva disfunkcija, miega traucējumi, ēšanas traucējumi u.c.), to simptomiem, ārstēšanu un citiem palīdzības veidiem. Mājaslapā ikvienam interesentam iespējams arī aizpildīt pašnovērtēšanas testus, noskatīties tematiskus video, atrast informāciju par palīdzības iespējām, apskatīt dažādus sagatavotos informatīvos materiālus u.c. Kampaņas gaitā tika sagatavoti un izvietoti speciālistu raksti un reklāma plašsaziņas līdzekļos, īstenotas lekcijas uzņēmumos un informatīvi izglītojoši pasākumi reģionos, izstrādātas e-grāmatas ar padomiem saskarsmē un komunikācijā ar cilvēkiem ar psihiskiem traucējumiem, īstenotas ārstu – psihoterapeitu bezmaksas konsultācijas visā Latvijā, sagatavotas īsfilmas ar pacientu pieredzes stāstiem u.c. aktivitātes.

3.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

3.2.1. Valstī netiek veikts sistemātisks preventīvais darbs, lai mazinātu psihoaktīvo vielu lietošanas, dažādu atkarību izplatību bērnu un jauniešu vidū;

VM sadarbībā ar SPKC veic preventīvu darbu iespēju robežās, ņemot vērā pieejamo finansējumu (par īstenotajiem pasākumiem informācija sniegta saskaņā ar tālāk minētajiem šīs sadaļas rīcības virzieniem).

3.2.2. Valstī nav izveidots sociālās rehabilitācijas pakalpojumu tīkls, kas nodrošinātu multidisciplinārās speciālistu komandas pakalpojumus bērniem.

Skat. informāciju par 3.5.3.politikas rezultātu.

3.3. Politikas mērķis

Veikt preventīvos pasākumus, uzlabot veselības aprūpi un nodrošināt efektīvu rehabilitāciju, lai mazinātu smēķēšanas, alkohola, narkotisko, toksisko un citu apreibinošo vielu lietošanas un citu atkarību izplatību un veselībai radīto kaitējumu bērnu un jauniešu vidū.

3.4. Politikas rezultāts

Samazinājusies atkarību izraisošo vielu lietošanas izplatība bērnu un jauniešu vidū – ir daļēji sasniegts.

Regulāri smēķējošo pusaudžu (13-15 g.v.) īpatsvars ir būtiski samazinājies. Riskantā alkohola lietošanas rādītājs pusaudžiem ir stabilizējies.

Ņemot vērā, ka 2013.gadā tika veikts ESPAD metodoloģisks pētījums ar mazāku izlases apjomu, nav iespējams pilnīgi salīdzināt datus ar iepriekš veiktiem pētījumiem. Taču 2015.gada pētījuma dati norāda uz nelielu šī rādītāja samazinājumu.

Rīcības virzieni

3.5.1.Valstī veikt sistemātisku un mērķtiecīgu preventīvo darbu, lai novērstu psihoaktīvo vielu lietošanas izplatību bērnu un jauniešu vidū

2015.gadā SPKC veicis dažādus pasākumus un aktivitātes atkarību profilaksei:

- 1) sabiedrības informēšanas kampaņa “Izvairies no smēķētāja”, kuras ietvaros tika papildināta mājaslapa, īstenota atstarojošo uzlīmju akcija “Uzmanību – bērns!”, organizēts plakātu konkurss bērniem un pusaudžiem par pasīvās smēķēšanas kaitīgumu un aicinājumu pieaugušajiem nesmēķēt bērnu klātbūtnē, u.c. aktivitātes;
- 2) sabiedrības informēšanas kampaņa par alkohola lietošanas problēmām bērnu un pusaudžu vidū “Lai būtu skaidrs!” ar mērķi mainīt sabiedrības attieksmi par alkohola lietošanu nepilngadīgo vidū un bērnu/pusaudžu alkohola lietošanu padarīt par sabiedrībā nepieņemamu uzvedību. Kampaņas ietvaros tika izveidota mājaslapa www.skaidrs.lv un animācijas filma “Lai būtu skaidrs!”, kā arī tika veikti alkoholisko dzērienu kontrolpirkumi, iesaistot nepilngadīgas personas. Tāpat tika izveidota un attīstīta sociāli atbildīgo tirgotāju kustība, realizēti diskusiju cikli vecākiem, sagatavoti tematiskie raksti un reklāmas dažādos medijos, kā arī izveidoti un izplatīti informatīvi materiāli tirgotājiem, pieaugušajiem un vecākiem;
- 3) izglītojošie pasākumi – domapmaiņu pēcpusdienas “Brīvs” pusaudžiem, lai mazinātu tabakas lietošanu bērnu un pusaudžu (5.–9. klase) vidū. Pasākumos piedalījās ģimenes ārsts un atkarību psihologi, tika popularizēta mobilā aplikācija smēķēšanas atmešanai un veselīgākai ikdienai „80 brīvdienas”.

Papildus 2015.gadā tika izstrādāti un izplatīti izglītojoši materiāli bērniem un pusaudžiem, kas vērsti uz atkarību profilaksi: infolapa “Tabakas dūmu sastāvā esošās vielas”, plakāts “Smēķētāja ķermenis”, buklets “Patiesība par ūdenspīpi” un “Pasīvā smēķēšana”, infografika “Smēķēšana skaitļos”, brošūra “Kā atmest smēķēšanu?”.

VP 2015.gadā organizēja 143 preventīvos pasākumus jauniešiem, lai atturētu jauniešus no narkotisko, psihotropo un psihoaktīvo vielu lietošanas un izskaidrotu par lietošanas riskiem un sekām, atkarības veidošanos, kā arī informējot par likumā paredzēto administratīvo atbildību un kriminālatbildību. Tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošas prezentācijas „Izvēle – rīcība - sekas”, „Narkotikām - nē”, „Lieto barā, mirsti viens!” u.c.. Kā arī, lai jauniešiem izskaidrotu smēķēšanas un alkohola izraisīto kaitīgo seku ietekmi uz veselību un likumā paredzēto aizsardzību un atbildību, tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošu prezentāciju „Pusaudži un alkohols”.

Ņemot vērā atkarību izraisīto vielu lietošanas radīto kaitējumu veselībai, jāturpina veikt profilakses pasākumus visos līmeņos, nodrošinot starpsektoru sadarbību problēmu risināšanai.

3.5.2. Turpināt darbu pie apmācības programmu sagatavošanas un speciālistu apmācības darbam ar psihoaktīvo vielu un citu atkarību varā esošajiem bērniem un viņu ģimenēm

Skat. informāciju par 3.5.1. politikas rezultātu.

3.5.3. Izveidot rehabilitācijas pakalpojumu tīklu, lai optimāli nodrošinātu multidisciplinārās speciālistu komandas pakalpojumus bērniem, kuriem radušies psihiski vai uzvedības traucējumi narkotisko, psihotropo, citu reibinošo vielu lietošanas vai citu atkarību dēļ

Valsts nodrošinātos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no psihoaktīvām vielām atkarīgiem bērniem 2015.gadā sniedza VSIA „Straupes narkoloģiskā slimnīca” Pusaudžu rehabilitācijas kolektīvs „Saulrīti” un SIA „Bērnu Oāze” struktūrvienība „Lauderi”.

2015.gadā LM atvēlēja finansējumu 243,5 tūkst. eiro „Saulrītiem” un 85,5 tūkst. eiro „Lauderiem”, bet „Saulrītos” tas pilnībā netika izmantots. Tāpēc 2016.gadam plānotais finansējums „Saulrītiem” tika noteikts 103,5 tūkst. eiro. Savukārt 230,3 tūkst. eiro finansējums 2016.gadā tika novirzīts Jaunpiebalgas novada domes nodibinājuma „Solis Piebalgā”

17.tabula

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no psihoaktīvām vielām atkarīgām personām nodrošinājums

Gads	Pakalpojuma saņēmēju skaits (bērni)		Pakalpojumam izlietotais finansējums
	kopā	no tiem atkārtoti	bērniem
2008	88	0	387 717
2009	52	2	310 492
2010	63	11	256 996
2011	28	9	428 134
2012	46	1	200 640
2013	65	8	133 346
2014	39	2	88 978
2015	40	4	152 097

Avots: Sociālās integrācijas valsts aģentūra

Pēc Sociālās integrācijas aģentūras sniegtās informācijas neviens pakalpojumu saņēmējam bērns nav bijis jaunāks par 9 gadiem, vecumposmā 10 – 14 gadi pakalpojumu ir saņēmuši 12 bērni, 28 pakalpojumu saņēmušie bērni ir bijuši vecumā no 15 līdz 17 gadiem.

18.tabula

**Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma no psihoaktīvām vielām saņēmēju skaits
2015.gadā un pieaugums (+)/samazinājums (-), salīdzinot ar 2014.gadu**

Vecums	Dzimums		Lietotās psihoaktīvās vielas			
	Zēni	Meitenes	Alkohols	Narkotiskas vielas	Psihotropas vielas	Toksiskas vielas
līdz 9	0	0	0	0	0	0
10-14	6 (+ 2)	0	4 (+2)	2	0	0
15-17	21 (+3)	13 (+3)	19 (+11)	17 (-3)	0	0
KOPĀ	27 (+5)	13 (+3)	23 (+13)	17 (-5)	0	0

Avots: Sociālās integrācijas valsts aģentūra

19.tabula

**Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņēmēšo bērnu skaita sadalījums pēc
vecuma 2013. - 2015. gadā**

Vecums	2013	2014	2015
10 – 14	5	4	12
15 – 17	60	35	28

Avots: Sociālās integrācijas valsts aģentūra

Starp sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņēmējiem 2015.gadā ir nozīmīgi pieaudzis 10 – 14 gadus vecu bērnu īpatsvars – 12 bērni 2015. gadā pret 4 bērniem 2014. un 5 bērniem 2013. gadā. Vienlaikus strauji ir samazinājies 15 – 17 gadu jauniešu skaits starp sociālās rehabilitācijas saņēmējiem – no 60 šāda vecuma jauniešiem 2013. gadā uz 28 jauniešiem 2015.gadā.

Indikators

3.7. Bērnu un pusaudžu skaits ar atkarības diagnozi, intoksikāciju vai kaitīgi pārmērīgu alkohola lietošanu.

20.tabula

	Bērnu un pusaudžu skaits, kuriem pirmoreiz noteikta diagnoze									Gada laikā ārstēto bērnu skaits (0–17 gadi)		
	pavisam			tai skaitā pa vecuma grupām						pavisam		
				0–14			15–17					
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Alkohola atkarība (F10.2, 3)	6	5	4	0	0	0	6	5	4	9	10	12
Alkohola akūta intoksikācija vai tā kaitējoši pārmērīga lietošana (F10.0, F10.1) un F10.8	106	69	88	32	16	24	74	53	64	164	163	156

Narkotisko, psihotropo un toksisko vielu atkarība (F11-F16.2-9; F17.2, 3; F18-F19.2-9)	15	16	6	3	2	0	12	14	6	24	43	33
opioīdu atkarība (F11.2-9)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
amfetamīnu (stimulatoru) atkarība (F15.2-9)	2	1	1	0	0	0	2	1	1	4	4	3
gaistošo organisko šķīdinātāju (inhalantu) atkarība (F18.2-9)	1	1	0	1	1	0	0	0	0	1	2	2
Narkotisko, psihotropo un toksisko vielu intoksikācija vai to kaitējoši pārmērīga lietošana (F11-F19.0, 1)	114	91	50	38	28	17	76	63	33	169	209	162

Datu avots: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs, SPKC, 2016

B. CĪŅA AR HIV/AIDS UN STI

Situācijas raksturojums

Galvenais bērnu inficēšanās iemesls ar HIV ir vertikālā transmisija. Katru gadu Latvijā vidēji piedzimst 60 jaundzimušie, kuru mātes ir HIV pozitīvas (2014.gadā – 65 grūtnieces, 2015.gadā – 62 grūtnieces). Ja HIV inficēta grūtniece saņem antiretrovirālo terapiju (uzsākta savlaicīgi), tad risks jaundzimušajam piedzimt ar HIV ir 1-2%. HIV vertikālās transmisijas gadījumu skaits 2013.gadā bija 10 gadījumi, 2014.gadā – 4 gadījumi, savukārt 2015.gadā – 3 gadījumi. SPKC 2016.gadā veica detalizētu epidemioloģisko izvērtēšanu, lai noskaidrotu HIV vertikālās transmisijas cēloņus, sadarbojoties ar ārstniecības iestādēm, kas bija iesaistītas šo gadījumu diagnostikā un aprūpē.

2015.gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, par 2 gadījumiem palielinājies jaunatklāto HIV infekcijas gadījumu skaits bērniem 0-17 gadu vecuma grupā (2014.gadā – 4; 2015.gadā – 6). Situācija jaunatklāto AIDS gadījumu skaita ziņā bērniem vecumā no 0 līdz 17 gadiem pēdējos gados ir relatīvi stabila (2014.gadā un 2015.gadā jaunatklātu AIDS gadījumu 0-17 gadu vecuma grupā nav).

2015.gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, saslimstības gadījumu skaits ar gonoreju un hlamidiozi bērniem ir samazinājies, nemainīgs rādītājs ir saglabājies saslimstībai ar anogenitālo herpesvīrusu infekciju, savukārt saslimstība ar sifilisu ir palielinājusies par vienu gadījumu.

B.1. Preventīvais darbs

1.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

1.2.1. Sabiedrībai, īpaši jauniešiem, nepietiekamas zināšanas par STI, HIV/AIDS izplatību, cēloņiem un profilaksi;

1.2.2. Lietderīga laika pavadīšanas iespēju trūkuma, nepietiekoši sistemātiska un mērķtiecīga preventīvā darba ar mērķgrupām dēļ, bērni un jaunieši ir pakļauti HIV/AIDS, STI inficēšanās riskam.

Prioritātei jābūt nedzimuša bērna tiesībām piedzimt neinficētam ar HIV, tādēļ VM vērs uzmanību, ka viena no mērķgrupām varētu būt HIV inficētas grūtnieces, kuru nelīdzestība ārstēšanās terapijai grūtniecības laikā var ietekmēt topošā bērna veselību visa mūža garumā. Otra mērķgrupa varētu būt HIV inficētas jauniņas, kurām būtu jāsaņem pietiekošas zināšanas par risku inficēt savu bērnu, ja minētās jauniņas plāno grūtniecību.

1.3. Politikas mērķis

Veikt preventīvos pasākumus HIV/AIDS, STI izplatības novēršanai bērnu, jauniešu vidū Latvijā, kā arī mazināt HIV infekcijas ietekmi uz bērnu, ģimeni un sabiedrību kopumā.

1.4. Politikas rezultāts:

Samazinājusies HIV/AIDS un STI izplatība bērnu un jauniešu vidū - ir sasniegts daļēji, jo saslimstība ar atsevišķām STI ir samazinājusies, jaunatklāto HIV infekcijas gadījumu skaits ir palielinājies tikai par 2 gadījumiem.

1.5. Rīcības virzieni

1.5.1. Turpināt izglītēt sabiedrību atbilstoši mērķauditorijām par seksuāli reproduktīvo veselību, rīcību ekstremālās situācijās³⁰, STI, HIV/AIDS

2015.gadā notika izglītojošie pasākumi par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem (tai skaitā STI un HIV) vispārējās un profesionālās izglītības iestāžu audzēkņiem (8.-10.klases) Latvijas reģionos (Vidzemē, Latgalē, Pierīgā, Kurzemē, Zemgalē un Rīgā). Kopskaitā notika 246 nodarbības, sasniedzot 4 558 mērķa grupas pārstāvjus. Katrā reģionā notika vismaz 30 pasākumi, iesaistot 64 izglītības iestādes. Mērķa grupas dalībniekiem tika rādītas iepriekšējā gadā izveidotās mācību video filmas "Attiecības un veselība – mana atbildība!", "Meitenes, puīši un pubertāte". Pasākumu laikā audzēkņiem (600 izglītojošo pasākumu dalībniekiem) tika izdalīti informatīvie materiāli (brošūra "Attiecības un veselība – mana atbildība").

Tāpat 2015.gadā tika sagatavoti "Metodiskie ieteikumi vispārējo un profesionālo izglītības iestāžu pedagogiem darbam ar audzēkņiem par reproduktīvās veselības,

³⁰ Šajā sadaļā informācija sagatavota, pieņemot, ka termins „ekstremālās situācijas” tiek lietotas kontekstā ar uzvedību un situācijām, kur ir paaugstināts risks inficēties ar STS, HIV/AIDS.

dzimumattiecībām, attiecību veidošanu un atbildības jautājumiem”. Pasākumu realizācijas laikā minētie metodiskie ieteikumi tika izsniegti 93 pedagogiem.

Visas pasākumā iesaistītās izglītības iestādes tika aicinātas portālā *E-klase* sekot līdzi videokonferencēm par nozīmīgiem seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem. Kopumā notika divas 40 minūšu garas videokonferences. Videokonferencē piedalījās ārsts, ginekologs, sabiedrības veselības speciālists (videokonferencē bija reģistrēti 234 pieslēgumi). Izglītojošo nodarbību dalībniekiem bija iespēja uzdot individuālus jautājumus, izmantojot e-pastu un saņemt atbildes no urologa, ginekologa un sabiedrības veselības speciālista (kopumā atbildēts uz 151 jautājumu).

2015.gadā no 15.septembra līdz 12.decembrim tika realizēta kampaņa “HIV nešķiro - tas attiecas arī uz Tevi!”. Kampaņas mērķis informēt un izglīt Latvijā iedzīvotājus par HIV infekcijas riskiem, profilaktiskajiem pasākumiem, HIV testēšanu, kļūstot aizspriedumus, stereotipus un mītus par HIV. Kampaņas mērķa grupa bija vispārējā populācija (tai skaitā jaunieši). Kampaņas laikā sociālajos tīklos tika sagatavots HIV tests un kustība “HIV informēts”. Minētā pasākuma mērķis bija informētības veicināšana par HIV profilaksi un diagnostiku. Testu “Cik daudz Tu zini par HIV?” sociālajā tīklā Draugiem.lv aizpildīja 16 740 lietotāji.

Kampaņas ietvaros tika organizētas Pasaules AIDS dienas aktivitātes izglītības iestādēs. Pasākuma mērķis bija veicināt informētību par HIV profilaksi un agrīnas diagnostikas nozīmi. Mērķauditorija: vispārizglītojošas skolas un arodskolu vecāko klašu skolēni un augstskolu studenti. Dalību akcijai pieteica 75 izglītības iestādes (~ 4000 audzēkņi), kuras ietvaros tika sagatavoti un izdalīti dažādi informatīvie materiāli: rekomendācijas pedagogiem mācību stundu norises nodrošināšanai, informatīvs buklets “HIV infekcija – tas Tev ir jāzina!” (drukas apjoms 5000 gab.), pašpārbaudes tests – “Cik daudz Tu patiesībā zini par HIV infekciju?”, informatīvs materiāls skolotājiem.

Viens no kampaņas pasākumiem bija akcija publiskās izklaides vietās, kurās pulcējas daudz jaunieši (naktsklubī, bāri, jauniešu centri u.c.), kopā akcijai pieteica dalību 14 izklaides vietās, kurās tika sagatavoti un izvietoti plakāti par HIV profilaksi (97 gab.); izdalīti apmeklētājiem informatīvi bukleti par HIV profilakses jautājumiem (1650 gab.) un prezervatīvi (450 gab.). Kampaņas laikā aktīvi tika izvietoti dažādi informatīvi materiāli par HIV jautājumiem sociālajos tīklos un portālos, sagatavotas publikācijas, raksti un infografikas.

2015.gadā Latvijā darbojās 19 HIV profilakses punkti (HPP, zemā sliekšņa centri) 16 pašvaldībās, Rīgā darbojās četri HPP. HPP bez maksas ir iespējams saņemt HIV, vīrushepatītu B un C un sifilisa eksprestestus ar pirms un pēc testa konsultāciju, saņemt konsultācijas un informāciju par HIV/AIDS, STI profilaksi, ārstēšanās un rehabilitācijas iespējām, šļirču maiņu injicējamo narkotiku lietotājiem, iespēja saņemt prezervatīvus, psiholoģisku un sociālu atbalstu.

Paralēli kaitējuma mazināšanas pasākumiem HPP darbinieki veic profilaktiski izglītojošo darbu skolās (vada diskusijas, lekcijas, kā arī sniedz konsultācijas un informāciju par reproduktīvo veselību, kontracepciju, drošu seksu, HIV/AIDS un STI, atkarību izraisošām vielām).

2015.gadā visos HPP veiktas 15 800 speciālistu konsultācijas (tai skaitā par HIV, STI). Kopā visos HPP tika reģistrēti 5 356 klienti. Visos HPP 2015.gadā kopumā veikti 3449

HIV eksprestesti un 2425 sifilisa eksprestesti. No visiem veiktajiem HIV eksprestestiem 82 testi veikti personām līdz 18 gadu vecumam, savukārt no sifilisa eksprestestiem 52 testi veikti personām līdz 18 gadu vecumam.

1.5.2. Nodrošināt līdzfinansējumu projektiem, kas jauniešus motivē veselīgam dzīvesveidam, dzīvei bez narkotikām, nodrošina ar lietderīga laika pavadīšanas iespējām, karjeras konsultāciju sniegšanā

2015. gadā SPKC finansēja veselību veicinošus un slimību profilakses pasākumus bērniem un jauniešiem atkarību (smēķēšana, pasīvā smēķēšana) izraisīto vielu lietošanas profilaksei, seksuālās un reproduktīvās veselības veicināšanai, mutes veselības veicināšanai, fiziskās aktivitātes veicināšanai, vienaudžu ņirgāšanās profilaksei, roku un personīgās higiēnas veicināšanai, HIV profilaksei u.c. (skatīt SPKC īstenotos pasākumus A1 nodaļas 1.5.4. punktā un B1 nodaļas 1.5.1. punktā).

2015.gadā ir uzsākts darbs pie veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumu (tostarp pasākumi atkarību mazināšanai un profilaksei) plānošanas ES fonda 9.2.4. specifiskā atbalsta mērķa “Uzlabot pieejamību veselības veicināšanas un slimību profilakses pakalpojumiem, jo īpaši, nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajiem iedzīvotājiem” ietvaros, kur viena no pasākumu specifiskajām mērķa grupām ir bērni.

1.7. Indikators

Ar HIV/AIDS, STI inficēto bērnu un pusaudžu skaits.

21.tabula

Ikgadējie jaunie (saslimstība) HIV un AIDS gadījumi bērniem 0-17 gadu vecuma grupā absolūtos skaitļos un uz 100 000 bērnu 2008. - 2015.gadā

Gads	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	Gadījumu skaits							
HIV	14	2	7	3	10	10	4	6
AIDS	5	1	0	2	1	2	0	0
	Uz 100 000 bērnu							
HIV	3,6	0,5	1,9	0,8	2,9	2,9	1,2	1,7
AIDS	1,3	0,3	0	0,6	0,3	0,6	0	0

Datu avots: HIV/AIDS gadījumu valsts reģistrs, SPKC, 2016

22.tabula

Gada beigās kopējais (izplatība) HIV un AIDS gadījumu skaits bērniem 0-17 gadu vecuma grupā absolūtos skaitļos un uz 100 000 bērnu 2008. - 2015. gadā

Gads	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	Gadījumu skaits							
HIV	36	33	38	37	46	53	56	62
AIDS	9	10	10	12	13	15	15	15
	Uz 100 000 bērnu							
HIV	9,1	8,6	10,3	10,4	13,2	15,3	16,1	17,7
AIDS	2,3	2,6	2,7	3,4	3,7	4,3	4,3	4,3

Datu avots: HIV/AIDS gadījumu valsts reģistrs, SPKC, 2016

23.tabula

Ikgadējie jaunie (saslimstība) STI gadījumi bērniem 0-17 gadu vecuma grupā absolūtos skaitļos un uz 100 000 bērnu 2008. -2015. gadā

Gads	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	Gadījumu skaits							
Sifiliss	3	6	2	1	4	1	2	3
Gonoreja	25	21	11	12	13	10	15	5
Hlamidioze	28	42	40	55	60	64	52	46
Anoģenitāla herpesvīrusu infekcija	2	2	1	0	0	1	1	1
	Uz 100 000 bērnu							
Sifiliss	0,8	1,6	0,5	0,3	1,1	0,3	0,6	0,9
Gonoreja	6,3	5,5	3	3,4	3,7	2,9	4,3	1,4
Hlamidioze	7,1	11	10,9	15,5	17,2	18,5	15,0	13,1
Anoģenitāla herpesvīrusu infekcija	0,5	0,5	0,3	0	0	0,3	0,3	0,3

Datu avots: Valsts infekcijas slimību uzraudzības un monitoringa sistēma, SPKC, 2016

B.2. Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība un kvalitāte

2.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

2.2.1. Medicīnisko pakalpojumu pieejamība ir apgrūtināta, īpaši ārpus lielākajām pilsētām;

2.2.2. Turpinās HIV infekcijas izplatība bērnu, jauniešu un grūtnieču vidū.

1.1. Politikas mērķis

Uzlabot veselības aprūpi, lai novērstu HIV/AIDS, STI izplatību bērnu, jauniešu vidē un sniegtu palīdzību HIV/AIDS, STI inficētajiem.

2.4. Politikas rezultāts

HIV/AIDS inficētajiem bērniem un viņu ģimenēm ir pieejama un tiek sniegta nepieciešamā palīdzība, kā arī tiek nodrošināta ārstēšana.

2.5. Rīcības virzieni

2.5.1. Nodrošināt iedzīvotājiem, bet jo sevišķi bērniem un grūtniecēm, bezmaksas postekspozīcijas profilakses pieejamību, ja bijusi saskare ar potenciāli infekcioziem cilvēka bioloģiskajiem šķidrumiem

Bērniem vecumā līdz 18 gadiem un grūtniecēm, ja tiek saņemti veselības aprūpes pakalpojumi, kas saistīti ar grūtniecības novērošanu un norisi, nav jāveic pacienta iemaksas un līdzmaksājumi. Saskaņā ar normatīvajos aktos par dzemdību palīdzības nodrošināšanu noteikto kārtību grūtniecei jāveic izmeklēšana uz HIV infekciju ar pirmstesta konsultēšanu. Gadījumā, ja HIV tests ir pozitīvs, ārsts informē par to grūtnieci un nosūta to pie [Rīgas Austrumu klīniskā universitātes slimnīca/Latvijas Infektoloģijas centra](#) (turpmāk - RAKUS/LIC) infektologa, kurš sniedz atzinumu un ieteikumus turpmākai aprūpei un novērošanai.

Ja māte ir HIV pozitīva, viņu informē par nepieciešamību vērsties pie pediatra pēc konsultācijas bērnam sešu nedēļu vecumā RAKUS/LIC.

RAKUS/LIC HIV/AIDS ambulatorā nodaļa nodrošina HIV(+) grūtnieču HIV transmisijas profilaktisko terapiju un veic HIV eksponēto bērnu dinamisko novērošanu, kā arī nodrošina HIV(+) bērnu terapiju un veic dinamisko novērošanu.

24.tabula

Dzemdētāju īpatsvars (kuras grūtniecības laikā veikušas HIV testu, kurām diagnosticēts HIV) 2008. - 2015. gadā

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dzemdētāju īpatsvars (no kopējā dzemdētāju skaita), kuras grūtniecības laikā veikušas HIV testu,%	94,7	95,5	96,9	97,7	98,1	97,8	97,7	98,3
Dzemdētāju īpatsvars (no kopējā dzemdētāju skaita), kurām diagnosticēts HIV,%	0,3	0,3	0,4	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3

Datu avots: Jaundzimušo reģistrs, SPKC, 2016

Pēdējo 6 gadu laikā vidēji 5 gadījumos gadā grūtniecība tiek pārtraukta HIV infekcijas dēļ: 2015. gadā – 4 gadījumi; 2014. gadā – 3 gadījumi; 2013. - 7 gadījumi; 2012. – 8 gadījumi; 2011. – 5 gadījumi; 2010. – 2 gadījumi.

2.5.2. Nodrošināt kvalitatīvu medicīnisko un sociālo pakalpojumu pieejamību pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai

Nodrošinot medicīnisko pakalpojumu pieejamību visiem valsts iedzīvotājiem, tai skaitā bērniem, ir pieejama HIV testēšana, apmeklējot ģimenes ārstu, kas ir vistuvāk dzīvesvietai. Tā kā ārstēšanai ir nepieciešamas specifiskas zināšanas, to veic infektologs, tādēļ kvalitatīvu ārstēšanu ne vienmēr var nodrošināt dzīvesvietas tuvumā. Pacienta veselības stāvokļa novērtēšanā ir iesaistīts arī ģimenes ārsts, kurš nodrošina primārās veselības aprūpes pakalpojumus atbilstoši savai kompetencei.

2015.gadā SPKC sadarbībā ar Rīgas domi organizēja divas apmācības Rīgas ģimenes ārstiem par HIV tēmu, ko vadīja SPKC HIV/AIDS konsultāciju kabineta speciāliste.

Papildus minētajam tiek attīstīts HPP tīkls, nodrošinot to darbinieku apmācības, lai pēc iespējas vairāk vietās būtu pieejama brīvprātīga bezmaksas HIV testēšana un konsultēšana, informatīvie materiāli un psiholoģiskais atbalsts personām, tai skaitā pusaudžiem. Aktuālākā informācija par HPP darbību, pakalpojumiem un izvietojumu regulāri tiek publicēta SPKC mājaslapā <http://www.spkc.gov.lv/lv/tavai-veselibai/hiv-profilakses-punkti>.

Valsts nodrošināto sociālo pakalpojumu vidū atsevišķi sociālie pakalpojumi, kas paredzēti tieši bērniem, kuri ir inficēti ar HIV vai kuriem noteikta AIDS diagnoze, nav iekļauti. Neskatoties uz to, šai mērķa grupai nav liegtas tiesības izmantot jebkuru no valsts nodrošinātajiem sociālajiem pakalpojumiem, kas paredzēts citai mērķa grupai, ja ar HIV inficēts bērns vai bērns, kuram noteikta AIDS diagnoze, atbilst attiecīgā pakalpojuma saņemšanas nosacījumiem. Jāatzīmē, ka viens no Latvijas sociālās drošības sistēmas, tātad arī sociālo pakalpojumu sniegšanas pamatprincipiem atbilstoši Likuma „Par sociālo drošību” 2.pantam un 2.¹pantam ir atšķirīgas attieksmes aizliegums, kas ietver arī aizliegumu sociālo pakalpojumu nodrošināšanā ievērot atšķirīgu attieksmi atkarībā no personas veselības stāvokļa. Līdz ar to, ja ar HIV inficēts bērns vai bērns, kuram ir noteikta AIDS diagnoze, atbilst personu lokam, kuriem ir tiesības saņemt, piemēram, valsts nodrošinātus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no psihoaktīvām vielām atkarīgiem bērniem, bērns šos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus var izmantot. Tāpat, ja ar HIV inficētam bērnam vai bērnam, kuram ir noteikta AIDS diagnoze, ir noteikta invaliditāte, bērns un viņa likumiskais pārstāvis ir tiesīgi saņemt kopumā divas valsts apmaksātas psihologa konsultācijas (ja bērnam invaliditāte noteikta pirmreizēji).

Attiecībā uz personām pieejamo sociālo pakalpojumu klāstu jāatzīmē, ka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums neliedz tiesības pašvaldībām organizēt sociālos pakalpojumus atbilstoši attiecīgās administratīvās teritorijas īpatnībām un tās iedzīvotāju vajadzībām, līdz ar to, neskatoties uz to, ka no valsts budžeta sociālie pakalpojumi tieši bērniem, kuri inficēti ar HIV vai kuriem noteikta AIDS diagnoze, netiek finansēti, pašvaldības šādus pakalpojumus var izveidot, pakalpojumu nodrošināšanai piesaistot savus resursus.

Sociālie pakalpojumi vienmēr tiek organizēti tā, lai tie būtu pēc iespējas tuvāk pakalpojuma saņēmēja dzīvesvietai un tikai tad, ja pakalpojumu nav iespējams nodrošināt personas dzīvesvieta, pakalpojums tiek nodrošināts institūcijā. LM nav precīzas informācijas par pakalpojumu sniedzējiem, kuri sniedz sociālos pakalpojumus minētajai mērķa grupai, tomēr Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā pieejamie dati norāda, ka uz 2015.gada 31.decembri šādi pakalpojumi tiek sniegti tikai Liepājā³¹. Sociālos pakalpojumus ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem 2015.gadā sniedza vienam bērnam ar HIV diagnozi (no 679 bērnu saslimšanas analīzē iekļautajiem gadījumiem) vienā institūcijā (VSAC „Rīga”). Līdz ar to var secināt, ka HIV diagnoze nav noteicošais iemesls, kura dēļ vecāks nespēj nodrošināt bērna aprūpi.

³¹ Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs, Pieejams šeit: <https://www.lm.gov.lv/text/1047> (aplūkots 05.10.2016.)

2.5.3. Nodrošināt starptautisko cilvēktiesību normu ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu attiecībā uz HIV inficētajiem un AIDS slimniekiem

Nodrošinot HIV inficētu personu un AIDS slimnieku aprūpi, tai skaitā bērnu aprūpi, tiek ievērotas Pacientu tiesību likuma 3.panta otrajā daļā noteiktās prasības, kas paredz, ka, nodrošinot pacienta tiesības, aizliegta atšķirīga attieksme atkarībā no personas rases, etniskās izcelsmes, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, invaliditātes, veselības stāvokļa, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa vai citiem apstākļiem. Atšķirīga attieksme ietver personas tiešu vai netiešu diskrimināciju, personas aizskaršanu vai norādījumu to diskriminēt.

Visiem iedzīvotājiem, tai skaitā bērniem, tiek nodrošināta konfidencialas HIV diagnostikas pieejamība visā valsts teritorijā.

2015.gadā VM nav saņēmusi personu iesniegumus par starptautisko cilvēktiesību normu neievērošanu vai diskrimināciju attiecībā uz HIV inficētajiem un AIDS slimniekiem.

Indikators

2.7. Regulāru medicīnisko palīdzību saņemošo HIV/AIDS, STI bērnu īpatsvars

Atbilstoši NVD Veselības aprūpes pakalpojumu apmaksas norēķinu sistēmas „Vadības informācijas sistēma” datiem 2015.gadā 49 HIV inficēti bērni ir saņēmuši kompensējamus medikamentus (26.tabula). 2015.gadā 3 ar sifilisu inficēti bērni ir saņēmuši kompensējamus medikamentus (25.tabula):

25.tabula

Ar sifilisu inficēto bērnu skaits, kas 2008.-2015.gadā ir saņēmuši kompensējamus medikamentus

Diagnozes kods saskaņā ar SSK-10	Periods	Bērnu skaits 0-18 gadi
A51.0-A51.5; A51.9 (sifiliss)	2008.gads	0
	2009.gads	0
	2010.gads	0
	2011.gads	0
	2012.gads	1
	2013.gads	2
	2014.gads	5
	2015.gads	3

Avots: Nacionālais veselības dienests, 2016

26.tabula

HIV inficēto bērnu skaits, kas 2008.-2015.gadā ir saņēmuši kompensējamus medikamentus

Diagnozes kods saskaņā ar SSK-10	Periods	Bērnu skaits 0-18 gadi
B20.0-B20.9; B21.0-B21.3; B21.7-B21.9; B22.0-B22.2;	2008.gads	0
	2009.gads	0

B22.7; B23.0-B23.2; B23.8; B24; Z20.6; Z21; (HIV)	2010.gads	36
	2011.gads	34
	2012.gads	39
	2013.gads	49
	2014.gads	57
	2015.gads	49

Avots: Nacionālais veselības dienests, 2016

C. Kvalitatīvas izglītības nodrošināšana

C.1. Pirmsskolas un obligātās izglītības pieejamība un kvalitāte

1.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

1.2.1. Ne visi obligātās izglītības vecuma bērni izglītojas;

Veikto pasākumu rezultātā minētajai problēmai ir tendence samazināties, bet joprojām tā aktualitāti nav zaudējusi.

1.2.2. Ne visiem bērniem ir nodrošināta iespēja iegūt pirmsskolas izglītību; Problēma ir aktuāla.

Nodrošinot pirmsskolas izglītības pieejamību, ģimenēm ar bērniem, kuriem nav pieejama vieta pirmsskolas izglītības iestādē, 2015.gadā tika turpināta 2013.gadā aizsāktā valsts atbalsta programma bērniem, kam nav nodrošināta vieta pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādē un kuri saņem pakalpojumu PPII vai pie privātā BUPS, saskaņā ar Ministru kabineta 2014.gada 23.decembra noteikumiem Nr.843 “Kārtība, kādā tiek piešķirts un aprēķināts valsts atbalsts par bērnu no pusotra gada vecuma līdz pamatzglītības ieguves uzsākšanai, ja bērns saņem pakalpojumu pie privātā bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēja”. Vienlaikus 2015.gadā saskaņā ar Ministru kabineta 2013.gada 17.decembra noteikumiem Nr.1523 „Kārtība, kādā pašvaldība atbilstoši tās noteiktajām vidējām izmaksām sedz pirmsskolas izglītības programmas izmaksas privātajai izglītības iestādei” papildus pašvaldību atbalstam tika noteikts valsts atbalsts norēķiniem ar Izglītības iestāžu reģistrā reģistrētajām privātajām izglītības iestādēm bērniem, kuriem netiek nodrošināta vieta pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādē no pusotra gada vecuma līdz pamatskolas ieguves uzsākšanai.

Tādējādi 2015.gadā bērnu uzraudzību rindu mazināšanai – bērnu uzraudzības pakalpojumam un privātajām pirmsskolas izglītības iestādēm – valsts atbalstu saņēma 109 521 bērni, kopā izmaksāti 11 362 679 euro. 2015. gadā vidējais pašvaldības atbalsts vienam bērnam mēnesī bija 166 euro.

Bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēju reģistra uzturēšanu no 2013.gada septembra nodrošina IKVD. Reģistrācija notiek saskaņā ar Ministru kabineta 2013.gada 16.jūlija noteikumiem Nr.404 „Prasības bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem un bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēju reģistrēšanas kārtība”, kas nosaka pakalpojumu sniedzēja reģistrēšanas kārtību, kā arī profesionālās kvalifikācijas un drošības prasības privātiem pakalpojumu sniedzējiem, kuri pirmsskolas rindu mazināšanas nolūkā nodrošina bērnu uzraudzības pakalpojumu sniegšanu.

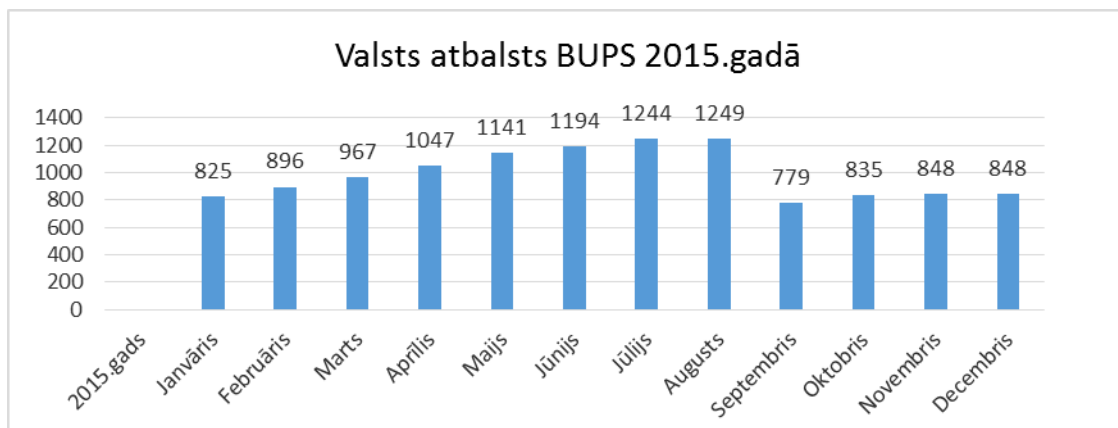
Pēc IKVD sniegtās informācijas līdz 2015.gada 31.decembrim pavisam bija reģistrēti 2036 bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēji, tajā skaitā 1923 fiziskas personas un

individuālie komersanti, un 113 juridiskas personas, kuras pakalpojuma sniegšanā iesaista 345 fiziskas personas. Savukārt laikā no 2015.gada 1.janvāra līdz 2015.gada 31.decembrim IKVD reģistrējis 808 personas, tajā skaitā 764 fiziskas personas un 44 juridiskas personas (kuras pakalpojuma sniegšanā iesaistīja 102 fiziskas personas). 2015.gadā no reģistra izslēgtas 46 personas, tajā skaitā 7 juridiskas personas, kā arī pieņemti trīs lēmumi par atteikumu reģistrēt personu kā bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēju. 2015.gadā no reģistra izslēgtas 46 personas, tajā skaitā 7 juridiskas personas, kā arī pieņemti trīs lēmumi par atteikumu reģistrēt personu kā bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēju.

Salīdzinājumā ar 2014.gadu, kad tika reģistrēti 829 bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēji, reģistrācijas apjomā būtiskas izmaiņas nav vērojamas.

13.attēls

Valsts atbalsta bērnu uzraudzības pakalpojuma izmantošanai saņēmēju skaits 2015.gadā

Avots: Izglītības un zinātnes ministrija

2015.gada 10.decembrī tika pieņemti grozījumi Izglītības likumā, kura 16.panta otrā daļa nosaka, ka VARAM izstrādā metodiku, pēc kuras pašvaldība nosaka vienam izglītojamajam nepieciešamās vidējās izmaksas pirmsskolas izglītības programmā (no pusotra gada vecuma līdz pamatzglītības ieguves uzsākšanai) pašvaldības izglītības iestādēs, un kārtību, kādā pašvaldība atbilstoši tās noteiktajām vienam izglītojamajam nepieciešamajām vidējām izmaksām attiecīgās pašvaldības izglītības iestādēs sedz pirmsskolas izglītības programmas izmaksas privātajai izglītības iestādei. Tāpat Izglītības likuma 17.panata 2.³ daļa paredz, ka pašvaldība, sedzot pirmsskolas izglītības programmas izmaksas šā panta 2.¹ daļā noteiktajos gadījumos, turpina segt šīs izmaksas privātajai izglītības iestādei, ja izglītojamam rakstveidā piedāvāta vieta pašvaldības izglītības iestādē, kurā viņš ir reģistrēts uzņemšanai, bet šā izglītojamā likumīgais pārstāvis no piedāvātās vietas ir atteicies un izglītojamais turpina apgūt pirmsskolas izglītības programmu privātajā izglītības iestādē.

Atbilstoši Izglītības likuma deleģējumam VARAM izstrādāja un 2015.gada 8.decembrī MK apstiprināja noteikumus Nr. 709 "Noteikumi par izmaksu noteikšanas metodiku un kārtību, kādā pašvaldība atbilstoši tās noteiktajām vidējām izmaksām sedz pirmsskolas izglītības programmas izmaksas privātai izglītības iestādei".

Kaut gan normatīvajos aktos nav noteikts, ka pašvaldībām vajag obligāti nodrošināt atbalstu bērniem, kuri izmanto bērnu uzraudzības pakalpojumus, tomēr 2015.gadā vairākas pašvaldības, ņemot vērā savas budžeta iespējas, nodrošināja atbalstu bērniem, kuri izmanto BUPS pakalpojumus.

1.2.3. Materiālais nodrošinājums ģimenēm ir nepietiekošs, lai nodrošinātu katram bērnam iespēju izglītoties;

Valsts mērķdotācija mācību līdzekļu iegādei pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs 2015.gadā tika saglabāta iepriekšējā 2014.gada apjomā 4 585 452 euro, kas ir vērtējams kā minimāli pietiekamais finansējums vispārizglītojošo skolu bibliotēku fondu atjaunošanai. Vienlaikus joprojām regulāri jāvērtē finansējuma pietiekamība mācību līdzekļu nodrošināšanai izglītības iestādēs, jo atbalsts, kas tika nodrošināts iepriekšējos (2012. un 2013.) gados mācību līdzekļu iegādei visiem pamata un vidējās izglītības iestāžu izglītojamiem, nebija pietiekams.

Joprojām pašvaldības izlieto budžeta līdzekļus sociālās palīdzības pabalstiem obligātās izglītības nodrošināšanai (piemēram, skolas piederumu iegādei, atbalsts jauniešiem no maznodrošinātām ģimenēm), kā arī konkrēti apģērba un apavu iegādei bērniem no trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm.

1.2.4. Ne visiem bērniem obligātās izglītības programmas ir uztveramas un tas apgrūtina tālāku izglītības apguvi un iespējas iesaistīties darba tirgū;

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020.gadam nosaka kompetenču pieejā pilnveidota vispārējās izglītības satura izstrādi, pakāpeniskas pārmaiņas, plānojot gan pirmskolas izglītības, gan pamatzglītības, gan vidējās izglītības mācību saturā un pedagogu profesionālo kompetenču pilnveidē, t.sk. iekļaujošās izglītības nodrošināšanas kontekstā.

1.2.5. Mācību psiholoģiskā vide dažkārt nav bērnam draudzīga, nerada drošības sajūtu, neveicina motivāciju uzlabot savus sasniegumus un uzņemties atbildību par iesaistīšanos mācību procesā;

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020.gadam paredz palielināt atbalsta personāla, t.sk. psihologu pieejamību izglītības iestādēs pirmskolas un pamatzglītības posmā, lai veicinātu vardarbības novēršanu izglītības iestādēs. Lai risinātu vienaudžu savstarpējās vardarbības problemātiku, izglītības iestādēs ir paredzēta arī izglītojošu pasākumu īstenošana un metodisko materiālu sagatavošanu, kā arī profesionālās kompetences pilnveide pedagogiem, īpašu atbalstu sniedzot jaunajiem pedagogiem.

1.2.6. Bērnu aprūpes iestādēs esošiem bērniem, nepilngadīgajiem, kas atrodas ieslodzījuma vietās, ir vājš dzīvei nepieciešamo zināšanu un prasmju apguves līmenis;

Saskaņā ar valsts statistikas pārskata par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu 2015.gadā³² datiem 29.4% no skolas vecuma

³² <http://www.lm.gov.lv/text/3060>,

bērniem izglītojas speciālās skolās, 7.8% – mācījās mājās un 1.9% bērnu tika apmācīti atbilstoši veselības stāvoklim. Minētie dati norāda uz augstu risku, ka bērnam, sasniedzot pilngadību, ir nopietnas grūtības organizēt savu ikdienu, veiksmīgi uzsākt patstāvīgu dzīvi un integrēties sabiedrībā.

Ir nepieciešams turpināt uzlabot jauniešiem, kuri atrodas ārpusģimenes aprūpē, zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas patstāvīgai dzīvei.

Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādnes³³ paredz, ka bērniem no 15 gadu vecuma pakalpojums ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās tiek nodrošināts jauniešu mājā, kur bērns spēs apgūt zināšanas un prasmes personīgā budžeta plānošanai, mājsaimniecības vadīšanai, sevis aprūpei un citām sadzīvē nepieciešamām iemaņām, kas ir būtisks priekšnoteikums sekmīgai patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Esošais jauniešu māju skaits nenodrošina, ka visās bērnu aprūpes iestādēs dzīvojošie bērni jauniešu mājās varētu apgūt patstāvīgai dzīvei nepieciešamās prasmes. Līdz ar to laika posmā no 2017. līdz 2020.gadam ir paredzēts nodrošināt vietas „jauniešu mājās” 350 jauniešiem, to izbūvei piesaistot arī ERAF līdzekļus.

Biedrība „Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija” ar Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas ar EEZ finanšu instrumenta finansiālu atbalstu 2015.gadā realizēja projektu “Jauniešu drošumspējas veicināšana ārpusģimenes aprūpē”. Projekta mērķis bija pievērst uzmanību ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu vajadzībām un atbalsta sistēmas nepieciešamībai bērniem un jauniešiem, kuri ir zaudējuši savu vecāku atbalstu, kā arī piedāvāt risinājumus ārpusģimenes aprūpē esošo jauniešu drošumspējas stiprināšanai. Projektā identificētās problēmas: patstāvīgi dzīvojošiem jauniešiem daudz aktuālākas kļūst finanšu, mājokļa un nodarbinātības problēmas; patstāvīgi dzīvojošiem jauniešiem pastiprinās atsvešinātība un satraukums. Biežāk atzīmētās problēmas: vientulība, atbalsta trūkums, nomāktība, trauksme, nedrošība. Aprūpē esošiem jauniešiem aktuālāka ir fiziska un emocionāla vardarbība – no tuvāko puses, no apkārtējiem.

1.2.7. Nepilnīgi nodrošinātas izglītības programmu apguves iespējas bērniem ar invaliditāti un bērniem ar īpašām vajadzībām jebkurā izglītības iestādē;

Lai nodrošinātu 2014.gada 22.maijā Saeimas apstiprinātajā vidēja termiņa plānošanas dokumenta “Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014 – 2020” rīcības virzienā 1.4. *Iekļaujošās izglītības principa īstenošana un sociālās atstumtības riska mazināšana* definētos uzdevumus, IZM organizēja darba grupu, kas sagatavoja priekšlikumus par nepieciešamajiem grozījumiem normatīvajā regulējumā, kas skar speciālās izglītības programmu saturu un finansēšanas mehānisma pilnveidi, kā arī priekšlikumus nepieciešamajām izmaiņām, kas skar atbalsta pasākumu, t.sk. mācību vides nodrošināšanu un speciālās izglītības iestāžu tīkla sakārtošanu iekļaujošās izglītības principa īstenošanas kontekstā.

2015.gada 24.novembrī tika pieņemti Ministru kabineta noteikumi Nr.670 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 8.3.1. specifiskā atbalsta mērķa “Attīstīt kompetenču pieejā balstītu vispārējās izglītības saturu” 8.3.1.1. pasākuma “Kompetenču pieejā balstīta vispārējās izglītības satura aprobācija un ieviešana”

³³ Apstiprinātas ar Ministru kabineta 2013.gada 4.decembra rīkojumu Nr.589; <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=4558>

īstenošanas noteikumi”, kuri paredz kompetenču pieejā balstīta vispārējās izglītības satura ieviešanu pirmsskolas izglītības, pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē, t.sk. uzmanība pievērsta izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām iekļaujošās izglītības īstenošanas kontekstā.

Savukārt 2015.gada 30.decembrī pieņemtais Ministru kabineta rīkojums Nr.821 “Par Karjeras izglītības īstenošanas plānu valsts un pašvaldību vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs 2015.–2020. gadam” nosaka minētajā plānā paredzētos karjeras attīstību veicinošus pasākumus īstenot vispārējās, t.sk., speciālās un profesionālās izglītības iestādēs, lai nodrošinātu izglītojamiem iespējas apgūt karjeras vadības prasmes un iepazīt darba pasauli.

Saskaņā ar IZM datiem asistenta pakalpojums izglītības procesā 2015.gadā tika nodrošināts 290 izglītojamajiem, salīdzinoši 2014.gadā – 245 izglītojamajiem.

1.2.8. Nepietiekošs mācību iestāžu bibliotēku nodrošinājums ar mācību grāmatām un līdzekļiem katram bērnam, nav vienlīdzīga pieeja informācijas un komunikāciju tehnoloģijām;

Valsts finansējums mācību līdzekļu iegādei pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs uz vienu izglītojamo ir nedaudz palielinājies no 18,90 *eiro* 2014.gadā līdz 18,98 *eiro* 2015.gadā.³⁴

1.2.9. Izglītības iestādēs telpas netiek sanitārtehniski aprīkotas un infrastruktūra nav atbilstoša bērnu vajadzībām.

Nodrošinot Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014.–2020.gadam 1.3.rīcības virzienā “21.gadsimtam atbilstīgas izglītības vides un izglītības procesa nodrošināšana” ietvertos pasākumus, Eiropas Savienības struktūrfondu 8.1.2.specifiskā atbalsta mērķa “Uzlabot vispārējās izglītības iestāžu mācību vidi” ietvaros plānota atsevišķu projektu vai to daļu (objektu) izstrādes pabeigšana, kur pašvaldības atbilstoši saskaņotajiem pašvaldību attīstības programmu investīciju plāniem sagatavos un iesniegs projektu iesniegumus 8.1.2.specifiskā atbalsta mērķa projekta idejām vai projektu konceptiem vispārējās izglītības iestāžu mācību vides uzlabošanai un izglītības iestāžu tīkla sakārtošanai reģionālā līmenī.

Savukārt Eiropas Savienības struktūrfondu 8.1.3.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt modernizēto profesionālās izglītības iestāžu skaitu” ietvaros 20 profesionālās izglītības iestādes varēs iesniegt infrastruktūras modernizācijas projektus atbilstoši saskaņotajām izglītības iestāžu attīstības stratēģijām. Sākot ar 2017.gadu, tiks uzsākta projektu īstenošana, pamatā veicot būvprojektu izstrādes, autoruzraudzības un būvekspertīzes iepirkumus un uzsākot būvprojektēšanu.

2015.gadā IZM ir organizējusi pedagogu profesionālās kompetences pilnveides B programmu kursus, kuri piedāvā iespēju papildu esošajai skolotāja kvalifikācijai

³⁴ Mācību līdzekļu veidus un valsts, pašvaldības un vecāku atbildību konkrētu mācību līdzekļu tai skaitā mācību līdzekļu veidu, tai skaitā e-vidē, iegādes (vai pieejamības tiešsaistes režīmā) finansēšanā nosaka Izglītības likums.

iegūt tiesības pasniegt citus mācību priekšmetus (t.sk. STEM mācību priekšmetus³⁵) vai strādāt citā izglītības pakāpē. Iespēja iegūt šīs tiesības mazina atbilstošu mācību priekšmetu pedagogu nepietiekamības risku, īpaši izglītības iestādēs ar mazu izglītojamo skaitu, tā kā pedagogiem, kuri ir ieguvuši tiesības pasniegt vairākus mācību priekšmetus, ir iespējams nodrošināt pietiekamu noslodzi. 2015.gadā par valsts budžeta līdzekļiem tiesības pasniegt citus mācību priekšmetus vai strādāt citā izglītības pakāpē ir ieguvuši 1378 pedagogi (t.sk. 100 pedagogi STEM mācību priekšmetus).

Kā papildu problēma arī identificēta profesionāli sagatavotu un izglītības sistēmā strādājošu pedagogu nepietiekamība, īpaši fizikā un angļu valodā.

1.3. Politikas mērķis

Nodrošināt katram bērnam pirmsskolas un obligātās izglītības ieguves iespējas, uzlabot mācību un audzināšanas procesa un rezultāta kvalitāti.

1.4. Politikas rezultāti

1.4.1. Katram bērnam ir nodrošināta pirmsskolas izglītības un obligātās izglītības pieejamība neatkarīgi no materiālā stāvokļa un citiem apstākļiem;

Saskaņā ar Ministru kabineta 2013.gada 17.decembra noteikumiem Nr.1523 „Kārtība, kādā pašvaldība atbilstoši tās noteiktajām vidējām izmaksām sedz pirmsskolas izglītības programmas izmaksas privātajai izglītības iestādei” 2015.gadā papildus pašvaldību atbalstam tika noteikts valsts atbalsts norēķiniem ar Izglītības iestāžu reģistrā reģistrētajām privātajām izglītības iestādēm, bērniem, kuriem netiek nodrošināta vieta pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādē no pusotra gada vecuma līdz pamatskolas ieguves uzsākšanai. Valsts atbalsta apmērs par vienu bērnu tika noteikts līdz 142 eiro mēnesī, ievērojot nosacījumu, ka valsts atbalsta un pašvaldības atbalsta kopējais apjoms vienam bērnam nepārsniedz:

- 228 eiro Rīgas plānošanas reģionā esošā privātā izglītības iestādē;
- 185 eiro ārpus Rīgas plānošanas reģiona esošā privātā izglītības iestādē.

1.4.2. Kvalitatīvs mācību process un rezultāts dod katram bērnam iespēju iegūt dzīvei nepieciešamās prasmes un zināšanas un efektīvi iesaistīties darba tirgū.

Sk. C.1.5.4.sadaļu.

1.5. Rīcības virzieni

1.5.1. Nostiprināt un uzlabot visaptverošu obligātā izglītības vecuma bērnu uzskaiti, nodrošināt, lai visi obligātā izglītības vecuma bērni iegūst izglītību

Saskaņā ar IZM sniegto informāciju 2015./2016.mācību gadā vispārējās izglītības programmas īstenoja 783 vispārīzglītojošās dienas skolas, savukārt no tām 103 izglītības iestādes mācību saturu īsteno bilingvāli (mazākumtautību izglītības programmas), tajā skaitā 94 skolas īsteno izglītības programmas krievu valodā, četras skolas poļu valodā, viena skola ukraiņu valodā, viena skola baltkrievu valodā un 60 izglītības iestādes īsteno gan latviešu, gan mazākumtautību izglītības programmas, kā arī privātās izglītības iestādes īsteno vispārējās izglītības programmas angļu valodā (divas skolas) un franču valodā (viena skola). Latvijā darbojas 28 vakara, neklātienes

³⁵ STEM mācību priekšmeti – dabaszinības, tehnoloģijas, inženierzinātne un matemātika

un tālmācības izglītības iestādes, no tām 11 īsteno gan latviešu, gan mazākumtautību izglītības programmas. Saskaņā ar IZM sniegto informāciju mazākumtautību izglītības programmās mācās 60 004 skolēni, sasniedzot 28,12 % no kopējā skolēnu skaita. 2015./2016.mācību gadā apkopotie rezultāti liecina, ka vispārējās izglītības iestādēs mācījās 978 romu skolēnu.

2014./2015.mācību gadā – piecas speciālās izglītības programmas un 2005./2016.mācību gadā - trīs speciālās izglītības programmas, kurās kopumā tika iesaistīti ieslodzījumā esošie bērni vecumā no 14 līdz 18 gadiem. Tādējādi ir secināms, ka katram ieslodzījumā esošajam nepilngadīgajam ir nodrošināta iespēja iegūt viņa spējām atbilstošu pamatizglītību. Speciālās izglītības programmu skaita samazināšana ir skaidrojama ar bērnu, kam ir nepieciešama iesaistīšana minētajās programmās, skaita samazināšanu ieslodzījuma vietās.

2015. gadā vidēji 39 ieslodzījumā esošie nepilngadīgie tika iesaistīti vispārējās izglītības programmās, no tiem 28 izglītojamie piedalījās pamatizglītības iegūšanā un 11 izglītojamie – vidējās izglītības programmās. 2014./2015.mācību gada beigās (uz 2015. gada 1. jūliju) pieci nepilngadīgie ieslodzītie sekmīgi nokārtoja valsts eksāmenus un saņēma izglītību apliecinājošus dokumentus par pamatizglītības iegūšanu, proti, četri nepilngadīgie ieslodzītie - par pamatizglītības iegūšanu un viens par vidējās izglītības iegūšanu. Tāpat 18 nepilngadīgie ieslodzītie sekmīgi apguva mācību vielu un tika pārcelti nākamajā klasē.

2015. gadā Ilūciema cietuma audzināšanas iestādēs nepilngadīgajiem nodaļā esošās divas nepilngadīgās meitenes tika iesaistītas profesionālās izglītības programmā "Ēdināšanas pakalpojumi" ar iegūstamo kvalifikāciju "Pavāra palīgs". Nodrošinot dzīvei nepieciešamo prasmju apguvi ieslodzījuma vietās, 2015. gadā nepilngadīgajiem zēniem interešu izglītības ietvaros tika turpināta arodiemaņu programmas „Kokapstrāde” īstenošana Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem. Arodiemaņu programmā 2015. gadā tika iesaistītas vidēji 20 nepilngadīgās personas.

Eiropas Savienības fondu darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 7.2.1.specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt nodarbinātībā, izglītībā vai apmācībās neiesaistītu jauniešu nodarbinātību un izglītības ieguvu Jauniešu garantijas ietvaros” pasākuma “Sākotnējās profesionālās izglītības programmu īstenošana Jauniešu garantijas ietvaros” projekta “Sākotnējās profesionālās izglītības programmu īstenošana Jauniešu garantijas ietvaros” (vienošanās Nr. 7.2.1.2./15/I/001) ietvaros 10 Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem esošie jaunieši piedalījās profesionālās pilnveides izglītības programmā "Apdares darbi un telpu remonts".

Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, ir uzlabojušās nepilngadīgo ieslodzīto iespējas iegūt vispārējo un profesionālo izglītību. Salīdzinot ar 2007. gada rādītājiem pakāpeniski procentuāli ir pieaudzis vispārējā un profesionālajā izglītībā iesaistīto nepilngadīgo ieslodzīto īpatsvars (skat. tabulu).

27.tabula

Izglītībā iesaistīto nepilngadīgo ieslodzīto skaits

Periods	Nepilngadīgo ieslodzīto kopskaits	Izglītojamo skaits		Izglītojamo īpatsvars (%)	
		Vispārējā izglītībā	Profesionālajā izglītībā	Vispārējā izglītībā	Profesionālajā izglītībā
01.09.2007.	183	156	66	72%	36%

01.09.2008.	176	166	53	94%	30%
01.09.2009.	173	145	90	84%	52%
01.09.2010.	100	85	85	85%	85%
01.09.2011.	64	64	20	100%	31%
01.09.2012.	54	53	17	98%	32%
01.09.2013.	48	48	30	100%	63%
01.09.2014.	36	36	19	100%	50%
01.09.2015.	34	34	32	100%	94%

Avots: Ieslodzījuma vietu pārvalde

Izvērtējot 27. tabulas radītājus, ir secināms, ka nepilngadīgo ieslodzīto, kas ir iesaistīti profesionālās izglītības, t.sk. arodiemaņu apguves pasākumos, īpatsvars ir mainīgs: tas palielinājies laika periodā starp 2007. un 2010. gadu, bet pēc tam atkal samazinājies par 35% un 2014.gadā sastādīja 50%. Salīdzinoši 2010. gadā Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem tika īstenotas piecas arodiemaņu apguves programmas, 2011. gadā – trīs programmas, bet 2014.gadā – viena arodiemaņu apguves programma. Īstenojamo programmu skaits ir samazinājies, jo divi no pedagogiem, kuri vadīja minētās programmas, ir pensionējušies. Kā pozitīvā tendence jānorāda, ka 2015.gadā ir palielinājies profesionālās izglītības programmās iesaistīto nepilngadīgo īpatsvars (maksimālais rādītājs deviņu gadu laikā), kas ir saistīts ar Eiropas Savienības fondu darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 7.2.1.specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt nodarbinātībā, izglītībā vai apmācībā neiesaistītu jauniešu nodarbinātību un izglītības ieguvu Jauniešu garantijas ietvaros” pasākuma “Sākotnējās profesionālās izglītības programmu īstenošana Jauniešu garantijas ietvaros” projekta “Sākotnējās profesionālās izglītības programmu īstenošana Jauniešu garantijas ietvaros” (vienošanās Nr. 7.2.1.2./15/I/001) aktivitāšu īstenošanu ieslodzījuma vietās.

1.5.2. Nodrošināt pirmsskolas vecuma bērniem iespēju apgūt pirmsskolas izglītošanas programmas

2015./2016.mācību gadā pirmsskolas izglītības programmas īstenoja 1 028 izglītības iestādes, t.sk. 647 pirmsskolas izglītības iestādes ar 78 873 audzēkņiem, 371 pamata un vidējās vispārējās izglītības iestāde ar 12 610 audzēkņiem un 10 cita veida izglītības iestādes ar 612 audzēkņiem. No minētajām 647 pirmsskolas izglītības iestādēm 525 bija pašvaldību pakļautības un 122 juridisku vai fizisku personu pakļautībā esošas izglītības iestādes. 2015.gadā IZM ir saskaņojusi vienas jaunas pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādes atvēršanu.

Pirmsskolas izglītībā iesaistīto bērnu kopējais skaits iepriekšējos gados pieauga, sasniedzot 93,5 tūkst. 2013./2014.mācību gadā, savukārt, šobrīd ir vērojams izglītojamo skaita kritums līdz 92,2 tūkst. 2014./2015.mācību gadā un 92 tūkst. 2015./2016. mācību gadā.

2015./2016.mācību gadā pirmsskolas izglītības programmas obligāto sagatavošanu pamatzglītības ieguvei apguva aptuveni 39,2 tūkstoši bērnu vecumā no 5 gadiem un vairāk.

2015.gada 1.janvārī stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr.843 „Kārtība, kādā tiek piešķirts un aprēķināts valsts atbalsts par bērnu no pusotra gada vecuma līdz pamatizglītības ieguves uzsākšanai,³⁶ ja bērns saņem pakalpojumu pie privātā bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēja”. Tādējādi, nodrošinot pirmsskolas izglītības pieejamību, ģimenēm ar bērniem, kuriem nav pieejama vieta pirmsskolas izglītības iestādē, 2015.gadā tika turpināta 2013.gadā aizsāktā valsts atbalsta programma, kas paredz valsts atbalstu līdz 142 eiro mēnesī privātiem pakalpojumu sniedzējiem, kuri nodrošina pirmsskolas izglītības programmu apguvi vai bērnu uzraudzības pakalpojumu sniegšanu kā pilna laika pakalpojumu (astoņas stundas dienā) darba dienās. 2015.gadā valsts atbalstu bērnu uzraudzības pakalpojumam un privātajām pirmsskolas izglītības iestādēm saņēma 121 965 bērni, kopā izmaksāti 10 736 835 euro.

Saskaņā ar MK 2013.gada 17.decembra noteikumiem Nr.1523 „Kārtība, kādā pašvaldība atbilstoši tās noteiktajām vidējām izmaksām sedz pirmsskolas izglītības programmas izmaksas privātajai izglītības iestādei” 2015.gadā papildus pašvaldību atbalstam tika noteikts valsts atbalsts norēķiniem ar Izglītības iestāžu reģistrā reģistrētajām privātajām izglītības iestādēm, bērniem, kuriem netiek nodrošināta vieta pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādē no pusotra gada vecuma līdz pamatskolas ieguves uzsākšanai.

Saskaņā ar IKVD informāciju visbiežāk bērnu uzraudzības pakalpojums tiek sniegts Rīgā un Rīgas plānošanas reģionā: Jūrmalā, Ikšķiles novadā, Ķekavas novadā, Mārupes novadā, Ogres novadā, Ropažu novadā, Salaspils novadā, Tukuma novadā, kā arī republikas pilsētās – Jelgavā un Liepājā. Secināts, ka bērnu vecāku interese par bērnu uzraudzības pakalpojumu 2015.gadā nav mazinājusies. 2015.gadā ik mēnesi tika reģistrēti vidēji 70 bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēji un, salīdzinot ar 2014.gadu, šī tendence palikusi līdzīga.

28.tabula

Valsts budžeta finansējums privātajām pirmsskolas izglītības iestādēm un bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem

Gads	Finansējums (eiro)
2015	11 362 679
2014	8 172 694
2013	1 586 988

Avots: Izglītības un zinātnes ministrija

Pirmsskolas izglītībā tiek īstenots arī īpašais izglītības veids – speciālā pirmsskolas izglītība bērniem ar speciālām vajadzībām. Latvijā 2015./2016.mācību gadā speciālās pirmsskolas izglītības programmas īstenoja 146 pirmsskolas izglītības iestādes, no kurām 40 pēc iestādes tipa bija speciālās pirmsskolas izglītības iestādes. Speciālās izglītības programmas kopumā valstī apguva 4 955 bērni. Speciālās pirmsskolas izglītības programmas īstenoja arī vispārējās izglītības iestādes.

³⁶ Obligātā bērnu sagatavošana pamatizglītības apguvei tiek sākta tajā kalendārajā gadā, kurā izglītojamam (bērnam) aprit pieci gadi.

1.5.3. Paplašināt bezmaksas vai subsidēto pakalpojumu piedāvājuma klāstu izglītībā

Sk. C.1.5.2.rīcības virzienu.

1.5.4. Paaugstināt izglītības satura kvalitāti visās izglītības pakāpēs un veidos atbilstoši sabiedrības un tautsaimniecības attīstības vajadzībām

IZM 2015.gadā ir organizējusi pedagogu profesionālo kompetenču pilnveidi A un B programmās.

Pedagogu profesionālās kompetenču pilnveides A programmas (pavisam 6682 dalībnieki):

- Izglītības iestādē mūsdienu pasaulē: inovatīvas pieejas un to īstenošana ikdienā (izglītības iestāžu vadītāji);
- Mācību teorija un nozaru psiholoģija vispārējās un profesionālās izglītības mūzikas, mākslas, dizaina un dejas pedagogiem;
- Inovatīvas mācību metodes profesionālās ievirzes un profesionālās vidējās izglītības programmās mūzikas teorētiskajos priekšmetos;
- Speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- Pedagogu digitālā prasība mūsdienīgai pedagoģijai, mācību metodikai un didaktikai;
- Profesionālās izglītības iestāde mūsdienu pasaulē: inovatīvas pieejas un to īstenošana ikdienā;
- Iekļaujošas izglītības aspekti darbā ar skolēniem ar jauktiem attīstības un mācīšanās traucējumiem;
- Iekļaujošā izglītība;
- Kultūrizglītība, 11 dažādas programmas;
- Skolu psihologiem bērnu tiesību jautājumos;
- Pedagogu profesionālas kompetences pilnveide darbā ar reemigrējušiem bērniem;
- Bilingvāls pedagoģiskais process pirmsskolā.

Pedagogu profesionālās kompetenču pilnveides B programmas (pavisam 2500 dalībnieki):

- STEM datorika (informātika);
- Pirmsskolas izglītības saturs un didaktika;
- Vispārizglītojošo mācību STEM priekšmetu pedagogiem tās pašas tematiskās jomas cita mācību priekšmeta pasniegšanā (matemātikā, fizikā, ķīmijā, bioloģijā, dabaszinātnēs);
- Vispārizglītojošo mācību priekšmetu pedagogiem tās pašas tematiskās jomas cita mācību priekšmeta pasniegšanā (vēsturē un ģeogrāfijā) vai pamatizglītībā citā tematiskās jomas mācību priekšmeta saturā un didaktikā (vēsturē un ģeogrāfijā);
- Pamatizglītības pirmā posma izglītības saturs un didaktika;
- Sociālās zinības pamatskolā;
- Pedagoģija;
- Veselības jautājumu apguve profesionālā vidējā un arodizglītībā;
- Tehnoloģijas un radošums interešu izglītībā;
- Bibliotēkzinātnes nozare;

- Speciālās izglītības saturs un didaktika;
- Pedagoģis – karjeras konsultants.

1.5.5. Nodrošināt vienlīdzīgu mācību un metodisko līdzekļu, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju pieejamību

Sk. C.1.2.8.

Tā kā pamatzglītības saturs pēdējos gados nav būtiski mainīts, vispārējās izglītības iestādēm finansējums galvenokārt ir nepieciešams mācību grāmatu resursu atjaunošanai, ko ir iespējams īstenot vairāku gadu periodā. Tādējādi mācību iestāžu bibliotēku nodrošinājums lielā mērā ir atkarīgs no skolu iespējām mācību grāmatas izmantot ilgtermiņā, kā arī izglītības iestādes vai pašvaldības kā dibinātāja prasmes racionāli plānot mācību grāmatu iegādei paredzēto finanšu līdzekļu izlietojumu.

2014./2015. mācību gadam CSDD izveidoja portālu par satiksmes drošības jautājumiem dažāda vecuma bērniem: www.berniem.csdd.lv. Portāls kalpo kā mācību vieta gan formālās, gan neformālās izglītības darbām.

Lai novērstu atšķirību laukos un pilsētās interneta pieejamības ziņā, SAM īsteno valsts atbalsta programmu „Nākamās paaudzes tīkli lauku teritorijās”, kuras ietvaros plānots noteiktās lauku teritorijās izveidot optiskā tīkla pieslēgumpunktus („vidējā jūdze”), tādējādi dodot iespēju elektronisko sakaru komersantiem sniegt lauku iedzīvotājiem augsta ātruma interneta pakalpojumus („pēdējā jūdze”) un tādējādi mazināt „digitālo plaisu” starp pilsētām un lauku reģioniem. Valsts atbalsta programma tiek īstenota divās kārtās - pirmās kārtas īstenošana tika pabeigta 2015. gadā, savukārt otro kārtu plānots pabeigt līdz 2018. gadam.

1.5.6. Nodrošināt izglītības programmu, tai skaitā profesionālās izglītības apguvi bērniem ar invaliditāti un bērniem ar īpašām vajadzībām, nodrošinot integratīvās izglītības iespējas, uzlabojot izglītošanas procesa inženiertehnisko un materiālo nodrošinājumu

2015.gadā salīdzinoši ar iepriekšējo gadu pieaudzis pieprasījums asistenta pakalpojumam, kurš tiek piešķirts saskaņā ar MK 2012.gada 9.oktobra noteikumiem Nr.695 “Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu izglītības iestādē”. Asistenta pakalpojumu ir tiesības saņemt personai no 5 līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti, pamatojoties uz VDEĀVK atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem ierobežojumiem. Asistenta pienākums ir sniegt atbalstu izglītojamajam pārvietoties izglītības iestādē, tajā skaitā starpbrīžos un pagarinātās dienas grupas laikā, ārpusstundu pasākumos; nokļūt vietās, kur notiek izglītības iestādes organizētie pasākumi, kā arī atbalstu līdzdalībai šajos pasākumos, atbalstu saskarsmē un komunikācijā ar citiem izglītojamiem, pedagogiem un citām personām, atbalstu pašaprūpes veikšanai, tajā skaitā personīgā higiēna, palīdzība ēdienreizēs un vietās, apģērbšanās un noģērbšanās, apģērba kārtošana, mācību materiālu sagatavošana darbam un mācību pierakstu veikšana, mācību vietas un piederumu sakārtošana. Asistenta pakalpojumus 2015.gadā saņēma 290 izglītojamie.

Izglītojamie, kuriem tiek nodrošināts asistenta pakalpojums (kopā)

Gads	Izglītojamie, kuriem tiek nodrošināts asistenta pakalpojums (kopā)	No kopējā skaita privātajās izglītības iestādēs	No kopējā skaita profesionālās izglītības iestādē	No kopējā skaita pirmsskolas izglītības iestādēs (bez privātajām)
2012	200	7 (t.sk. 2 - pirmsskolas izglītības iestādēs)	1	31
2013	214	12 (t.sk. 5 - pirmsskolas izglītības iestādēs)	1	40
2014	245	18 (t.sk. 9 pirmsskolas izglītības iestādēs)	1	45
2015	290	27 (t.sk. 6 pirmsskolas izglītības iestādēs)	1	54

Avots: Izglītības un zinātnes ministrija

2015.gadā speciālo izglītības iestāžu skaits salīdzinoši ar 2014.gadu nav būtiski mainījies – Latvijā darbojas 63 speciālās izglītības iestādes. To skaitā ir 20 speciālās izglītības iestāde, kuru nosaukumā ir iekļauts vārds „speciālā”. Savukārt 17 izglītības iestāžu nosaukumos nav ietverts vārds „speciālā”, taču ir ietverts cits vārds, kas norāda uz speciālo izglītību (piemēram, „logopēdiskā”, „rehabilitācijas centrs”, „attīstības centrs”, „sanatorijas”, „vājdzirdīgs”, „vājredzīgs”, „neredzīgs”, „dzirdes traucējumi”). Speciālās izglītības programmas var apgūt arī speciālajās klasēs pie dienas vai vakara (maiņu) un neklātienē skolām, kā arī mācoties integrēti vispārizglītojošo skolu parastajās klasēs.

2015.gadā notikušas 88 Valsts pedagoģiski medicīniskās komisijas sēdes, kuru laikā tika izvērtētas spējas, attīstības līmenis un veselības stāvoklis 826 izglītojamajiem, kā rezultātā izsniegti atzinumi par atbilstošas speciālās izglītības programmas apguvi, sniegtas 1076 konsultācijas par izglītojamo ar speciālām vajadzībām mācību procesa organizēšanu un izglītības iespējām.

Lai iepazīstinātu speciālo un vispārizglītojošo mācību iestāžu pedagogus ar jaunākajām atziņām speciālajā un iekļaujošajā izglītībā, notikuši 10 semināri 427 pedagogiem un speciālistiem. Izstrādāti divi metodiskie materiāli par atbalsta pasākumiem, kuri izmantojami izglītības procesā izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām.

Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.–2020.gadam viens no rīcības virzieniem ir izglītojamo ar speciālajām vajadzībām iekļaušana izglītības sistēmā un iekļaujošas izglītības principa ieviešana. Minētā rīcības virziena mērķis ir paplašināt izglītības pieejamību un veicināt visu izglītojamo, kuri pakļauti sociālajai atstumtībai, līdzdalību un iespējas, lai īstenotu savu potenciālu, jo īpaši tādēļ, ka personām ar speciālām vajadzībām ir mazākas izredzes atrast darbu vai būt ekonomiski aktīvām nākotnē.

1.5.7. Nodrošināt dzīvei nepieciešamo prasmju apguves iespējas visiem izglītojamajiem vecumā līdz 18 gadiem, tai skaitā bērnu aprūpes iestādēs esošajiem bērniem un nepilngadīgajiem ieslodzījuma vietās

Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem 2015. gadā 38 nepilngadīgie ieslodzītie tika iesaistīti resocializācijas programmās. Tāpat kā 2014.gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu rādītājiem, ir samazinājies ieslodzījuma vietās īstenojamo resocializācijas programmu skaits, tomēr tajās iesaistīto nepilngadīgo īpatsvars joprojām ir augsts (skat. tabulu).

30.tabula

Resocializācijas programmās iesaistīto nepilngadīgo ieslodzīto skaits

Gads	Nepilngadīgo ieslodzīto kop skaits	Resocializācijas programmas			Nepilngadīgo ieslodzīto skaits/ īpatsvars no kopējā skaita
		Sociālās rehabilitācijas programmas	Sociālās uzvedības programmas	Citas programmas	
2007	191	1	7	0	82/43%
2008	199	2	13	0	159/80%
2009	189	4	6	1	170/90%
2010	88	7	8	0	175/201%
2011	68	3	7	0	74/109%
2012	55	2	4	0	57/104%
2013	37	6	7	0	87/189%
2014	38	1	5	0	68/179%
2015	42	1	5	0	43/102%

Avots: Ieslodzījuma vietu pārvalde

Nepilngadīgie ieslodzītie vienlaikus tika iesaistīti vairākās resocializācijas programmās, jo resocializācijas programmu dalībnieku skaits 2010.-2015. gadā bija lielāks nekā kopējais ieslodzīto skaits uz atskaites periodu.

1.5.8. Sekmēt bērnu un jaunatnes organizāciju veidošanos un attīstību, līdzdalību politiskajos, ekonomiskajos, sociālajos un kultūras procesos vietējā, nacionālā un starptautiskā līmenī

2015. gadā VBTAI turpināja vairākas iepriekš aizsāktas iniciatīvas, kas vērstas uz bērnu līdzdalības veicināšanu, kā arī papildināja tās ar jauniem piedāvājumiem.

Kustības „Draudzīga skola” ietvaros turpinājās skolu informācijas par iniciatīvām, vērstām uz draudzīgas vides veidošanu un komandas stiprināšanu, apzināšana, papildinot VBTAI mājaslapas sadaļas „Draudzīga skola” apakšsadaļas „Labo darbu krātuve,” „Filmas par konfliktu risināšanu skolā”, „Viedokļi par konfliktiem” un „Noderīga pieredze”.

Tradicionāli viens no lielākajiem kustības notikumiem bija ikgadējā konference, kuras nosaukums šoreiz bija “Sapratne un cieņa klasē, skolā un internetā”. Konferencē piedalījās ap 400 skolēnu un pedagogu. Tās laikā dalībniekiem bija iespēja uzzināt par VBTAI Uzticības tālrunī identificētajām problēmām par interneta drošību un

noskatīties jauna izglītojoša videomateriāla prezentāciju, uzzināt par jauniešu aktuālākajām problēmām, izmantojot modernās tehnoloģijas, kā arī par aktuālākajiem interneta fenomeniem un ar tiem saistītajiem riskiem, uzklaut pazīstamās videoblogeres Evelīnas pieredzes stāstu par to, kā kļūt pozitīvi pamanāms internetā u.t.t.

Lai veicinātu bērnu un jauniešu izpratni par drošību un savstarpējas cieņas un respekta pilnām attiecībām interneta vidē, kā arī dotu iespēju skolēniem radoši izpausties, VBTAI 2015. gadā organizēja zīmējumu konkursu skolēniem, aicinot veidot vāka dizaina piedāvājumu topošajam bukletam par drošību internetā. Konkurssam tika iesūtīts rekordliels darbu skaits – gandrīz 400 bukleta vāka dizaina projekti.

Pārskata gadā turpinājās 2014. gadā aizsāktā iniciatīva – skolēnu reģionālie forumi. Forumi ir platforma, ar kuras palīdzību kustības “Draudzīga skola” dalībnieki var izvirzīt un diskutēt sev svarīgas tēmas un jautājumus. 2015. gada skolēnu reģionālo forumu tēma bija skolēnu pašpārvaldes loma un iespējas klasē, skolā, pašvaldībā un valstī. Tika organizēti seši skolēnu reģionālie forumi, kas notika Ikšķilē, Rēzeknē, Daugavpilī, Liepājā, Valmierā un Jelgavā.

Vēl viena gadu iepriekš aizsākta iniciatīva bija kustības “Draudzīga skola” Vienojošo pasākumu nedēļa, kuras laikā skolām – kustības dalībniecēm – tika piedāvāta iespēja organizēt dažādus tematiskos pasākumus, iesaistot aktivitātēs ne tikai skolēnus, bet arī pedagogus, vecākus un citus ar skolu vai pašvaldību saistītus cilvēkus. Ņemot vērā 2014. gadā apkopotos viedokļus, 2015. gadā VBTAI skolām piedāvāja jaunu iniciatīvas formātu - vienojošie pasākumi ilga visu mācību gadu, katru mēnesi piedāvājot kustības dalībniecēm kādu vienu vienojošo tēmu un aicinot skolu un klašu kolektīvus mēneša laikā īstenot pasākumus par to.

Tāpat arī pārskata periodā kustības “Draudzīga skola” dalībniecēm tika piedāvāts jauns metodiskais materiāls “Krīzes gadījumu vadīšana izglītības iestādēs”, kas domāts izglītības iestāžu atbalsta personālam un pedagogiem, lai sekmētu krīzes gadījumu vadīšanu iestādēs un nodrošinātu profesionālu palīdzību gan skolēniem un vecākiem, gan izglītības iestāžu darbiniekiem.

1.5.9. Turpināt īstenot pasākumus izglītības iestāžu telpu sanitārtehniskajai labiekārtošanai un infrastruktūras uzlabošanai atbilstoši bērnu vajadzībām

2015./2016.mācību gadā no 783 vispārizglītojošajām dienas skolām 136 skolas telpas bija piemērotas un 234 skolās telpas bija daļēji piemērotas izglītojamo ar speciālām vajadzībām apmācībai. Vienlaikus piecām vakara (maiņu) skolām telpas bija piemērotas izglītojamiem ar speciālām vajadzībām. Salīdzinoši 2014./2015.mācību gadā no 796 vispārizglītojošajām dienas skolām 134 skolas telpas bija piemērotas un 225 skolās telpas bija daļēji piemērotas izglītojamo ar speciālām vajadzībām apmācībai. Salīdzinoši 2014./2015.mācību gadā četrām vakara (maiņu) skolām telpas bija piemērotas izglītojamiem ar speciālām vajadzībām.

Indikatori

1.7.1. Bērnu skaits konkrētā vecuma grupā, kuri apgūst konkrēta izglītības līmeņa mācību programmu

2015./2016.gadā pirmsskolas izglītības programmas apguva aptuveni 92 tūkst. bērnu (2014./2015.gadā – aptuveni tikpat), vispārizglītojošās dienas izglītības programmās mācījās 202 715 skolēni (2014./2015.gadā – 199 119 bērni), t.sk. pamatzglītības posmā – 174 390 izglītojamie (2014./2015.gadā - 170 609 izglītojamie). Savukārt izglītojamo skaits vakara (maiņu) un neklātienēs izglītības programmās bija 10642 skolēni (2014./2015.gadā – 10567 skolēni), t.sk. 1.–9.klasēs 1731 izglītojamie (2014./2015.gadā – 1658 izglītojamie) un 10.–12.klasēs 8911 izglītojamie (2014./2015.gadā – 8909 izglītojamie).

2015./2016.mācību gadā profesionālās pamatzglītības programmās (1.profesionālās kvalifikācijas līmenis), kuras īsteno 38 speciālās izglītības iestādes (2014./2015.mācību gadā – 37), arodklasēs mācījās 810 izglītojamie (2014./2015.mācību gadā – 811 izglītojamie).

Izglītojamo ar speciālām vajadzībām skaits, kuri integrēti vispārējās izglītības iestādē un mācās pēc vispārējās izglītības programmas, 2015./2016.mācību gadā – 376 izglītojamie (2014./2015.mācību gadā – 353 izglītojamie). Bērnu skaits ar speciālām vajadzībām, kuri integrēti vispārējās izglītības iestādē un mācās pēc speciālās izglītības programmas 2015./2016.mācību gadā bija 4211 bērni (2014./2015.mācību gadā – 3800 bērni).

1.7.2. Bērnu skaits, kas nemācās un obligāto izglītību nav ieguvuši

Saskaņā ar IKVD sniegto informāciju 2015.gadā nevienā izglītības iestādē nebija reģistrēti 15 912 obligātā izglītības vecuma bērni (2014.gadā – 15 693 obligātā izglītības vecuma bērni), un lielākā daļa no tiem (12 965) atrodas ārzemēs. Salīdzinot ar 2014.gadu, skolās neregistrēto bērnu skaita straujais pieaugums ir apstājies (kopējais Latvijā deklarēto skolās neregistrēto obligātā izglītības vecuma bērnu skaits par 219 bērniem) un faktiski nepalielinās arī ārzemēs esošo bērnu skaits.³⁷ Salīdzinot ar iepriekšējo periodu, ārzemēs esošo bērnu skaits pieaudzis tikai par 17 bērniem (pirms tam – par 730 bērniem). Pozitīvi ir vērtējama pašvaldību arvien aktīvākā un apzinīgākā rīcība, lai uzzinātu bērnu atrašanās vietu un iemeslus, kādēļ viņu vārdi nav atrodami nevienas izglītības iestādes sarakstā. Tomēr vēl joprojām ir izglītības iestādēs neregistrēti bērni, par kuriem pašvaldībai nav informācijas vai arī pašvaldība ziņo, ka turpina skaidrot situāciju (2015.gadā tādi bija 624 bērni).

Paredzēts, ka no 2016.gada 19.augusta būs jāapkopo informācija arī par piecus un sešus gadus veciem bērniem, kas nav reģistrēti nevienā izglītības iestādē. To paredz Ministru kabineta 2016.gada 16.augusta noteikumi Nr.542 “Grozījums Ministru kabineta 2009.gada 4.augusta noteikumos Nr.871 “Obligāto izglītības vecumu sasniegušo bērnu uzskaites kārtība””.

³⁷ IKVD informācija par obligātā izglītības vecuma bērniem, kuri nav reģistrēti nevienas izglītības iestādes sarakstā (2015./2016.mācību gads):
http://ikvd.gov.lv/assets/files/faili/parskati/Izgl%C4%ABt_ies%C4%81d%C4%93s_nere%C4%A3istr%C4%93ti_b%C4%93rni_2015_2016.pdf

Lai novērstu priekšlaicīgu mācību pamešanu un līdz ar to arī samazinātu skolās nereģistrēto bērnu skaitu, IKVD ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu, sadarbojoties ar Latvijas pašvaldībām, 2017.gada pirmajā ceturksnī sāks 8.3.4. specifiskā atbalsta mērķa „Samazināt priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, īstenojot preventīvus un intervences pasākumus” īstenošanu. Projekta laikā tiks sniegts gan individuālais atbalsts bērniem ar priekšlaicīgas mācību pamešanas risku, gan pilnveidota informācijas uzskaitē un sadarbībā ar pašvaldībām stiprināta priekšlaicīgas mācību pamešanas novēršanas sistēma.

Saskaņā ar CSP datiem 2015.gada trijos ceturkšņos Latvijā dzīvoja vidēji 344 tūkst. jauniešu vecumā no 15 līdz 29 gadiem, no tiem 59% jeb 202 tūkst. vecumā no 15 līdz 24 gadiem. Pēdējo 20 gadu laikā jauniešu skaits vecumā 15-29 gadi samazinājās par 33% (1994.gadā – 515 tūkst. jauniešu).

Jauniešu vecumā 15-29 gadi īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā veido 18% (jauniešu vecumā 15-24 gadi – 11%). Jauniešu vecumā 15-24 gadi un 25-29 gadi ekonomiskās aktivitātes rādītāji ir atspoguļoti 31.tabula:

31.tabula

Indikatīvais jauniešu sadalījums pa ekonomiskās aktivitātes veidiem (izmantoti CSP un Eurostat dati par 2015.gada 1.-3.ceturksni³⁸)

	JAUNIEŠI vecumā 15-29 gadi:			
	15-24 gadi:		25-29 gadi:	
	Skaits	Īpatsvars kopskaitā	Skaits	Īpatsvars kopskaitā
Kopējais skaits:	202 900	59%	141 133	41%
No tiem strādā	69 066	34%	109 633	77%
Neaktīvi (mācās - skolēni, studenti)	113 366	56%	5 009	4%
Nemācās un nestrādā:	20 468	10%	26 491	19%
<i>t.sk. meklē darbu</i>	12 533	6%	13 567	10%
<i>t.sk. NVA reģistrētie bezdarbnieki</i>	7 229	4%	9 329	7%

Aptuveni 118 tūkst. jauniešu vecumā 15-29 gadi ir neaktīvi³⁹. Neaktīvie jaunieši 15-24 gadu vecumā pārsvarā ir skolēni vai studenti, kas studē pilna laika klātienē un nestrādā, savukārt 25-29 gadu vecumā ekonomiskā neaktivitāte ir daudz izteiktāka sievietēm, kas šajā vecumā paliek neaktīvas, aizejot bērnu kopšanas atvaļinājumā. Aptuveni 26 tūkst. jauniešu vecumā 15-29 gadi meklē darbu, bet 179 tūkst. jauniešu strādā⁴⁰. 2015.gada trijos ceturkšņos Latvijā vidēji 47 tūkst. jauniešu vecumā 15-29 gadi nestrādāja, nemācījās un neapguva arodu (par 7 tūkst. jeb 13% mazāk kā iepriekšējā gadā), no tiem 20 tūkst. bija vecumā 15-24 gadi.

Saskaņā ar ikgadējo pētījumu par jaunatnes politikas aktuālākajiem attīstības virzieniem “Jaunatnes politikas monitorings 2015” būtiskākās jauniešu identificētās problēmas ir: jauniešu nodarbinātība un prakses iespējas (34%), izglītības sistēmas uzlabošana (18%), brīvā laika pavadīšanas iespējas (17%), jauniešu atkarības (14%). Kopumā visi šie

³⁸ Tika aprēķināti vidējie rādītāji 2015.gada trijos ceturkšņos.

³⁹ Atbilstoši CSP definīcijai, neaktīvie iedzīvotāji ir abu dzimumu personas neatkarīgi no vecuma, ieskaitot personas, kas jaunākas par darbības vecumu, kuras nevar pieskaitīt ne pie nodarbinātajiem iedzīvotājiem, ne arī pie darba meklētājiem (mājsaimnieces, nestrādājošās personas ar invaliditāti, mācību iestāžu audzēkņi un studenti darbības vecumā, kas nestrādā un nemeklē darbu, nestrādājošie pensionāri u.c.).

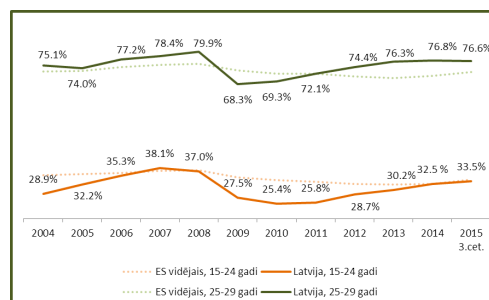
⁴⁰ CSP un Eurostat dati par 2015.gada trijiem ceturkšņiem.

identificētie jautājumi ļauj apgalvot, ka jauniešu vidū aktuālākās tēmas ir nodarbinātība un izglītības kvalitāte, veselīgs dzīvesveids, kā arī jauniešu motivācija aktivitātēm un līdzdalībai⁴¹. Kopumā jauniešu situācija darba tirgū pēdējos gados uzlabojas – pieaug jauniešu nodarbinātības līmenis, un mazinās bezdarbs.

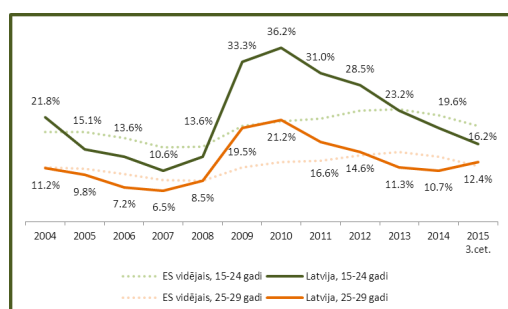
14.attēls

Jauniešu vecumā 15-29 gadi nodarbinātības līmenis Latvijā un Eiropas Savienībā (Eurostat dati)

Kā redzams 14.attēlā, pēdējo piecu gadu laika periodā jauniešu vecumā 15-24 gadi nodarbinātības līmenis palielinājies par 8 procentpunktiem, 2015.gada 3.ceturksnī atpaliekot no ES vidējā tikai par 0.6 procentpunktiem. Savukārt jauniešu vecumā 25-29 gadi nodarbinātības līmenis palielinājies par 7 procentpunktiem, 2015.gada 3.ceturksnī pārsniedzot ES vidējo rādītāju par 4 procentpunktiem.

15.attēls: Jauniešu vecumā 15-29 gadi bezdarba līmenis Latvijā un Eiropas Savienībā (Eurostat dati)

Kā redzams 15.attēlā, laika periodā no 2010. līdz 2015.gadam jauniešu vecumā 15-24 gadi bezdarba līmenis samazinājies vidēji par 20 procentpunktiem, 2015.gada 3.ceturksnī esot zem ES vidējā līmeņa par 4 procentpunktiem. Savukārt jauniešu vecumā 25-29 gadi bezdarba līmenis samazinājies gandrīz par 9 procentpunktiem, 2015.gada 3.ceturksnī tikai par 0.8 procentpunktiem atpaliekot no ES

vidējā līmeņa.

Uzlabojoties situācijai darba tirgū un īstenojot Jauniešu garantijas pasākumus, pakāpeniski samazinās arī jauniešu – reģistrēto bezdarbnieku skaits.

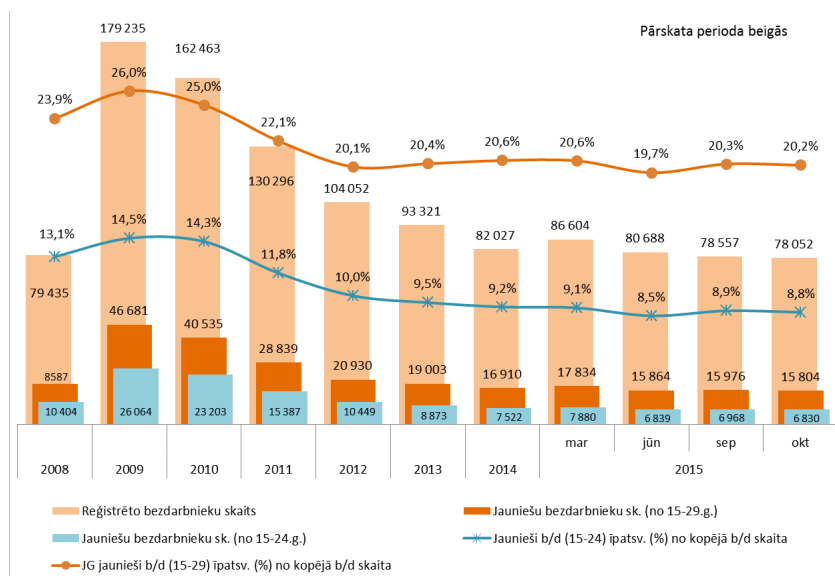
Zemāk ir sniegta informācija par reģistrētā bezdarba portretu jauniešiem. Uzlabojoties situācijai darba tirgū un īstenojot Jauniešu garantijas pasākumus, pakāpeniski samazinās arī jauniešu – reģistrēto bezdarbnieku skaits. 2015.gada decembra beigās NVA uzskaitē bija gandrīz 17 tūkstoši jauniešu vecumā 15-29 gadi, no tiem 44% jeb 7.5 tūkstoši ir vecumā 15-24 gadi. Kopumā 2015.gadā reģistrēta bezdarbnieka statusu ieguvuši gandrīz 16 tūkstoši jauniešu vecumā 15-24 gadi un 16 tūkstoši jauniešu vecumā 25-29 gadi (pēdējo divu gadu laikā kopš JG uzsākšanas – 77 tūkstoši), kas varētu veidot indikatīvi vismaz 40-50% no NEET grupas jauniešu skaita attiecīgajā gadā⁴².

⁴¹ Pētījums "Jaunatnes politikas monitorings 2015" (dati 5.lpp):

http://www.izm.gov.lv/images/statistika/petijumi/jaunatne/IZM_Jaunatnes-politikas-monitorings_2015_Laboratory.pdf

⁴² Reģistrētā bezdarbnieka statusu ieguvušo skaits 2015.gadā – 32 000 personas, vidējais NEET grupas jauniešu skaits 2015.gada trijos ceturkšņos – 47 000 personas (vecuma grupa 15-29 gadi). Pirmajā gadījumā tiek rēķināta jauniešu plūsma reģistrētajā bezdarbā, kas ir ievērojami lielāka par vidējo reģistrēto jauniešu-bezdarbnieku skaitu valstī. Savukārt otrajā gadījumā tiek rēķināts vidējais NEET grupas jauniešu skaits, nevis plūsma, līdz ar to aprēķinus var veikt tikai indikatīvi.

Reģistrēto jauniešu – bezdarbnieku skaita izmaiņas 2008.-2015.gadā

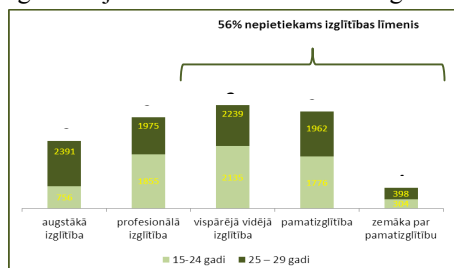
NVA dati, 2015.gada oktobris

2015.gada beigās 13% no visiem reģistrētajiem jauniešiem – bezdarbniekiem vecumā 15-29 gadi bija ilgstošie bezdarbnieki⁴³. Jauniešiem vecumā 15-24 gadi šis rādītājs veidoja 10%. Salīdzinot jauniešu darbā iekārtošanos⁴⁴ ar pārējo mērķa grupu bezdarbnieku darbā iekārtošanās rādītājiem, jāsecina, ka jauniešu darbā iekārtošanās rādītāji ir vidēji par 4-5 procentpunktiem labāki, turklāt jaunieši bezdarbnieku statusā pavada vidēji divas reizes īsāku laika periodu nekā citi reģistrētie bezdarbnieki. Vidējais bezdarba ilgums 2015.gada beigās jauniešiem bezdarbniekiem vecumā 15-29 gadi bija 120 dienas jeb vidēji 3.9 mēneši. Jauniešiem bezdarbniekiem vecumā 15-24 gadi vidējais bezdarba ilgums bija mazāks – 111 dienas jeb vidēji 3.6 mēneši.

Vidēji 56% reģistrēto jauniešu bezdarbnieku vecumā 15-29 gadi ir darba tirgum nepietiekams izglītības līmenis (izglītības līmenis, kas ir zemāks par vispārējās vidējās izglītības līmeni). Jauniešiem vecumā 15-24 gadi šis rādītājs ir ievērojami lielāks un sasniedz 61%.

17.attēls

Reģistrēto jauniešu – bezdarbnieku izglītības līmenis

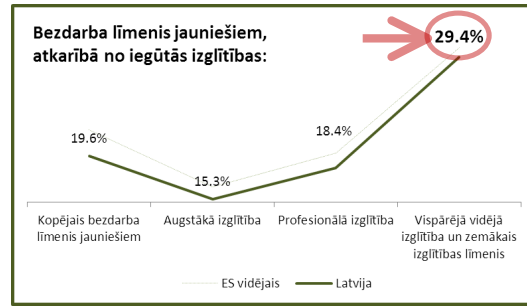
NVA dati, 2015.gada oktobris

⁴³ Ilgstošie bezdarbnieki – reģistrētie bezdarbnieki, kas kopš bezdarbnieka statusa iegūšanas pavada bezdarbā 12 mēnešus un vairāk.

⁴⁴ Tiek salīdzināta informācija par tiem dažādu mērķa grupu bezdarbniekiem, kas zaudējuši reģistrētā bezdarbnieka statusu darbā iekārtošanās dēļ. Tā 2015.gada oktobrī reģistrētā bezdarbnieka statusu darbā iekārtošanās dēļ zaudējuši 8.6% jaunieši vecumā 15-24 gadi, tikai 2.8% ilgstošie bezdarbnieki, 1.5% pirmspensijas vecuma iedzīvotāji un 3.2% personas ar invaliditāti. Visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem šis rādītājs veidoja 6.2%. Visā 2015.gadā reģistrētā bezdarbnieka statusu ar darbā iekārtošanās iemeslu zaudējuši 15 869 jeb 53% no bezdarbnieka statusu zaudējušo jauniešu kopskaita vecumā 15-29 gadi, ilgstošo kopskaitā tie bija 35%, ar invaliditāti – 33%, 50 gadi un vairāk – 47%. Visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem šis rādītājs veidoja 53%.

Jauniešu vecumā 15-24 gadi bezdarba līmenis atkarībā no iegūtās izglītības

Darba tirgum nepietiekams izglītības līmenis ir viens no galvenajiem iemesliem augstajam jauniešu bezdarba līmenim. Kā liecina Eurostat dati par 2014.gadu, atšķirība starp jauniešu ar augstāko izglītību bezdarba līmeni un jauniešu ar vispārējo vidējo vai zemāko izglītības līmeni var veidot līdz pat 200% (attiecīgi 15.3% un 29.4%).

EUROSTAT dati, 2014.gads

Zems izglītības līmenis veicina šo jauniešu neaizsargātību darba tirgū un palielina viņu diskriminācijas risku. Līdzšinējā NVA un Valsts darba inspekcijas pieredze liecina, ka jaunieši ar pamatskolas izglītību bieži nepārzina darba tiesisko attiecību aspektus, līdz ar to tiek pakļauti augstākam nedeklarētās nodarbinātības riskam.

Savukārt jauniešiem – bezdarbniekiem, kas ir ieguvuši izglītību vai kvalifikāciju, bieži vien pietrūkst kvalitatīvas darba pieredzes⁴⁵, ko pieprasa darba tirgū, un nereti arī darba tirgū pieprasīto pamatprasmju (komunikācijas, datortehnoloģiju lietošanas, valodu u.c.). Ne visiem jauniešiem ir iemaņas darba meklēšanā un ir pieejama informācija par darba tirgū pieprasītajām prasmēm, profesijām un vakancēm – saskaņā ar IZM veikto pētījumu „Jaunatnes politikas monitorings 2015”⁴⁶, tikai 18% no aptaujātajiem jauniešiem pēdējā gada laikā ir izmantojuši karjeras konsultācijas, lai saņemtu papildus informāciju par tendencēm darba tirgū. Tā kā pamatskolā tiek iegūtas pārsvarā teorētiskās zināšanas, jauniešiem bieži nav skaidra priekšstata par darbu (darbu saprot pārsvarā tikai kā iespējamo ienākumu gūšanas avotu), darba attiecībām, darba tiesībām un darba tirgus attīstības tendencēm.

Reģistrētā bezdarba statistika liecina, ka, neskatoties uz to, ka par galveno kavēkli jauniešu integrēšanai darba tirgū tiek uzskatīts darba pieredzes trūkums, kopumā no 60% līdz pat 74% (atkarībā no laika perioda, kad tika mērīts rādītājs) no visiem NVA reģistrētajiem jauniešiem vecumā 15-24 gadi un 25-29 gadi 2015.gadā bija ar iepriekšēju darba pieredzi, lai gan bieži mazāk kvalificētās profesijās (2014.gada sākumā rādītājs veidoja 57-71 %).

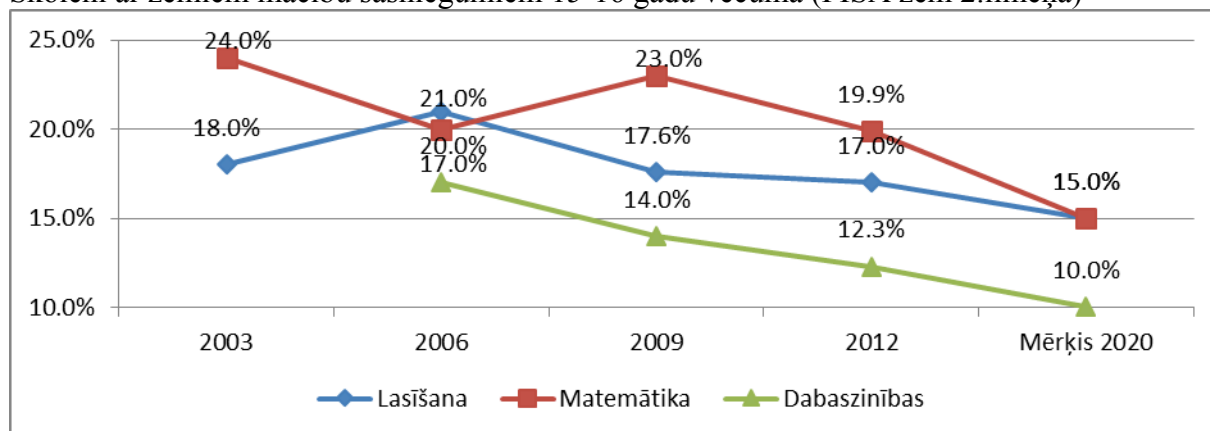
⁴⁵ Kvalitatīvā darba pieredze šī ziņojuma kontekstā ir darbs, kas dot iemaņas un prasmes, kas ir pieprasītas darba tirgū. Vērtējot reģistrētā jaunieša bezdarbnieka portretu ir jāsecina, ka daudziem jauniešiem ir bijusi iepriekšējā darba pieredze, tomēr tā ir bijusi mazkvalificētajās profesijās, vai īslaicīga un fragmentāra (piemēram, sezonas darbi).

⁴⁶ http://www.izm.gov.lv/images/statistika/petijumi/jaunatne/IZM_Jaunatnes-politikas-monitorings_2015_Laboratory.pdf

1.7.3. Izglītojamo izglītības sasniegumu salīdzinājums, izmantojot starptautisko salīdzinošo pētījumu metodiku

19.attēls

Skolēni ar zemiem mācību sasniegumiem 15-16 gadu vecumā (PISA zem 2.līmeņa)

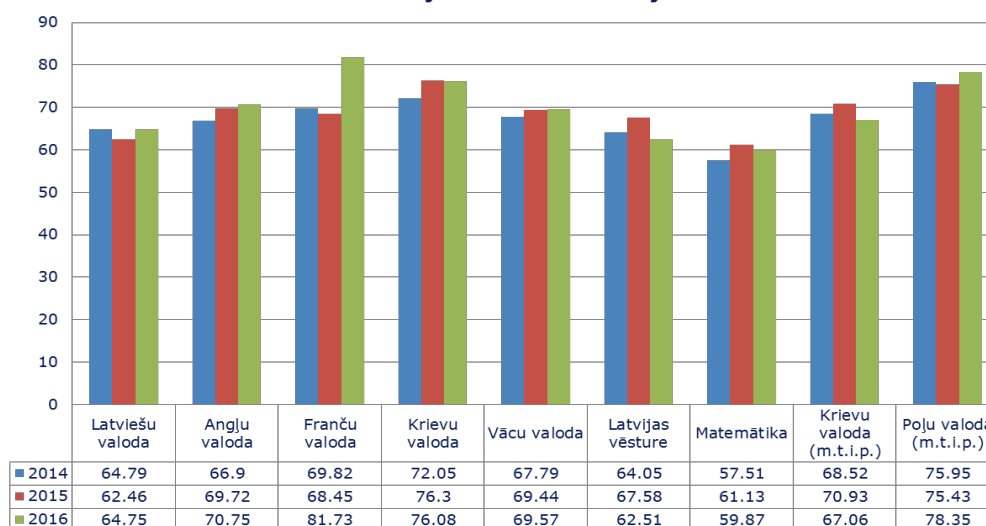
Avots: Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020.gadam

1.7.4. Valsts pārbaudes darbu rezultāti

Eksāmenos par pamatzglītības ieguvu 2016. gadā ir vērojama neliela, bet pozitīva izglītojamo mācību sasniegumu dinamika, izņemot krievu valodas eksāmenu mazākumtautību izglītības programmās (20. attēls) un eksāmenu Latvijas vēsture. Pozitīva dinamika ir vērojama centralizētajā latviešu valodas eksāmenā mazākumtautību izglītības programmās (21. attēls).

20.attēls

9.klases eksāmenu vidējo rezultātu salīdzinājums 2014-2016

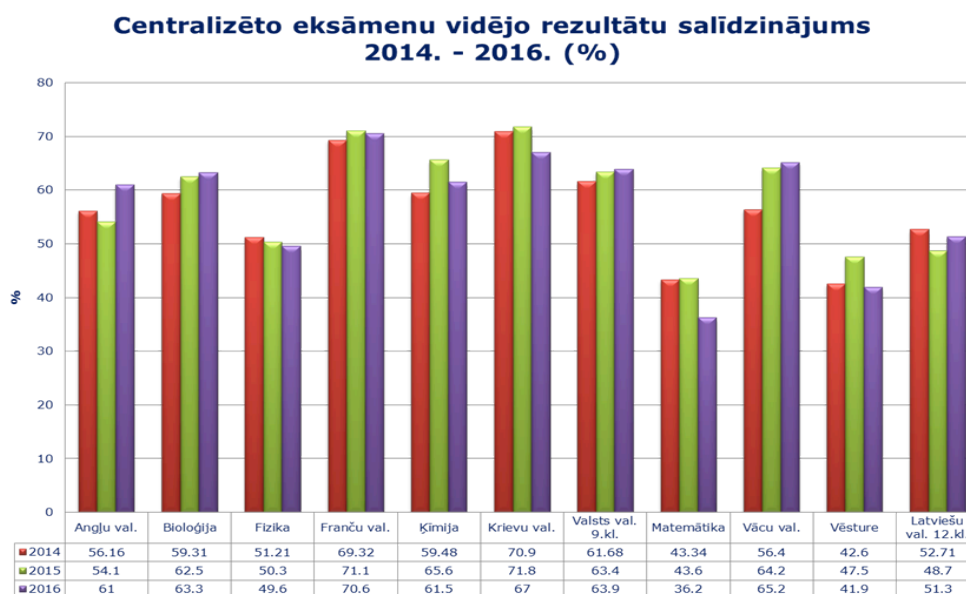

Avots: Valsts izglītības satura centrs

Informācija, ko sniedz 9.klases eksāmenu rezultātu statistiskā analīze, dod iespēju izglītības iestādēm un pašvaldībām analizēt un salīdzināt savus izglītības kvalitātes rādītājus ar valsts vidējiem rezultātiem.

Kopumā vērtējot izglītojamo sniegumu centralizētajos eksāmenos (21.attēls), var secināt, ka 2016.gadā pozitīva dinamika ir eksāmenos angļu valodā un latviešu valodā. Nedaudz zemāki vidējie rezultāti ir eksāmenā ķīmijā un krievu valodā (svešvalodā), krietni zemāki - Latvijas un pasaules vēsturē un matemātikā.

21.attēls

Avots: Valsts izglītības satura centrs

To, ka eksāmena rezultāti obligātajā latviešu valodas centralizētajā eksāmenā 2015.gadā (48,7%) bija zemāki nekā 2014.gadā (52,7%) un 2016.gadā (51,3%), daļēji varētu skaidrot ar vērtēšanas kritēriju izmaiņām šajā eksāmenā 2015.gadā.

Obligātā matemātikas centralizētā eksāmena viens no zemo rezultātu (36,2%) iemesliem ir 2016.gada eksāmena 1.daļas nelielās saturiskās izmaiņas – bija palielināts to uzdevumu īpatsvars, kuru izpildei ir nepietiekama algoritma iegaumēšana, bet nepieciešama izpratne. Izglītojamiem kopumā ir nepieciešamās zināšanas un pamatprasmju pārnesumu nestandarta situācijā. Ir veikta matemātikas centralizētā eksāmena rezultātu kvalitatīvā analīze un izstrādāti metodiskie ieteikumi izglītojamo mācību sasniegumu uzlabošanai. Metodiskais materiāls ir publicēts VISC mājaslapā http://visc.gov.lv/vispizglitiba/eksameni/dokumenti/metmat/2015_2016_ce_matemat_a_nalize.pdf.

Datus par izglītojamo mācību sasniegumiem franču valodas un vācu valodas centralizētajos eksāmenos būtiski ietekmē nelielais kārtotāju skaits šajos eksāmenos. Vācu valodas eksāmenu 2015./2016.mācību gadā kārtoja 98 izglītojamie (2014./2015.m.g. – 154 izglītojamie), franču valodas – 23 izglītojamie (2014./2015.m.g. – 36 izglītojamie), līdz ar to eksāmena vidējo rezultātu ietekmē pat viena izglītojamā sniegums.

Līdzīgi kā iepriekšējā mācību gadā, arī šajā valsts ģimnāziju vidējie rezultāti eksāmenos ir daudz augstāki par vidējiem rezultātiem valstī, un zemākie rezultāti ir vakara (maiņu) vidusskolu un profesionālās izglītības mācību iestāžu izglītojamiem. Saprotams, ka

vakara (maiņu) vidusskolu un profesionālo vidējo izglītības iestāžu skolēniem, kuri minētos mācību priekšmetus apgūst mazākā mācību stundu apjomā, centralizēto eksāmenu rezultāti ir zemāki par šajos izglītības mērījumos vidēji iegūstamo normu.

Izglītojamie ar speciālām vajadzībām valsts pārbaudes darbos ir tiesīgi saņemt atbalsta pasākumus, kas ir kā secīgs turpinājums darbam, kuru visa mācību gada garumā veic izglītības iestādes atbalsta personāls un mācību priekšmetu skolotāji. Dati par 2015./2016.mācību gadā valsts pārbaudes darbos piemērotajiem atbalsta pasākumiem 3., 6. un 9.klašu izglītojamiem ir apkopoti 32.tabulā.

32.tabula

Skolēni, kuriem 2015./2016.mācību gadā valsts pārbaudes darbos piemēroti atbalsta pasākumi

Valsts pārbaudes darbs	Skolēnu skaits, kuri kārtoja valsts pārbaudes darbu	Skolēnu skaits, kuri kārtoja valsts pārbaudes darbu ar atbalsta pasākumiem	Skolēnu īpatsvars, kuri kārtoja valsts pārbaudes darbu ar atbalsta pasākumiem %
mācībvaloda 3.klasei	18300	1688	9.2%
matemātika 3.klasei	18386	1457	7.9%
latviešu valoda (mazākumtaut.izglīt.progr.) 3.klasei	4873	223	4.6%
latviešu valoda 6.klasei	12045	1035	8.6%
krievu valoda (mazākumtaut.izglīt.progr.) 6.klasē	4842	219	4.5%
matemātika 6.klasei	16654	1332	8%
dabaszinības 6.klasei	16074	1281	8%
latviešu valoda (mazākumtaut.izglīt.progr.) 6.klasei	4758	216	4.5%
latviešu valoda 9.klasei	11572	656	5.7%
krievu valoda (mazākumtaut.izglīt.progr.) 9.klasei	4006	59	1.5%
matemātika 9.klasei	15722	854	5.4%
Latvijas vēsture 9.klasei	15329	689	4.5%
Svešvaloda 9.klasei	15706	651	4%

Avots: Valsts izglītības satura centrs

Ņemot vērā apkopotos datus, var secināt, ka ir izglītojamie, kuriem atbalsts tiek sniegts pamatzglītības posma visos valsts pārbaudījumos un izglītojamie, kuriem atbalsta pasākumi ir nepieciešami tikai vienā vai divos mācību priekšmetos.

Atbalsta pasākumi centralizētajos eksāmenos kopumā tika piemēroti 28 izglītojamiem: latviešu valodā – 22 izglītojamiem, matemātikā – 21 izglītojamam, svešvalodā – 18 izglītojamiem, fizikā, ķīmijā un Latvijas un pasaules vēsturē – diviem izglītojamiem, bioloģijā – trīs izglītojamiem.

1.7.5. Skolēnu skaits, kas turpina izglīties pēc obligātās izglītības ieguves

2015./2016.mācību gadā pēc obligātās izglītības ieguves mācības vispārizglītojošo dienas skolu 10.klasē turpināja 10 199 izglītojamie, bet profesionālās izglītības programmās 1.kursā mācījās 10 664 izglītojamie.

1.7.6. Studentu skaits uz 10 000 iedzīvotāju;

33.tabula

Augstskolu un koledžu studentu sadalījums pēc vecuma un dzimuma 2015.gadā

	Studentu skaits (-/+) samazinājums/pieaugums, salīdzinot ar 2014.gadu)	
	Pavisam	t.sk. sievietes
PAVISAM	84 282 (-1 599)	49 812 (-1 344)
17 gadi un jaunāki	72 (-23)	44 (-3)
18 gadi	696 (+50)	400 (+21)
19 gadi	6491 (-589)	3 871 (-328)
20 gadi	8803 (-482)	5079 (-440)
21 gads	9503 (-572)	5636 (-428)
22 gadi	9144 (-1164)	5433 (-702)
23 gadi	8324 (+125)	4854 (-34)
24 gadi	6358 (-221)	3766 (- 219)

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

1.7.7. Izglītības iestāžu ar pastāvīgo interneta pieslēgumu īpatsvars

Interneta pieslēgums ir nodrošināts 100% izglītības iestādēs.

1.7.8. Izglītojamo skaits uz vienu datoru

2015./2016.mācību gadā izglītojamo skaits uz vienu datoru vispārizglītojošajās dienas skolās – 8; vakarskolās – 14 (2014./2015.mācību gadā – vispārizglītojošajās dienas skolās – 8; vakarskolās – 15).

C.2. Interesešu un profesionālās ievirzes izglītība

2.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

2.2.1. Pastāv atšķirība starp laukiem un pilsētām interešu izglītības, mākslinieciskās pašdarbības un sporta pieejamībā, bibliotēku nodrošinājumā ar jaunāko literatūru, periodiku un interneta pieslēgumu, ir nepietiekams finansējums interešu un profesionālās ievirzes izglītībai;

2.2.2. Vāja saikne starp izglītības, kultūras un sporta programmām.

2.3. Politikas mērķis

Paaugstināt interešu izglītības kvalitāti un pieejamību, veicināt kultūras pieejamību bērniem visā Latvijā atbilstoši vecumam, attīstīt bērnu radošās spējas, sociālo un fizisko aktivitāti.

2.4. Politikas rezultāts

Visiem bērniem pieejamas kvalitatīvas interešu izglītības iespējas atbilstoši vecumposmam un ir nodrošinātas iespējas attīstīt savas radošās spējas, sociālo un fizisko aktivitāti.

2.5. Rīcības virzieni

2.5.1. Nodrošināt vienādas iespējas iesaistīties interešu izglītībā, mākslinieciskajā jaunradē un sportā, iegūt profesionālas ievirzes mākslas, sporta un mūzikas izglītību katram bērnam neatkarīgi no invaliditātes, sociālās piederības, dzīvesvietas vai citiem apstākļiem

KM padotībā esošajās 14 profesionālās vidējās kultūrizglītības iestādēs – mākslas, mūzikas un horeogrāfijas vidusskolās profesionālās ievirzes un profesionālās vidējās izglītības mūzikas, mākslas, dizaina un dejas programmās 2015./2016.mācību gadā mācījās 4614 audzēkņi. KM pārraudzībā ir divas pašvaldību dibinātas profesionālās vidējās izglītības iestādes – Daugavpils Mākslas vidusskola „Saules skola” un Valmieras mākslas vidusskola. Šajās izglītības iestādēs 2015./2016.mācību gadā profesionālās vidējās izglītības programmas dizainā apguva 204 audzēkņi un profesionālās ievirzes programmas mākslā apguva 324 audzēkņi.

Latvijā 2015. gada nogalē darbojās 150 pašvaldību un 4 juridisku personu dibinātas izglītības iestādes, kuras īstenoja akreditētas profesionālās ievirzes kultūrizglītības programmas. Mūzikas, mākslas, dizaina un dejas programmas šajās izglītības iestādēs 2015./2016.mācību gadā apguva 25 020 audzēkņi, no tiem valsts finansēja 23 923 audzēkņus jeb 96% no kopējā profesionālās ievirzes mūzikas, mākslas un dejas izglītības programmu izglītojamo skaita. Salīdzinoši 2012./2013.mācību gada sākumā valsts finansēja mācības 81% izglītojamo pašvaldību dibinātajās profesionālās ievirzes kultūrizglītības iestādēs un 63% izglītojamo privātajās kultūrizglītības iestādēs. Pēdējos gados profesionālās ievirzes mūzikas, mākslas un dejas izglītības prestižs paaugstinās. Salīdzinoši 2008./2009.mācību gadā profesionālās ievirzes mūzikas, mākslas un dejas izglītības programmās pašvaldību un privātās izglītības iestādēs mācījās 12% (21 327 izglītojamie) no visiem 185 835 Latvijas vispārizglītojošo dienas un vakara (neklātienēs) izglītības iestāžu 1.- 9.klašu audzēkņiem, savukārt 2015.gada nogalē tie jau ir vairāk kā 14% (25 020 no visiem 176 121 Latvijas vispārizglītojošo dienas un vakara (neklātienēs) izglītības iestāžu 1.- 9.klašu audzēkņiem), turklāt vēl gandrīz 2% jeb 3 047 skolēnu profesionālās ievirzes mūzikas, mākslas un dejas izglītību mācās KM dibinātās mūzikas, dejas un mākslas vidusskolās.

2015.gadā notikuši 25 valsts nozīmes pasākumi kultūrizglītībā (kora, dejas, vokālās un instrumentālās mūzikas, pūtēju orķestru, vizuālās un vizuāli plastiskās mākslas, folkloras jomā), vides interešu izglītībā un tehniskajā jaunradē. Īstenoti 78 pasākumi XI Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku laikā. Svētkiem gatavojās 106 853 dalībnieki, svētku pasākumos Rīgā 2015.gada 6.–12.jūlijā piedalījās ap 38 000 bērnu un jauniešu no visas Latvijas. Valsts nozīmes pasākumos bērniem un jauniešiem interešu izglītībā un audzināšanas darbā ir iespēja piedalīties neatkarīgi no invaliditātes, sociālās piederības, dzīvesvietas un citiem apstākļiem.

2015.gadā Jaunsargu mācību programma tika īstenota: 508 mācību grupās (t.sk. pašvaldību finansētās jaunsargu grupas), 286 mācību vietās, 110 Latvijas novados, 9 republikas nozīmes pilsētās un 9 IZM pakļautības izglītības iestādēs.

2015./16. mācību gadā Jaunsardzes kustībā aktīvi piedalījās vairāk kā 7175 bērnu un jauniešu. Saliedētības, integrācijas un patriotiskās audzināšanas pasākumi jaunsargiem 2015. gadā tika organizēti 1948 reizes un tajos piedalījās 43 173 dalībnieku.

2015.gadā notikušas 79 nometnes ar 2953 dalībniekiem; 77 pasākumi sadarbībā ar NBS ar 1459 dalībniekiem; 383 pārgājieni, kuros piedalījās 7854 dalībnieki; 22 starptautiski pasākumi ar 140 dalībniekiem no Latvijas, Igaunijas, Lietuvas, Zviedrijas, Beļģijas. Notikušas 287 prezentācijas izglītības iestādēs, ko noklausījušies 6871 klausītāji; 274 pilsoniskās un patriotiskās audzināšanas pasākumi ar 6513 dalībniekiem; 193 ekskursijas ar 5681 dalībniekiem; 49 velo un laivu braucieni ar 993 dalībniekiem; 378 sporta sacensības un spēles ar 7167 dalībniekiem; 206 talkas u.c. pasākumi ar 3542 dalībniekiem.

2015.gadā turpinājās aktīvs darbs pie projekta „Atceries Lāčplēšus”, kur sākotnēji tika apzinātas Lāčplēša kara ordeņa kavalieru atdusas vietas visā Latvijā, lai tur uzstādītu piemiņas zīmes - stēlas. Projekta ietvaros tika identificētas pašvaldības, kuru teritorijās stēlu uzstādīšana būtu iespējama. Notikušas sabiedrības informēšanas aktivitātes par Lāčplēša kara ordeņa kavalieru biogrāfiju un atspoguļoti vēstures notikumi. 2015. gadā izgatavoti, pārraidīti televīzijā un publiskoti interneta vietnē 10 reģionālie raidījumi „Atceries Lāčplēšus”, kuri pieejami mājas lapā http://www.sargs.lv/lv/Video/Atceroties_Lacplesus.aspx. Izveidota arī dokumentālā filma Latviešu strēlniekiem 100 „Zem Latviešu karogiem. Varoņa dzimšana”, kas pieejama mājas lapā <http://www.sargs.lv/Video/Filmas.aspx>.

Tāpat 2015.gadā notikušas 9 spēles „Jaunie Rīgas sargi: Atceries Lāčplēšus”. Spēles mērķis ir popularizēt Jaunsardzes kustību un NBS pusaudžu un jauniešu vidū, saistošā veidā veicot jauniešu patriotisko audzināšanu un pilsoniskās apziņas stiprināšanu; izglītojot jauniešus par Latvijas vēsturi, valsts aizsardzības, drošības politikas, kā arī starptautiskajiem jautājumiem; sniegt pamatzināšanas komandas darba veidošanā, savstarpējās komunikācijas veicināšanā un sniegt pamatiemaņas, darbojoties lauka apstākļos. Spēles notika Tukumā, Dobelē, Jelgavā, Gulbenē, Daugavpilī, Siguldā, Rīgā, Valmierā, bet fināla spēle notika Daugavpilī. Kopējais dalībnieku skaitu visos posmos bija 1080 jaunieši vecumā no 14 – 19 gadiem. Informācija par spēli pieejama mājas lapā www.jaunierigassargi.lv.

Darbu aktīvi turpina Jaunsargu pašpārvalde, kas veicina jauniešu pilsoniskās līdzdalības prasmes un dod iespējas iesaistīties Jaunsardzes kustībai svarīgu jautājumu risināšanā. Notikuši 2 semināri (Rīgā un Siguldā), kā arī Jaunsargu pašpārvalde aktīvi darbojas sociālajos tīklos, regulāri piedalās pasākumos, tiekas ar jaunsargiem un instruktoriem, kā arī sadarbojas ar radniecīgām organizācijām – pašvaldību skolēnu domēm. Jaunsargu pašpārvalde sadarbībā ar Jaunsardzes un informācijas centru 2015. gada 4. – 5. decembrī Latvijas Nacionālajā aizsardzības akadēmijā organizēja 4. Jaunsardzes konferenci „Līdzdalība un atbildība”. Pašpārvaldes dalībnieki vadīja darba grupas un iesniedza priekšlikumus jaunsargu mācību procesa pilnveidošanai. Konferencē tika plānota sadarbība ar katras vienības kontaktpersonām no pašvaldībām.

Mācību semināri tika organizēti arī Jaunsardzes reportieriem. Jaunsardzes reportieriem tika deleģēts uzdevums sniegt informāciju (raksti, foto, video) par interesantiem

pasākumiem novados un vienībās. Īpaša misija un laba prakse reportieriem bija starptautiskajā nometnē „Baltic Guards – 2015” un 4. Jaunsardzes konferencē.

Turpinās darbs pie Jaunsardzes darbības pilnveidošanas, īstenojot tās attīstības programmu 2016.–2024. gadam. AIM sniedz atbalstu valsts aizsardzības mācības ieviešanai izglītības iestādēs un mācību priekšmeta pilnveidošanai. Arī turpmāk aizsardzības nozare piedāvās bērniem un jauniešiem iespējas attīstīt sevi kā personību, veidot veselīga dzīvesveida paradumus, papildināt zināšanas vēsturē un nostiprināt citas dzīvē noderīgas iemaņas.

Brīvprātīgās kustības „Jaunsardze”, kurā darbojas bērni un jaunieši vecumā no 10 gadiem līdz 21 gadam, mērķis ir jaunatnes izglītošana valsts aizsardzības jomā, biedriskuma, droširdības, fizisko spēju un disciplīnas sekmēšana. Jaunsardzē tiek uzņemti visi bērni un jaunieši neatkarīgi no pilsonības, sociālā statusa, etniskās piederības vai citām pazīmēm, nodarbības Jaunsardzē notiek valsts valodā. Jaunsardze ir kā sabiedrības integrācijas un patriotiskās audzināšanas platforma jauniešiem Latvijā.

Jaunsardzes kustības pamatā ir Jaunsargu mācību paraugprogrammas apguve, kas sniedz zināšanas par valsts un armijas vēsturi, pilnveido un nostiprina pilsonisko pašapziņu, palīdz apgūt dzīvē noderīgas prasmes, zināšanas un iemaņas (tūrisms, topogrāfija, izdzīvošana, pirmā palīdzība, fiziskā sagatavotība, ierindas mācība u.c.).

2015. gadā ieslodzījuma vietās nepilngadīgajiem ieslodzītajiem tika organizēti 153 kultūras pasākumi (vienā pasākumā tika iesaistīti vidēji 7 nepilngadīgie ieslodzītie); 125 informatīvie pasākumi (vienā pasākumā tika iesaistīti vidēji 9 nepilngadīgie ieslodzītie); 141 sporta pasākums (vienā pasākumā tika iesaistīti vidēji 8 nepilngadīgie ieslodzītie).

Tāpat kā iepriekšējos gados Cēsu Audzināšanas iestāde nepilngadīgajiem 2015. gadā turpināja sadarbību ar jauniešu un kultūras kustību „Ghetto Games”, kuras ietvaros iestādē tika īstenoti sporta un kultūras pasākumi. Cēsu Audzināšanas iestādi nepilngadīgajiem regulāri apmeklēja Sarkanā Krusta Cēsu nodaļas pārstāvji kopīgām diskusijām un kultūras pasākumiem. Sadarbībā ar Sarkanā Krusta Cēsu jauniešu nodaļu nepilngadīgie piedalījās arī pirmās palīdzības sniegšanas sacensībās. Ilgūciema cietumam un Cēsu Audzināšanas iestādei nepilngadīgajiem sadarbojoties ar biedrību „Latvijas Anonīmie Narkomāni”, 2015. gadā tika organizēti pasākumi atkarības profilaksē pēc 12 soļu Minesotas programmas par narkotiku kaitīgumu.

Saskaņā ar Latvijas Soduzpildes kodeksa 68. panta pirmās daļas 4. punktu par labu uzvedību un godīgu attieksmi pret darbu vai mācībām Cēsu audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem administrācija nepilngadīgajam notiesātajam var piemērot pamudinājumu – atļaut atstāt iestādi vecāku vai iestādes darbinieku pavadībā uz laiku līdz astoņām stundām: 17 Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem esošie notiesātie 2015. gadā iepriekš minētā pamudinājuma laikā sešas reizes apmeklēja hokeja kluba Rīgas „Dinamo” hokeja spēles, kuras notika hokejā hallē „Arēna Rīga”.

2013. gadā uzsāktas sadarbības ietvaros 2015. gadā Cēsu Audzināšanas iestādi nepilngadīgajiem apmeklēja Latvijas ielu vingrošanas sporta biedrības dalībnieki, kuri ne tikai demonstrēja vingrinājumus, bet arī kopā ar ieslodzītajiem jauniešiem tos izmēģināja.

2015. gada 3. marta un 2. septembrī Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem notika talantu konkurss „*Parādi savu Talantu*”, kurā kopumā piedalījās 30 ieslodzītie jaunieši ar saviem no papīra un auduma veidotajiem rokdarbiem. Konkursa žūriju un skatītājus jaunieši centās pārsteigt arī ar muzikālajiem priekšnesumiem. Šādi konkursi tiek rīkoti, lai apzinātu talantīgākos jauniešus, motivētu viņus nodarboties ar radošām aktivitātēm, veicināt viņu izaugsmi un talanta attīstību. Konkursu regulāri organizē un vada paši jaunieši, gatavošanās tam notiek vairākus mēnešus, darbojoties gan individuāli, gan komandās. Žūrijas pārstāvjiem no dažādām kultūras un citām organizācijām ir iespēja klausīties un vērot ieslodzījumā apgūtās prasmes spēlēt dažādus mūzikas instrumentus un apskatīt izgatavotos darbus no dažādiem materiāliem.

Labdarības akcijas ietvaros 2015.gadā muzikālās grupas “Prāta vērtā” mūziķi apmeklēja Cēsu Audzināšanas iestādi nepilngadīgajiem, lai tiktos ar nepilngadīgajiem un pastāstītu par radošo darbību. “Off Fence 2.0” projekta ietvaros tika organizētās vairākas eksperimentālā teātra nodarbības. Pateicoties biedrībai „Pro Bono & Mentors”, kā arī citām nevalstiskajām organizācijām un brīvprātīgajiem, ieslodzījuma vietās, kurās atrodas nepilngadīgie ieslodzītie, tika organizēti vairāki sporta vai kultūras un mākslas pasākumi.

Lai saliedētu ieslodzītos un Cēsu Audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem darbiniekus, 2015.gadā tika organizētas nepilngadīgo un iestādes darbinieku futbola, hokeja un florbola sacensības, kas turpmāk tiks rīkotas regulāri.

Valsts probācijas dienests 2015.gadā jau 21.un 22.reizi rīkoja akciju „Cilvēks cilvēkam” kuras ietvaros VPD darbinieki un brīvprātīgie rīkoja komandas veidošanas aktivitātes un meistarklases ar akcijas īpašajiem viesiem. 2015.gadā īpašo viesu statusā akcijās piedalījās autosportists Regnārs Mozga – Kļaviņš un dīdžejs Alex-O. Kopā ar akciju īpašajiem viesiem jauniešiem bija iespēja uzzināt vairāk par autosportu, mūziku, neatlaidību ceļā uz mērķu sasniegšanu ar paša spēkiem. Akciju “Cilvēks cilvēkam” Valsts probācijas dienests rīko divreiz gadā. Lai veicinātu jauniešu virzību uz savu mērķu sasniegšanu, akcijas ietvaros Valsts probācijas dienesta cenšas jauniešiem piedāvāt saturisku un pēc iespējas plašāku jomu klāstu aptverošu programmu. Kopš 2014. gada akcijas rīkošanā Valsts probācijas dienests piesaista arī sabiedrībā pazīstamus jauniešus interesējošu jomu pārstāvjus.

2.5.2. Saglabāt un pakāpeniski palielināt finansējumu interešu izglītībai, profesionālās ievirzes izglītībai un bibliotēku nodrošinājumam ar jaunāko literatūru, periodiku un interneta pieslēgumu no valsts budžeta

2015.gadā turpinājās mūzikas un mākslas izglītības iestāžu valsts budžeta finansējuma pakāpeniska palielināšana, salīdzinot ar krīzes laiku, kad valsts budžeta finansējums tika krasi samazināts. 2015.gadā ir palielinājušies pedagogu darba samaksas izdevumi KM padotībā esošajās skolās un palielinājies finansējums pašvaldību un privātajām profesionālās ievirzes izglītības iestādēs nodarbināto pedagogu atalgojumam, kā arī piešķirts papildus finansējums mācību līdzekļu nodrošināšanai un vienreizēju neatliekamam izdevumu segšanai KM padotībā esošajās iestādēs. Saistībā ar jaunā pedagogu darba samaksas modeļa ieviešanu kopumā kultūrizglītības sektorā (visos izglītības līmeņos) no 2016. gada plānots finansējuma pieaugums par 9 milj. EUR gadā.

2015.gadā tika turpināta Eiropas Savienības finanšu instrumentu līdzekļu piesaiste skolu ēku energoefektivitātes uzlabošanai un labiekārtošanai. Piesaistot klimata pārmaiņu finanšu instrumenta (KPM) līdzfinansējumu, Liepājas Dizaina un mākslas vidusskolas ēkās 2014.gadā uzsākti un 2015.gadā pabeigti renovācijas darbi.

Lai veicinātu profesionālās kultūrizglītības kvalitāti un izcilību, sakārtotu infrastruktūru un pilnveidotu materiāltehnisko bāzi, izstrādāta un MK apstiprināta „Kultūras ministrijas padotībā esošo profesionālās vidējās kultūrizglītības iestāžu attīstības koncepcija”. KM padotībā esošo profesionālās vidējās kultūrizglītības iestāžu attīstības koncepcija paredz līdz 2020. gadam Latvijā izveidot astoņus profesionālās izglītības kompetences centrus kultūrizglītības jomā Rīgā, Cēsīs, Valmierā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā un Ventspilī. 2015. gadā profesionālās izglītības kompetences centra statuss piešķirts Rīgas Dizaina un mākslas vidusskolai. Profesionālās izglītības kompetences centru izveide nodrošinās iespēju piesaistīt finansējumu mācību iestāžu infrastruktūras uzlabošanai atbilstoši Eiropas Savienības fondu 2014.–2020. gada plānošanas perioda prasībām.

2015.gada 30.aprīlī tika pieņemts likums “Grozījumi Likumā “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli””, paredzot par attaisnotajiem izdevumiem noteikt arī interešu izglītības programmu apgūšanu bērniem. Līdz ar to, iesniedzot gada ienākumu deklarāciju, nodokļu maksātājs MK noteiktajā apmērā varēs atgūt pārmaksāto iedzīvotāju ienākuma nodokli arī par interešu izglītības programmu apgūšanu bērniem.

2.5.3. Palielināt profesionālās mākslas un kultūras pieejamību bērniem visā Latvijā

2015.gadā tika turpināta talantīgu bērnu atbalstīšana olimpiādēs, konkursos un ar balvu starpniecību, atbilstoši valsts kultūrpolitikas pamatnostādņu 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija” (apstiprinātas ar MK 29.07.2014. rīkojumu Nr. 401) uzdevumam izveidot atbalsta sistēmu talantu atklāšanai un izcilības izkopšanai.

Pārskata periodā KM piešķīra balvas jauniešiem par sasniegumiem starptautiskajos konkursos, izstādēs un skatēs mākslu nozarēs. Balva tika pasniegta 38 kultūrizglītības iestāžu audzēkņiem vecumā no 10 līdz 20 gadiem un 40 pedagogiem un koncertmeistariem.

Galvenie ar valsts atbalstu 2015.gadā Latvijā notikušie pasākumi jauno talantu attīstības veicināšanai mākslā un mūzikā:

- Lai izvērtētu izglītības kvalitāti, Latvijas Nacionālais kultūras centrs rīkojis divus valsts konkursus mākslas nozarē un trīs valsts konkursus mūzikas nozarē: Latvijas profesionālās ievirzes izglītības mākslas un dizaina jomas programmu audzēkņu valsts konkurss, Latvijas izglītības iestāžu profesionālās vidējās mākslas un dizaina izglītības programmu audzēkņu valsts konkurss, Latvijas profesionālās ievirzes un vidējās mūzikas izglītības iestāžu izglītības programmas „Pūšaminstrumentu spēle” audzēkņu valsts konkurss, Latvijas profesionālās ievirzes un vidējās mūzikas izglītības iestāžu izglītības programmas „Sitaminstrumentu spēle” audzēkņu valsts konkurss, Latvijas profesionālās vidējās mūzikas izglītības iestāžu izglītības programmas „Dirigēšana” valsts konkurss.

- 30.aprīlī Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijā notika Kultūras ministrijas apbalvojuma ceremonija jauniešiem par sasniegumiem starptautiskos konkursos, izstādēs un skatēs mākslu nozarēs, kā arī Latvijas Nacionālā kultūras centra J.Cimzes balvas apbalvojuma ceremonija.

Bērniem un jauniešiem visā valsts teritorijā ir pieejami pakalpojumi 807 publiskajās bibliotēkās. Līdzās tradicionālajām kultūras, izglītības un informācijas vajadzību nodrošināšanas funkcijām, publiskās bibliotēkas pēdējos gados attīstās kā bērnu un jauniešu interešu attīstības un brīvā laika saturīgas pavadīšanas centri. Bibliotēkas nodrošina visus iedzīvotājus, t.sk. bērnus un jauniešus gan ar bezmaksas internetu, iespējām izlasīt jaunākos periodikas izdevumus un sniedz citus pakalpojumus, kā arī regulāri veido tematiskas izstādes un organizē pasākumus, kas bērnus un jauniešus iesaista izglītojošās, intelektuālās un radošās nodarbībās.

No kopējā publisko bibliotēku lasītāju skaita vairāk kā 33% ir bērni un jaunieši līdz 18 gadiem. Bērnu un jauniešu līdz 18 gadiem bibliotēku apmeklējumu skaits ir 20 % no kopējā bibliotēku apmeklējumu skaita. Literatūras izsniegums bērniem un jauniešiem līdz 18 gadiem ir gandrīz 20% no kopējā izsniegumu skaita publiskajās bibliotēkās.

Publisko bibliotēku krājumu papildināšanai ar jaunām grāmatām, periodiku un citiem izdevumiem 2015.gadā ir izmantoti 2,3 milj. *eiro*. Visas Latvijas publiskās bibliotēkas ir saslēgtas vienotā „Gaismas tīklā” – valsts vienotajā bibliotēku informācijas sistēmā. Bērniem un jauniešiem jebkurā no Latvijas publiskajām bibliotēkām ir pieejami digitalizētie krājumi – LNB periodikas un grāmatu digitalizētās kolekcijas, digitalizēto attēlizdevumu, skaņu ierakstu un filmu kolekcijas.

Publisko bibliotēku reģistrētiem lasītājiem bibliotēku telpās un pie bibliotēku datoriem ir tiesības izmantot arī ar autortiesībām aizsargātus darbus. Šīs tiesības nodrošina attiecīgs regulējums Autortiesību likumā. Piekļuve internetam bibliotēkās dod iespēju izmantot ne tikai Latvijas, bet arī citu valstu digitalizētos informācijas resursus. Šos digitalizētos Latvijas un citu valstu informācijas un zināšanu krājumus aktīvi izmanto bērni un jaunieši. Bibliotēkām šajos jaunajos tehnoloģiskajos apstākļos ir jāuzņemas informācijpratības attīstīšanas darbs bērnu un jauniešu vidū, jārada kvalitatīva daudzveidīgo informācijas resursu piedāvājuma, meklēšanas un izvēles sistēma. Daudzas bibliotēkas ir izveidojušas izglītībai, vispārējo un kultūras interešu attīstībai izmantojamo kvalitatīvo resursu sarakstus, kurus popularizē bērnu un jauniešu vidū.

Katru gadu publiskās bibliotēkas saņem valsts budžeta līdzfinansējumu interneta, datoru un vispārpieejamo informācijas resursu bezmaksas pieejamības nodrošināšanai saviem lasītājiem. Projekta „Valsts vienotā bibliotēku informācijas sistēma” īstenošanai 2015.gadā tika piešķirti 419 tūkst. *eiro*. Tā ietvaros nodrošināta bibliotēku informācijas sistēmu un bibliotēku elektroniskā kopkataloga darbība, tehniskās infrastruktūras darbība, nodrošināta publisko bibliotēku pieeja elektroniskajām publikācijām un 22 elektronisko resursu datubāzēm. 2015. gadā bibliotēku informācijas sistēmu kopumā lietoja 984 vietējas nozīmes bibliotēkas, kas ir par 57 jeb 6,1% vairāk kā 2014. gadā, t.sk., 422 izglītības iestāžu bibliotēkas.

Mērķtiecīgus atbalsta pasākumus lasīšanas attīstībā un kultūras vērtību apzināšanā organizē LNB. 2015.gadā LNB turpināja KM finansētu projektu Latvijas kultūras kanona vērtību popularizēšanai Latvijas publiskajās bibliotēkās, kura gaitā organizētās

aktivitātes bija orientētas tostarp arī uz bērnu un jauniešu auditoriju, veicinot piederības izjūtu Latvijas kultūras telpai un kultūras mantojuma izpratni.

2015.gadā, iesaistot daudzveidīgas mērķauditorijas, tostarp bērnus un jauniešus, tika īstenoti vairāki projekti gan Rīgā, gan reģionos, kuru mērķis bija iedzīvināt kultūras kanona vērtības.

Projekta „Kultūras kanona popularizēšana reģionos” ietvaros turpinājās izglītojoši radoši pasākumi skolēniem „KiKK” (Kas ir Kultūras kanons), kuros skolēni radošā un atraktīvā formā iepazinās ar kultūras vērtībām.

Jau ceturto gadu Latvijas Kultūras akadēmija rīkoja Latvijas kultūras kanona konkursu vidusskolēniem, aptverot vispārīzglītojošās vidusskolas, kā arī mazākumtautību vidusskolas. Šoreiz konkurss noritēja Raiņa un Aspazijas jubilejas gada programmas ietvaros, un konkursa moto bija „Raiņa un Aspazijas idejas un vērtības mūsdienu cilvēku dzīvē un notikumos”. Gandrīz piecdesmit skolu vecāko klašu skolēnu komandas reģionālajos konkursos radoši un netradicionāli atklāja to, kā interpretēt un izjūt kādu no Raiņa vai Aspazijas idejām, vilka paralēles un saskatīja robežas. Konkursa pirmās kārtas uzvarētāji: Krāslavas Valsts ģimnāzijas, Baldones vidusskolas, Ogres Tehnikuma, Brocēnu vidusskolas un Ogres Valsts ģimnāzijas jaunieši savu stāstu par Aspazijas vai Raiņa ideju pārvērtā skatuves performancē radošās nometnes ietvaros konkursa otrajā kārtā, kas notika Jūrmalā. Konkursa rīkotāji konkursa finālistiem dāvināja iespēju savu performanci radīt kopā ar skatuves mākslas radošajiem profesionāļiem Reini Suhanovu, Intaru Rešetinu, Juri Joneli, Kārli Anitenu, DJ Monsta. Skolēnu izpratni par Aspazijas un Raiņa daiļradi paplašināja LKA asoc. prof. Zane Šiliņa.

Savukārt LNB ir izstrādājusi koncepciju par kultūras kanona attīstību, tostarp interaktīvas un uz jauniešu auditoriju vērstas mājas lapas izstrādi un atjaunošanu (skat. www.kulturaskanons.lv), kurā būtu pieejamas kanona vērtības un saites uz citiem, arī LNB resursiem.

Lasīšanas veicināšanai 2015. gadā īstenotas aktivitātes vairākos projektos. Raiņa un Aspazijas 150 gadu jubilejai bija veltīts “Plašā apvāršņa konkurss”, kas norisinājās divās kārtās. Kopumā no Rīgas, Pierīgas, Latgales, Zemgales, Kurzemes un Vidzemes reģioniem konkursa pirmajā kārtā piedalījās 6 602 skolēni no 101 skolām un 38 bibliotēkām. Tika iegādāti Raiņa un Aspazijas darbi 6 999,73 EUR vērtībā un izplatīti 680 Latvijas skolās un bibliotēkās, kur notika aktīva to lasīšana un vērtēšana.

Daudzu gadu pozitīva pieredze bērnu un jauniešu lasīšanas interešu attīstībā ir uzkrāta, realizējot LNB Bērnu literatūras centra lasīšanas veicināšanas programmu „Bērnu un jauniešu žūrija” – programma tiek īstenota kopš 2002.gada, iesaistot tajā daudzus tūkstošus bērnu un jauniešu.

34.tabula

Lasīšanas veicināšanas programmas „Bērnu un jauniešu žūrija” dalībnieku skaits un iesaistīto bibliotēku skaits

Gads	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bibliotēku skaits	444	380	450	576	586	700	680
Dalībnieku skaits	10 000	10 000	13 000	17 000	17 000	18 300	18 963

Avots: Kultūras ministrija

Kopš 2012.gada ir izveidota arī īpaša Vecāku žūrija, kas lasīšanas tradīciju nostiprināšanā palīdz iesaistīt ģimenes. Kopš 2014.gada skolēnu lasīšanas veicināšanas programmā „Bērnu un jauniešu žūrija” tiek iesaistīti arī diasporas latviešu centri un nedēļas nogales skolas. 2015.gadā programmā iesaistījās 680 bibliotēkas, 229 skolas, tai skaitā 19 mazākumtautību skolas un skolas ar krievu mācību valodu, kā arī 40 latviešu diasporas centri 19 valstīs (tostarp ASV, Eiropā un Austrālijā). 28 vērtējumam nodotās grāmatas lasīja 15 250 jaunie lasītāji, un kopumā 24 bērnu un jauniešu rakstpratības un lasīšanas veicināšanas pasākumos piedalījās 22 575 dalībnieki. Saistībā ar „Bērnu un jauniešu žūrijas” 15 darbības gadiem izdots pieredzes apkopojums „Lasi un vērtē”, kas iepazīstina par programmas vēsturi, rezultātiem un nozīmīgākajiem notikumiem un kuru plānots izmantot jaunu dalībnieku iesaistei programmā, diasporas centru un mazākumtautību skolu informatīvās kampaņas mērķiem.

LNERB Rīgā un tās filiālēs tiek regulāri organizētas ekskursijas pirmsskolas izglītības iestāžu, skolu un citu mācību iestāžu audzēkņiem, iepazīstinot tos ar bibliotēkā pieejamajiem pakalpojumiem un specializēto datortehniku. LNERB nav atsevišķas bērnu literatūras nodaļas un bērnu grāmatu krājums ir neliels. 2015.gadā tika organizēti pasākumi un izstādes bērnu auditorijai, neatkarīgi no invaliditātes, sociālās piederības, dzīvesvietas vai citiem apstākļiem, iesaistot bērnus no mikrorajona un apkārtējām skolām, tostarp no Strazdumuižas internātvidusskolas – attīstības centra neredzīgiem un vājredzīgiem bērniem. Skolu projektu nedēļas ietvaros LNERB nodrošina jauniešus ar nepieciešamo informāciju un organizē pasākumus. Bērniem un jauniešiem bibliotēkā tiek nodrošinātas iespējas attīstīt savas radošās spējas, piedalīties izzinošās spēlēs, krustvārdu mīklu minēšanā, muzikālās un ritmiskās rotaļās, radošās darbnīcās un citos pasākumos, veicinot bērnu lasīšanu, popularizējot literatūru, patstāvīgu domāšanu, kā arī regulāri veidojot bērnu darbu izstādes. Daudzi bērni pavada savu brīvo laiku bibliotēkas lasītavā Rīgā, kā arī Daugavpils un Rēzeknes filiālbibliotēkās.

LNERB 2015.gadā organizēja Bērnu aizsardzības dienas pasākumu "Mēs esam dabas bērni", kura ietvaros notika konkursi un radošās darbnīcas bērniem, notika tiflotehnikas izstāde. LNERB Rīgā un 7 tās filiālēs visā Latvijā bija 226 lasītāji bērni un jaunieši, kas apmeklējuši bibliotēku 2 914 reizes un kuriem izsniegtas 3 254 literatūras vienības, kas ir nedaudz mazāk kā iepriekšējos gados. Lielākā daļa bērnu un jauniešu ir datorlietotāji, kuri izmanto bibliotēkas bezmaksas interneta resursus. Tāpat LNERB centra lasītavā izveidots brīvpieejas bērnu grāmatu plaukts. Pie labvēlīgas finansiālās situācijas 2018.gadā tiks iekārtots „bērnu stūrītis” ar bērniem piemērotām mēbelēm.

NKC kino izglītības projekta „Latvijas filmas Latvijas skolās” ietvaros portālā www.filmas.lv 2015.gadā ir izveidota īpaša sadaļa, kurā pieejams atsevišķs tematisks filmu bloks, kā arī profesionālu pedagogu un kino speciālistu kopdarbībā izveidoti to papildinoši materiāli pedagogiem. Projekts tapis sadarbībā ar Valsts Izglītības satura centru ar mērķi sekmēt Latvijas filmu izplatību skolās, tas piedāvā arī konkrētu Latvijas filmu izlasi integrēt jau esošā mācību programmu saturā. Tāpat NKC sadarbībā ar Latvijas filmu producentiem radījis projektu „Latvijas filmas tiešsaistē”, un no 28.08.2015. ikvienam interneta lietotājam Latvijas teritorijā ir iespēja noskatīties bez maksas apmēram 100 filmas un kinožurnālus, izmantojot interneta iespējas portālā www.filmas.lv.

Visā Latvijā 2015.gadā darbojās 149 akreditēti muzeji, no tiem 40 valsts muzeji, 93 – pašvaldību muzeji, 6 – privātie muzeji un 8 – autonomie muzeji. Kopā muzejus

organizētās grupās 2015.gadā apmeklējuši 285 742 skolēni, saglabājot līdzīgi augstu apmeklējumu kā pēdējos gados.

35.tabula

**Muzeju apmeklējumi: skolēni organizētās grupās. Apmeklējumu skaita dinamika
2009-2014**

Gads	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kultūras ministrijas padotībā esošajos muzejos	56 152	71 773	70 877	59 594	63 215	64 233	63 909
Citu ministriju padotībā esošajos muzejos	50 149	46 550	46 104	42 352	52 175	53 048	52 218
Pašvaldību muzejos	114 065	127 582	130 269	139 991	131 673	135 270	142 269
Privātajos un autonomajos muzejos	15 772	20 439	21 839	24 377	17 025	29 621	27 346
KOPĀ:	236 138	266 344	269 099	262 905	264 088	285 853	285 742

Avots: Kultūras ministrija

Kopumā 2015.gadā gandrīz 40 % no kopējā akreditēto muzeju apmeklējumu skaita bija bezmaksas (pārsvarā bērnu, skolēnu un ģimeņu auditorija). 25 Latvijas muzejos individuāla ekspozīciju un izstāžu apskate bez maksas pieejama visiem apmeklētājiem – 7 muzejos Rīgā, piemēram, Latvijas Kara muzejā, Latvijas Okupācijas muzejā, muzejā „Žaņa Lipkes memoriāls” u.c., kā arī 18 reģionu muzejos, piemēram, Liepājas muzejā, Jūrmalas pilsētas muzejā un tā abās struktūrvienībās, Balvu novada muzejā, Ogres vēstures un mākslas muzejā u.c.

2015.gadā Latvijas akreditētajos muzejos tika īstenotas 7517 muzejpedagoģisko programmu nodarbības, no kurām lielākā daļa (4913 nodarbības) bija paredzētas pirmsskolas vecuma bērniem un dažādu vecuma grupu skolēniem. Visaktīvāk muzejpedagoģisko programmu piedāvājumu bērnu un jauniešu auditorija Rīgā izmantojusi Latvijas Kara muzejā (294 reizes), Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā (230); savukārt reģionos – Valmieras muzejā (295 reizes), Liepājas muzejā (144), tāpat Cēsu vēstures un mākslas muzejā (135) un Ventpils Piejūras brīvdabas muzejā (126 reizes).

Muzejpedagoģisko programmu piedāvājums ik gadu tiek atjaunots, ņemot vērā muzeju lietotāju intereses un vajadzības. 2015.gadā akreditētajos Latvijas muzejos tika piedāvātas 165 jaunas, īpaši pirmsskolas vecuma bērniem un dažāda vecuma skolēniem izstrādātas, muzejpedagoģiskās programmas 57 muzejos.

Latvijas vērienīgākā muzeju nozares pasākuma „Muzeju nakts” 2015. gada akcijas norišu klāstā lielākajā daļā muzeju bija arī bērnu auditorijai (tostarp pirmsskolas vecuma bērniem) un ģimenēm veltītas radošās darbnīcas, koncerti, spēles, rotaļas, konkursi u.c. aktivitātes. Tāpat kā iepriekšējās „Muzeju naktīs”, arī 2015. gada akcijas ietvaros muzejus bija iespējams apmeklēt bez maksas.

2015.gadā bērnu un jauniešu mērķauditorijai valsts teātri ir snieguši 765 izrādes, ko apmeklējuši 135 045 skatītāji; valsts koncertorganizācijas ir sniegušas 188 koncertus, ko apmeklējuši 49 987 klausītāji; Rīgas Cirks ir sniedzis 112 izrādes, pulcējot 46 000 apmeklētāju. Latvijas Leļļu teātris 2015.gadā ir nodrošinājis bezmaksas biļetes bērniem

no Latvijas reģioniem. Kopumā notikušas 18 bezmaksas izrādes, ko noskatījušies 3960 bērni no Latvijas reģioniem.

Latvijas Nacionālā opera un balets (LNOB) 2015.gadā turpināja veidot daudzveidīgas izglītības programmas dažādām mērķauditorijām, lielāko daļu no tām – bērniem un jauniešiem. Bērniem un ģimenēm notika izrādes Jaunajā zālē, ietverot gan māksliniecisko daļu, gan interaktīvo, izglītojoši izklaidējošos daļu, kas atraktīvā un mērķauditorijai viegli uztveramā veidā iepazīstina ar operas un baleta žanru. LNOB turpināja 2014.gadā uzsākto interaktīvo projektu 9.-12.klašu skolēniem „Ceļojums uz operu”, kura mērķis ir piesaistīt operas žanram iespējami vairāk jaunas auditorijas.

Gatavojoties Latvijas valsts simtgades svinībām, kā viena no lielākajām sabiedrības dāvanām tās jaunajai paaudzei iecerēta iniciatīva „Latvijas skolas soma”, kuras mērķis ir nodrošināt vairāk kā 200 tūkstošiem Latvijas skolas vecuma bērniem un jauniešiem valsts garantētās izglītības iegūšanas ietvaros iespēju klātienē pieredzēt Latviju, izzināt un iepazīt Latvijas vērtības un kultūrtelpu, spēcinošas piederības sajūtu un valstisko identitāti. Iecerēts, ka „Latvijas skolas soma” dāvās iespēju visiem Latvijas bērniem un jauniešiem regulāri iepazīties ar profesionālās mākslas un kultūras klasiskajām vērtībām un laikmetīgajām izpausmēm, papildinot zināšanas un veidojot izpratni par norisēm arhitektūras, dizaina, teātra, mūzikas, vizuālās mākslas, dejas, literatūras, kultūras mantojuma un kinematogrāfijas jomās. Par projekta „Latvijas skolas soma” galvenajiem pamatprincipiem izvirzīti līdztiesīgums pieejamībā neatkarīgi no bērna dzīvesvietas, daudzveidība, tradicionālās un laikmetīgās kultūras līdzsvars, aktīvas līdzdalības iespēja, kā arī izpratnes, līdzpārdzīvojumā un kritiskas domāšanas veicināšana.

2015.gadā KM ir uzsākusi darbu pie projekta „Latvijas skolas soma” īstenošanas - ir izveidota starpinstiūciju darba grupa, kurā apspriestas projekta satura jomas, tā ieviešanas mehānismi un attīstība. KM ir apkopojusi informāciju par jau esošo kultūras norišu piedāvājumu bērniem un jauniešiem, kas ir pieejams ministrijas mājas lapā sadaļā „Kultūras norises bērniem un jauniešiem”, veikusi pētījumu par kultūras norišu pieejamību un izmantošanu līdzšinējā skolu darbībā, izstrādājusi metodiskus ieteikumus pašvaldību vadītājiem un skolu administratoriem pilotprojekta ieviešanai, kas 2016./2017.mācību gadā tiks īstenots Brocēnos, Daugavpilī un Rīgā.

Indikators

2.7. Bērnu un pusaudžu skaits, kas iesaistās interešu un profesionālās ievirzes izglītībā

Pēc IZM statistikas 2014./2015.mācību gadā interešu izglītības programmās iesaistījušies 208 806 audzēkņi (salīdzinājumam 2012./2013.mācību gadā – 193 842 audzēkņi, 2013./2014.mācību gadā – 175 905 audzēkņi), t.sk. bērnu un jauniešu interešu izglītības iestādēs – 55 431 izglītojamais (2012./2013.mācību gadā – 66 261 izglītojamais), profesionālās ievirzes izglītības iestādēs – 6 477 izglītojamie (t.sk. 2 925 sporta skolās (2012./2013.mācību gadā – 3015 izglītojamais)), vispārējās pamata un vidējās izglītības iestādēs – 143 080 izglītojamie (2012./2013.mācību gadā – 136 993 izglītojamie).

Vienlaikus jāņem vērā to, ka viens audzēknis var iesaistīties vairākās interešu izglītības programmās, tādējādi jāņem vērā, ka minētajā informācijā nav unikālo personu skaits.

Latvijā darbojas 46 interešu izglītības iestādes, kuras organizatoriski un metodiski vada interešu izglītības jomu pašvaldībās.

Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014.–2020.gadam ir noteiktas paredzētās prioritātes ilgtermiņa politikas īstenošanai izglītībā. Minēto pamatnostādņu rīcības virzienos citu starpā ir iekļauta arī uz zināšanu sabiedrībā pieprasītām kompetencēm orientēta, radošumu, inovāciju un veselīga dzīves veida veicinoša izglītības satura pilnveide, iekļaujošās izglītības principa īstenošana un sociālās atstumtības riska mazināšana, priekšlaicīgi mācības pametušo un izglītību neieguvušo skaita samazināšana, kā arī ārpus formālās izglītības iespēju bērniem un jauniešiem paplašināšana.

Arodiemaņu programmās 2015. gadā ieslodzījumā tika iesaistītas 20 nepilngadīgās personas, kā arī divas nepilngadīgās ieslodzītās tika iesaistītas profesionālās izglītības apgūšanā.

D. AIZSARDZĪBA PRET EKSPLUATĀCIJU, VARDARBĪBU UN DISKRIMINĀCIJU

D.1. Vardarbība pret bērniem ģimenē un sabiedrībā

1.2. Politikas mērķis

Novērst jebkuru pret bērnu vērstu vardarbību ģimenē, sabiedrībā, izglītības un citās iestādēs.

1.3. Problēma, kuras risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

Pastāv grūtības savlaicīgi konstatēt un sniegt nepieciešamo palīdzību gadījumos, kad ģimenē, izglītības un citās iestādēs bērns cieš no dažādiem vardarbības veidiem.

1.4. Politikas rezultāts

Novērsti jebkura pret bērnu vērsta vardarbības veida gadījumi ģimenē, izglītības un citās iestādēs.

1.5. Rīcības virzieni

1.5.1 Informēt un izglītēt sabiedrību par visu vardarbības veidu – fiziskās, psiholoģiskās, emocionālās, seksuālās, pamešanas novārtā un nevērības – negatīvajām sekām, aicinot apzināties ģimeni un bērnu kā vērtību

Atbilstoši mērķim novērst jebkuru pret bērnu vērstu vardarbību ģimenē, sabiedrībā, izglītības un citās iestādēs, VP 2015.gadā vardarbības mazināšanai izglītības iestādēs un bērnu vidū organizēja 492 preventīvus pasākumus un apmeklēja izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošas prezentācijas „Atpazīsti un novērs – vardarbība skolā” (par skolēnu savstarpējām attiecībām, īpaši uzmanību vēršot vardarbības problēmai, mudinot atpazīt vardarbīgu uzvedību dažādās situācijās), „Vardarbība skolā”, „Mobings”, „Savstarpējās attiecības”.

2015.gadā VP rīkoja 317 preventīvos pasākumus par drošību internetā, norādot uz iespējamiem apdraudējumiem virtuālajā vidē (norādītās personiskās informācijas apjoms; sarakste ar nepazīstamām personām; potenciālā varmākas pazīmes u.c.). Tika

apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējots informatīvi izglītojošas prezentācijas „Atpazīsti un novērs – Drošība internetā”, „Tavs drošais internets” u.c.

2015. gadā VBTAI inspektori sniedza 2507 konsultācijas par bērnu tiesību jautājumiem, no tām 1023 konsultācijas tika sniegtas juridiskajām personām. Visbiežāk sniegtas konsultācijas bija tai skaitā par konfliktsituācijām ģimenē, vecāku nolaidību vai bez uzraudzības atstātiem bērniem.

VBTAI Valsts programmas bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2015.gadam ietvaros 2015.gada 9.-27.novembrī rīkoja trīs nedēļu ilgu akciju ciklu “Redzi? Dzirdi? Nepaliec vienaldzīgs!”, kā pirmajā daļā tika uzrunāti bērni, kuri ikdienā piedzīvo mobinga situācijas un kuriem nepieciešama psiholoģiska palīdzība un atbalsts. Akciju cikla otrā daļa bija veltīta bērnu vecākiem, kuru bērnam ir nepieciešama palīdzība, savukārt trešā daļa bija vērsta uz speciālistiem, kuri ikdienā kļūst par lieciniekiem bērnu savstarpējam mobingam. Gan bērni, gan pieaugušie tika aicināti ziņot par vardarbības gadījumiem izglītības un aprūpes iestādēs u.c., kā arī saņemt psiholoģisku palīdzību un atbalstu. Akcijas mērķis bija uzrunāt sabiedrību, nepalikt vienaldzīgiem gadījumos, ja bērni cieš no vardarbības. Akcijas laikā saņemti 1756 zvani un sniegtas 902 psiholoģiskas konsultācijas par dažādām tēmām. 30 gadījumos Uzticības tālrūņa darbinieki saņēma informāciju par dažādiem mobinga gadījumiem, 79 gadījumos - par attiecību problēmām skolā, 53 gadījumos zvanītāji stāstīja par emocionālu vardarbību, bet 27 - par fizisku vardarbību skolas vidē. Akcijas laikā Uzticības tālrunis sniedza 761 konsultāciju bērniem un pusaudžiem un 141 konsultāciju pieaugušajiem. Lielākā daļa zvanītāju bija vecumā no 12 līdz 15 gadiem, turklāt – zēni.

VBTAI Valsts programmas bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2015.gadam ietvaros izstrādāja sociālās reklāmas materiālus, t.i., 3 dažāda sižeta videofilmas “Saudzē sevi!”, par vardarbības, tajā skaitā, seksuālas vardarbības riskiem interneta vidē, un iespējām no tiem izvairīties, kā arī nodrošināja to translēšanu plašsaziņas līdzekļos un izvietošanu sociālajos tīklos. Videofilmas “Saudzē sevi!” izmantotas kā skolēnu konferences “Sapratne un cieņa klasē, skolā un internetā” 2015.gada 29.oktobrī darba materiāls. Minētās videofilmas izvietotas inspekcijas mājas lapā www.bti.gov.lv, lai materiāls būtu pieejams pēc iespējas plašākam speciālistu lokam izmantošanai darbā ar bērniem un pusaudžiem.

VBTAI 2015. gadā turpināja iepriekšējā gadā aizsāktu informatīvo aktivitāti – akciju “Vardarbība nav mazs noslēpums. Runā par TO!”, lai aktualizētu seksuālas vardarbības risku tēmu plašākā sabiedrībā un aicinātu cilvēkus aktīvāk runāt par to, kā arī meklēt risinājumus problēmām šajā jomā. Akcija notika no 28. septembra līdz 2.oktobrim. Akcijas laikā tika sniegtas 300 psiholoģiskās konsultācijas vardarbības gadījumos. Tika veicināta sabiedrības iespēja ziņot par vardarbības gadījumiem, kuros cieš bērni, apzināti iespējamie vardarbības gadījumi un nepieciešamības gadījumā informācija par iespējamo vardarbību nodota VBTAI inspektoriem un citām institūcijām - bāriņtiesai, sociālajam dienestam, policijai vai Drošāka interneta centram, nodrošinot bērniem drošu dzīves vidi un bērnu tiesību ievērošanu.

2015. gadā VBTAI sniedza atbildes uz 70 bērnu un pusaudžu e-konsultācijām. Šo iesūtīto vēstuļu skaita pieaugumu var skaidrot ar pieaugušo reklāmas un informācijas izplatīšanas daudzumu.

No 2015.gada 5.novembra līdz 10.decembrim VPD visā Latvijas teritorijā rīkoja pasākumu „Izlīguma nedēļa”. Pasākuma ietvaros probācija organizēja 63 aktivitātes par tēmu “*Taisnīguma atjaunošanas principu iedzīvināšana skolu vidē: resurss pozitīvām pārmaiņām*” ar mērķi: veicināt izpratni par Taisnīguma atjaunošanas filozofiju un tās pieejām, sadarbības iespējām un dienesta izlīguma praksi. Pasākuma “Izlīguma nedēļa” galvenā mērķauditorija bija: skolēni, skolotāji, sociālie pedagogi un citi izglītības iestāžu darbinieki.

Par pasākuma „Izlīguma nedēļa” aktivitātēm ir gūti daži būtiski secināmi, kas apliecina tā nozīmīgumu un sasniegto, strādājot ar plašāku sabiedrību:

- skolēni, pedagogi, sociālie pedagogi un citi izglītības iestāžu darbinieki ir saņēmuši informāciju par taisnīguma atjaunošanas filozofiju un mērķiem, konfliktu risināšanas pieejām, kā arī izglītības iestādes darbinieki ir guvuši izpratni par starpinstitucionālās sadarbības mērķiem, sadarbības iespējām un VPD izlīguma praksi;
- profesionāli diskusijās par izlīguma procesu atzina, ka konflikti jauniešu vidū ir jārisina sākotnējā stadijā, kamēr tie nav kļuvuši par konfliktiem kriminālprocesā un konfliktu risināšanā vislielākā loma ir izglītojošajam darbam ar jauniešiem, preventīvajam darbam ar ģimenēm un starpinstitucionālajai sadarbībai kopumā.

1.5.2. Paaugstināt rehabilitācijas pakalpojumu kvalitāti un apjomu bērniem, kuri cietuši no vardarbības, nodrošinot maksimāli nepieciešamo rehabilitācijas laiku katrā individuālā gadījumā

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta 1.²daļai valsts nodrošina sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no prettiesiskām darbībām (noziedzīgs nodarījums, ekspluatācija, seksuālā izmantošana, vardarbība vai jebkāda cita nelikumīga, cietsirdīga vai cieņu aizskaroša darbība) cietušiem bērniem; pakalpojuma sniegšanu organizē nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”. Pakalpojuma sniegšana tiek organizēta tā, lai pakalpojums būtu pieejams visos plānošanas reģionos – 2015.gadā pakalpojumu saņēma 2 473 bērni. Avots: LM apkopotie pārskati par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu no prettiesiskām darbībām cietušām personām 2015.gadā.

Apzinoties nepieciešamību risināt šo problēmu un samazināt vardarbības izplatību valstī, Latvijas Bērnu fonds jau kopš 2000.gada ir sācis darbu pie vienotas rehabilitācijas sistēmas izveides vardarbībā cietušo bērnu rehabilitācijā. Tika izveidots metodiskais centrs Rīgā „Centrs Dardedze” un turpmākajos gados reģionāli atbalsta centri Vidzemē „Centrs Valdardze”, Latgalē „Rasas pērles”, Allažos, Zantē un Talsos. Pakalpojumu sniedz arī sociālo pakalpojumu centrs Dobelē un krīžu centrs „Paspārne” Ventspilī.

Centri nodrošina vardarbībā cietušajiem bērniem, kā arī viņu ģimenēm, savlaicīgus un kvalitatīvus rehabilitācijas un medicīnas pakalpojumus, sniedz tiem arī atbalstu un praktisku palīdzību. Tāpat tiek rīkoti arī dažādi semināri, lekcijas, apmācības un citi informatīvi izglītojoši pasākumi dažādiem speciālistiem un plašākai sabiedrībai par vardarbības jautājumiem. Centros ir iespējams saņemt informāciju par vardarbības pret bērnu jautājumiem, par vardarbības identificēšanu, risināšanu un izvairīšanos no tās.

2015.gadā izmaiņas pakalpojuma saturā vai pakalpojuma saņemšanas kārtībā nav veiktas. Atbilstoši MK 2009.gada 22.decembra noteikumu „Kārtība, kādā nepieciešamo

palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām” 9.punktam bērnam ir iespēja saņemt pakalpojumu līdz 30 vai līdz 60 dienu ilga sociālās rehabilitācijas kursa veidā institūcijā. Pirms pakalpojuma saņemšanas psihologs vai sociālais darbinieks sagatavo atzinumu, kurā norāda, vai bērnam ir psiholoģiskas traumas pazīmes un pakalpojuma saņemšanas vietu (dzīvesvieta, iestāde vai sociālās rehabilitācijas institūcija). Ja psihologs vai sociālais darbinieks secina, ka bērnam nepieciešams saņemt pakalpojumu sociālās rehabilitācijas institūcijā, atzinumā norāda arī to, vai bērnam nepieciešams saņemt līdz 30 vai līdz 60 dienu ilgu sociālās rehabilitācijas kursu, kā arī to, vai nepieciešams, lai kopā ar bērnu institūcijā uzturētos arī bērna pavadonis (ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē). Līdz ar to pakalpojuma saņemšanas veids, vieta un ilgums vienmēr tiek noteikts atkarībā no psihologa vai sociālā darbinieka veikta bērna psihosociālās situācijas izvērtējuma.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums nosaka, ka no vardarbības cietušiem bērniem sociālā rehabilitācija ir nodrošināma obligāti (neatkarīgi no valsts budžetā šim mērķim paredzēto līdzekļu apjoma), kā arī to, ka, sniedzot palīdzību bērnam, ir jāizvērtē katrs individuālais gadījums un palīdzība jāsniedz atbilstoši konkrētās situācijas apstākļiem un bērna vajadzībām. Līdz ar to sociālās rehabilitācijas pakalpojums ir pieejams visiem bērniem, kuriem tas ir nepieciešams, neatkarīgi no tādu bērnu skaita gadā.

Ja nepieciešams, kopā ar cilvēku tirdzniecības upuri sociālās rehabilitācijas institūcijā ir tiesības uzturēties arī viņa pavadībā esošam nepilngadīgam bērnam. Tiesības saņemt sociālo rehabilitāciju kā vardarbībā cietušiem bērniem ir arī bērniem, kurus par patvēruma meklētājiem ar īpašām uzņemšanas vajadzībām atzinušas patvēruma procedūrā iesaistītās institūcijas un sniegušas atzinumu par sociālās rehabilitācijas pakalpojuma nepieciešamību. Šādi grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā veikti ar 2015. gada 26. novembra likumu „Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā”, kas stājās spēkā 2015. gada 2. decembrī.

Lai uzlabotu bērnam sniegto palīdzību, grozījumi veikti arī BTAL (2014. gada 6. marta likums „Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā” – stājās spēkā 2014. gada 8. aprīlī). Grozījumi abos minētajos normatīvajos aktos izstrādāti Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI, ieviešanai.

1.5.3. Veikt nepieciešamos grozījumus normatīvajos aktos par vardarbības veicēja izolāciju no ģimenes, nodrošinot iespēju bērnam atgriezties ģimenē, vai alternatīvu (audžuģimeni) vardarbībā cietušajam bērnam

Laika posmā no 2014.gada 31.marta, kad stājās spēkā likumprojektu pakotne, kas paredz iespēju izolēt no ģimenes vardarbības veicēju, nodrošinot iespēju bērnam atgriezties ģimenē (likums "Grozījumi Civilprocesa likumā"; likums "Grozījumi likumā "Par policiju"; likums "Grozījums Bērnu tiesību aizsardzības likumā"; likums "Grozījumi Bāriņtiesu likumā"; likums „Grozījumi Krimināllikumā”), līdz 2015.gada 31.decembrim kopumā pieņemts 891 tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Šajā laika posmā Valsts policija pieņēmusi 163 policijas lēmumus par nošķiršanu. Minētajā statistikā nav ietverti pašvaldības policijas pieņemtie lēmumi.

Laika posmā no 2014.gada 3.aprīļa, kad stājās spēkā grozījumi Krimināllikumā, līdz 2015.gada 31.decembrim konstatēts, ka tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību ir pārkāpts 369 gadījumos un VP par minētajiem pārkāpumiem ir ierosinājusi 267 kriminālprocesus par Krimināllikuma 168.¹pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, tas ir, par ļaunprātīgu nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu.

2013.gada 4.jūnijā Ministru kabinetā tika atbalstīta Preventīvo piespiedu līdzekļu koncepcija (prot.Nr.33 24.§). Atbilstoši MK 2013.gada 4.jūnija rīkojumā Nr.232 „Par Preventīvo piespiedu līdzekļu koncepciju”, Tieslietu ministrijā norit aktīvs darbs pie likumprojekta „Preventīvo piespiedu līdzekļu likums” izstrādes. Likumprojekts tiek izstrādāts, lai nodrošinātu visas sabiedrības un atsevišķu tās indivīdu aizsardzību pret vardarbību, tajā skaitā, vardarbību ģimenē, savlaicīgi reaģējot un novēršot vardarbības risku.

Saskaņā ar MK 2013.gada 4.jūnija rīkojuma Nr.232 „Par Preventīvo piespiedu līdzekļu koncepciju” 6.punktu Preventīvo piespiedu līdzekļu likumprojekts ir izstrādājams un iesniedzams izskatīšanai MK līdz 2017.gada 30.jūnijam.

Lai izpildītu Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra direktīvas 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI, prasības, tika izstrādāti un 2015.gada 4.augustā stājās spēkā grozījumi Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumos Nr.869 "Juridiskās palīdzības administrācijas nolikums", ar kuriem Juridiskās palīdzības administrācijai tikai noteikts uzdevums nodrošināt tālruņa 116006 "Palīdzības dienests noziegumu upuriem" darbību, slēdzot deleģēšanas līgumu ar biedrību "Skalbes". Noteikumi paredz, ka šī uzdevuma izpildē biedrība "Skalbes" ir Juridiskās palīdzības administrācijas funkcionālā pārraudzībā.

Izveidotais tālrunis, kas darbību uzsāka 2016.gada 1.janvārī, ir bezmaksas un kalpo kā koordinējošais kontaktpunkts un pieeja informācijai par atbalsta saņemšanas iespējām vienkāršā, cietušajiem saprotamā veidā. Īpaši apmācīti speciālisti pa tālruni sniedz visu informāciju (par sociālajiem dienestiem, krīzes centriem, rehabilitācijas iespējām u.c.) par atbalsta iespējām konkrētajā gadījumā. Nepieciešamības gadījumā tiek sniegts arī emocionāls atbalsts. Tālruņa darbības laiks ir no plkst. 7.00 līdz 22.00.

Atbilstoši interneta vietnē www.cietusajiem.lv pieejamajai statistikai laika posmā no janvāra līdz septembrim kopā saņemti 1371 zvani (janvārī – 248; februārī – 155; martā – 209; aprīlī – 159; maijā – 130; jūnijā – 76; jūlijā – 146; augustā – 114; septembrī – 134), no kuriem 52 gadījumos zvanījuši bērni, kas pārvirzīti uz bērnu uzticības tālruni 116111.

1.5.4. Panākt efektīvu kontroli, lai ierobežotu un novērstu pret bērnu vērstu vardarbību ģimenē, izglītības un citās iestādēs

VBTAI valsts bērnu tiesību aizsardzības inspektori (turpmāk tekstā - inspektori) 2015. gadā veica bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādēs. Saistībā ar vardarbību bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādēs, konstatēts, ka 3 iestādēs pārkāpts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 9. panta otrajā daļā noteiktais, ka pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un

godu. Konstatēts, ka 2 iestādēs bērni cietuši no vienaudžu emocionālas un fiziskas vardarbības, un 1 iestādē – no vienaudžu fiziskas vardarbības.

Vienlaikus 2015.gadā inspekcija veica padziļinātu izpēti vienā bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādē, lai novērtētu iespējamās vardarbības riskus. Padziļinātās izpētes rezultātā bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādē konstatēti vairāki iespējamie vardarbības un citi riska faktori:

- iestādes iekšējo darbību regulējošajos dokumentos nav noteikta darbinieku un audzēkņu rīcība iespējamās vardarbības (tostarp seksuālās vardarbības) gadījumos pret bērnu;
- iestādē var brīvi ienākt nepiederošas personas, kas var apdraudēt bērnu un darbinieku drošību;
- netiek nodrošināta atbilstoša bērnu uzraudzība iestādē. Dažu iestādes bērnu uzvedība un tendence uz vardarbīgu rīcību, apdraud/ varētu apdraudēt citu bērnu drošību;
- iestādes audzēkņu atrašanās citu bērnu istabās, īpaši nakts laikā, rada sliktu piemēru pārējiem audzēkņiem, veicina visatļautību iestādē un rada risku bērnu drošībai;
- vardarbības gadījumi netiek izskatīti objektīvi;
- iestādē netiek ievērota sistēmiska pieeja bērnu izglītošanai dzimumaudzināšanas, seksuālās audzināšanas, vardarbības un drošības jautājumos, kā arī minētā izglītošana ne vienmēr ir pietiekama.

Pamatojoties uz padziļinātās izpētes rezultātā konstatētajiem iespējamās vardarbības riska faktoriem un citiem iespējamajiem riskiem, iestādei tika sniegtas atbilstošas rekomendācijas turpmākajam darbam.

2015. gadā inspekcija veica 6 atkārtotas bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes ārpusģimenes aprūpes iestādēs, kurās iepriekš tika veiktas padziļinātās izpētes vardarbības risku novērtēšanai un tematiskās pārbaudes, lai noskaidrotu, vai iestādes administrācija ir ņēmusi vērā sniegtās rekomendācijas un ir veikusi pasākumus konstatēto riska faktoru novēršanai.

2015. gadā veiktas 11 padziļinātās pārbaudes speciālajās internātskolās un internātskolās seksuālās vardarbības risku izvērtēšanai skolas internātā. Papildus veiktas pēcpārbaudes 12 speciālajās internātskolās un internātskolās, kurās padziļinātās pārbaudes iespējamo risku identificēšanai internātos tika veiktas 2014. gadā.

Padziļinātās bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes speciālajās internātskolās un internātskolās, lai novērtētu iespējamās vardarbības, tostarp seksuālās vardarbības riskus, inspekcija veic kopš 2013. gada. Trīs gadu laikā inspekcija ir veikusi 35 šāda veida pārbaudes. Pēc katras padziļinātās bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes inspekcija sagatavojusi atzinumu par seksuālās vardarbības risku novērtēšanu un rekomendācijas atklāto vardarbības risku novēršanai. Papildus inspekcija personīgi tikusies ar konkrētās izglītības iestādes direktoru, pārrunājot konstatētos vardarbības riskus izglītības iestādē un inspekcijas sniegtās rekomendācijas atklāto vardarbības risku novēršanai.

Izvērtējot padziļināto bērnu tiesību ievērošanas pārbaudu rezultātus, secināms, ka internātskolās un speciālajās internātskolās tiek pieļauti būtiski bērnu tiesību pārkāpumi:

- vienaudžu savstarpējā vardarbība;
- vecāko klašu skolēnu iesaistīšana jaunāko klašu skolēnu uzraudzībā;

- darbiniekiem trūkst izpratnes par bērnu seksualitātes attīstību un seksuālo vardarbību dažādos vecumos;
- netiek identificēti seksuālās vardarbības riski, kā rezultātā netiek veiktas nepieciešamās darbības bērnu drošības nodrošināšanā;
- darbinieki slēpj informāciju par seksuālās vardarbības gadījumiem vai arī darbiniekiem netiek nodota nepieciešamā informācija, lai veiktu konkrēta bērna uzraudzību;
- netiek nodrošināts komandas darbs un sadarbība starp konkrētās izglītības iestādes administrāciju, atbalsta personālu, pedagogiem un darbiniekiem problēmsituāciju risināšanā;
- ne vienmēr objektīvi un pilnīgi tiek izskatīta informācija par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem, nepieciešamības gadījumā iesaistot citas valsts vai pašvaldības institūcijas.

Pēc katras padziļinātās bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes VBTAI sagatavojsi atzinumu par vardarbības risku novērtēšanu un rekomendācijas atklāto vardarbības risku novēršanai. Papildus VBTAI personīgi tikusies ar konkrētās izglītības iestādes direktoru, pārrunājot konstatētos vardarbības riskus izglītības iestādē un VBTAI sniegtās rekomendācijas atklāto vardarbības risku novēršanai.

Papildus VBTAI lūdza internātskolām un speciālajām internātskolām sniegt rakstveida informāciju par veiktajām darbībām rekomendāciju izpildei un atsevišķos gadījumos veica pēcpārbaudes minētajās skolās, lai noskaidrotu vai tiek ievērotas inspekcijas sniegtās rekomendācijas.

36.tabula

Sastādīto administratīvā pārkāpuma protokolu skaits par bērnu tiesību pārkāpšanu

	2014.gads	2015.gads
LAPK 172. ¹ p. 1.d. - nepilngadīgo iesaistīšana ubagošanā	7	4
LAPK 172. ¹ p. 2.d. - nepilngadīgo iesaistīšana ubagošanā atkārtoti	1	3
LAPK 172. ² p. 1.d. – par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu	541	567
LAPK 172. ² p. 2.d. – par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu atkārtoti vai par valsts vai pašvaldību institūciju amatpersonu vai darbinieku fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu	47	49
LAPK 172. ⁴ p. 1.d. - par bērna, kas nav sasniedzis septiņu gadu vecumu, atstāšanu bez uzraudzības, ja to izdarījuši vecāki vai personas, kas viņus aizstāj	139	103
LAPK 172. ⁴ p. 2.d. - par bērna, kas nav sasniedzis septiņu gadu vecumu, atstāšanu bez uzraudzības, ja to izdarījuši vecāki vai	7	3

personas, kas viņus aizstāj atkārtoti		
LAPK 173. p. 1.d. - par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu	926	1 053
LAPK 173.p. 2.d. - par tādu pašu nodarījumu, ja tā rezultātā bērns izdarījis sīko huligānismu vai lietojis narkotiskās, vai psihotropās vielas bez ārsta nozīmējuma, vai atradies alkoholisko dzērienu ietekmē vai nodarbojies ar ubagošanu	319	285
LAPK 173. p. 3.d. - par 173. p. pirmajā vai otrajā daļā paredzēto nodarījumu, ja tas izdarīts atkārtoti	172	179

Avots: Valsts policija

1.5.5. Veicināt sociālo un emocionālo prasmju konfliktu risināšanā attīstību izglītības un citu iestāžu audzēkņiem

Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem VPD 2015. gadā īstenoja korekcijas un uzraudzības programmu nepilngadīgajiem, kuri notiesāti par sevišķi smagu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Minēto programmu 2015. gadā pabeidza 3 nepilngadīgie.

2015.gadā VPD sadarbībā ar brīvības atņemšanas iestādēm īstenoja EQUIP programmu Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem, kurā tika iesaistīti seši notiesātie, kopumā 2015.gadā brīvības atņemšanas iestādēs sadarbībā ar Valsts probācijas dienesta EQUIP programmā tika iesaistīti 17 notiesātie.

VPD 2015.gadā tika saņemti 291 pieprasījums organizēt un vadīt izlīgumus par noziedzīgajiem nodarījumiem, ko izdarījis nepilngadīgais. Salīdzinot 2014.gada un 2015.gada pieprasīto izlīgumu dinamika par nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, 2015.gadā tika saņemti par 21 pieprasījumiem mazāk kā 2014.gadā. 60 gadījumos noziedzīgais nodarījums bija saistīts ar vardarbību, kas ir par 25 gadījumiem vairāk kā 2014.gadā.

Iepazīstoties ar IEM IC statistikas datiem 2015.gadā salīdzinājumā ar 2014.gadu vērojams reģistrēto nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaita samazinājums. 2015.gadā nepilngadīgie visā valstī kopā izdarīja 935 noziedzīgus nodarījumus, kas ir par 41 noziedzīgu nodarījumu mazāk nekā 2014.gadā. Ņemot vērā, ka ir samazinājies nepilngadīgo izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits vispār, jo ir samazinājies pašu nepilngadīgo personu skaits, kuras izdara noziedzīgus nodarījumus, tad likumsakarīgs ir arī izlīgumos iesaistīto arī nepilngadīgo personu skaita samazinājums.

VPD darbā ar probācijas klientiem īsteno astoņas probācijas programmas, no kurām sešas ir sociālās uzvedības korekcijas programmas un divas sociālās rehabilitācijas

programmas. Četras no probācijas īstenotajām sociālās uzvedības korekcijas programmām ir vērstas arī uz vardarbības mazināšanu:

- 1) **„Emociju menedžments”** – sociālās uzvedības korekcijas programma, kuras mērķis ir iemācīt pārvaldīt dusmas, agresiju un vardarbīgu uzvedību. Šīs probācijas programmas klientu mērķa grupa ir pilngadīgi vīrieši, kuri noziedzīgā nodarījumā pielietoja vardarbību vai bija nežēlīgi un neatšķir dusmas no agresīvas rīcības. Probācijas programmas sniedz iespēju probācijas klientiem izprast dusmu rašanās cēloņus un iemācīties kā sevi nomierināt, noteikt personīgos riska faktorus, kuri sekmē vardarbīgu uzvedību, mainīt domāšanu, uzskatus, attieksmi un ieradumus, kuri noved pie vardarbīgas uzvedības, mainīt uzvedības modeļus, atrast veidu kā izpaust dusmas nevardarbīgā veidā.
- 2) **“Cienpilnu attiecību veidošana”** – sociālās uzvedības korekcijas programma tiek paredzēta specifiskam klientu lokam – vīriešiem agrīnā vai vēlīnā brieduma periodā bez sociālā stāvokļa ierobežojuma, kuri ir vardarbīgi partnerattiecībās, ģimenē. Probācijas programma risina tādas kriminogēnās vajadzības kā stāvoklis (attiecības) ģimenē, vājas spējas risināt problēmas, impulsivitāte un nespēja izrādīt rūpes.
- 3) **„Temzas ielejas dzimumnoziedznieku grupas darba programma”** (TVSOGP) - sociālās uzvedības korekcijas programma, kuru īsteno sabiedrībā. Programma ir viens no elementiem dzimumnoziedznieku vispārējai uzraudzībai sabiedrībā. Tās mērķis ir panākt dzimumnoziedznieku sociālās uzvedības korekciju un novērst recidīvu. Kognitīvās terapijas mērķis ir indivīda uzvedības mainīšana, mudinot domāt par notikumiem citādi, izraisot atšķirīgu ietekmi un uzvedību. Programmas uzdevumi katrā programmas sadaļā ir atšķirīgi, bet tie visi ir vērsti uz recidīva novēršanu un sociālās uzvedības korekciju, strādājot sociālās adaptācijas virzienā, Noziedzīgā nodarījuma atzīšana, upura ciešanu atpazīšana un empātijas spēju attīstīšana, nozieguma veicinošo faktoru atpazīšana, paša noziedznieka personības analīze, resursu atrašana un izmantošana sociāli adaptīvai uzvedībai, spēja veidot adekvātas partnerattiecības. Probācijas programma TVSOGP piemērota vīriešu dzimuma dzimumnoziedzniekiem, kas ir 18 gadus veci vai vecāki, un kuri izdarījuši noziegumus pret bērniem vai pieaugušajiem, vai kuri ir izdarījuši bezkontakta dzimumnoziegumus. Šī probācijas programmas sniedz iespēju probācijas klientiem apzināties savas patiesās vajadzības, spēt atzīt, ka tā ir problēma, spēt atpazīt, kad tās veidojas, motivēt mainīt savu noziedzīgo uzvedību. Temzas ielejas Dzimumnoziedznieku grupu darba programma (TVSOGP) ir sadalīta četros pamatkomponentos, kuru mērķis ir vērsties pret tādu faktoriem, kurus uzskata par veicinošiem dzimumnoziegumu izdarīšanā. Šī programma ir sadalīta tā, lai programmas dalībniekiem būtu iespējams iziet programmu pa dažādiem ceļiem, atbilstoši viņu riska un vajadzību līmenim. Ja nepieciešams, programmas komponentus var atkārtot.
- 4) **“Programma seksuālos noziegumus izdarījušo personu monitoringam un uzraudzībai”** - sociālās uzvedības korekcijas programma, kuru īsteno ieslodzījuma vietās. Programma paredzēta seksuālo noziedznieku uzvedības korekcijai ar mērķi panākt veiksmīgāku sociālo adaptāciju un mazināt deviantu uzvedību, programmas dalībniekam turpinot darbu “terapētiskā kopā”, pēc programmas pamat-bloka pabeigšanas. Atkārtotu seksuālo noziegumu veikšanas riska izvērtēšana un ieteikumu izstrādāšana notiesātā sagatavošanai pirmstermiņa atbrīvošanai. Programmas sastādītājs: Psych.doc. S.Hačaturjans (Krievija). Programmas ilgums 1,5-2 gadi. Probācijas programmas klientu mērķgrupas raksturojums: likumpārkāpēji, kas izdarījuši noziegumus pret dzimuma neaizskaramību un izcieš sodu ieslodzījuma vietā. Probācijas programmas sniegtās iespējas probācijas

klientiem: tiek īstenota, lai panāktu izmaiņas notiesātās personas uzvedībā, ar mērķi atturēt viņu no turpmākiem likumpārkāpumiem un veicināt iekļaušanos sabiedrībā. Dod iespēju koriģēt notiesātās personas uzvedību, motivējot viņu un piedāvājot domāšanas alternatīvas. Notiesātā persona iemācās risināt situācijas nepārkāpjot likumu.

2015. gadā VPD nodrošināja sociālās uzvedības korekcijas programmu dzimumnodzniekiem īstenošanu gan ieslodzījumu vietās, gan uzraudzības laikā sabiedrībā. Ieslodzījuma vietās tika īstenota probācijas programma “Programma seksuālos noziegumus izdarījušo personu monitoringam un uzraudzībai” (turpmāk – probācijas programma dzimumnoziedzniekiem/ slepkavām), bet uzraudzības laikā sabiedrībā tika īstenota probācijas programma „Temzas ielejas dzimumnoziedznieku grupu darba programma” (turpmāk – probācijas programma TVSOGP).

Kopš 2015.gada probācijas programmā dzimumnoziedzniekiem/ slepkavām tika iesaistītas arī personas, kuras veikušas citas personas tīšu plānotu slepkavību. Minētā programma paredz terapeitisku darbu gan ar personām, kuras veikušas dzimumnoziegumus, gan slepkavības. 2015.gadā probācijas programmā dzimumnoziedzniekiem/slepkavām iesaistītas 27 notiesātās personas – 14 notiesātas par tīšu slepkavību, 13 notiesātas par dzimumnoziegumu. 2015.gadā probācijas programma dzimumnoziedzniekiem/slepkavām uzsākta Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem (pielāgota slepkavām), Rīgas Centrālcietumā (pielāgota slepkavām) un Daugavgrīvas cietumā (dzimumnoziedzniekiem), kuri turpināja grupas darbu 2016.gadā. No 2014.gada probācijas programma dzimumnoziedzniekiem/ slepkavām turpinājās Valmieras cietumā, kur probācijas programmu 2015. gadā pabeidza 6 par tīšu slepkavību notiesātas personas.

Probācijas programma TVSOGP, kura tiek īstenota dzimumnoziedzniekiem uzraudzības laikā sabiedrībā, no 2014.gada turpinājās divās VPD struktūrvienībās un to 2015.gadā pabeidza 8 probācijas klienti. Savukārt 2015.gadā probācijas programmā iesaistīti 23 probācijas klienti, kuri grupas darbu turpināja 2016.gadā. Probācijas programmā TVSOGP iesaistītajiem klientiem tika veikta diagnosticēšana ar psihometriskiem testiem, tādā veidā nosakot klientu kognitīvos deficītus, terapijas mērķus un arī izmaiņas.

Probācijas programmu īstenošanu ieslodzījumu vietās 2015.gadā noteica “Sociālās uzvedības korekcijas programmu īstenošanas plāns Ieslodzījuma vietu pārvaldes ieslodzījuma vietās 2015.gadā”, kas paredzēja, ka 2015.gadā VPD sadarbībā ar ieslodzījuma vietām īsteno probācijas programmu dzimumnoziedzniekiem/slepkavām un programmu „Kā mācīt jauniešiem domāt un rīkoties atbildīgi, izmantojot vienaudžu palīdzības metodi” (turpmāk – EQUIP). Programmu EQUIP VPD speciālists sadarbībā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes speciālistu 2015.gadā vadīja Daugavgrīvas cietumā, kur programmu EQUIP uzsāka 12, bet pabeidza 5 notiesātie un Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem, kur programmu EQUIP uzsāka un pabeidz 5 notiesātie. Programma EQUIP ir sociālās uzvedības korekcijas programma, kuras mērķis ir iemācīt jauniešus domāt un rīkoties atbildīgi, lai neizdarītu nozieguma recidīvu. Probācijas programmas EQUIP klientu mērķa grupa ir pusaudži un jaunieši vecumā no 14 līdz 28 gadiem, kuriem nepieciešams mācīties domāt un rīkoties atbildīgi, kuriem raksturīga antisociāla uzvedība, zems morāles līmenis, raksturīgas domāšanas kļūdas, zemas sociālās prasmes, agresīva uzvedība. Programmas sniedz iespēju mazināt domāšanas kļūdas un

attīstīt kognitīvās spējas, iemācīties domāt tālredzīgi un rīkoties atbildīgi, veidot jaunus uzskatus un vērtību sistēmu, morāli attīstīties, apgūt zināšanas par dusmu anatomiju, izpētīt savu un citu agresivitāti, tās cēloņus un sekas, iemācīties tikt galā ar dusmām un risināt konfliktus sociāli pieņemamā veidā, apgūt sociālās prasmes un līdzsvarot uzvedību.

2015.gadā uzraudzības laikā 5 nepilngadīgie probācijas klienti tika iesaistīti probācijas programmās, no kuriem probācijas programmas pabeidza 4 probācijas klienti.

1.5.6. Ieviest savlaicīgu konfliktu risināšanas praksi izglītības un citās iestādēs

Sk. C.1.5.8.un D.1.5.1. sadaļu.

Indikatori

1.7.1. Noziedzīgu nodarījumu rezultātā cietušo bērnu skaits

Saskaņā ar IeM IC datiem 2015.gadā (salīdzinot ar 2014.gadu) noziedzīgos nodarījumos cietuši 526⁴⁷ (-28) bērni, no tiem 255 (+3) vecumā no 14 līdz 18 gadiem, 112 (-16) vecumā no 11 līdz 14 gadiem, 91 (-44) vecumā no 7 līdz 11 gadiem un 76 (+13) vecumā no 0 līdz 7 gadiem. 2015.gadā mazgadīgo cietušo personu skaits ir 279, kas ir par 47 personām mazāk, salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu. No noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem, zēni ir 270 (-2) un meitenes – 256 (-26)⁴⁸.

Sadalījumā pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietas, 2015.gadā bērni visbiežāk cietuši: 95 (-14) uz ielas, 84 (-31) dzīvoklī, 75 (+25) dzīvojamajā mājā, 68 (-16) pilsētā, 28 (+8) uz ceļa, 24 (-3) mācību iestādē un 5 (-14) interneta vidē.

Palielinoties bērnu vecumam, pieaug risks ciest no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību. Visbiežāk no iepriekš minētajiem noziedzīgiem nodarījumiem cieš meitenes, zēni retāk.

Jānorāda, ka arī 2015.gadā bērni visbiežāk ir cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību – 30,6% gadījumu (+/-0%), mantiskiem nodarījumiem – 23,6% (+0,9%), no cietsirdības un vardarbības (Krimināllikuma (KL) 174.pants) – 18,8% bērnu (-0,5%) un no nodarījumiem pret dzīvību un veselību – 11,2% (-2,6%).

37.tabula

Atskaites periodā uzsāktie kriminālprocesi par noziedzīgiem nodarījumiem, kuros cietuši nepilngadīgie:

Krimināllikuma (KL) panti	2014.gads			2015.gads			+/-
	Zēni	Meitenes	Kopā:	Zēni	Meitenes	Kopā:	
116.p. - slepkavība	2	0	2	1	0	1	-1
117.p. - slepkavība pastipriņošos apstākļos	1	0	1	0	0	0	-1

⁴⁷Personas statuss nosakāms pēc lēmuma par atzīšanu par cietušo.

⁴⁸Viena un tā pati persona var būt cietusi no vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem (dažāda KL kvalifikācija) vai arī vienā noziedzīgā nodarījumā var ciest vairākas personas.

123.p. - nonāvēšana aiz neuzmanības	0	0	0	0	0	0	+/-0
125.p. - tīšs smags miesas bojājums	4	2	6	4	0	4	-2
126.p. - tīšs vidēja smaguma miesas bojājums	11	0	11	12	3	15	+4
130.p. - tīšs viegls miesas bojājums	41	11	52	30	5	35	-17
131.p. - miesas bojājums aiz neuzmanības	1	1	2	1	1	2	+/-0
132.p. - draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu	2	1	3	2	0	2	-1
152.p. - nelikumīga brīvības atņemšana	0	0	0	0	3	3	+3
153.p. - personas nolaupīšana	1	0	1	0	1	1	+/-0
154. ¹ p. - cilvēku tirdzniecība	0	0	0	0	2	2	+2
159.p. - izvarošana	0	19	19	3	24	27	+8
160.p. - seksuāla vardarbība	15	29	44	22	35	57	+13
161.p. - seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu	1	13	14	2	26	28	+14
162. p. - pavešana netiklībā	17	47	64	4	23	27	-37
162. ¹ p. - pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās	1	8	9	1	4	5	-4
174.p. Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo	53	54	107	50	49	99	-8
183.p. - izspiešana	1	0	1	2	0	2	+1
230. ¹ p. - dzīvnieku turēšanas noteikumu pārkāpšana	12	4	16	8	4	12	-4
231.p. - huligānisms	10	8	18	5	2	7	-11
251.p. - pamudināšana lietot narkotiskās, psihotropās vielas un jaunas psihoaktīvās vielas	0	0	0	0	0	0	+/-0
252.p. - narkotisko, psihotropo un jauno psihoaktīvo vielu ievadīšana pret personas gribu	0	0	0	0	0	0	+/-0
260.p. - ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana	33	21	54	32	30	62	+8

Avots: Valsts policija

VP apkopotie dati liecina, ka uzsākto kriminālprocesu par noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību skaits joprojām ir liels. Vienlaikus jānorāda, ka ievērojami ir uzlabojies minēto noziedzīgo nodarījumu atklāšanas rādītājs. 2015.gadā atklāto noziedzīgo nodarījumu īpatsvars sasniedza 95,6%, kas salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu ir uzlabojies par 30%.

VP informācija par 2015.gadā uzsāktajiem kriminālprocesiem:

- 31 izvarošanas gadījums (noziedznieki apzināti un nodarījumi atklāti – 29 gadījumos, procentuāli 93%), kas vērsti pret nepilngadīgām un mazgadīgām personām (KL 159.p. 2.d. un 3.d.), kas ir par 3 nodarījumiem vairāk, kā 2014.gadā. Atklāšanas pieaugums par 27%, salīdzinot ar attiecīgo periodu iepriekšējā gadā;
- 43 seksuālas vardarbības fakti (noziedznieki apzināti un nodarījumi atklāti – 97%), kas vērsti pret nepilngadīgām un mazgadīgām personām (KL 160.p. 3., 4., 5. un 6.d.), kas ir par 5 nodarījumiem vairāk kā 2014.gadā. Atklāšanas pieaugums par 16%, salīdzinot ar attiecīgo periodu 2014.gadā;
- 30 seksuāla rakstura darbību fakti ar personu, kura nav sasniegusi 16 gadu vecumu (KL 161.p.), kas ir par septiņiem nodarījumiem mazāk kā analogiskā laika posmā 2014.gadā (noziedznieki apzināti un nodarījumi atklāti –100%). Atklāšanas pieaugums par 17%, salīdzinot ar attiecīgo periodu iepriekšējā gadā;
- 42 fakti par pavešanu netiklībā un pamudināšanas iesaistīties seksuālās darbībās (KL 162.p. un 162.¹p.), par 28 noziedzīgu nodarījumu mazāk kā analogiskā laika posmā 2014.gadā (noziedznieki apzināti un nodarījumi atklāti - 93% gadījumu). Atklāšana samazinājās par 7%;
- 1 gadījums par personas piespiešanu nodarboties ar prostitūciju, 2015.gadā šis gadījums tika atklāts, (KL 164.p. 3. un 4.d.);
- 12 gadījumi, par pornogrāfiska rakstura materiālu izgatavošanu un pornogrāfiska rakstura priekšnesuma demonstrēšanu, kur tiek iesaistītas nepilngadīgas personas (KL 166.p. 3. un 4.d.). (noziedznieki apzināti un nodarījumi atklāti 100% gadījumu). Atklāšana palielinājās par 33%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.

VP Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvalde 2015.gadā, veicot izmeklēšanu kriminālprocesos par svešas personas korespondences noslēpuma pārkāpšanu, noskaidroja personu, kura ilgstoši (ap 10 gadiem) interneta vidē nodarbojās ar pornogrāfiska rakstura materiālu apriti, kas satur bērnu pornogrāfiju un sešpadsmit gadu vecumu nerasniegušas personas pamudināšanu, iesaistīšanu un piespiešanu piedalīties pornogrāfiska rakstura materiāla izgatavošanā. Nepilngadīgie jaunieši ar viltu, izmantojot cietušās personas vecumu vai izvirzot šantāžas nosacījumus, tika iesaistīti pornogrāfiska rakstura priekšnesumos un pornogrāfiska rakstura materiālu izgatavošanā. Minētais kriminālprocess tika nodots turpmākai izmeklēšanai VP Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Kriminālizmeklēšanas pārvaldei, kuras produktīvās darbības rezultātā ir izdevies apzināt un procesuāli nostiprināt 70 cietušās personas, kuras, būdamas nepilngadīgas, tika iesaistītas pornogrāfisko materiālu izgatavošanā un attiecībā pret dažiem tika veikta arī seksuālā vardarbība.

38.tabula

2015.gadā reģistrētie noziedzīgie nodarījumi pēc noziedzīga nodarījuma grupas objekta (nav kvalifikācijas pēc KL panta)

KL nodaļa:	2014.gads	2015.gads	+/-
XII nodaļa „Nonāvēšana”	7	2	-5
XIII nodaļa „Noziegumi pret personas veselību”	65	67	+2
XIV nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām”	1	1	+/-0
XV nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību, godu un cieņu”	6	19	+13
XVI nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un	79	133	+54

dzimumneaizskaramību”			
XVII nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgo”	67	91	+24
XVIII nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu”	114	130	+16
XIX nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā”	4	4	+/-0
XX nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību”	30	20	-10
XXI nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību”	46	65	+19

Avots: Valsts policija

1.7.2. Rehabilitēto vardarbībā cietušo bērnu skaits

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem ir pieejami bērniem, kuri cietuši noziedzīgā nodarījumā, ekspluatācijā, seksuāli izmantoti, vai tikuši pakļauti vardarbībai vai jebkādam citām nelikumīgām, cietsirdīgām vai cieņu aizskarošām darbībām. Rehabilitācijas mērķis ir nodrošināt, lai bērns spētu atgūt fizisko un psihisko veselību un integrētos sabiedrībā.

Kārtību, kādā bērniem šajā gadījumā par valsts budžeta līdzekļiem nodrošināmi sociālās rehabilitācijas pakalpojumi, nosaka MK 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumus bērniem, kuri cietuši no prettiesiskām darbībām sniedz Nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds” bērna dzīvesvietā, ieslodzījuma vietā, sociālās korekcijas izglītības iestādē vai bērnu aprūpes iestādē (ne vairāk par desmit 45 minūšu konsultācijām) vai sociālās rehabilitācijas institūcijā (sociālās rehabilitācijas kurss līdz 30 vai līdz 60 dienām). Savukārt pašvaldības sociālais dienests sniedz nepieciešamo atbalstu un palīdzību bērnam, kurš cietis no vardarbības, un bērna ģimenei sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas laikā, kā arī pēc tam, ja nepieciešams.

Sociālo rehabilitāciju saņēmušo bērnu skaits 2015.gadā bija 2 473. Salīdzinoši 2014.gadā – 2 800 bērni (Avots: LM sagatavotie pārskati par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem).

Pakalpojuma raksturs paredz, ka pakalpojums jāsniedz visiem, kam pakalpojums piešķirts un rindu veidošana nav pieļaujama.

2015.gadā LM lūdza nodibinājumu „Latvijas Bērnu fonds” sniegt pārskatu par pakalpojuma saņēmējiem 2015.gada laikā, norādot pakalpojuma saņēmēju vecumu, dzimumu, prettiesiskās darbības veidu, prettiesiskās darbības veicēju, norādi par to, vai saistībā ar prettiesisko darbību ir uzsākts kriminālprocess, kā arī pavadonu vecumu, dzimumu un radniecību ar no prettiesiskām darbībām cietušo bērnu, un norādi par to, vai pavadonis ir cietis no prettiesiskām darbībām no tās pašas personas, no kuras veiktajām prettiesiskajām darbībām cietis bērns.

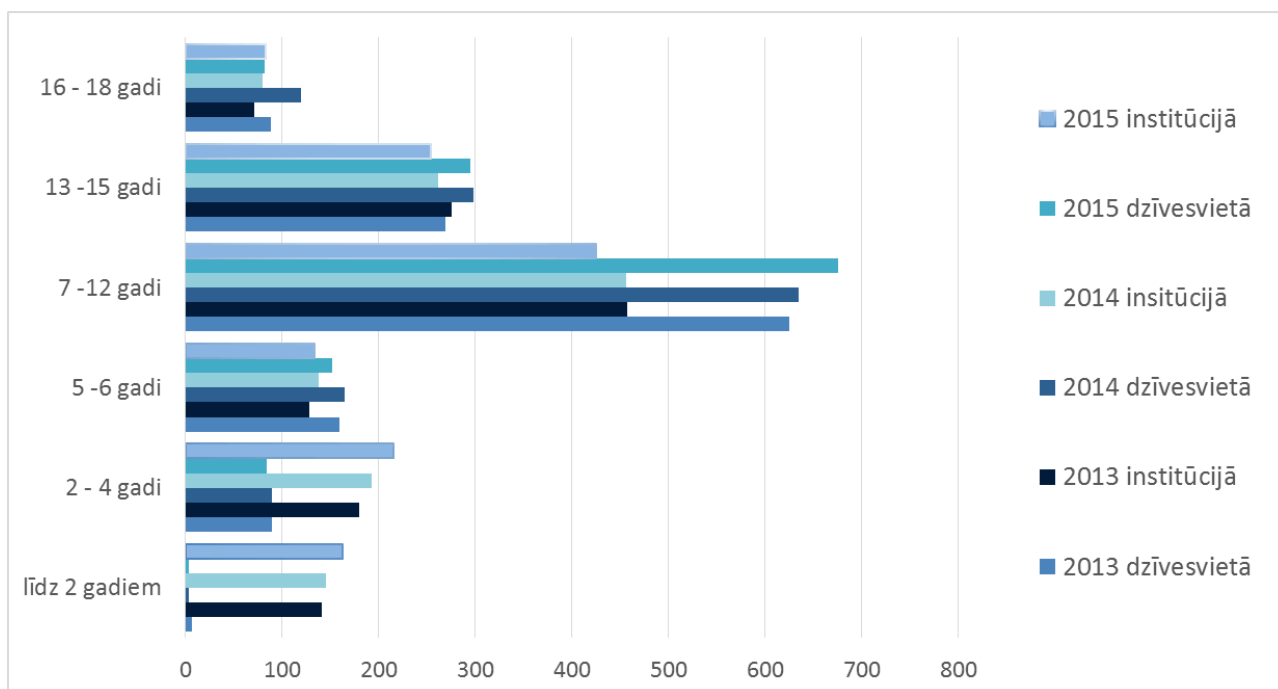
Rezultātā tika secināts, ka 2015.gadā pakalpojumu visbiežāk saņēmuši bērni vecumā no septiņiem līdz 12 gadiem (425 bērni institūcijā un 676 bērni dzīvesvietā), savukārt bērni

vecumā līdz diviem gadiem pakalpojumu saņēmuši visretāk (163 bērni institūcijā un 3 bērni dzīvesvietā). Saņemot pakalpojumu institūcijā visi bērni vecumā līdz 2 gadiem tika nodrošināti ar pavadoni. Pēc dzimuma spriežot, vardarbībā cieš gan zēni, gan meitenes apmēram ļoti līdzīgā apjomā - 2015.gadā vardarbībā cietuši 51% zēni un 49% meitenes (2014.gadā vardarbībā cietuši 53% zēni un 47% meitenes). Jāatzīmē, ka kā institūcijās, tā dzīvesvietā pakalpojumu vienādā mērā saņēma kā zēni, tā meitenes. Vecumā līdz 6 gadiem pakalpojumu institūcijā saņēma 512 bērni, taču dzīvesvietā tikai 239 bērni, kas ir uz pusi mazāk.

Jāatzīmē, ka atsevišķi dati ir iegūstami tikai par personām, kas uzturējušās institūcijās. Tā, piemēram, no bērniem, kas uzturējās institūcijās, bērnu ar invaliditāti skaits ir neliels – no 2.1% 2013.gadā līdz 5% no kopējā bērnu skaita 2015.gadā.

22.attēls

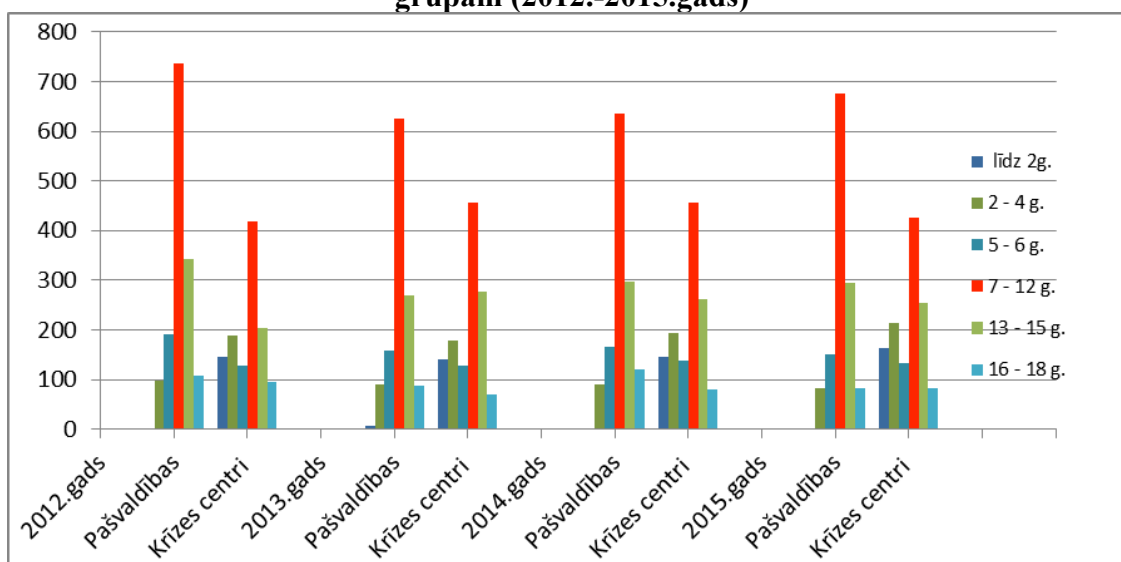
Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņēmēju sadalījums pa vecuma grupām 2013.-2015.gadā

Avots: Nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”, 2016

23.attēls

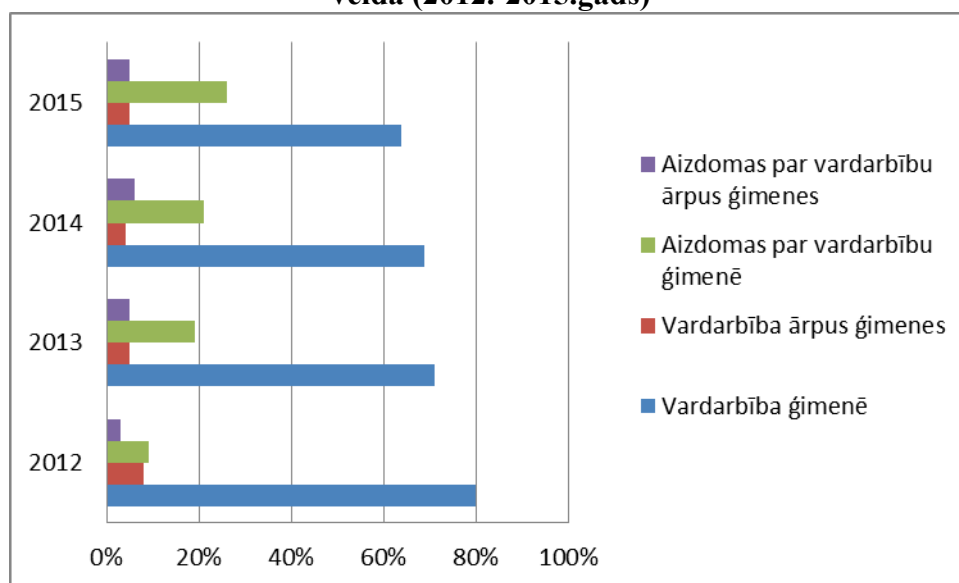
Valsts nodrošināto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem saņēmēju iedalījums – bērnu skaits pēc vecuma grupām (2012.-2015.gads)

Avots: Nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”, 2015

24.attēls

Valsts nodrošināto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem saņēmēju iedalījums pēc prettiesiskās darbības veida (2012.-2015.gads)

Avots: Nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”, 2015. Informācija sniegta par bērniem, kas pakalpojumu saņēmuši institūcijā

Analizējot datus secināms, ka pārliecinoši visbiežāk bērni saņem valsts apmaksātus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus tādēļ, ka cietuši no emocionālas vardarbības, kā arī vecāku nolaidības. Jāatzīmē, ka bērni var būt cietuši no vairākiem vardarbības veidiem vienlaikus.

Saskaņā ar nodibinājuma „Latvijas Bērnu fonds” sniegtajiem datiem visbiežāk prettiesiskās darbības pret bērnu veikuši bērna vecāki. 2015.gadā 74% gadījumos vardarbība pret bērnu bija veikta ģimenē.

D.2. Bērnu seksuālā ekspluatācija un tirdzniecība

2.1. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

- 2.1.1. Sabiedrībā joprojām pastāv mīti un neziņa par seksuālo ekspluatāciju un tirdzniecību ar bērniem, tai skaitā internetā, preventīvais darbs tiek veikts nepietiekošā apjomā;
- 2.1.2. Pastāv minimālas iespējas rehabilitēt tirdzniecības, seksuālās ekspluatācijas upurus un bērnus, kas iesaistīti prostitūcijā, kā arī sniegt nepieciešamās konsultācijas viņu ģimenes locekļiem.

Skat. komentāru par 2.3.politikas mērķi un 2.5.3.rīcības virzienu.

2.3. Politikas mērķis

Novērst, apkarot un sodīt par bērnu seksuālo ekspluatāciju un tirdzniecību, garantēt upuru drošību, aizsardzību, neaizskaramību un palīdzības un pakalpojumu sniegšanu, lai sekmētu viņu atlabšanu un sociālo reintegrāciju.

- Seksuāla vardarbība tiek sodīta atbilstoši KL XVI nodaļā “**Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību**” paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumu veidiem. Bargāki sodi ir paredzēti gadījumos, ja dzimumnoziegumi ir izdarīti pret bērnu. **2015.gada 2.decembrī** KL dzimumnoziegumu pantos tika izdarīti grozījumi, kas būtiski **pastiprināja kriminālatbildību** gadījumos, kad noziedzīgie nodarījumi ir izdarīti pret nepilngadīgo, personu kas nav sasniegusi 16 gadu vecumu vai mazgadīgo.
- Palielinot brīvības atņemšanas sodu apmērus, dzimumnoziegumi turpmāk ir kvalificējami **tikai kā smagi vai sevišķi smagi noziegumi**, tādējādi nodrošinot to, ka par šādu noziegumu **neziņošanu** personas var saukt pie kriminālatbildības.
- Papildus ar KL grozījumiem tika noteikts, ka par KL paredzētajiem dzimumnoziegumiem ir **obligāti piemērojams** papildsods - probācijas uzraudzība, palielinot tā piemērošanas iespējas no iepriekš paredzētajiem **3 uz 5 gadiem**.
- Ar grozījumiem KL 56.panta 1.¹daļā attiecībā uz dzimumnoziegumiem tika noteikta jauna noilguma aprēķināšanas kārtība, t.i., gadījumos, kad noziedzīgs nodarījums vērsts pret nepilngadīgas personas dzimumneaizskaramību, kriminālatbildības noilguma termiņu **aprēķina no dienas, kad cietusī persona sasniegusi 18 gadu vecumu** (20 gadi no smaga vai sevišķi smaga nozieguma

izdarīšanas dienas; 30 gadi, ja izdarīts nodarījums, par kuru var piespriest mūža ieslodzījumu).

- Vienlaikus šis noilguma termiņš neaptver tādus nodarījumus kā: **1) piespiedu laulības; 2) sieviešu dzimumorgānu kropļošanu; 3) piespiedu aborts un piespiedu sterilizācija.** Lai nodrošinātu nepilngadīgajiem, kuri cietuši no minētajiem nodarījumiem, iespēju aizsargāt savas tiesības un likumiskās intereses, **2016.gada 4.augustā** Valsts sekretāru sanāksmē ir izsludināts likumprojekts “Grozījumi Krimināllikumā” VSS-759, kas paredz papildināt KL 56.panta 1.¹ daļu arī ar minētajiem nodarījumu veidiem.
- **2016.gada 4.augustā** Valsts sekretāru sanāksmē ir izsludināts arī likumprojekts “Grozījumi likumā „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”” VSS-758, kura mērķis ir pilnveidot likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 3.pielikumu “Kritēriji miesas bojājumu smaguma pakāpes noteikšanai, veicot medicīnisko ekspertīzi”, proti, lai personas tiktu sauktas pie kriminālatbildības **par psiholoģisko vardarbību**, likumprojekts paredz gradēt un definēt kritērijus psihiska traucējuma vai psihiskas traumas noteikšanai, kā arī lai par smagiem miesas bojājumiem tiktu atzīta **sieviešu dzimumorgānu kropļošana.**
- **2015.gada 2.decembrī** stājās spēkā grozījumi arī KPL, 39.pantā nosakot, ka prokuroram kā procesa virzītājam ir pienākums pieprasīt no VPD izvērtēšanas ziņojumu par personu, kura apsūdzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas līdz tam netika obligāti paredzēts.
- **2016.gada 23.martā** spēkā stājās grozījumi KPL, papildinot to ar jaunu 96.¹ pantu “Īpaši aizsargājams cietušais”. Saskaņā ar KPL 96.¹ panta pirmo daļu īpaši aizsargājams ir šāds cietušais: 1) **nepilngadīgais**; 2) persona, kura garīga rakstura vai cita veselības traucējuma dēļ pati nespēj izmantot savas procesuālās tiesības; 3) **persona, kura cietusi no noziedzīga nodarījuma, kas vērstas pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību**, vai no cilvēku tirdzniecības; 4) persona, kura cietusi no noziedzīga nodarījuma, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu un ko izdarījis cietušā tuvinieks, bijušais laulātais vai persona, ar kuru cietušais ir bijis neregistrētās laulāto attiecībās; 5) persona, kurai noziedzīga nodarījuma rezultātā, iespējams, radīti smagi miesas bojājumi vai psihiski traucējumi; 6) persona, kura cietusi no noziedzīga nodarījuma, kas, iespējams, veikts rasistisku, nacionālu, etnisku vai reliģisku motīvu dēļ. Īpaši aizsargājamam cietušajam ir noteikti **speciāli aizsardzības pasākumi:**
  - cietušā **pratināšana notiek īpaši tam paredzētās telpās** vai bez nesaistītu personu klātbūtnes;
  - no seksuālas vardarbības cietušo personu **pratināšanu vienmēr**, ja cietušais to vēlas un ja tas neskar procesa norisi, **veic tā paša dzimuma persona**, ja vien to neveic prokurors vai tiesnesis;
  - iespēja tikt uzklautam tiesas sēdē **ar komunikāciju tehnoloģiju palīdzību**;
  - lietu skata **slēgtā tiesas sēdē**;
  - piedalīties procesuālajās darbībās **kopā ar uzticības personu**;
  - saņemt **informāciju par apcietinātā vai notiesātā atbrīvošanu vai izbēgšanu no ieslodzījuma vietas**;

- pratināšanu veic speciāli apmācīti profesionāļi vai tā tiek veikta ar šo profesionāļu palīdzību;
  - iespēja **nesatikt pāri darītāju** aci pret aci;
  - pratināšanu veic, cik drīz vien iespējams;
  - visas **pratināšanas veic viena un tā pati persona**, ja vien tas nav pretrunā ar procesa vajadzībām, un **pratināšanu skaits ir pēc iespējas mazāks**;
- **2016.gada 22.jūnijā** MK notika Noziedzības novēršanas padomes sēde, kurā tika atbalstīts LM un nodibinājuma “Centrs Dardedze” piedāvātais **Bērnu mājas modelis** kā risinājums prakses uzlabošanai darbā ar cietušajiem bērniem kriminālprocesā, sākotnēji nodrošinot Bērnu mājas modeļa pilotēšanu Rīgas reģionā viena gada periodā, lai attiecīgi izvērtētu modeļa efektivitāti un iespējas realizēt Bērnu mājas ideju visā Latvijā. **Bērnu māja** ir fiziska telpa (praksē – atsevišķa māja), kurā nonāk cietušais un kurā vienlaicīgi ir pieejami visi nepieciešamie speciālisti (gan kriminālprocesā, gan rehabilitācijas procesā iesaistītie). Tā ir ambulatora iestāde, kurā bērnam draudzīgā vidē (visbiežāk tā ir ēka privātmāju rajonā, līdzīga bērnudārzam) un veidā bērns var izstāstīt par piedzīvoto seksuālo vardarbību, un šo stāstījumu dzird visi speciālisti vienlaicīgi. Tādējādi uzreiz vienkopus tiek nodrošinātas visas intereses, proti, tiek iegūti un nostiprināti nepieciešamie pierādījumi kriminālprocesa uzsākšanai un krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam, kā arī vienlaikus bērns uzreiz saņem nepieciešamo sociālo un medicīnisko palīdzību, turklāt paralēli, vadoties no iegūtās informācijas, var tikt lemts arī par bērna turpmāko aprūpi un rehabilitāciju.

2.4. Politikas rezultāts

Novērsta jebkura pret bērnu vērsta ekspluatācija, nodrošināta upuru un viņu ģimeņu aizsardzība un tiek sniegti nepieciešamie rehabilitācijas pakalpojumi un palīdzība.

2015.gadā LM turpināja nodrošināt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem. Atbilstoši 2014.gada 20.oktobrī izsludinātā publiskā iepirkuma konkursa rezultātiem tiesības sniegt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem 2015. un 2016.gadā par valsts budžeta līdzekļiem ieguva biedrība „Resursu centrs sievietēm „Marta””.

Kopš 2013.gada 1.janvāra ir palielināts sociālo pakalpojumu klāsts cilvēku tirdzniecības upuriem (skat. komentāru par 2.3.politikas mērķi), to vidū ieviesti atbalsta pakalpojumi nepilngadīgo cilvēku tirdzniecības upuru ģimenes locekļiem – nepieciešamības gadījumā nepilngadīgo cilvēku tirdzniecības upuru ģimenes locekļi var saņemt līdz piecām pakalpojuma sniedzēja konsultācijām. Savukārt 2014.gadā, lai noteiktu pakalpojuma izmaksas un izvērtētu izmaksu efektivitāti, LM ir izstrādājusi Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma cilvēku tirdzniecības upuriem izmaksu grozu „Pakalpojuma „Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšana cilvēku tirdzniecības upuriem” groza aprēķināšanas tehnoloģija””. Pakalpojums tiek iedalīts trīs posmos: motivācija, pats sociālās rehabilitācijas kurss un trešais posms – atbalsts pēc sociālās rehabilitācijas kursa saņemšanas.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma kursa saturu veido:

- psihosociāla palīdzība, tai skaitā individuālas sociālā darbinieka, psihologa, jurista, ārstniecības personas un citu speciālistu konsultācijas atbilstoši klienta vajadzībām,
- drošs patvērums un klienta izmitināšana,
- iespēja apgūt vai uzlabot klienta pašaprūpes vai pašapkalpošanās iemaņas,
- klienta iesaistīšana apmācības un izglītības programmās, ja tas sekmē klienta reintegrāciju sabiedrībā un darba tirgū,
- piecas pakalpojuma sniedzēja konsultācijas cilvēku tirdzniecības upuru nepilngadīgajiem ģimenes locekļiem, ja tie uzturas Latvijā,
- ārvalstī esoša klienta vai potenciālā klienta un viņa pavadībā esošo nepilngadīgo bērnu nokļūšanas līdz pakalpojuma sniegšanas vietai organizēšana un pavadīšana nepieciešamības gadījumā,
- un citi pasākumi atbilstoši pakalpojuma sniedzēja speciālistu izstrādātajam klienta individuālās sociālās rehabilitācijas plānam.

2.5. Rīcības virzieni

2.5.1. Informēt un izglītēt sabiedrību, īpaši pusaudžus un jauniešus, par riska situācijām kļūt par seksuālās ekspluatācijas un tirdzniecības upuriem un iespējām sevi pasargāt

2015. gada maijā VBTAI Uzticības tālruņa speciālisti „Drošības kompass” projekta *A safety compass: Signposting ways to escape trafficking* ietvaros piedalījās darba grupā Tallinā par starptautisku cilvēktirdzniecības upuru atbalsta mehānisma izveidi Latvijā, Igaunijā un Lielbritānijā, kā arī piedalījās projekta noslēguma diskusijā Rīgā 2015. gada oktobrī.

Saistībā ar jautājumiem par cilvēku tirdzniecību VBTAI Uzticības tālrunī 2015. gadā nav saņemt neviens zvans. Tas, iespējams, skaidrojams, ar apstākli, ka šāda konsultāciju tēma uzticība tālrunī tikusi ieviesta tikai 2015. gada septembrī.

Cīņā ar bērnu seksuālo izmantošanu tiek uzlabota informācijas apmaiņa un starp VP teritoriālajām struktūrvienībām un nevalstiskajām organizācijām, notiek darbinieku kapacitātes celšana un apmācība, tajā skaitā, izmantojot Eiropola dalībvalstu praktisko pieredzi.

Īstenojot “Cilvēku tirdzniecības novēršanas pamatnostādņēs 2014. – 2020. gadam”⁴⁹ noteiktos uzdevumus, izveidota mājaslapa www.cilvektirdznieciba.lv, kur ir pieejama informācija par cilvēku tirdzniecību, tās riskiem, draudiem un sekām. Sabiedrības informēšana par cilvēktirdzniecības un seksuālās ekspluatācijas problemātiku noteikta arī “Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.–2020. gadam īstenošanas plāna 2015.–2017. gadam”⁵⁰ 1.1.5. apakšpunktā, kas paredz līdz 2017. gada 31. decembrim izstrādāt cilvēkdrošības mācību materiālus (mācību filmas, metodiskie materiāli pedagogiem, interaktīvas spēles, situāciju simulācijas ar aprakstiem, darba lapas), kuru saturā plānots

⁴⁹ MK 2014. gada 21. janvāra rīkojums Nr.29 “Par Cilvēku tirdzniecības novēršanas pamatnostādņēm 2014.–2020. gadam” (prot. Nr.2 29.§).

⁵⁰ MK 2015. gada 29. jūnija rīkojums Nr. 331 “Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.–2020. gadam īstenošanas plānu 2015.–2017. gadam” (prot. Nr.28 28.§).

iekļaut tādas tēmas kā atkarība, prostitūcija, cilvēku tirdzniecības un fiktīvo laulību risku apzināšanās un to novēršana.

IEM kā koordinējošā institūcija cilvēku tirdzniecības novēršanas un apkarošanas jautājumos nacionālā līmenī ir sagatavojusi ziņojumu “Informācija par Latvijas paveikto cilvēku tirdzniecības novēršanas un apkarošanas jomā 2015.gadā”⁵¹. Ziņojumā sniegts pārskats par paveikto cilvēktirdzniecības mazināšanai, tai skaitā par veiktajiem pasākumiem, lai pievērstu sabiedrības uzmanību cilvēktirdzniecības problemātikai. 2015.gadā tika īstenoti vairāki projekti, kuru ietvaros iesaistītās organizācijas un to sadarbības partneri informēja un izglītoja jauniešus par iespējamiem cilvēktirdzniecības riskiem. Biedrība “Patvērums “Drošā māja”” 2015.gadā dažādu projektu ietvaros nodrošināja 441 publicitāti masu medijos par cilvēktirdzniecību un tās prevenciju, kā arī organizēja 15 forumteātra nodarbības skolās un sociālās institūcijās, kopumā nodrošinot apmācības 655 jauniešiem. Savukārt projektu „Multidisciplināras iniciatīvas cilvēku tirdzniecības ierobežošanai” un *Philip Morris International* projektu *Support Services to Victims of Trafficking* ietvaros tika izglītota 1051 persona, tai skaitā arī jaunieši.

2015.gadā Rīgas pašvaldības policijas Bērnu likumpārkāpumu profilakses nodaļas darbinieki Rīgas pilsētas skolās novadījuši 16 izglītojošas lekcijas par tēmu “Cilvēku tirdzniecības riski. Pasākumi cilvēku tirdzniecības novēršanai. Kā nekļūt par cilvēku tirdzniecības upuri”, kuras noklausījušies 339 skolēni.

Lai informētu sabiedrību par riska situācijām kļūt par seksuālās ekspluatācijas un tirdzniecības upuriem, un iespējām sevi pasargāt, VP nepilngadīgo lietu inspektori (NLI) ikdienas darbā nepilngadīgo prevencijas jomā veic gan vispārējo, gan individuālo prevenciju. Viena no tēmām, kas tiek iekļauta vispārējās prevencijas pasākumos ir drošība internetā. 2015.gadā VP ir izstrādājusi prezentāciju un metodisko materiālu “Tava drošība internetā”. Materiāls stāsta par riskiem, kas saistīti ar komunikāciju un iepazīšanos interneta vidē, informācijas daudzumu, kura tiek publicēta internetā, un citiem riskiem.

2.5.2. Panākt efektīvu kontroli, lai ierobežotu un novērstu bērnu iesaistīšanu prostitūcijā, pornogrāfijā, tirdzniecībā

Latvijas Interneta asociācijas Drošāka interneta centra ziņojumu līnija (www.drossinternets.lv vai zinojumi@drossinternets.lv) 2015. gadā saņēma un apstrādāja 613 ziņojumus par dažādām problēmām, pārkāpumiem un pretlikumīgu saturu internetā (2014.gadā – 818), tai skaitā 315 ziņojumus par bērnu seksuālu izmantošanu saturošiem materiāliem vai pedofīlu aktivitātēm, 131 ziņojums par Latvijā izmitināto nelegālo saturu tika pārsūtīts tālāk izmeklēšanai VP, 174 ziņojumi par nelegālo saturu, kas uzturēts uz serveriem citur pasaulē, nosūtīti starptautiskās ziņojumu līniju INHOPE asociācijas biedru organizācijām izmeklēšanai atbilstoši konkrētās valsts normatīvajiem aktiem.

No 131 ziņojuma, kas tika pārsūtīts VP turpmākas izmeklēšanas veikšanai un iespējamai slēgšanai, nelegālais saturs vairs nav publiski pieejams nevienā no vietnēm.

⁵¹ pieejams: http://www.cilvektirdznieciba.lv/uploads/files/thb_zinojums_2015.pdf

Ziņojumu līnijas saņemto un apstrādāto ziņojumu statistika

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Erotiska/pornogrāfiska saturs bez izvietotiem brīdinājumiem	27	72	617	65	61	92	124	40
Pedofilija/bērnu seksuālu izmantošanu saturoši materiāli	19	36	106	49	137	220	315	315

Avots: Latvijas interneta asociācijas Drošāka interneta centrs

Papildus 2015.gadā VBTAI turpināja īstenot aktivitātes projekta Net-Safe Latvia ietvaros (Latvijas Interneta asociācijas projekts).

Gadījumos, ja VBTAI saņem informāciju par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem internetā, piemēram, internetā par bērnu publicēta seksuāla rakstura informācija, tiek ieteikts par to ziņot vai arī Uzticības tālruņa darbinieki paši ziņo par pārkāpumiem interneta vietnei www.drossinternets.lv, kā arī, izvērtējot informācijas saturu, nepieciešamības gadījumā informē Valsts policiju.

Net-Safe Latvia Drošāka interneta centrs laika periodā no 2015.gada janvāra līdz 2016.gada jūnijam veica virkni ar izglītojošām un informatīvām aktivitātēm, lai informētu sabiedrību, it īpaši bērnus, viņu vecākus un skolotājus par drošību internetā:

- Novadītas 169 nodarbības un 25 radošās darbnīcas par drošību internetā latviešu un krievu valodā izglītības iestādēs, bērnu vasaras nometnēs un jauniešu centros (izglītoti un informēti vairāk nekā 6400 bērni un jaunieši);
- Izglītoti un informēti vairāk nekā 1900 pieaugušie: skolotāji, sociālie pedagogi, bibliotekāri, vecāki, policijas darbinieki un citu jomu pārstāvji;
- Noorganizēti 309 pasākumi: semināri, apmācības, lekcijas, konferences, darba grupas, sanāksmes un diskusijas;
- Mājas lapu www.drossinternets.lv apmeklējuši vairāk nekā 80'800 unikālo apmeklētāju.

Net-Safe Latvia Drošāka interneta centrs ir izstrādājis virkni ar mācību materiāliem par drošību internetā, piemēram:

- [Instrukcijas](#) par bērnu vidū populārākajām sociālās saziņas vietnēm un platformām (Facebook, Whatsapp, Skype, YouTube, Instagram un Snapchat);
- Lasāmgrāmata 5-7 gadus veciem bērniem par drošību internetā [“Vaifija skola”](#);
- Grāmata skolēnu medijpratības pilnveidei [“Pasaule tīmeklī”](#);
- [Stundu plāni](#) darbam pedagogiem klasē ar skolēniem.

Pēc apmācībām, lai iegūtu sertifikātu, kursu apmeklētāji organizēja nodarbības bērniem savās skolās un pašvaldībās, iesniedza atsauksmes un atskaites par apmācīto skaitu un kvalitāti.

VP Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes 3.nodaļas kompetences ietvaros 2015. gadā pēc KL 154.¹panta (Cilvēku tirdzniecība) tika uzsākts 1 kriminālprocess par nepilngadīgo vervēšanu seksuālai ekspluatācijai un par KL 164.panta 3.¹daļā paredzēto noziegumu - nepilngadīgas

personas prostitūcijas izmantošanu. Par aizdomās turētiem atzītas 3 personas (2 vīrieši un 1 nepilngadīga meitene). Tika izsludināts meklēšanā 1 vīrietis. Par cietušām no cilvēku tirdzniecības atzītas 2 nepilngadīgas meitenes.

2.5.3. Paplašināt rehabilitācijas un aizsardzības iespējas bērniem, kas cietuši no tirdzniecības, seksuālās vardarbības, ekspluatācijas, un nodrošināt nepieciešamo palīdzību viņu ģimenes locekļiem

Bērni, kuri cietuši no seksuālas vardarbības vai ekspluatācijas, par valsts budžeta līdzekļiem var saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, kas paredzēti no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem kursa ietvaros bērniem tiek sniegtas sociālā darbinieka, psihologa un psihoterapeita konsultācijas individuāli un grupā sociālās rehabilitācijas institūcijā vai individuālas sociālā darbinieka vai psihologa konsultācijas bērna dzīvesvietā.

Indikatori

2.7.1. Pret bērnu vērstas ekspluatācijas gadījumu skaits

40.tabula

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo seksuāli izmantoto bērnu sadalījums pēc atsevišķiem noziedzīgo nodarījumu veidiem

	2012	2013	2014	2015
Cilvēku tirdzniecība (KL 154 ¹ .p.)	0	0	0	0
Izvarošana (KL 159.p.)	4	4	13	2
Seksuāla vardarbība (KL 160.pants ceturtā daļa)	0	0	10	12
Seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu (KL 161.p.)	0	4	6	17
Pavešana netiklībā (KL 162.p.)	30	31	22	28
Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās (KL 162. ¹ pants)	7	6	10	27
Personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošana(KL 164.pants)	0	1	0	0
Sutenerisms (KL 165.pants)	0	0	0	0
Pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšana, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšana (KL 166.pants)	0	0	2	1

Avots: Latvijas Bērnu fonds

41.tabula

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo seksuāli izmantoto bērnu sadalījums pēc dzimuma, nacionalitātes, sociāli ekonomiskās izcelšanās un dzīvesvietas

		2012	2013	2014	2015
kopā		41	46	63	94
no tiem:					
	meitenes	24	34	42	73
	zēni	17	12	21	21
	latvieši	38	43	53	66
	cita tautība	3	3	10	28
	ekonomiski nodrošināti	12	9	25	25
	maznodrošinātas ģimenes statuss	29	37	38	69
	pilsēta	17	11	29	36
	lauki	24	35	34	58

Avots: Latvijas Bērnu fonds

42.tabula

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmušo seksuāli izmantoto bērnu sadalījums pa vecumgrupām (skaits)

GADS	līdz 2g.	līdz 2g.%	2 - 4 g.	2 - 4 g.%	5 - 6 g.	5 - 6 g.%	7 - 12 g.	7 - 12 g.%	13 - 15 g.	13 - 15 g.%	16 - 18 g.	16 - 18 g.%	KOPĀ
2012.gads	0	0%	0	0%	6	15%	17	41%	15	37%	3	7%	41
2013.gads	0	0%	0	0%	7	15%	15	33%	19	41%	5	11%	46
2014.gads	0	0%	0	0%	2	3%	35	56%	17	27%	9	14%	63
2015.gads	1	1%	4	4%	14	15%	37	39%	27	29%	11	12%	94

Avots: Latvijas Bērnu fonds

2.7.2. Rehabilitēto ekspluatācijas rezultātā cietušo bērnu skaits

Kā norādīts iepriekš, bērniem, kuri cietuši no jebkāda veida ekspluatācijas, ir tiesības saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, kuri paredzēti no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem.

2015.gadā sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem saņēmušas kopumā 20 personas (2014.gadā – 39 personas), daļa no kuriem pakalpojuma saņemšanu uzsāka 2014.gadā), savukārt pakalpojuma nodrošināšanai izlietoti valsts budžeta līdzekļi 71687 eiro apmērā (2014.gadā – 159 378 eiro). Jāatzīmē, ka 2015.gadā tika identificēti divi nepilngadīgi cilvēku tirdzniecības upuri. Savukārt rehabilitācijas pakalpojums sniegts vienam bērnam – cilvēku tirdzniecības upurim. Vienlaikus jāatzīmē, ka samērā liels ir cietušo personu skaits vecuma grupā 18-25, kas iezīmē arī to, ka jāturpina veicināt bērnu un jauniešu prasmes sevi pasargāt no cilvēku tirdzniecības riskiem.

43.tabula

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem saņēmušo personu skaits pa vecuma grupām un dzimumiem

Vecuma grupas	Sievietes		Vīrieši	
	2014.gads	2015.gads	2014.gads	2015.gads
līdz 6	0	0	0	0
7-14	0	0	0	0
15-17	0	1	0	1
18-25	20	4	2	1
26-30	3	4	0	0
31-40	3	2	3	2
41-50	3	2	1	0
51-60	1	1	1	1
virs 61	0	0	1	1
kopā	30	14	8	6

Avots: Labklājības ministrija

2015. gadā pabeigta metodisko materiālu izstrāde veiksmīgākai cilvēku tirdzniecības upuru reintegrācijai pēc pakalpojumu saņemšanas. Sociālie dienesti var izmantot metodiskos ieteikumus savā ikdienas darbā, materiālus izmantos pašvaldību sociālie darbinieki gadījumos, kad viņu redzeslokā nonāk cilvēku tirdzniecības upuri.

2015. gada septembrī LM uzsāka izvērtēt iespējamus grozījumus MK 2006.gada 31.oktobra noteikumos Nr.889 „Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri”.

2016. gadā LM uzsāka izvērtēt atbalstu bērniem, kas cietuši no cilvēku tirdzniecības, tostarp izmitināšanu, vidēja termiņa un ilgtermiņa atbalsta programmas, kas pielāgotas bērnu vajadzībām.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumus par valsts budžeta līdzekļiem sniedz pakalpojuma sniedzējs, kas tiesības sniegt pakalpojumu ieguvis, uzvarot LM organizētā publiskā iepirkuma konkursā. 2012.-2014. gadā pakalpojumu sniedza biedrība „Patvērums „Drošā māja”. 2015.-2016.gadā pakalpojumu sniedz biedrība „Resursu centrs sievietēm „Marta””. Pakalpojums tiek sniegts pie pakalpojuma sniedzēja vai personas pašvaldībā atkarībā no personas individuālās situācijas.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem saņēmušo personu skaits kopā (pieaugušie un bērni)

	2014.gads	2015.gads
Pavisam kopā	38	20

Avots: Labklājības ministrija

D.3. Bērnu bēgļu vai alternatīvo statusu saņēmušo bērnu tiesību aizsardzība

3.2. Politikas mērķis

Patvēruma meklētāju, alternatīvo statusu saņēmušo un bēgļu bērniem nodrošināt starptautiskajos normatīvajos aktos un rekomendācijās garantētās tiesības uz pilnvērtīgas attīstības iespējām un iespējām integrēties sabiedrībā.

2.2. Problēma, kuras risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

Patvēruma meklētāju, alternatīvo statusu saņēmušo un bēgļu ģimeņu bērniem nav pilnībā nodrošinātas iespējas iekļauties sabiedrībā.

Skat. komentāru par 3.5.rīcības virzienu.

3.4. Politikas rezultāts

Patvēruma meklētāju, alternatīvo statusu saņēmušo un bēgļu ģimeņu bērni ir iekļauti sabiedrībā.

3.5. Rīcības virziens

Izveidot un pilnveidot alternatīvo statusu saņēmušo un bēgļu bērnu veselības un sociālās aprūpes un izglītības sistēmu, izdarot nepieciešamos grozījumus normatīvajos aktos un piesaistot nepieciešamo finansējumu

IZM valsts budžeta ietvaros īsteno izglītības nodrošināšanu patvēruma meklētāju nepilngadīgiem bērniem. Patvēruma meklētāja nepilngadīgam bērnam un nepilngadīgam patvēruma meklētājam ir tiesības uz pamatizglītību un vidējo izglītību, kā arī tiesības pēc pilngadības sasniegšanas turpināt iesākto izglītību. Saskaņā ar Izglītības likuma 3.panta trešo daļu nepilngadīgam trešās valsts valstspiederīgajam vai bezvalstniekam, kuram nav likumīga pamata uzturēties Latvijas Republikā, ir tiesības iegūt pamatizglītību laika posmā, kas noteikts brīvprātīgai izceļošanai, vai laika posmā, uz kādu izraidīšana atlikta, kā arī viņa aizturēšanas laikā.

Atbilstoši MK 2010.gada 23.februāra noteikumiem Nr.174 "Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas", IZM nosaka izglītības iestādes, kurās ir tiesīgi mācīties nepilngadīgi patvēruma meklētāji, saskaņojot to ar Iekšlietu ministriju un pašvaldību. 2015./2016.mācību gadā nodrošinātas izglītības iespējas (Rīgas 15.vidusskolā, Rīgas Ukrainu vidusskolā, Natālijas Draudziņas vidusskolā un Vecpiebalgas vidusskolā) 21 nepilngadīgam

patvēruma meklētājam (2014./2015.mācību gadā – 13 nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem).

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 3.pantam tiesības saņemt sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību ir Latvijas pilsoņiem, nepilsoņiem un ārzemniekiem, kuriem piešķirts personas kods, izņemot personas, kuras ir saņēmušas termiņuzturēšanās atļauju. Bērniem, kuriem noteikts alternatīvais statuss, ir tiesības saņemt naktspatversmes, patversmes, informēšanas un konsultācijas pakalpojumus, kā arī sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar redzes un dzirdes invaliditāti, no prettiesiskām darbībām cietuši bērniem, no psihoaktīvām vielām atkarīgiem bērniem, personām ar funkcionāliem traucējumiem darbaspējīgā vecumā, cilvēku tirdzniecības upuriem, kā arī tehnisko palīgīdzekļu pakalpojumus. Bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kuriem noteikts alternatīvais statuss, par valsts budžeta līdzekļiem ir tiesības saņemt arī sociālās aprūpes pakalpojumus personas dzīvesvietā un ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā.

Ņemot vērā mērķa grupas specifiku, uz personām, kas atzītas par cilvēku tirdzniecības upuriem, attiecināms izņēmums – sociālās rehabilitācijas pakalpojumi cilvēku tirdzniecības upuriem pieejami arī personām, tostarp bērniem, un to pavadībā esošam nepilngadīgam bērnam, ja Pilsonības un migrācijas pārvalde, kas īsteno valsts un migrācijas patvēruma politiku, pamatojoties uz procesa virzītāja pieprasījumu, ir izsniegusi par cilvēku tirdzniecības upuri atzītai personai termiņuzturēšanās atļauju.

2016.gada 19.janvārī stājās spēkā jaunais Patvēruma likums, kurā ir iekļauta norma, kas noteic, ka nepilngadīgam patvēruma meklētājam un nepilngadīgai personai, kurai piešķirts bēgļa vai alternatīvais statuss, tiek nodrošinātas iespējas iegūt izglītību valsts valodā valsts vai pašvaldības izglītības iestādē. Patvēruma meklētāja nepilngadīgam bērnam un nepilngadīgam patvēruma meklētājam ir tiesības uz pamatizglītību un vidējo izglītību, kā arī tiesības pēc pilngadības sasniegšanas turpināt iesākto izglītību.

Nepilngadīga patvēruma meklētāja izglītības ieguvi nosaka MK 2016.gada 26.jūlija noteikumi Nr.488 "Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas" (noteikumi Nr.488). Cita starpā noteikumu Nr.488 2.punktā noteikts, ka patvēruma meklētājam nodrošina sagatavošanu pamatizglītības ieguvei no piecu gadu vecuma, iespēju iegūt pamatizglītību un vispārējo vidējo izglītību (turpmāk – vispārējā izglītība) saskaņā ar normatīvajiem aktiem par kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi.

2015.gadā tika izstrādāts "Rīcības plāns personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā" (apstiprināts ar MK 2015.gada 2.decembra rīkojumā Nr. 759), un tajā ir paredzēta Latvijas apstākļiem piemērotas sistēmas izveide patvēruma meklētāju uzņemšanai, kā arī bēgļu un alternatīvo statusu ieguvušo personu sociālekonomiskās iekļaušanas pasākumi.

3.7. Indikators

Patvēruma meklētāju, alternatīvo statusu saņēmēju un bēgļu ģimeņu bērnu skaits, kas saņem veselības un sociālās aprūpes un izglītības pakalpojumus

2015./2016.mācību gadā IZM nodrošinājusi izglītības iespējas 21 nepilngadīgam patvēruma meklētājam (2014./2015.mācību gadā – 13 nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem).

D.4. Bērnu nodarbinātība

D.4.1. Nelikumīga bērnu nodarbināšana

4.1.2. Politikas mērķis

Radīt tādu ekonomisko un sociālo situāciju, lai bērni tiktu nodarbināti veidā, kas veicina viņu veselības nostiprināšanos, tiesības iegūt izglītību, pilnvērtīgi pavadīt brīvo laiku un atpūsties.

4.1.3. Problēma, kuras risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

Sastopami gadījumi, kad bērni ir nodarbināti darbos un apmērā, kas kaitē viņu veselībai vai fiziskajai, garīgajai, morālajai un sociālajai attīstībai, un kas saskaņā ar Latvijas normatīvajiem aktiem, kā arī starptautiskajiem tiesību aktiem atbilst smago un bērniem aizliegto darbu veidiem.

4.1.4. Politikas rezultāts

Bērni tiek nodarbināti veidā, kas veicina viņu veselības nostiprināšanos, tiesības iegūt izglītību, pilnvērtīgi pavadīt brīvo laiku un atpūsties.

4.1.5. Rīcības virziens

Pastiprināt atbildīgo valsts institūciju kontroli, veikt pētījumus un pastāvīgi vākt informāciju par bērnu nelikumīgas, viņiem kaitīgas nodarbināšanas gadījumiem

VDI regulāri sniedz informāciju un piedalās aktivitātes, kuras saistītas ar bērnu un pusaudžu izglītošanu darba tiesību un darba aizsardzības jautājumos. Ņemot vērā, ka aktīvākais bērnu un pusaudžu nodarbināšanas periods ir vasarā, skolas brīvlaikā, tad šajā sakarā arī VDI pirms šī perioda īpaši aktīvi sadarbojoties ar mediju pārstāvjiem (Latvijas Vēstnesis, Latvijas Radio un Latvijas televīzija), sniedzot informāciju par to, kas bērniem būtu jāievēro, stājoties darba tiesiskajās attiecībās - “Kas jāzina par skolēnu darbu vasarā”. Informācija tiek sniegta arī vecākiem, īpaši akcentējot viņu tiesības iepazīties ar darba vides riska novērtējumu. Tiek sniegtas arī klātienēs un telefonkonsultācijas, kā arī atbildes uz e-pasta vēstulēm. Šīm aktivitātēm ir sezonāls raksturs, ņemot vērā, ka tas ir saistīts ar valsts organizētajiem nodarbinātības pasākumiem.

2015. gadā ir notikuši 5 informēšanas pasākumi skolu un koledžu audzēkņiem, kuros sniegta informācija par darba tiesību un darba aizsardzības jautājumiem. Informēšanas pasākumu organizēšana notikusi gan pēc VDI, gan skolu iniciatīvas.

VDI trīs izglītojošo pasākumu organizēšanā 2015.gadā izmantoja NAPO (animācijas filmu varonis – vīrs, kurš izglīto par darba aizsardzības jautājumiem). NAPO tērps VDI ir kopš 2014.gada sākuma un tas tiek arī iznomāts bez maksas izglītības iestādēm savu aktivitāšu veikšanai.

2015.gadā tika noorganizēts seminārs pedagogiem, kuri māca darba aizsardzību. Sadarbībā ar VISC ir izstrādātas arī darba lapas skolēniem. Seminārs ir pieejams arī video formātā.

VDI sadarbojas ar VISC, izstrādājot mācību materiālus skolu pedagogiem, tādejādi veicinot skolēnu zināšanas par darba aizsardzību un drošības jautājumiem. Mācību materiāli ir ievietoti interneta vietnēs www.stradavesels.lv, www.napofilm.net.

Indikators

4.1.7. Bērnu nelikumīgas, viņiem kaitīgas nodarbināšanas atklāto un novērsto gadījumu skaits

2015.gadā: bez rakstveidā noslēgta darba līguma 21 uzņēmumā tika nodarbināti 25 bērni un jaunieši vecumā līdz 18 gadiem, no tiem 10 mazumtirdzniecībā, 3 būvniecībā, 3 ēdināšanas pakalpojumu nozarē, 2 kokapstrādē, 1 pārtikas produktu ražošanā, 1 izmitināšanas nozarē, 1 ceļojumu biroju, tūrisma operatoru rezervēšanas pakalpojumu un ar tiem saistītā nozarē, 1 metālizstrādājumu ražošana un 2 pārējo individuālo pakalpojumu sniegšanā, 1 piena lopkopība, 1 ēku tīrīšana. Pārkāpumi galvenokārt konstatēti vasaras sezonā veicot īslaicīgus darbus.

Salīdzinoši 2014.gadā bez rakstveidā noslēgta darba līguma 18 uzņēmumos tika nodarbināts 21 bērns un jaunieši vecumā līdz 18 gadiem.

2015.gadā par konstatētajiem pārkāpumiem piemērots 21 administratīvais sods, no tiem 20 naudas sodi EUR 24 137,50 apmērā, 1 administratīvā pārkāpuma lietvedība izbeigta, izsakot mutvārdu aizrādījumu. Salīdzinoši 2014.gadā par konstatētajiem pārkāpumiem piemēroti 18 administratīvie sodi, no tiem 16 naudas sodi EUR 9 745,50 apmērā.

2015.gadā ir veikti 11 apsekojumi saistībā ar atļauju izsniegšanu bērnu nodarbināšanai un atbilstoši MK 28.05.2002. noteikumiem Nr.205 "Kārtība, kādā tiek izsniegtas atļaujas bērnu - izpildītāju - nodarbināšanai kultūras, mākslas, sporta un reklāmas pasākumos, kā arī atļaujā ietveramie ierobežojumi" izsniegtas 96 atļaujas bērnu nodarbināšanai. Salīdzinoši 2014.gadā veikts 1 apsekojums saistībā ar atļauju izsniegšanu (darba vietas apsekošana) bērnu nodarbināšanai; 2013.g. – 20, 2012.g. – 14; 2011.g. – 13; 2010.g. – 9). Salīdzinoši nodarbināšanas atļaujas 2014.gadā izsniegtas 6 bērnu nodarbināšanai, 2013.g. – 162, 2012.g. – 115; 2011.g. – 97; 2010.g. – 15.

2015. gadā ir saņemti 4 iesniegumi saistībā ar iespējamiem pārkāpumiem bērnu un pusaudžu nodarbināšanā, no tiem 3 neapstiprinājās, 1 apstiprinājās. Salīdzinoši 2014.gadā saņemti 2 šādi iesniegumi.

Neskaitot konstatētos 25 bez rakstveidā noslēgta darba līguma bērnu un jauniešu vecumā līdz 18 gadiem nodarbināšanas gadījumus, kopumā piemēroti 4 administratīvie sodi 1 841 EUR apmērā (par pusaudžu nodarbināšanu darbos, kas saistīti ar paaugstinātu risku viņu drošībai, veselībai, tikumībai un attīstībai, un pusaudžu nodarbināšanu nakts darbā, par nodarbināšanu bez iepriekšējas medicīniskās apskates, kā arī MK 10.08.2010 noteikumu Nr.749 "Apmācības kārtība darba aizsardzības

jautājumos” pārkāpumu). Izteikts viens mutvārdu aizrādījums par pusaudžu nodarbināšanas aizlieguma pārkāpumu. Salīdzinoši 2014.gadā piemēroti 2 administratīvie sodi, t.sk., 1 naudas sods 195 EUR apmērā un 1 brīdinājums.

2015.gadā izdoti 2 rīkojumi konstatēto pārkāpumu novēršanai (par darba laika neievērošanu personām, kuras ir jaunākas par 18 gadiem, kā arī par 2002.gada 28.maija MK noteikumu Nr.206 “Noteikumi par darbiem, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus, un izņēmumi, kad nodarbināšana šajos darbos ir atļauta saistībā ar pusaudžu profesionālo apmācību”, kā arī pārbaudes noteikšanu pusaudžiem). Salīdzinoši 2014.gadā izdoti 3 rīkojumi konstatēto pārkāpumu novēršanai.

2015.gadā veiktas trīs mērķa pārbaudes saistībā ar bērnu un pusaudžu nodarbināšanu. Salīdzinoši 2014.gadā veiktas 2 šādas mērķa pārbaudes.

D.4.2. Nodarbinātības iespēju radīšana

4.2.2. Problēma, kuras risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku **Saturīga brīvā laika pavadīšana, tai skaitā bērniem piemērots darbs no mācībām brīvajā laikā (īpaši vasaras brīvdienās) joprojām ir aktuāla problēma.**

NVA no 2014.gada 1.jūnija īsteno nodarbinātības pasākumus vasaras brīvlaikā personām, kas iegūst izglītību vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs. Šīs programmas ietvaros personām no 15 līdz 20 gadu vecumam laikā līdz 1 mēnesim iespēja būt nodarbinātiem valsts līdzfinansētās darba vietās.

Vasaras nodarbinātības pasākums ietver skolēnu karjeras izglītības elementus, kas nākotnē varētu sekmēt karjeras izvēli un konkurētspēju darba tirgū. Strādājot tiek iegūta praktiska pieredze par darba tirgus vidi, izpratne par darba interviju, darba līguma noslēgšanu, darba pienākumiem un darba tiesiskajām attiecībām. Nodarbinātība darba vadītāja pārraudzībā veicina prasmes plānot laiku, atbildību par darba rezultātu, lietišķo komunikāciju u.tml. Darba alga skolēnam ir vismaz valstī noteiktās minimālās darba samaksas apmērā, ja skolēns nostrādās pilnu darba laiku - skolēnus var nodarbināt ne vairāk kā septiņas stundas dienā.

NVA skolēnu vasaras nodarbinātības pasākumā 2015. gadā tika iesaistīti 3804 skolēni (2014.gadā – 4288), sadarbībā ar 467 darba devējiem izveidotas 3 188 darba vietas. Pasākuma finansējums - 788 649 eiro⁵² (2014.gadā – 742 962 eiro). 2016.gadā pasākumā piedalījās 4239 skolēni, sadarbībā ar 423 darba devējiem izveidotas 4173 darba vietas, finansējums 844 506 euro.

4.2.3. Politikas mērķis

Veicināt iespējas bērniem no mācībām brīvajā laikā strādāt viņu veselībai, attīstībai un tikumībai nekaitīgu un sabiedrībai derīgu darbu.

4.2.4. Politikas rezultāts

Bērniem ir radītas iespējas no mācībām brīvajā laikā strādāt viņu veselībai, attīstībai un tikumībai nekaitīgu darbu.

Skat. 4.2.2.

⁵² Salīdzinoši 2014.gadā pasākumā piedalījās 4288 skolēni - pasākuma finansējums 742962 eiro.

4.2.5. Rīcības virzieni

4.2.5.1. Izdarīt grozījumus normatīvajos aktos, lai radītu iespējas bērniem tikt nodarbinātiem veidā, kas veicina viņu veselības nostiprināšanos, tiesības iegūt izglītību, pilnvērtīgi pavadīt brīvo laiku un atpūsties

Ar 2015.gada 1.janvāri spēkā stājās grozījumi Darba likumā, kas noteic darba devēja pienākumu nekavējoties izbeigt darba tiesiskās attiecības ar darbinieku, ja darbinieka nodarbināšana atbilstoši likumam noteiktos darbos ir aizliegta un nav iespējams darbinieku ar viņa piekrišanu nodarbināt citā darbā tai pašā vai citā uzņēmumā. Šādi aizliegumi, piemēram, ir noteikti BTAL 72.panta trešajā daļā, kurā ir noteikti aizliegumi par bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu tādu iestāžu vadītājiem un darbiniekiem, kurās uzturas bērni, strādāt personām, kuras pieļāvušas bērnu tiesību pārkāpumus vai ir sodītas par atsevišķiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Šis regulējums attiecas arī uz situācijām, kad darba tiesisko attiecību nodibināšanas laikā darba devēja rīcībā nebija informācijas, ka uz darbinieku attiecas nodarbināšanas aizliegums, bet šī informācija nonāk darba devēja rīcībā darba tiesisko attiecību pastāvēšanas laikā.

Papildus grozījumi Darba likumā paredz, ka uz bērnu vecumā no 15 gadiem, kurš turpina iegūt pamatizglītību, ir attiecināmi likuma noteikumi par pusaudžu nodarbināšanu, tādējādi dodot iespēju personai, kura sasniegusi 15 gadu vecumu, bet vēl turpina iegūt pamatizglītību, tikt nodarbinātai darbos, kurus var veikt pusaudži. Vienlaikus tiek nodrošināta šādu personu tiesiskā aizsardzība. Tāpat arī izmaiņas ir noteiktas saistībā ar iepriekš minēto personu darba laika organizēšanu, paredzot, ka darba laiks nevar pārsniegt septiņas stundas dienā un 35 stundas nedēļā, ja darbs tiek veikts laikā, kad izglītības iestādē ir brīvlaiks.

4.2.5.2. Motivēt darba devējus, lai veicinātu bērnu un jauniešu praktisko iemaņu apgūšanu darba vietā

Jauniešu iesaiste darba tirgū 2015.gadā tiek veicināta ar iniciatīvu „Jauniešu garantija”⁵³, kas paredz, ka jaunieši 15-29 gadu vecumā, atkarībā no savas pieredzes darba tirgū un apgūtajām prasmēm, saņem kvalitatīvu tālākās izglītības, pirmās darba pieredzes iegūšanas vai darba piedāvājumu. Jaunieši var piedalīties gan īstermiņa apmācību programmās, kuras administrē NVA, gan 1-1,5 gadus ilgās profesionālās izglītības programmās jaunas profesijas apguvei, kuru administrēšanu nodrošina VIAA. Tāpat ir iespējams gūt praktiskas iemaņas pasākumos „Pirmā darba pieredze jauniešiem”, „Darbam nepieciešamo iemaņu attīstība nevalstiskajā sektorā”, un izmantot citus pakalpojumus. Uzņēmīgākajiem jauniešiem piedāvā atbalstu pašnodarbinātības vai komercdarbības uzsākšanai.

⁵³ 2015.gada 28.aprīļa Ministru kabineta noteikumi Nr.207 „Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 7.2.1.specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt nodarbinātībā, izglītībā vai apmācībās neiesaistītu jauniešu nodarbinātību un izglītības iegūvi Jauniešu garantijas ietvaros" pasākumu "Aktīvās darba tirgus politikas pasākumu īstenošana jauniešu bezdarbnieku nodarbinātības veicināšanai" un "Sākotnējās profesionālās izglītības programmu īstenošana Jauniešu garantijas ietvaros" īstenošanas noteikumi”

2014. un 2015.gadā reģistrētā bezdarbnieka statusu NVA saņēmuši 40 796 jaunieši vecumā 15-24 gadi un 41 254 jaunieši vecumā 25-29 gadi⁵⁴, savukārt VIAA īstenotajās programmās iesaistījušies 4 204 nenodarbinātie jaunieši⁵⁵. 2014. un 2015.gadā darbā iekārtojās 20 483 NVA reģistrētie jaunieši bezdarbnieki vecumā 15-24 gadi un 23 094 jaunieši vecumā 25-29 gadi (54% no visiem NVA reģistrētajiem jauniešiem bezdarbniekiem 2014. un 2015.gadā).

Kopumā 2014. un 2015.gadā Jauniešu garantijas programmas ietvaros tā saucamais „kvalitatīvais” atbalsts⁵⁶ sniegts 10 967 jauniešiem (6 452 reģistrētajiem bezdarbniekiem; 4 204 nenodarbinātajiem jauniešiem un 311 ieslodzījuma vietās esošajiem jauniešiem 7.2.1.2.pasākuma ietvaros). Dalībnieku skaits veido 38% no plānotā Jauniešu garantijas programmā iesaistāmo jauniešu skaita (2014.-2018.gadā programmā jāiesaista 28 700 jaunieši). Dalībnieku skaitā ir 57% sieviešu un 43% vīriešu.

Papildus jāmin, ka darba meklēšanas atbalsta pasākumos 2014. un 2015.gadā piedalījušies kopumā 63 006 jaunieši, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumos – 17 379 jaunieši, sniegtas 73 684 karjeras konsultācijas jauniešiem (ieskaitīts individuālo un grupu karjeras konsultāciju skaits).

No visiem 2014. un 2015.gadā iesaistītajiem jauniešiem 26% bija ar pamatizglītību vai nepabeigtu pamatizglītību, 65% - ar vispārējo vidējo izglītību vai profesionālo izglītību un 9% - ar augstāko izglītību.

Kopējais Jauniešu garantijas programmas finansējums 2014.-2018.gadā veido 63 398 803 eiro, tai skaitā Jaunatnes nodarbinātības iniciatīvas finansējums – 29 010 639 eiro, ESF finansējums – 29 229 939 eiro, valsts budžeta līdzfinansējums (turpmāk – VB) – 4 014 652 eiro un privātais līdzfinansējums⁵⁷ – 1 143 573 eiro.

Būtisks ir jauniešu karjeras atbalsta aspekts, ko bez formālajā izglītībā sniegtajām iespējām piedāvā NVA. NVA loma karjeras atbalstā ir vērā ņemama - 2015.gadā karjeras konsultācijas (persona var saņemt vairāk kā vienu konsultāciju) sniegtas 30827 jauniešiem bezdarbniekam vecumā no 15 līdz 29 gadiem pasākuma Jauniešu garantijas pasākumu ietvaros. Valsts budžeta ietvaros 2015.gadā sniegtas karjeras konsultācijas 2760 jauniešiem vecumā no 15 līdz 24 gadiem.

NVA mājaslapas (<http://www.nva.gov.lv/>) sadaļā "Karjeras pakalpojumi" ir iespējams (dažādām mērķauditorijām) veikt *pašizpētes* testus, iegūt informāciju par izglītības iespējām, iepazīt profesiju pasauli un interešu jomas. Mājaslapas galvenais mērķis ir

⁵⁴ Iegūstot reģistrētā bezdarbnieka statusu, jauniešiem automātiski nonāk Jauniešu garantijas programmā un ar viņu sāk intensīvi strādāt NVA speciālisti.

⁵⁵ VIAA programmās var iesaistīties jaunieši, kuri var būt reģistrēti NVA kā bezdarbnieki vai darba meklētāji, bet vienlaikus nav atbalsta saņēmēji NVA īstenotajā atbalsta pasākumā (izņemot jauniešus, kas ir iesaistīti NVA pasākuma ietvaros darba meklēšanas atbalsta pasākumos, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumos un karjeras konsultācijās).

⁵⁶ Atbilstoši 2013.gada 22.aprīļa Padomes ieteikumā par garantijas jauniešiem izveidi noteiktajam 7.2.1. SAM ietvaros projektu līmenī ir definēti tā saucamie kvalitatīvie piedāvājumi, kā arī papildinošie pasākumi, kas palīdz jauniešiem noorientēties Jauniešu garantijas piedāvājumā, kā arī iegūt pamatiemaņas un informāciju par darba tirgū pieprasītajām prasmēm un profesijām. Par kvalitatīvo piedāvājumu tiek uzskatīti pasākumi, kas palīdz jauniešiem iegūt profesionālo kvalifikāciju (profesionālās izglītības programmas, neformālās izglītības programmas tiem jauniešiem, kuriem jāapgūst noteiktās prasmes, lai varētu atrast darbu – piemēram, valodas, IT iemaņas u.c., darbnīcas jauniešiem, kas palīdz izvēlēties apmācību veidu un nekavējoties pēc dalības uzsākt profesijas iegūvi), darba pieredzi (subsīdētās darbavietas, pirmā darba pieredze jauniešiem, darbam nepieciešamo iemaņu attīstība nevalstiskajā sektorā) un uzsākt pašnodarbinātību vai uzņēmējdarbību. Papildinošie pasākumi, kas nav tā saucamais „kvalitatīvais piedāvājums” ir darba meklēšanas atbalsta pasākumi, karjeras konsultācijas un konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi.

⁵⁷ Privāto līdzfinansējumu veido darba devēju izmaksas jauniešu darba algai, iesaistoties pasākumos „Pirmās darba pieredzes iegūšana jauniešiem” un „Subsīdētās nodarbinātības pasākumi”.

nodrošināt kompleksu atbalstu nepieciešamo/ aktuālo jautājumu risināšanā (informācija pieejama vienā vietnē). Mājas lapā iespējams:

- izvērtēt savas vajadzības un iespējas, aizpildot dažādus testus: veikt savu resursu analīzi – kas ir un kas trūkst, lai īstenotu profesionālās ieceres, lai uzzinātu sev piemērotāko nodarbinātības veidu, lai noskaidrotu tās vērtības, kuras darba tiesisko attiecību ietvaros ir svarīgas, kā arī aplūkot, vai tās sakrīt ar vērtībām, kuras ir izvirzījuši noteiktā profesija un darba vieta, lai noteiktu profesionālo interešu virzību u. c.;
- iepazīt profesiju (500 profesijas) pasauli – aktuālai profesijai radniecīgo un alternatīvo profesiju aprakstus, iegūt pēc iespējas precīzāku informāciju par to, kādas profesijas ir izvēlētajā interešu jomā, kādās izglītības iestādēs tās var apgūt, cik ilgs varētu būt studiju laiks, kādas ir mācību alternatīvas;
- uzzināt par izglītības iespējām. Apkopotā informācija par izglītības iestādēm, izglītības programmām sniegs pārskatu par interesējošās profesijas apgūšanas alternatīvām, nepieciešamajiem priekšnosacījumiem, studiju ilgumu, iegūstamo kvalifikāciju u.c.;
- izvērtēt atbilstoši profesijai/izglītībai interešu jomas, kas palīdzēs labāk izprast profesionālās darbības jomas;
- iegūt informāciju par darba tirgus attīstības sakarībām un prognozēm (kādas profesijas būs pieprasītas tuvākā un tālākā nākotnē), izmantojot NVA darba tirgus prognozēšanas rīku;
- papildus var iegūt informāciju par profesiju klasifikatoru un profesiju standartu.

NVA nodrošina karjeras pakalpojumus arī izglītības iestādēs, piedaloties, piemēram, atvērto durvju dienās, e-prasmju nedēļās. Pēc skolu pieprasījuma NVA karjeras konsultanti nodrošina karjeras konsultācijas par skolēniem aktuālām tēmām.

Lai veicinātu jauniešu spēju apzināšanu, karjeras veidošanu un sagatavošanu atbilstoši darba tirgus prasībām, IZM 2015.gadā turpināja īstenot darba vidē balstītu mācību pilotprojektu. 2013./2014.gadā tajā iesaistījās 6 profesionālās izglītības iestādes, bet 2014./2015.mācību gadā jau vairāk par 10 profesionālās izglītības iestādēm.

2014./2015.mācību gadā turpinājās 2013./2014.mācību gadā uzsāktais pilotprojekts darba vidē balstītu mācību īstenošanā. 2014./2015.mācību gadā 15 profesionālās izglītības iestādes periodiski īstenoja darba vidē balstītas mācības, dažādās programmās iesaistot aptuveni 200 uzņēmumus un 500 izglītojamus. Balstoties uz darba vidē balstīto mācību pilotprojekta rezultātiem un ciešā sadarbībā ar sociālajiem partneriem, tika izstrādātas darba vidē balstītu mācību konceptuālās pieejas valstī.

4.2.5.3. Nodrošināt valsts finansiālu atbalstu bērnu vasaras nometņu finansēšanai un sadarbību ar sabiedriskajām organizācijām pilotprojektu īstenošanai par bērnu sezonas darba nodrošināšanu

2015.gadā tika tupināta 2014.gadā Latvijā uzsāktie nodarbinātības pasākumi vasaras brīvlaikā personām, kas iegūst izglītību vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs. Šīs programmas ietvaros personām no 15 līdz 20 gadu vecuma laikā līdz 2 mēnešiem ir iespēja būt nodarbinātiem valsts līdzfinansētās darba vietās un tādējādi iegūt darba pamatprasmis, iemaņas un darba pieredzi.

2015.gada vasarā bērniem un jauniešiem Latvijā tika organizētas 1437 nometnes, kurās bērnu un jauniešu dalība tiek nodrošināta no pašvaldību, dalībnieku vecāku, piesaistīto atbalstītāju, organizāciju un uzņēmumu līdzekļiem, kā arī no dažādu projektu finansējuma. Pēdējo gadu laikā ir būtiski palielinājies VISC mājas lapā www.nometnes.gov.lv reģistrēto nometņu skaits (salīdzinājumam: 2010.gadā – 232 nometnes, 2011.gadā – 611 nometnes, 2012.gadā – 1033 nometnes, 2013.gadā – 1240 nometnes, 2014.gadā – 1381 nometnes).

Indikators

4.2.7. Nodarbināto jauniešu īpatsvars

45.tabula

Jauniešu nodarbinātības līmenis (15-24 g.v.)

Gads	Līmenis, %
2015	34.5
2014	32.5
2013	30.2
2012	28.7
2011	25.8
2010	25.4
2009	27.5
2008	37.0
2007	38.1
2006	35.3
2005	32.2
2004	28.9

Avots: Eiropas Savienības Statistikas birojs (EUROSTAT)

46.tabula

Jauniešu bezdarba līmenis (15-24 g.v.)

Gads	Līmenis, %
2015	16.3
2014	19.6
2013	23.2
2012	28.5
2011	31.0
2010	36.2
2009	33.3
2008	13.6
2007	10.6
2006	13.6
2005	15.1
2004	21.8

Avots: Eiropas Savienības Statistikas birojs (EUROSTAT)

D.5. Noziedzības novēršana

D.5.1. Preventīvais darbs

Atbilstoši BTAL 58.pantam, likumpārkāpumu profilakses darbu ar bērniem veic pašvaldība sadarbībā ar bērnu vecākiem, izglītības iestādēm, VP, sabiedriskajām organizācijām un citām iestādēm. VP informē pašvaldību dienestus par katru ar bērna problēmu konstatēto gadījumu. 2015.gadā VP NLI pašvaldību iestādēm nosūtīja 572 (2014.gadā – 375) informācijas pieprasījumus, tai skaitā bāriņtiesām – 284 (2014.gadā – 182) un pašvaldību sociālajiem dienestiem – 266 (2014.gadā – 180)⁵⁸.

Saskaņā ar BTAL 58.panta trešo daļu, 2015.gadā VP Kriminālpolicijas struktūrvienību inspektori, kuri veic NLI dienesta pienākumus, nepilngadīgo likumpārkāpēju individuālās prevencijas uzskaitē ir ņēmuši 320 nepilngadīgos, kas salīdzinot ar 2014.gadu ir par 46 likumpārkāpējiem mazāk un atskaites perioda beigās VP nepilngadīgo likumpārkāpēju individuālās prevencijas uzskaitē atradās 370 (-14) nepilngadīgās personas. Atrodies uzskaitē 167 (+6) nepilngadīgie izdarīja noziedzīgus nodarījumus, bet 204 (-92) – administratīvu pārkāpumu. 2015.gadā 348 (-15) bērni vecumā no 7 līdz 18 gadiem nonāca VP redzeslokā sakarā ar likumpārkāpumu izdarīšanu un 154 (+11) nepilngadīgās personas NLI redzeslokā nonāca sistemātiskas klaiņošanas dēļ. 56 bērni vecumā no 7 līdz 14 gadu vecumam izdarīja smagus vai sevišķi smagus noziegumus vai atkārtoti izdarīja noziedzīgus nodarījumus, kas ir par 2 personām mazāk, nekā 2014.gadā.⁵⁹

2015.gadā pirmās instances tiesas par KL paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu pieņēma 123 (-52) lēmumus par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgām personām vecumā no 11 līdz 18 gadiem un 2 lēmumus par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgajām personām.⁶⁰ 2015.gadā tika notiesāti 413 nepilngadīgie (-120), no kuriem 15 (-7) nepilngadīgajiem tika piemēroti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi. Pēc IeM IC datiem, 2015.gadā pašvaldību administratīvās komisijas pieņēma 98 lēmumus⁶¹ par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem par viņu izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem, kas ir par 27 lēmumiem vairāk nekā 2014.gadā⁶².

VP veiktie preventīvais pasākumi 2015.gadā

Lai uzlabotu bērnu drošību, VP 2015.gadā īstenoja 4 643⁶³ (+170) preventīvos pasākumus (neieskaitot individuālās prevencijas pasākumus).

2015.gadā vispārējās drošības jomā (drošība uz ielas, drošība braucot automašīnā, drošība mājās un ārpus tās, ugunsdrošība, drošība skolā, nelaimes gadījumu riski attiecīgajos apstākļos un gadalaikā, drošība pirotehnikas lietošanā u.c.) tika veikti 557 preventīvie pasākumi. Tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi

⁵⁸ VP RRR pārskats par noziedzības stāvokli un policijas darba rezultātiem 2015.gadā.

⁵⁹ VP teritoriālo struktūrvienību iesniegtie dati.

⁶⁰

https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=A5AFC2E35E8787E71E76470105C00887 skatīts 17.02.2016.

⁶¹ Dati nav pilnīgi, jo ne visas pašvaldības sniedz informāciju IeM IC.

⁶² Avots: IeM IC IIIS 04.02.2016.

⁶³ VP teritoriālo struktūrvienību iesniegtie dati.

izglītojošas prezentācijas „Sargā sevi pats!”, „Vispārējā drošība”, „Droša vasara - Tava vasara”, „Drošība ziemā”.

Tika rīkoti 880 preventīvie pasākumi ceļu satiksmes drošības uzlabošanai, lai mazinātu risku mazāk aizsargātajiem ceļu satiksmes dalībniekiem - gājējiem un velosipēdistiem nokļūt CSN, kā arī par gaismu atstarojošu elementu diennakts tumšajā laikā lietošanas nozīmi. Tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošas prezentācijas „Esmu redzams - esmu drošs”, „Mans drošais gājēja ceļš”, „Ceļu satiksmes noteikumi”, „Esi redzams” u.c.

Tāpat tika rīkoti 807 preventīvie pasākumi par kriminālatbildību vai administratīvo atbildību, informējot par pārkāpuma veidiem, ar kuriem visbiežāk saskaras nepilngadīgie (huligānisms, nodarījumi pret īpašumu, u.c.), kā arī par likumā paredzēto atbildību, atbildību kopumā, tiesībām un pienākumiem, tiesisko audzināšanu, sabiedriskās kārtības noteikumu un iekšējo kārtības noteikumu ievērošanu un ar tiem saistīto atbildību.

Vardarbības mazināšanai izglītības iestādēs un bērnu vidū tika organizēti 492 preventīvie pasākumi un tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošas prezentācijas „Atpazīsti un novērs – vardarbība skolā” (par skolēnu savstarpējām attiecībām, īpaši uzmanību vēršot vardarbības problēmai, mudinot atpazīt vardarbīgu uzvedību dažādās situācijās), „Vardarbība skolā”, „Mobings”, „Savstarpējās attiecības”.

Lai atturētu jauniešus no narkotisko, psihotropo un psihoaktīvo vielu lietošanas un izskaidrotu par lietošanas riskiem un sekām, atkarības veidošanos, kā arī likumā paredzēto administratīvo atbildību un kriminālatbildību, tika rīkoti 143 preventīvie pasākumi. Tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošas prezentācijas „Izvēle – rīcība - sekas”, „Narkotikām - nē”, „Lieto barā, mirsti viens!” u.c.. Lai jauniešiem izskaidrotu smēķēšanas un alkohola izraisīto kaitīgo seku ietekmi uz veselību un likumā paredzēto aizsardzību un atbildību, tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošu prezentāciju „Pusaudži un alkohols”.

Tāpat izglītības iestādēs bērniem tika rīkoti 283 preventīvie pasākumi par personīgo mantu drošību, sniedzot padomus atbilstoši personīgo mantu uzglabāšanai, informējot par personīgo mantu nozaudēšanas un nozagšanas riskiem. Tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošu prezentāciju „Sargā pats sevi un savas mantas!”.

2015.gadā tika rīkoti 317 preventīvie pasākumi par drošību internetā, norādot uz iespējamajiem apdraudējumiem virtuālajā vidē (norādītās personiskās informācijas apjoms; sarakste ar nepazīstamām personām; potenciālā varmākas pazīmes u.c.). Tika apmeklētas izglītības iestādes, demonstrējot informatīvi izglītojošas prezentācijas „Atpazīsti un novērs – Drošība internetā”, „Tavs drošais internets” u.c..

Tika rīkotas 90 sacensības un konkursi, tai skaitā VP un AS „Dinamo Rīga” kopīgi organizētā projekta „Roku rokā” skolēnu sacensības. Projekta mērķis ir palīdzēt bērniem un jauniešiem nojaukt barjeras, kas traucē tiem pilnveidoties, apzināties sevi, veicināt veselīga dzīvesveida attīstīšanu, iesaistīt bērnus un jauniešus sportiskās, informatīvi izglītojošās un radošās aktivitātēs, kas lietderīgi aizpildītu bērnu un jauniešu

laiku, tādejādi mazinot dažādas atkarības, noziedzības un citus nevēlamus riskus. Tika organizēts arī zīmējumu konkurss „Esmu redzams – esmu drošs”, lai veicinātu bērnu izpratni par atstarotāju lietošanas nozīmību.

VP NLI piedalījās arī citos preventīvajos pasākumos (t.sk. vecāku sapulcēs izglītības iestādēs), kā arī veica individuālās prevencijas darbu, piedalījās profilaktiskajos reidos.

Papildus iepriekš minētajiem īstenotajiem preventīvajiem pasākumiem ir veiktas šādas liela mēroga prevencijas aktivitātes:

- 2015.gada 30.maijā Esplanādē tika organizēts drošības festivāls bērniem, kurā bērni tika informēti par dažādiem drošības jautājumiem, lai tuvojoties vasarai un skolēnu brīvlaikam, bērniem, jauniešiem, kā arī viņu vecākiem atgādinātu, kā parūpēties par savu drošību un veselību. Bērniem un jauniešiem tika nodrošināta iespēja tuvāk aplūkot operatīvos transportlīdzekļus un speciālo tehniku, uzzināt visu svarīgāko par drošību interneta vidē un jauno psihoaktīvo vielu kaitīgo ietekmi uz cilvēka veselību, kā arī vērot dienesta suņu paraugdemonstrējumus;
- 2015.gada 1.jūnijā Starptautiskās bērnu aizsardzības dienas ietvaros, VP darbinieki piedalījās LNerB rīkotajā pasākumā “Mēs esam dabas bērni”, kurā pasākuma apmeklētājiem tika piedāvāta iespēja saņemt informāciju par dažādiem ar drošību saistītiem jautājumiem. Sadarbībā ar LNerB, tika izgatavotas informatīvas brošūras neredzīgajiem Braila rakstā. Kopā tika izstrādātas sešu veidu brošūras pieaugušajiem un bērniem. Brošūrās sniegta informācija par dažādām tēmām, tostarp par vardarbību, drošību internetā, personisko drošību, īpašuma drošību un atkarību izraisošām vielām. Sniegtie padomi un informācija īpaši pielāgota neredzīgo vajadzībām, izmantojot vieglāku valodu un samazinot teksta apjomu;
- tika organizēts informatīvi izglītojošs projekts skolēniem “Esi drošs - neesi pārdrošs”. Projekta ietvaros tā dalībnieki tika informēti par drošību ceļu satiksmē un drošību internetā;
- tika pilnveidota mājaslapa www.sargi-sevi.lv, aktualizējot informāciju par drošības un prevencijas jautājumiem.

5.1.2 Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

5.1.2.1. Nepietiekams preventīvais darbs ar kriminālā riska grupas bērniem un bērniem, kas izdarījuši noziedzīgu nodarījumu vai citu likumpārkāpumu, bet turpina atrasties sabiedrībā, kā arī ar šo bērnu ģimenēm;

Problēma ir ļoti aktuāla – konstatējams nepietiekams preventīvs atbalsts riska ģimenēm, kuru bērni izrāda pirmās delinkventas uzvedības vai atkarību lietošanas pazīmes, bet vēl nav izdarījuši noziedzīgus nodarījumus vai lietojuši narkotiskās vielas. Sabiedriskās politikas centra „Providus” 2014.gadā veiktais pētījums liecina, ka 88% ekspertu uzskata, ka preventīvi pasākumi vardarbības, atkarību un citu uzvedības traucējumu novēršanai nav pietiekami.⁶⁴ Iztrūkst individuālās prevencijas posma. Viens iespējamais risinājums ir psihoterapeitiska konsultācija, ko var atļauties tikai neliela daļa ģimeņu. Tādēļ racionāli būtu plašāk īstenot preventīvas programmas un agrīnā atbalsta programmas riska ģimenēm.

⁶⁴ <http://providus.lv/article/radot-berniem-un-jauniesiem-labveligu-vidi>.

5.1.2.2. Koordinētu un mērķtiecīgu rehabilitācijas pasākumu trūkuma dēļ nepilngadīgie ieslodzītie atsvešinās no sabiedrības un piesavinās cietuma subkultūras elementus, kas apgrūtina viņu sociālo reintegrāciju pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma;

2015.gadā risku un vajadzību izvērtēšana tika veikta visiem ieslodzījuma vietās esošajiem nepilngadīgajiem notiesātajiem: 73% no kopējā nepilngadīgo notiesāto skaita ir noteikts augsts antisociālas uzvedības un atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risks un 27% - vidējais antisociālas uzvedības un atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risks. Atbilstoši risku un vajadzību izvērtēšanas rezultātiem notiesātajiem tika izstrādāti individuālie resocializācijas plāni, iekļaujot tajos individuālus un atbilstošus piemērojamos resocializācijas līdzekļus antisociālas uzvedības un atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riska pakāpes mazināšanai.

5.1.2.3. Ierobežotas brīvības atņemšanas sodam alternatīvo līdzekļu izmantošanas iespējas; sabiedrības iesaistīšana nepilngadīgo likumpārkāpēju resocializācijā ir minimāla.

5.1.3. Politikas mērķis

Sekmēt sabiedrības drošību valstī, samazinot bērnu noziedzību un nodrošinot, ka bērni kļūst par atbildīgiem un pilnvērtīgiem sabiedrības locekļiem.

2015. gada 31. decembrī ieslodzījuma vietās uzturējās 20 nepilngadīgie notiesātie un 22 nepilngadīgie apcietinātie (2014.gadā – 15 nepilngadīgie notiesātie un 23 nepilngadīgie apcietinātie).

Nepilngadīgo ieslodzīto skaits laika posmā no 2007. gada līdz 2015. gada 31. decembrim ir būtiski samazinājies.

2015.gadā speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā apguva 43 ieslodzījuma vietu speciālisti. Šīs zināšanas, akcentējot īpaši saskarsmi ar nepilngadīgo kriminālprocesa laikā, ne vēlāk kā līdz 2017. gada 31. decembrim jāapgūst šādiem speciālistiem: prokuroriem, VP darbiniekiem, tiesnešiem, advokātiem un ieslodzījuma vietu darbiniekiem, kuri strādā ar nepilngadīgajiem. Šāds pienākums noteikts saskaņā ar 2014. gada 6. marta likumu „Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā”, kas stājās spēkā 2014. gada 8. aprīlī.

2015.gadā VPD tika iekārtota 291 probācijas klienta lieta izlīguma īstenošanai gadījumos, kad noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir nepilngadīga persona. Izlīgums tika panākts 123 gadījumos jeb 42%, t.i., nepilngadīgais ar likumisko pārstāvi piedalījās izlīguma sēdē vai izlīguma sanāsmē un ar cietušo vienojās par risinājumu situācijai, kas radusies ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Salīdzinot ar 2014.gadu, rezultativitātes procents ir krities, bet tas skaidrojams ar to, ka ir samazinājies kopējais pieprasījumu skaits. Noziedzīgā nodarījuma izdarītāji bija nepilngadīgie vecumā no 11 līdz 17 gadiem, t.i., vecuma grupā no 11 līdz 13 gadiem – 9 nepilngadīgie, vecuma grupā no 14 līdz 15 gadiem – 106 nepilngadīgie, bet vecuma grupā no 16 līdz 17 gadiem – 176 nepilngadīgie. No 291 īstentā izlīguma – 9% gadījumu tas bija kriminālpārkāpums; 46% gadījumu – mazāk smags noziegums; 41% gadījumu – smags noziegums; 1% gadījumu – sevišķi smags noziegums un 3% gadījumu izlīgums tika pieprasīts likuma par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem ietvaros. 2015.gadā 23

gadījumos izlīguma īstenošanā tika izmantota metode – izlīguma sanāksme, kuru Eiropā un visā pasaulē atzīst kā efektīvu noziegumu profilakses veidu darbā tieši ar nepilngadīgajiem. Izlīguma sanāksmē, izņemot cietušo, likumpārkāpēju un viņu vecākus, tiek aicināti piedalīties arī profesionāļi, kuri var sniegt vajadzīgo atbalstu vienai vai otrai pusei, kā arī kopumā visai ģimenei. Tādējādi 2015.gadā izlīguma sanāksmēs piedalījās divi bāriņtiesas pārstāvji, pieci - policijas pārstāvji, divi - sociālie pedagogi, divi - bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas pārstāvji un 84 - citi pārstāvji (advokāti, skolas pārstāvji, pašvaldību pārstāvji u.c.).

5.1.4. Politikas rezultāts

Samazinājusies bērnu noziedzība.

5.1.5. Rīcības virzieni

5.1.5.1. Nodrošināt preventīvo darbu ar kriminālā riska bērniem un viņu ģimenēm pašvaldībās

Likumpārkāpumu profilakses darbu ar bērniem veic pašvaldība sadarbībā ar bērnu vecākiem, izglītības iestādēm, VP, VPD, ja bērns ir probācijas klients, sabiedriskajām organizācijām un citām iestādēm. Pašvaldība profilakses lietu iekārto un uzvedības sociālās korekcijas programmu izstrādā katram bērnam, kurš:

- 1) izdarījis noziedzīgu nodarījumu un pirmstiesas izmeklēšanas laikā nav apcietināts;
- 2) atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet sods nav saistīts ar brīvības atņemšanu;
- 3) atbrīvots no kriminālatbildības;
- 4) atbrīvots no ieslodzījuma vai soda izciešanas vietas;
- 5) izdarījis KL paredzētās prettiesiskās darbības pirms 14 gadu vecuma sasniegšanas;
- 6) vairāk nekā divas reizes izdarījis LAPK paredzētās prettiesiskās darbības;
- 7) ubago, klaiņo vai veic citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības.

VP var ņemt profilaktiskajā uzskaitē bērnus, kuri norādīti šā panta otrās daļas 1.—6.punktā, kā arī citus bērnus, kuriem pašvaldībā iekārtota profilakses lieta, ja izstrādātā uzvedības sociālās korekcijas programma paredz policijas līdzdalību konkrētajā lietā (BTAL 58.pants).

5.1.5.2. Paplašināt alternatīvo līdzekļu izmantošanas iespējas, sabiedrības iesaistīšanu nepilngadīgo likumpārkāpēju resocializācijā

IZM padotībā esošā sociālās korekcijas izglītības iestāde „Naukšēni” pilda vispārējās izglītības iestādes funkciju, veicot pedagoģisko darbu ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem vecumā no 11 līdz 18 gadiem, īstenojot sociālās korekcijas izglītības programmas un nodrošinot obligātās vispārējās pamatizglītības ieguvu vai pilnveidojot tās ieguves kvalitāti. 2015.gada vidējais izglītojamo skaits sociālās korekcijas izglītības iestādē „Naukšēni” bija 33 izglītojamie (2014.gadā – 34 izglītojamie).

MK 2015. gada 13. janvāra sēdē (prot.Nr.2 7.§) Tieslietu ministrijai tika dots uzdevums līdz 2015. gada 1. septembrim izstrādāt un iesniegt izskatīšanai MK grozījumus normatīvajos aktos, nosakot, ka bērnam par administratīvo pārkāpumu prioritāri piemēro audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus, savukārt administratīvo sodu piemēro tikai tad, ja audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana konkrētajā gadījumā nav lietderīga. Atbilstoši minētajam MK uzdevumam TM izstrādāja grozījumus LAPK un likumā "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem", kas stājas

spēkā 2016.gada 1.jūnijā, nosakot, ka nepilngadīgajiem vecumā no 14 – 18 gadiem par izdarītu administratīvo pārkāpumu piemēro audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus, savukārt administratīvo sodu piemēro tikai tad, ja audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana konkrētajā gadījumā nav lietderīga.

Laika posmā no 2015.gada 1.janvāra līdz 2015.gada 31.decembrim VPD teritoriālās struktūrvienības saņēma izpildei **41** lēmumu ar kuriem probācijas klientam ir piemērots audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis - sabiedriskais darbs (turpmāk – sabiedriskais darbs). Salīdzinot ar 2014.gadu, tas ir par 60 lēmumiem mazāk. Astoņi probācijas klienti ir vecumā no 11 – 13 gadiem un 18 vecumā no 14 – 15 gadiem, 15 probācijas klienti ir vecumā no 16 – 17 gadiem. Kopā 2015.gadā sabiedriskā darba izpilde tika organizēta **61** probācijas klientam. Pieciem probācijas klientiem audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis – sabiedriskais darbs piemērots saskaņā ar KL 66.panta nosacījumiem.

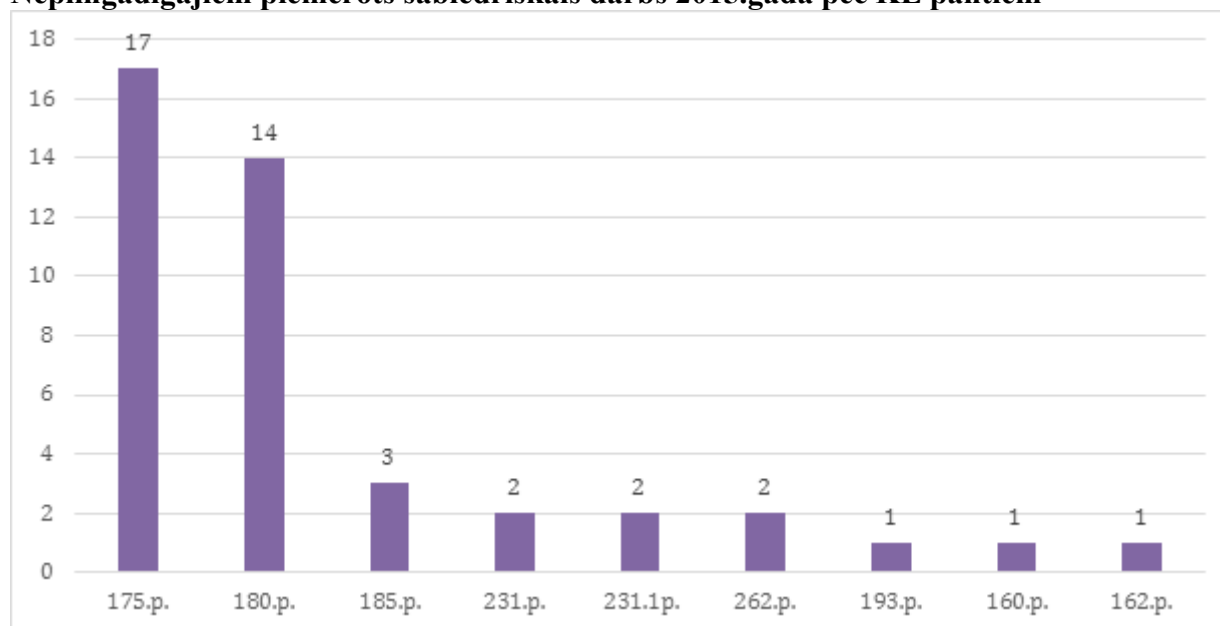
VPD teritoriālās struktūrvienības probācijas klientu skaita samazināšanos raksturo ar visai plašo audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu klāstu, kurus tiesa var piemērot, ar aktīvi veikto preventīvo darbu ar nepilngadīgajiem jauniešiem, starpinstitūciju sadarbību, nepilngadīgo noziedzības samazināšanos, sabiedriskā darba piemērošanu pārsvarā tādos kriminālprocesos, kuri nav izbeidzami uz izlīguma pamata.

Papildus, ir minēti šādi iemesli sabiedriskā darba piemērošanai:

- tiesneši skaidro, ka sodu veidi, kurus piemēro bērniem, ir dažādi, līdz ar to ne vienmēr tiek piemērots sabiedriskais darbs;
- tiesa audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus izvēlas – nodošanu vecāku galvojumā, savukārt, administratīvā komisija pārsvarā piemēro sodu – brīdinājums;
- sabiedriskais darbs kā audzinošs piespiedu līdzeklis bērniem nav kļuvis populārs, iespējams, ka nav saredzama tā efektivitāte, līdz ar to tiesas to piemēro ļoti reti.

25.attēls

Nepilngadīgajiem piemērots sabiedriskais darbs 2015.gadā pēc KL pantiem

Avots: Tieslietu ministrija

2015.gada laikā probācijas klienti, kuriem tika piemērots sabiedriskais darbs, nostrādāja 1 105 sabiedriskā darba stundas.

Salīdzinot ar 2014.gadu, kad netika nosūtīts neviens priekšlikums, tad 2015.gadā tiesai ir nosūtīts viens priekšlikums par sabiedriskā darba piemērošanas ilguma palielināšanu un viens priekšlikums par piemērotā audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa aizstāšanu ar stingrāku piespiedu līdzekli. Abi priekšlikumi tiesā ir apmierināti.

5.1.5.3. Nodrošināt nepilngadīgo ieslodzīto sociālās rehabilitācijas kvalitāti, īstenojot pasākumus atbilstošas normatīvās bāzes izstrādei, veicinot multisektorālo sadarbību

2015.gadā ieslodzījuma vietās nepilngadīgajiem notiesātajiem bija pieejamas šādas resocializācijas iespējas:

- izglītošanas jomā: 2015. gada 1. pusgadā nodrošināta divu pamatizglītības, sešu speciālās izglītības un divu profesionālās izglītības (viena no tām ir vispārējās vidējās profesionāli orientētā virziena izglītības programma), kā arī 19 interešu izglītības programmu īstenošana. 2015. gada 2. pusgadā nodrošināta 2 pamatizglītības, trīs speciālās izglītības un divu profesionālās izglītības (viena no tām ir vispārējās vidējās profesionāli orientētā virziena izglītības programma) īstenošana. Visas ieslodzījumā obligātajā izglītības vecumā esošās personas tika iesaistītas pamatizglītības iegūšanā. Formālās izglītības programmās 2015.gadā tika iesaistīti vidēji 38 nepilngadīgie ieslodzītie, interešu izglītības programmās – 24 nepilngadīgie ieslodzītie.
- resocializācijas programmu īstenošanas jomā: 2015.gadā nepilngadīgajiem ieslodzītajiem tika īstenota viena sociālās rehabilitācijas programma: „Dzīves skola II”; un piecas sociālas uzvedības korekcijas programmās: „Atkarības profilakses nodarbību cikls pēc 12 soļu Minesotas programmas – pirmā izglītojoši informatīvā daļa, „Motivācijas programma ieslodzīto personu resocializācijas procesa aktualizēšanai un veicināšanai”, “Sociālo prasmju pilnveides un stresa mazināšanas programmas ieslodzītajiem”, „Korekcijas un uzraudzības programma personām, kas izdarījušas smagus noziedzīgus nodarījumus”, „Equip”, t.i., 6 dažādas resocializācijas programmas, no tām vienu īstenoja VPD darbinieki. Kopumā resocializācijas programmās 2015. gada tika iesaistīti 43 nepilngadīgie;
- sabiedriski lietderīgās nodarbināšanas jomā: saskaņā ar Latvijas Sodū izpildes kodeksa nosacījumiem nepilngadīgie notiesātie rindas kārtībā tika iesaistīti audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem vai audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem nodaļas un apkārtējās teritorijas uzturēšanas, uzkopšanas un labiekārtošanas darbos, kā arī notiesāto kultūras un sadzīves apstākļu uzlabošanas darbos;
- sociālo problēmu risināšanas jomā: katrā ieslodzījuma vietā, kurā uzturas nepilngadīgie ieslodzītie, tika nodrošināta iespēja nokārtot personu apliecinošus dokumentus (izsniegta 1 pase), uzlabot, atjaunot un apgūt sociālās prasmes, saņemt informāciju par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas iespējām pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes (sniegta 79 konsultācijas);
- psiholoģiskās aprūpes jomā: bija iespējams piedalīties psiholoģiskajā konsultēšanā, kā arī saņemt psiholoģisko palīdzību krīzes situācijā – 33 (87% no kopējā nepilngadīgo ieslodzīto skaita) nepilngadīgie tika iesaistīti psiholoģiskās

aprūpes pasākumos; nepilngadīgajiem ieslodzītajiem individuālās konsultācijas tika sniegtas 306 stundu apmērā, no tām 58 stundas – vienreizējās konsultācijās un 248 stundas – konsultāciju sērijā un 17 nepilngadīgajiem ieslodzītajiem sniegta krīzes intervence;

- brīvā laika pasākumu organizēšanas jomā: 2015. gadā nepilngadīgajiem tika nodrošināta iespēja regulāri piedalīties kultūras, informatīvos, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumos. Kopumā gada laikā tika īstenoti 153 kultūras pasākumi (vienā pasākumā tika iesaistīti vidēji 7 nepilngadīgie ieslodzītie); 125 informatīvie pasākumi (vienā pasākumā tika iesaistīti vidēji 9 nepilngadīgie ieslodzītie); 141 sporta pasākums (vienā pasākumā tika iesaistīti vidēji 8 nepilngadīgie ieslodzītie). 2015.gadā nevalstiskās organizācijas aktīvi piedalījās nepilngadīgo ieslodzīto resocializācijā, organizējot brīvā laika pasākumus (kultūras, informatīvos, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumos) un atkarību mazināšanas pasākumus (anonīmo narkomānu atklātas sanāksmes). Kopumā nevalstiskās organizācijas 2015.gadā organizēja 22 pasākumus (no tiem 2 koncertus, t.sk. grupas "Prātā vētra" koncertu), 23 sporta pasākumus, 48 informatīvā rakstura pasākumus, t.sk. 24 Rīgas Anonīmo narkomānu sadraudzības atklātas sapulces, kā arī 6 mākslas pasākumus.

Ņemot vērā iepriekš minēto, ir secināms, ka, salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, 2015.gadā nepilngadīgajiem piedāvāto resocializācijas līdzekļu klāsts paplašinājies ar speciālās izglītības programmām un profesionālās pilnveides izglītības programmām, ir ievērojami pieaudzis bērnu skaits, kuri ieslodzījuma laikā piedalās psiholoģiskās aprūpes aktivitātēs. *Zems, 2015.gadā nepilngadīgajiem ieslodzītajiem izsniegto, pasu skaits norāda, ka nepilngadīgo ieslodzīto vidū vairs nepastāv problēma ar personu apliecinošo dokumentu nokārtošanu.* Plānojot nepilngadīgo ieslodzīto integrāciju sabiedrībā un darba tirgū pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietām, 2015.gadā tika organizētas un novadītas karjeras konsultācijas. Pozitīvi vērtējama tendence sabiedrībai piedalīties nepilngadīgo ieslodzīto resocializācijas procesā, organizējot brīvā laikā pavadīšanas pasākumus gan ieslodzījuma vietās, gan ārpus tām.

2015. gada 31. decembrī ieslodzījuma vietās atradās 20 notiesātie nepilngadīgie, 22 apcietinātie nepilngadīgie.

Indikatori

5.1.7.1. Notiesāto nepilngadīgo skaits⁶⁵

2015.gadā no 6570 probācijas klientiem, kuriem 2015.gadā ir uzsākta piespiedu darba izpildes organizēšana, 269, jeb 4% probācijas klienti bija nepilngadīgi, kas ir par 0,8% mazāk kā 2014.gadā. Kopumā VPD redzeslokā 2015.gadā nonāca 310 nepilngadīgas personas (organizēts piespiedu darbs – 269 nepilngadīgajiem probācijas klientiem un sabiedriskais darbs – 41 nepilngadīgajam probācijas klientam).

Analizējot informāciju par saņemtajiem nolēmumiem un klientu sadalījumu pēc vecuma, 2015.gadā VPD teritoriālās struktūrvienībās salīdzinot ar 2014.gadu nav būtiski mainījies nepilngadīgo probācijas klientu skaits, kuriem tiesa vai prokurors ar prokurora priekšrakstu par sodu ir piemērojis kriminālsodu – piespiedu darbs.

⁶⁵ Statistikas pārskats par notiesātajām nepilngadīgajām personām (pēc pantiem), Krimināllietu statistikas pārskats Nr.79.

2014.gadā VPD teritoriālās struktūrvienībās izpildē saņemti 273 nolēmumi par piespiedu darba piemērošanu nepilngadīgajiem, savukārt 2015.gadā saņemti 269 nolēmumi par piespiedu darba piemērošanu nepilngadīgajiem, kas ir par 1,5 % mazāk kā 2014.gadā no nepilngadīgo probācijas klientu skaita.

Piespiedu darba izpildes laikā probācijas klienti 2015.gadā nostrādāja 575 662 (t.sk. PDp ietvaros - 267, pusaudži - 17 721) piespiedu darba stundas, kas ir par 65 477 stundu vairāk kā 2014.gadā. Saskaņā ar MK 2013.gada 27.augusta noteikumiem Nr.665 „Noteikumi par minimālo mēneša darba algu un minimālo stundas tarifa likmi”, minimālā stundas likme 2015.gadā bija 2,166 euro, bet pusaudžiem – 2,477 euro. Ņemot vērā iepriekš minēto, probācijas klientu darbs darba devējiem ļāva ietaupīt vismaz 1 252 395 euro.

Nepilngadīgu personu uzraudzība

2015.gadā klientu lietās kopā iekārtotas 61 uzraudzības sadaļas nepilngadīgiem probācijas klientiem (veido 2.2% no kopējā uzraudzības sadaļu skaita (2723)), kas ir par 44 nepilngadīgo personu klientu lietām mazāk kā 2014.gadā. Apskatot nepilngadīgo uzraudzības klientu skaita samazinājumu jāņem vērā, ka samazinās uzraudzības klientu skaits kopumā.

Salīdzinot ar 2014.gadu samazinājies nosacīti notiesāto nepilngadīgo personu skaits no 85 nepilngadīgiem probācijas klientiem 2014.gadā līdz 45 nepilngadīgiem probācijas klientiem 2015.gadā, kopumā par 40 personām. Tāpat vērojams neliels samazinājums nepilngadīgo personu skaitā nosacīti pirms termiņa no soda atbrīvoto personu kategorijā (2014.gadā - 5, bet 2015.gadā – 4) un nosacīti atbrīvoto no kriminālatbildības personu skaita ziņā (2014.gadā - 15, bet 2015.gadā – 11). Savukārt 2015.gadā pirmo reizi vienam nepilngadīgajam probācijas klientam tika piemērots papildsods – probācijas uzraudzība kopā ar pamatsodu piespiedu darbs.

5.1.7.2. Bērnu skaits sociālās korekcijas izglītības iestādē

47.tabula

Gada vidējais izglītojamo skaits sociālās korekcijas izglītības iestādē „Naukšēni”

Gads	Izglītojamo skaits
2015	33
2014	34
2013	26
2012	34
2011	33
2010	43
2009	58
2008	72
2007	110

Avots: Izglītības un zinātnes ministrija

D.5.2. Bērnu interešu nodrošināšana tiesvedības procesā

5.2.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

5.2.1.1. Bērniem piemērota kriminālprocesa trūkums;

5.2.1.2. Nepietiekama tiesnešu, prokuroru, advokātu, policistu un citu darbinieku profesionālā sagatavotība darbam ar bērniem;

5.2.1.3. Nepietiekama juridiskās palīdzības saņemšana bērnam tiesvedības laikā, kā arī nepietiekams nodrošinājums ar psihologiem un sociālajiem pedagogiem.

5.2.3. Politikas mērķis

Ievērot bērna intereses tiesvedības procesā, izskatot lietas maksimāli ātri, kvalitatīvi un bērna psihi saudzējoši, ko veic tam sagatavoti profesionāļi.

5.2.4. Politikas rezultāts

Tiesvedības process ir atbilstošs bērnu tiesībām.

5.2.5. Rīcības virzieni

5.2.5.1. Nodrošināt tiesvedības procesu ar bērna interešu nodrošināšanai nepieciešamajiem kvalificētiem profesionāļiem un ekspertiem

2015.gadā Bērnu tiesību aizsardzības jomā saskaņā ar 2014.gada 1.aprīļa MK noteikumiem Nr.173 „Noteikumi par kārtību, kādā apgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, šo zināšanu saturu un apjomu” notika 4 semināri, kuru ietvaros tika apmācīti 59 VPD nodarbinātie.

5.2.5.2. Nodrošināt saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.pantu, ka krimināllietas par nepilngadīgo personu izdarītajiem pārkāpumiem un lietas, kuras skar bērnu tiesību jomu, izskata kā prioritāras visos gadījumos, t.sk. apelācijas instancē

Pārskata periodā jaunu aktivitāšu nebija.

5.2.5.3. Nodrošināt cietušo un viņu ģimeņu intereses, t.sk. sniegt nepieciešamos rehabilitācijas pakalpojumus, nodrošināt psiholoģisko palīdzību un rehabilitāciju

2015.gadā VBTAI Uzticības tālrunī atbildēti 57 603 zvani un sniegtas 17 541 psiholoģiskas konsultācijas (2014.gadā – atbildēti 63 750 zvani un sniegtas 10 279 psiholoģiskas konsultācijas). 205 gadījumos informācija par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem nodota bērnu tiesību aizsardzības inspektoriem, sociālajam dienestam, bāriņtiesai vai policijai, lai pārbaudītu minēto informāciju un sniegtu bērnam nepieciešamo palīdzību.⁶⁶

2015. gadā VBTAI Uzticības tālruņa darbinieki turpināja sniegt psiholoģiskas konsultācijas arī jautājumos, kas saistīti ar drošību internetā. Būtiski uzsvērt, ka,

⁶⁶ Saskaņā ar MK 29.11.2005 noteikumu Nr. 898 „Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas nolikuma” 2.4. apakšpunktā noteikto VBTAI nodrošina Uzticības tālruņa darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā. Līdz ar to kopš 2006.gada 1.februāra VBTAI Ģimeņu ar bērniem atbalsta departaments organizē Uzticības tālruņa 116111 darbību un sniedz bezmaksas psiholoģiskās konsultācijas, atbalstu bērniem un pusaudžiem krīzes situācijās.

salīdzinājumā ar 2014. gadu, sniegto psiholoģisko konsultāciju skaits par interneta drošības jautājumiem ir būtiski palielinājies - no 372 konsultācijām 2014. gadā līdz 802 2015. gadā. Vērts akcentēt, ka VBTAI un Uzticības tālrunis īstenoja vairākas aktivitātes, lai uzrunātu bērnu un pusaudžu mērķauditorijas saistībā ar riskiem internetā, proti, organizēja konferenci, vadīja radošās darbnīcas, organizēja zīmējumu konkursu skolēniem par pozitīvu komunikāciju un drošību internetā un izstrādāja informatīvas videofilmas un sociālas reklāmas, lai vērstu uzmanību uz jautājumiem, kas saistīti ar drošības nodrošināšanu virtuālajā vidē:

[http://www.bti.gov.lv/lat/uzticibas_talrunis/?doc=4204&page=.](http://www.bti.gov.lv/lat/uzticibas_talrunis/?doc=4204&page=)

Ievērojami pieaudzis zvanu skaits, kas saistīti ar nevēlamu komunikāciju internetā (268). Pieaudzis konsultāciju skaits, kas bija saistītas ar emocionālo pazemošanu internetā (52), aktuāla bija arī emocionālā pazemošana, izmantojot mobilo telefonu (67). Tāpat pieaudzis zvanu skaits, kad bijušas nepieciešamas konsultācijas saistībā ar seksuāla rakstura piedāvājumiem internetā (77), kā arī saskaroties ar materiāliem, kuros atainota vardarbība (54) un bērnu seksuāla izmantošana (61).

2015. gadā 14 krīzes gadījumos (2014.gadā – 11 krīzes gadījumos) VBTAI sniedza psiholoģisko palīdzību 170 bērniem, 20 speciālistiem un 16 tuviniekiem (2014.gadā sniegta psiholoģiska palīdzība 129 bērniem, 40 pedagogiem, 16 speciālistiem un 8 tuviniekiem), nodrošinot iespēju pārrunāt traumatiskā notikuma reakcijas, palīdzēt sev un citiem, kā arī izprast traumatiskā notikuma iedarbību uz sevi, apkārtējiem un atrast veidus, kā ar to tikt galā.⁶⁷

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta pirmās daļas 3.punktam un MK 2009.gada 22.decembra noteikumos Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām” noteiktajai kārtībai 2015.gadā tika turpināta sociālās rehabilitācijas pakalpojumu no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem nodrošināšana par valsts budžeta līdzekļiem. Šie pakalpojumi ir pieejami bērniem, kuri cietuši noziedzīgā nodarījumā, tajā skaitā ekspluatācijā, seksuāli izmantoti vai tikuši pakļauti vardarbībai vai jebkādam citām nelikumīgām, cietsirdīgām vai cieņu aizskarošām darbībām. Rehabilitācijas mērķis ir nodrošināt, lai bērns spētu atgūt fizisko un psihisko veselību un integrētos sabiedrībā.

Indikatori

5.2.7.1. Bērna interešu nodrošināšanai nepieciešamo kvalificēto profesionāļu un ekspertu skaits

Valsts policijas koledžā profesionālās pilnveides programmās 2015.gadā apmācītas 338 amatpersonas (48.tabula). Kopumā no 2010.gada līdz 2015.gadam ir apmācītas 1 833 amatpersonas.

⁶⁷ 2009. gadā VBTAI ietvaros tika izveidota Krīzes intervences komanda (turpmāk tekstā - KIK), kura sniedz psiholoģisku palīdzību un atbalstu smagās krīzes situācijās visā Latvijas teritorijā, piemēram, bērna noslīkšanas, pēkšņas nāves, pašnāvības gadījumā vai pēc tās mēģinājuma u.c. gadījumos.

Profesionālās pilnveides izglītības programmas nosaukums	Apmācīto VP amatpersonu skaits					
	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
“Policijas darbs daudznacionālajā sabiedrībā”	-	-	-	-	69	55
“Naida noziegumu identifikācija un prevencija”	44	-	64	41	-	-
“Cilvēktiesības. Rasisma problēmas”	20	-	-	-	-	-
“Cilvēktirdzniecības/sutenerisma gadījumu novēršana, apkarošana un izmeklēšana”	21	39	88	61	11	-
“Bērnu tiesību aizsardzība”	31	242	80	75	67	155
“Bērnu tiesību aizsardzība – 2”	-	-	34	55	87	63
“Policijas darbinieka rīcība gadījumos, kas saistīti ar vardarbību ģimenē”	-	-	86	21	38	34
“Policijas darbinieka rīcības psiholoģiskie un tiesiskie aspekti seksuālās vardarbības gadījumos”	-	-	-	60	30	31
“Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību”	42	45	10	34	-	-
KOPĀ	158	326	362	347	302	338

Avots: Valsts policijas koledža

5.2.7.2. Krimināllietu par nepilngadīgo personu izdarītajiem pārkāpumiem un lietu, kuras skar bērnu tiesību jomu, izskatīšanas ilgums (Krimināllietu ar nepilngadīgo iesaistīšanos izskatīšanas ilgums).

Pēc Tiesu informācijas sistēmas datiem 2015. gadā pirmās instances tiesas izskatījušas 386 krimināllietas ar nepilngadīgo iesaistīšanos (samazinājums par 139). No tām 57 % krimināllietu izskatīšanas ilgums bijis līdz 3 mēnešiem (2014.gadā – 47%); 21 % no 4 līdz 6 mēnešiem (2014.gadā – 21%); 12 % no 7 līdz 12 mēnešiem (2014.gadā – 15%); 3 % no 13 līdz 18 mēnešiem (2014.gadā - 6%); 2 % no 19 līdz 24 mēnešiem (2014.gadā – 4%); 2 % no 25 līdz 30 mēnešiem (2014.gadā – 2%); 1 % no 31 līdz 36 mēnešiem (2014.gadā – 1%); 2 % ilgāk par 37 mēnešiem (2014.gadā – 3%).⁶⁸

⁶⁸ Statistikas avots – Tiesu informācijas sistēma, Krimināllietu statistikas pārskati, Pārskats par krimināllietu izskatīšanas ilgumu pirmajā instancē.

D.6. Diskriminācijas novēršana

D.6.1. Bērni ar invaliditāti un bērni ar īpašām vajadzībām

6.1.2.1. Tehnisko palīgīdzekļu un aprīkojuma trūkums bērniem ar pārvietošanās grūtībām un citiem funkcionāliem ierobežojumiem;

2015.gada 1.janvārī stājās spēkā grozījumi MK noteikumos Nr.1472⁶⁹, papildinot MK noteikumu Nr.1472 pielikumu ar sešiem tiftotehniskiem un septiņiem surdotehniskiem palīgīdzekļiem, nosakot, ka turpmāk steidzamības kārtā tiftotehniskos un surdotehniskos palīgīdzekļus būs tiesības saņemt arī tiem vecākiem un aizbildņiem vai citām personām, kuras saskaņā ar bāriņtiesas lēmumu faktiski kopj un audzina bērnu, kuru aprūpē ir bērni līdz pusotra gada vecumam. Šādas tiesības paredzēts noteikt arī adoptētājiem, kuru aprūpē un uzraudzībā pirms adopcijas apstiprināšanas tiesā ar bāriņtiesas lēmumu nodots adoptējamais bērns, un audžuģimenes loceklim, kurš noslēdzis līgumu ar pašvaldību. Minētie grozījumi arī paredz tiesības dzirdes aparātus par valsts budžeta līdzekļiem saņemt ne vien personām, kurām noteikta 3.vājdzirdības pakāpe (dzirdes zudums vismaz 55dB labāk dzirdošajā ausī), bet arī bērniem, kuriem noteikta 1.vājdzirdības pakāpe (dzirdes zudums vismaz 25 dB labāk dzirdošajā ausī). Turpinot tehnisko palīgīdzekļu modernizāciju atbilstoši lietotāju prasībām un nepieciešamībai sniegt atbalstu tehnisko palīgīdzekļu nodrošināšanā atsevišķām peronu grupām, 2015.gadā tehnisko palīgīdzekļu sarakstā iekļauti šādi jauni tehniskie palīgīdzekļi: funkcionālā gulta un pretizgulējuma matracis, elpošanas tehniskie palīgīdzekļi, citas elpošanas iekārtas (stacionārs skābekļa koncentrators, portatīvs skābekļa koncentrators, neinvazīva plaušu ventilācijas iekārta, pulsoksīmetrs un ierīce neinvazīvai pCO2 mērīšanai asinīs transkutāni).

2015.gadā tehnisko palīgīdzekļu pakalpojuma sniedzēji bija izsnieguši 18 567 tehniskos palīgīdzekļus, no tiem 3180 tiftotehniskos un 4780 surdotehniskos palīgīdzekļus, kas pakalpojuma rindā gaidītāju skaitu nespēja samazināt un tas pieauga līdz 6409 personām uz 2016.gada 1.janvāri, t.sk., 1755 personas uz surdotehniskajiem un 1126 personas uz tiftotehniskajiem palīgīdzekļiem.

Lai nodrošinātu finansējuma pieaugumu tehnisko palīgīdzekļu pakalpojuma attīstībai, LM 2015. gada augustā vērsās MK ar Konceptuālo ziņojumu „Par papildus nepieciešamo finansējumu valsts nodrošināto tehnisko palīgīdzekļu pakalpojuma ieviešanā”, kura mērķis bija piesaistīt tehnisko palīgīdzekļu nodrošināšanai papildus finansējumu. Ziņojums tika apstiprināts 2015. gada 27. augustā ar MK rīkojumu Nr. 464 (prot. Nr. 38 49. §). Ziņojumā tika paredzēts, ka papildus nepieciešamais finansējuma apjoms tehnisko palīgīdzekļu pakalpojuma nodrošināšanai 2016.gadā ir 4 879 952 euro, bet 2017.gadā un turpmākajos gados 3 155 199 euro.

⁶⁹ Noteikumu projekts „Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 15.decembra noteikumos Nr.1472 „Kārtība, kādā Latvijas Neredzīgo biedrība un Latvijas Nedzirdīgo savienība sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un nodrošina tehniskos palīgīdzekļus – tiftotehniku un surdotehniku””. Pieejams šeit:

<http://mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2013-06-27&dateTo=2014-06-27&text=tiftotehniku&org=0&area=0&type=0> (aplūkots 27.06.14.).

6.1.2.2. Esošie centri personām (vecumā no 16 līdz 40 gadu vecuma) ar garīga rakstura traucējumiem izvietoti tikai atsevišķos reģionos un nespēj nodrošināt alternatīvās aprūpes pakalpojumus visiem bērniem ar invaliditāti ar garīga rakstura traucējumiem.

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.panta 2.punktam dienas aprūpes centrs ir institūcija, kas dienas laikā nodrošina sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, sociālo prasmju attīstību, izglītošanu un brīvā laika pavadīšanas iespējas personām ar garīga rakstura traucējumiem, personām ar invaliditāti, bērniem no trūcīgām ģimenēm un ģimenēm, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, kā arī personām, kuras sasniegušas vecumu, kas dod tiesības saņemt valsts vecuma pensiju. Pašvaldībām ir tiesības dienas aprūpes centra pakalpojumus nodrošināt arī citām personu grupām.

Lai veicinātu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstību personām ar garīga rakstura traucējumiem pašvaldībās, saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 3.panta trešo daļu valsts piedalās personām ar garīga rakstura traucējumiem paredzēto dienas aprūpes centru finansēšanā. Savukārt atbilstoši likuma 13.panta ceturtajai daļai minēto dienas centru izveidošanas un uzturēšanas izdevumi tiek finansēti no valsts budžeta: centru izveidošanas gadā — 80 %, darbības pirmajā gadā — 60 %, otrajā gadā — 40 %, trešajā gadā — 20 % apmērā.

2015.gadā tika izveidots viens jauns dienas aprūpes centrs (2014.gadā – trīs), kuri attiecīgi saņēma valsts līdzfinansējumu 80% apmērā dienas centru izveidošanai pirmajā gadā un līdzfinansējumu 60% apmērā dienas centru uzturēšanai otrajā gadā un aprīkošanai, kā arī klientu uzturēšanas izdevumu segšanai pirmajā darbības gadā.

Dienas centru pakalpojumi ir pieejami visos plānošanas reģionos (skat. 49.tabulu).

49.tabula

**Dienas aprūpes centru pakalpojumi personām ar garīga rakstura traucējumiem
2015.gadā**

Plānošanas reģions	Pilsēta / novads	Savas pašvaldības institūciju nodrošināti pakalpojumi	Pašvaldība pērk pakalpojumus			
			No citas pašvaldības	No nevalstiskas organizācijas savas pašvaldības teritorijā	No nevalstiskas organizācijas ārpus savas pašvaldības teritorijas	No privātpersonas savas pašvaldības teritorijā
Kurzemes plānošanas reģions	Liepāja	1	-	-	-	-
	Kuldīgas novads	1	-	-	-	-
	Saldus novads	1	-	-	-	-

	Ventspils novads				1	
Latgales plānošanas reģions	Daugavpils	1				
	Daugavpils novads	1				
	Ilūkstes novads	1	-	-	-	-
Rīgas plānošanas reģions	Jūrmala	1	-	-	-	-
	Rīga	-	-	5	4	1
	Garkalnes novads	-	-	-	1	-
	Kandavas novads	1	-	-	-	-
	Ķeguma novads	-	1	-	-	-
	Limbažu novads	1	-	-	-	-
	Mārupes novads	-	1	-	-	-
	Ogres novads	1	-	-	-	-
	Olaines novads	1	-	-	-	-
	Salaspils novads	1	-	-	-	-
	Saulkrastu novads	-			1-	-
	Siguldas novads	-	-	2	-	-
	Stopiņu novads	-	-	1	1	-
Vidzemes plānošanas reģions	Valmiera	1	-	-	-	-
	Alūksnes novads	1	-	-	-	-
	Cēsu novads	1	-	-	-	-
	Kocēnu				1	
Zemgales plānošanas reģions	Dobeles novads	1	-	-	-	-
	Jelgava	2	-	-	-	-
	Jēkabpils novads	1	-	-	-	-
KOPĀ		19	2	8	5	1

Avots: Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībās 2010., 2011., 2012., 2013., 2014., 2015.gadā.

Pašvaldība organizē sociālos pakalpojumus, pirmkārt, atbilstoši attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju vajadzībām, taču, organizējot dienas aprūpes centra pakalpojumus, ir jāņem vērā arī tā pieejamība, t.i., sabiedriskā transporta kustība, tā izmaksas un laiks, kas tiek patērēts ceļā līdz dienas aprūpes centram. Līdz ar to

dienas aprūpes centra pakalpojums neattīstās lauku pašvaldībās un ir raksturīgāks pilsētām.

50.tabula

Dienas aprūpes centru pakalpojumi personām ar garīga rakstura traucējumiem 2010-2015.gadā

	2010.g.	2011.g.	2012.g.	2013.g.	2014.g.	2015.g.
Pakalpojuma saņēmēju skaits	802	823	923	782	811	1050
Dienas aprūpes centru skaits	27	28	24	23	29	29

Avots: Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībās 2010., 2011., 2012., 2013., 2014., 2015.gadā.

6.1.2.3. Nepietiekoša alternatīvo pakalpojumu nodrošināšana personām ar invaliditāti un īpašām vajadzībām.

Par alternatīvās aprūpes pakalpojumiem uzskatāmi visi tie sociālās aprūpes pakalpojumi, kuri personām tiek sniegti bez ilgstošas izmitināšanas, un kuri pēc sava satura ir iespējami tuvināti ģimeniskai videi. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums paredz astoņus dažādus alternatīvās aprūpes pakalpojumus: aprūpes mājās pakalpojums, dienas aprūpes centra pakalpojums, grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojums, krīzes centra pakalpojums, naktspatversmes pakalpojums, patversmes pakalpojums, servisa dzīvokļa pakalpojums un pusceļa mājas pakalpojums. Visus minētos sociālos pakalpojumus ir tiesības saņemt arī personām ar invaliditāti.

Aprūpes mājās pakalpojumi ir pakalpojumi mājās pamatvajadzību apmierināšanai personām, kuras objektīvu apstākļu dēļ nevar sevi aprūpēt. Pakalpojumu organizē pašvaldības, un tas tiek finansēts no attiecīgās pašvaldības budžeta līdzekļiem. 2014.gadā minēto pakalpojumu saņēma 12 519 personas, to skaitā 110 bērni. Pakalpojuma nodrošināšanai izlietoti pašvaldību budžetu līdzekļi kopumā 10 884 002 eiro apmērā.

2015.gadā Latvijā darbojās kopā 109 dienas aprūpes centri (2014.gadā – 113) (skat. 51.tabulu), kopumā nodrošinot pakalpojumu 23 808 klientiem (2014.gadā – 31 132 klientiem). No pašvaldību budžeta minēto pakalpojumu apmaksai tika izlietoti 5 584 847 eiro (2014.gadā – 5 165 842 eiro).

51.tabula

Dienas aprūpes un dienas centri 2015.gadā

Dienas aprūpes centri	Klientu skaits	eiro	Institūciju skaits	Pašvaldību skaits, kuras nodrošina pakalpojumu	Pašvaldību īpatsvars %
KOPĀ	23808	5 584 847	109	43	36
personām ar GRT	1064	2 068 894	29	32	27
ar fiziskiem traucējumiem	494	319 104	4	6	5

bērniem ar invaliditāti	490	275 243	8	7	6
Bērniem no trūcīgām ģimenēm	1839	525 540	13	9	8
pensijas vecuma personām	4859	439 229	6	6	5
citi	15062	1 956 836	49	17	14

Avots: Labklājības ministrija

Grupu māja (dzīvoklis) ir atsevišķs dzīvoklis vai māja, kurā personām ar garīga rakstura traucējumiem tiek nodrošināts individuāls atbalsts sociālo problēmu risināšanā. Minētais pakalpojums tiek sniegts tām personām, kurām ir objektīvas grūtības dzīvot patstāvīgi, bet nav nepieciešama atrašanās ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā. Pakalpojums tiek finansēts no attiecīgās pašvaldības budžeta līdzekļiem, noteiktos gadījumos⁷⁰ piesaistot valsts līdzfinansējumu. 2015.gadā valstī darbojās 13 grupu mājas (dzīvokļi) (2014.gadā – 12), kuras tika finansētas no pašvaldību budžeta un tajās uzturējās 228 personas⁷¹ (2014.gadā – 242 personas), no tām vidēji 84 personām (2014.gadā – 83) pakalpojums tika nodrošināts ar valsts līdzfinansējumu kopumā 159 211 eiro apmērā 2014.gadā – (146 142 eiro apmērā).

Krīzes centrs ir sociālā institūcija, kurā krīzes situācijā nonākušām personām tiek sniegta īslaicīga psiholoģiska un cita veida palīdzība. 2015.gadā valstī darbojās 15 krīzes centri (2014.gadā – 16), kuri kopumā gada laikā nodrošināja krīzes centra, krīzes tālruņa un uzticības tālruņa nodrošinātie pakalpojumu 1174 klientiem⁷² (2014.gadā – 1458 klientiem). Pakalpojuma nodrošināšanai izlietoti pašvaldību budžeta līdzekļi 1 604 691 eiro apmērā (2014.gadā – 1 510 507 eiro).

Jāatzīmē, ka, lai arī valsts nodrošinātie sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem tiek sniegti krīzes centros, šādā gadījumā personas uzturēšanās institūcijā tiek finansēta no valsts budžeta līdzekļiem, līdz ar to iepriekš minētajos statistikas datos netiek iekļauti, bet tiek uzkrāti atsevišķi un ir atspoguļoti nodaļā „5.2.5.3. Nodrošināt cietušo un viņu ģimeņu intereses, t.sk. sniegt nepieciešamos rehabilitācijas pakalpojumus, nodrošināt psiholoģisko palīdzību un rehabilitāciju”.

Patversme un naktspatversme ir sociālās institūcijas, kas personām bez noteiktas dzīvesvietas vai krīzes situācijā nonākušām personām nodrošina īslaicīgas uzturēšanās iespējas, uzturu, personiskās higiēnas iespējas un sociālā darba speciālistu pakalpojumus (patversme) vai naktsmītni, vakariņas un personiskās higiēnas iespējas (naktspatversme). Patversmju un naktspatversmju pakalpojums tiek finansēts no pašvaldību budžeta līdzekļiem. 2015.gadā 18 pašvaldībās darbojās kopumā 22 patversmes un naktspatversmes (2014.gadā – 24). Pakalpojuma nodrošināšanai 2015.gadā izlietoti pašvaldību budžeta līdzekļi 2 337 291 eiro apmērā⁷³ (2014.gadā – 2 213 134 eiro apmērā).

⁷⁰ Ministru kabineta 2007.gada 4.decembra noteikumi Nr.829 „Noteikumi par dienas centru, grupas māju (dzīvokļu) un pusceļa māju izveidošanas un uzturēšanas izdevumu līdzfinansēšanu”.

⁷¹ Labklājības ministrija. Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībās 2015.gadā. 2.6.2.tabula. Pieejams šeit: <http://www.lm.gov.lv/text/3400>

⁷² Turpat. 2.5.tabula.

⁷³ Turpat. 2.3.tabula.

Servisa dzīvoklis ir dzīvoklis, kas tiek izīrēts un pielāgots personai ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, veicinot personas iespējas dzīvot patstāvīgi un aprūpēt sevi. 2015.gadā servisa dzīvokļa pakalpojums tika nodrošināts tikai vienā pašvaldībā (Jūrmala) pieciem klientiem ⁷⁴.

Pusceļa māja ir sociālās rehabilitācijas institūcija vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas struktūrvienība, kurā personām ar garīga rakstura traucējumiem tiek sniegti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi. Pusceļa māja ir kā pārejas posms starp ilgstošas sociālās aprūpes pakalpojuma saņemšanu un patstāvīgas dzīves uzsākšanu. 2015.gadā valstī turpināja darboties sešas pusceļa mājas, kas izveidotas kā valsts sociālās aprūpes centru struktūrvienības 2006.-2007.gadā.

6.1.3. Politikas mērķis

Nodrošināt vienlīdzīgas iespējas bērniem ar invaliditāti un bērniem ar speciālām vajadzībām dzīvot pilnvērtīgu dzīvi sabiedrībā.

6.1.4. Politikas rezultāts

Radītas vienlīdzīgas iespējas bērniem ar invaliditāti un bērniem ar īpašām vajadzībām dzīvot pilnvērtīgu dzīvi sabiedrībā.

Pēc VDEĀVK sniegtās informācijas 2015.gadā **pirmreizējā invaliditātes** ekspertīze tika veikta 957 bērniem līdz 18 gadu vecumam (turpmāk- bērni), no tām:

- invaliditāte tika noteikta **921** bērniem jeb 96.2% no kopējā skaita, savukārt ;
- invaliditāte netika noteikta (bērni invaliditātes ekspertīzei nosūtīti nepamatoti) **36** bērniem jeb 3.8% .

Salīdzinoši 2014.gadā tika veiktas 1 067 pirmreizējās invaliditātes ekspertīzes, no kurām 1 039 jeb 97.4% bērniem tika noteikta invaliditāte, bet 28 jeb 2.6% invaliditāte netika noteikta).

Savukārt pirmreizējās invaliditātes intensitātes rādītājs 2015.gadā ir 25.0 uz 10000 bērniem (2014.gadā - 28.5). Tādējādi secināms, ka 2015.gadā nav būtiski mainījies bērnu skaits ar pirmreizēji noteiktu invaliditāti.

2015.gadā bērni, kuriem pirmreizēji noteikta invaliditāte (921), dalījuma pēc iesaistes izglītības apgūvē, vecuma un dzimuma:

- 354 māsās (38.4%) un 567 nemāsās (61.6%) (2014.gadā attiecīgi: 417 māsās (40.1%) un 622 nemāsās (59.9%));
- 530 zēni (57.5%) un 391 meitenes (42.5%) 2014.gadā attiecīgi: 530 zēni (57.5%) un 391meitene (42.5%));
- 0-6 gadi - 504 bērni (54.7%); 7-18 gadi - 417 bērni (45.3%) (2014.gadā attiecīgi: 560 (53.9%) bērni vecumā 0-6 gadi un 479(46.1%) bērni vecumā no 7-18 gadi).

2015. gadā līdzīgi kā 2014.gadā zēniem biežāk nekā meitenēm ir pirmreizēji noteikta invaliditāte. Savukārt vecuma griezumā vērtējot, pirmreizēja invaliditāte vairāk ir noteikta bērniem vecumā līdz 6 gadiem.

⁷⁴ Turpat. 2.6.1.tabula.

Kopējā pirmreizējās invaliditātes struktūra pēc slimībām

	2015. gadā (īpatsvars no kopējā skaita, %)	2014. gadā (īpatsvars no kopējā skaita, %)
1.vietā - psihiski un uzvedības traucējumi	236 (25.6%)	226 (21,8%)
2.vietā - iedzimtās kroplības, deformācijas un hromosomu anomālijas	193(21.0%)	191 (18,4%)
3.vietā - muskuļu, skeleta un saistaudu slimības	114(12.4%)	154 (14,8%)
4.vietā - nervu sistēmas slimības	99 (10.7%)	122 (11,7%)

Avots: Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija

Pēc 52.tabulā sniegtās informācijas secināms, ka 2015.gadā nedaudz samazinājies bērnu skaits, kuriem pirmreizēji noteikta invaliditāte muskuļu, skeleta un saistaudu slimību un nervu sistēmas slimību rezultātā, kā arī vēl mazākā apmērā dēļ iedzimtās kroplības, deformācijas un hromosomu anomālijas. Savukārt nedaudz pieaudzis bērnu skaits, kuriem pirmreizēji noteikta invaliditāte psihisku un uzvedības traucējumu dēļ.

Atkārtota invaliditātes ekspertīze 2015.gadā tika veikta 1986 bērniem, tai skaitā:

- invaliditāte atkārtoti noteikta 1932 bērniem ar invaliditāti jeb 97.3%;
- pilnīgi rehabilitēti (invaliditāte bērnam atkārtoti nav noteikta) 54 bērni jeb 2.7%. Salīdzinot ar 2014.gadu, atkārtotas invaliditātes ekspertīzes tika veiktas 1918 bērniem, no kuriem 1893 jeb 98.7% tika noteikta invaliditāte, bet 25 jeb 1.3% invaliditāte netika noteikta. Tādējādi 2015.gadā pieaudzis to bērnu skaits, kuriem atkārtoti tika noteikta invaliditāte, un palielinājies pilnīgi rehabilitēto bērnu skaits, kas vērtējama kā pozitīva tendence, lai gan rehabilitēto bērnu skaits vērtējams kā ļoti zems.

Bērni, kuriem noteikta atkārtota invaliditāte, dalījuma pēc iesaistes izglītības apgūvē, vecuma un dzimuma:

- 902 māsās (46.7%) un 1030 nemāsās (53.3%) (2014.gadā attiecīgi: 1017 māsās (53.7%) un 876 nemāsās (46.3%));
- 1115 zēni (57.7%) un 817 meitenes (42.3%) (2014.gadā attiecīgi: 1156 zēni (61.1%) un 737 meite (38.9%));
- 0-6 gadi - 544 bērni (28.2%) un 7-18 gadi - 1388 bērniem (71.8%) (2014.gadā attiecīgi: 483 (25.5%) bērni vecumā 0-6 gadi un 1410 (74.5%) bērni vecumā no 7-18 gadi).

No statistikas datiem secināms, ka 2015.gadā samazinājies to bērnu skaits, kuriem atkārtoti noteikta invaliditāte un kuri māsās, taču absolūtos skaitļos pieaudzis arī ar atkārtoti noteikto invaliditāti bērnu skaits, kuri nemāsās. Lai skaidrotu minēto tendenci, nepieciešams padziļināts izvērtējums. Dzimumu atšķirības kopumā nav daudz mainījušās – tendence, kad zēniem ievērojami biežāk nekā meitenēm ir atkārtoti noteikta invaliditāte, ir nemainīga kā 2015., tā 2014.gadā Savukārt bērnu vecuma griezumā vērtējot, atkārtota invaliditāte vairāk ir noteikta bērniem vecumā 7-18 gadi.

53.tabula

Kopējā atkārtotās invaliditātes struktūra pēc slimībām

	2015.gadā (īpatsvars no kopējā skaita, %)	2014.gadā (īpatsvars no kopējā skaita, %)
	Abs.sk. %	Abs.sk. %
1.vietā- psihiski un uzvedības traucējumi	519 - 26.9%	558 - 29,5%
2.vietā- iedzimtās kroplības, deformācijas un hromosomu anomālijas	380- 19.7%	272 - 14,4%
3. vietā – nervu sistēmas slimības	218 - 14,2%	268 - 14,2%
4.vietā – elpošanas sistēmas slimības	155- 8.0%	154 - 8,1%

Avots: Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija

Pēc 53.tabulā sniegtās informācijas secināms, ka 2015.gadā samazinājies bērnu skaits, kuriem atkārtoti invaliditāte noteikta nervu sistēmas slimību rezultātā. Palielinājies arī bērnu skaits, kuriem atkārtoti invaliditāte noteikta dēļ iedzimtās kroplības, deformācijas un hromosomu anomālijas. Savukārt samazinājies bērnu skaits, kuriem pirmreizēji noteikta invaliditāte psihisku un uzvedības traucējumu un gandrīz nemainīgs palicis rādītājs attiecībā uz elpošanas sistēmu slimību.

Pozitīvs atzinums par medicīniskām indikācijām **bērna ar invaliditāti īpašas kopšanas nepieciešamībai** izsniegts **681** bērniem ar invaliditāti - 76.3% no kopējā bērnu ar invaliditāti skaita (892), kuriem izvērtētas medicīniskās indikācijas īpašas kopšanas nepieciešamībai (2014.gadā attiecīgi: 804 bērniem jeb 86.7% no 833).

Pozitīvs atzinums par medicīniskajām indikācijām **pabalsta transporta izdevumu kompensēšanai** saņemšanai **205** bērniem ar invaliditāti - 70.4%. Medicīniskās indikācijas netika konstatētas 86 bērniem ar invaliditāti 29.6% 2014.gadā: 286, 151-91,5%, 14-8,5%).

54.tabula

Bērnu ar invaliditāti skaits valstī ar aktīviem invaliditātes lēmumiem 01.01.2015.

Vecums	Līdz 6 g.v.	7 līdz 10 g.v.	11 līdz 15 g.v.	16 līdz 17 g.v.	Kopā
Zēni	1749	1247	1469	159	4624
Meitenes	1374	855	1053	140	3422
Kopā	3123	2102	2522	299	8046

Avots: Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija

Kā redzams no 54.tabulā sniegtās informācijas, lielākais bērnu ar invaliditāti īpatsvars pēc vecuma ir bērniem līdz 6 gadiem un no 11-15 gadu vecumam. Savukārt dzimumu griezumā analizējot, visos vecuma posmos zēnu ar invaliditāti skaits ir lielāks nekā meiteņu.

6.1.5. Rīcības virzieni

6.1.5.1. Samazināt un novērst invaliditātes rašanās cēloņus, nodrošināt agrīnas invaliditātes atklāšanu, medicīniskās un sociālās aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumus bērniem ar īpašām vajadzībām un bērniem ar invaliditāti

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9.¹panta 3.un 4.punktam no valsts budžeta tiek finansēti ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi bērniem ar smagiem garīga rakstura traucējumiem vecumā no četriem līdz 18 gadiem un bērniem ar garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem vecumā līdz četriem gadiem. Tāpat atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta pirmajai daļai valsts personām ar invaliditāti, to skaitā bērniem ar invaliditāti nodrošina profesionālās rehabilitācijas pakalpojumus, sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar redzes vai dzirdes invaliditāti un tehnisko palīgīdzekļu pakalpojumus, kā arī sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar funkcionāliem traucējumiem (vecumā no 15 gadiem). Minēto pakalpojumu mērķis ir novērst vai mazināt invaliditātes, darbnespējas un citu faktoru izraisītās negatīvās sociālās sekas personas dzīvē.

2015.gadā ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus bērniem ar smagiem garīga rakstura traucējumiem un bērniem ar garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem sniedza trīs valsts sociālās aprūpes centri (Valsts sociālās aprūpes centrs "Kurzeme", Valsts sociālās aprūpes centrs "Latgale", Valsts sociālās aprūpes centrs "Rīga", kopā septiņās filiālēs), 31 pašvaldību un citu organizāciju bērnu sociālās aprūpes centri (2014.gadā – 26 pašvaldību un citu organizāciju bērnu sociālās aprūpes centri), kā arī viens pašvaldības sociālās aprūpes un rehabilitācijas centrs, kura pamatfunkcija ir pakalpojuma sniegšana pilngadīgām personām, un tajos 2015. gada 31.decembrī uzturējās kopumā 350 bērni ar invaliditāti.

2014.gadā ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus bērniem ar smagiem garīga rakstura traucējumiem un bērniem ar garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem sniedza trīs valsts sociālās aprūpes centri (kopā septiņās filiālēs), 26 pašvaldību un citu organizāciju bērnu sociālās aprūpes centri, kā arī viens pašvaldības sociālās aprūpes un rehabilitācijas centrs, kura pamatfunkcija ir pakalpojuma sniegšana pilngadīgām personām, un tajos 2015. gada 31.decembrī uzturējās kopumā 350 bērni ar invaliditāti (2014. gada 31.decembrī – 410 bērni ar invaliditāti).

Pamatojoties uz SIVA sniegto informāciju 2015.gadā sociālās rehabilitācijas pakalpojumus Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem un Černobiļas atomelektrostacijas avārijas rezultātā cietušo personu sociālās aizsardzības likuma 15.pantā minētajām personām saņēmuši trīspadsmit bērni (2014.gadā – 12 bērni), kopumā 2015.gadā rehabilitācijas pakalpojumus saņēma 219 personas (2014.gadā – 406 personas). Rindā uz sociālo rehabilitāciju uz 2016.gada 1.janvāri bija 702 personas, no tām 29 bērni (uz 2015.gada 1.janvāri – 677 personas, no tām 27 bērni).

6.1.5.2. Nodrošināt esošo dienas centru inženiertehnisko un materiālo bāzi, to pakalpojumus iespējami tuvu dzīvesvietai, sekmēt jaunu izvedi, lai nodrošinātu pieprasījumu

2015.gadā LM piešķir valsts līdzfinansējumu dienas aprūpes centram ar garīga rakstura traucējumiem – nodibinājumam „Fonds „Iespēju tilts” jauna dienas centra izveidei.

6.1.5.3. Nodrošināt tehnisko palīglīdzekļu un aprīkojuma, individuālās aprūpes un tulka pieejamību kvantitatīvi un kvalitatīvi iespējami tuvu bērna ar invaliditāti dzīvesvietai un mācību vietai

Viens no sociālo pakalpojumu sniegšanas pamatprincipiem, kas noteikts Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 4.pantā, ir klienta dzīvesvietas princips – sociālie pakalpojumi tiek nodrošināti klienta dzīvesvietā vai iespējami tuvu tai, un tikai tad, ja šāds pakalpojumu apjoms nav pietiekams, tiek nodrošināta sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija ilgstošas aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā. Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta 2.¹ un 2.³ daļai un 25.panta otrajai daļai kopš 2009.gada 1.septembra tehniskos palīglīdzekļus nodrošina valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Nacionālais rehabilitācijas centrs „Vaivari” (turpmāk – centrs), biedrība „Latvijas Nedzirdīgo savienība” (turpmāk – savienība) un biedrība „Latvijas Neredzīgo biedrība” (turpmāk – biedrība) – biedrība nodrošina iedzīvotājus ar tiflotehniku, savienība ar surdotehniku, bet centrs ar pārējiem tehniskiem palīglīdzekļiem. Kārtību, kādā biedrība un savienība sniedz tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumus, nosaka MK 2009.gada 15.decembra noteikumi Nr.1472 „Kārtība, kādā Latvijas Neredzīgo biedrība un Latvijas Nedzirdīgo savienība sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un nodrošina tehniskos palīglīdzekļus – tiflotehniku un surdotehniku”, un kārtību, kādā centrs sniedz tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumus, nosaka MK 2009.gada 15.decembra noteikumi Nr.1474 „Tehnisko palīglīdzekļu noteikumi”.

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.panta pirmās daļas 5.punktam un 25.pantam valsts nodrošina tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumu noteiktām personu grupām, tostarp bērniem ar funkcionāliem traucējumiem. Jāatzīmē, ka bērni ir viena no personu grupām, kurām ir tiesības saņemt tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumu steidzamības kārtā. 2015.gadā kopumā izsniegti 18 567 tehniskie palīglīdzekļi (2014.gadā – 17 992 tehniskie palīglīdzekļi), tos saņēmušas 16 687 personas; no tām 2183 bija bērni (2014.gadā – 1892 bērni), no tiem 142 bērni tehniskos palīglīdzekļus saņēmuši Latvijas Neredzīgo biedrībā (tiflotehniskie palīglīdzekļi) (2014.gadā – 98) un 205 bērni tehniskos palīglīdzekļus saņēmuši Latvijas Nedzirdīgo savienībā (surdotehniskie palīglīdzekļi) (2014.gadā – 173). Pakalpojuma nodrošināšanai 2015.gadā izlietoti valsts budžeta līdzekļi 4 431 515 eiro apmērā.

Lai saņemtu tehnisko palīglīdzekli, personai jāierodas centrā, biedrībā vai savienībā (atkarībā no pieprasītā tehniskā palīglīdzekļa), taču, ja persona sava funkcionālā traucējuma dēļ nevar ierasties pie pakalpojuma sniedzēja un persona, pieprasot tehnisko palīglīdzekli, nav norādījusi citu personu tehniskā palīglīdzekļa saņemšanai, personai ir tiesības pieprasīt personas apmaksātu mājas vizīti, informējot par to pakalpojuma

sniedzēju. Patstāvīgas centra nodaļas atrodas Kuldīgā un Rēzeknē. Centra mājaslapā regulāri tiek ievietota aktuālā informācija par vietām, uz kurām centrs plāno veikt izbraukumus, lai nodrošinātu personas ar tehniskajiem palīglīdzekļiem pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai – piemēram, 2015.gadā centrs veica izbraukumus vairāk kā 100 vietās visos Latvijas reģionos⁷⁵.

Biedrībai ir kopumā 11 teritoriālās organizācijas – Cēsīs, Daugavpilī, Jelgavā, Jēkabpilī, Jūrmalā, Rēzeknē, Rīgā, Ventspilī, Tukumā, Liepājā un Balvos, un iesniegumu par tehniskā palīglīdzekļa izsniegšanu persona var iesniegt jebkurā no biedrības teritoriālajām organizācijām. Tāpat jebkurā no teritoriālajām organizācijām, iepriekš par to vienojoties, ir iespēja saņemt personai nepieciešamo tehnisko palīglīdzekli.

Savienības ietvaros darbojas deviņas reģionālās biedrības – Rīgā, Rēzeknē, Daugavpilī, Smiltēnē, Valmierā, Pļaviņās, Ventspilī, Kuldīgā, Alūksnē un Liepājā. Personas var saņemt jebkuru no surdotehniskajiem palīglīdzekļiem savienības Surdocentra filiālēs Rīgā, Rēzeknē, Daugavpilī, Ventspilī un Liepājā. Pārējās reģionālajās biedrībās (Smiltēnē, Valmierā, Pļaviņās, Alūksnē un Kuldīgā) personas var saņemt tos surdotehniskos palīglīdzekļus, kuru pielāgošanai nav nepieciešama speciāla aparatūra (šāda aparatūra pieejama tikai savienības Surdocentra filiālēs), vienlaikus, ja vairākas personas iepriekš pieteikušas nepieciešamību pielāgot izsniedzamo palīglīdzekli, ir iespējams vienoties par laiku, kurā Surdocentra filiāļu speciālisti veic izbraukuma vizīti kādā no plānā paredzētajām izbraukuma vietām.

Šobrīd esošā prakse tehnisko palīglīdzekļu piešķiršanā bērniem un jauniešiem ar funkcionēšanas traucējumiem liecina, ka šādiem izglītojamiem, mācoties izglītības iestādē, ir nepieciešami īpaši tehniskie palīglīdzekļi mācību procesam vai arī tehniskie palīglīdzekļi papildus jau saņemtajiem tehniskajiem palīglīdzekļiem, un kurus var atstāt izglītības iestādē un nevest no/uz mājām katru dienu. Tehnisko palīglīdzekļu iegāde pašām izglītības iestādēm nav jēgpilna, jo izglītības iestāžu speciālistiem trūkst zināšanu par nepieciešamo tehnisko palīglīdzekļu iegādi un izmantošanu, izglītojamiem mainoties, individuāli iepirktie tehniskie palīglīdzekļi var palikt neizmantoti, un izglītības iestāžu mazo tehnisko palīglīdzekļu iepirkumu apjomi sadārdzinās tehnisko palīglīdzekļu cenu.

Tādēļ viens no ilgtermiņa risinājumiem, kam būs nozīmīga ietekme uz tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumu pilnveidošanu un uz kura bāzes veidojama jauna tehnisko palīglīdzekļu piešķiršanas kārtība, ir funkcionēšanas novērtēšanas un asistīvo tehnoloģiju (tehnisko palīglīdzekļu) apmaiņas sistēmas izveide un ieviešana ESF un ERAF pasākumu ietvaros. Iepriekš minētie faktori nosaka minēto sistēmu unikalitāti, tādēļ ESF un ERAF pasākumu ietvaros kā finansējuma saņēmējs ir noteikts VSIA „NRC Vaivari”, kas atbilstoši deleģējumam Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumam organizē (tehnisko palīglīdzekļu) pakalpojuma sniegšanas sistēmu valstī, un kura pieredze ļauj nodrošināt tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumu sniegšanu personām ar funkcionēšanas traucējumiem, tai skaitā funkcionēšanas novērtēšanu, un asistīvo tehnoloģiju (tehnisko palīglīdzekļu) apmaiņas sistēmas darbību.

---

⁷⁵ Valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Nacionālais rehabilitācijas centrs „Vaivari””. Vaivaru Tehnisko palīglīdzekļu centrs. Pieejams šeit: <http://www.nrcvaivari.lv/?55> (aplūkots 14.10.2016.).

Izglītības iestādes tehniskos palīglīdzekļus saviem audzēkņiem ar funkcionēšanas traucējumiem varēs saņemt atbilstoši ESF pasākuma ietvaros izstrādātai kārtībai. Pasākumā plānots, ka tie jaunieši, kuri asistīvo tehnoloģiju (tehnisko palīglīdzekli) lietošanas brīdī būs sasnieguši maksimālo vecumu (25 gadus), turpinās izmantot asistīvo tehnoloģiju (tehnisko palīglīdzekli) līdz mācību gada beigām.

Plānots, ka ESF un ERAF pasākumu ietvaros atbalstu saņems vismaz 3000 personas ar funkcionēšanas traucējumiem.

Indikatori

6.1.7.1. Sabiedrībā integrēto bērnu ar invaliditāti un bērnu ar īpašām vajadzībām skaits

Bērnu ar invaliditāti skaits Latvijā ir atbilstošs bērnu skaitam, par kuriem tiek piešķirta un izmaksāta piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu ar invaliditāti (t.i., 106,72 eiro). Saskaņā ar VSAA datiem, kas sagatavoti 2016.gada janvārī, bērnu skaits, par kuriem ir piešķirta un izmaksāta piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu ar invaliditāti, 2015.g. decembrī sadalījumā pēc bērnu vecuma ir šāds:

55.tabula

Vecums pilnos gados	Uzskaitē esošo bērnu skaits
0	87
1	217
2	234
3	304
4	312
5	410
6	431
7	482
8	522
9	542
10	537
11	500
12	530
13	556
14	525
15	576
16	577
17	588
18	45
Kopā	7 975

Avots: Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra

Saskaņā ar VSAA datiem 2015.gadā:

- vidējais bērns ar invaliditāti kopšanas pabalsta saņēmēju skaits mēnesī bija 1 978 personas (2014.gadā – 1 932 personas). Pabalsta izmaksai tika izlietoti 5 180 819 eiro, kas sastāda par 2.36% jeb 119 641 eiro vairāk nekā 2014.gadā;

- vidējais saņēmēju skaits mēnesī piemaksai pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu ar invaliditāti bija 7 353 personas (2014.gadā – 7 240 personas). Piemaksas izmaksai tika izlietoti 9 991 562 eiro, kas sastāda par 2.19% jeb 214 286 eiro vairāk nekā 2014.gadā;
- vidējais saņēmēju skaits mēnesī pabalstam transporta izdevumu kompensēšanai personai ar invaliditāti, kuram ir apgrūtināta pārvietošanās, par bērniem ar invaliditāti bija 123 personas (2014.gadā – 124 personas). Pabalstam tika izlietoti 117 585 eiro, kas sastāda par 0.55% jeb 654 eiro mazāk nekā 2014.gadā.

6.1.7.2. Bērniem ar invaliditāti un bērniem ar īpašām vajadzībām pieejamo izglītības un citu sabiedrisko iestāžu skaits

Latvijā 2015./2016.mācību gadā speciālās pirmsskolas izglītības programmas īstenoja 146 pirmsskolas izglītības iestādes (2014./2015.mācību gadā – 138 pirmsskolas izglītības iestādes) un 47 vispārējās pamata un vidējās izglītības iestādes (dienas skolas un vakarskolas) (2014./2015.mācību gadā – 45 vispārējās izglītības iestādes).

2015./2016.mācību gadā kopā ir 783 vispārizglītojošās dienas skolas (2014./2015.mācību gadā – 796 vispārizglītojošās dienas skolas), (2015./2016.mācību gadā – 202 715 skolēnu; 2014./2015.mācību gadā – 199 119 skolēnu), no kurām 60 ir speciālās izglītības iestādes (2014./2015.mācību gadā – tik pat) (2015./2016.mācību gadā – 5 830 skolēnu; 2014./2015.mācību gadā – 7 213 skolēnu).

Profesionālās izglītības programmās 2015./2016.mācību gada sākumā mācījās 304 izglītojamie ar īpašām vajadzībām (2014./2015.mācību gada sākumā – 376 izglītojamie, 2013./2014.mācību gada sākumā – 386 izglītojamie).

D.6.2. Bērni ārpusģimenes aprūpes iestādēs

6.2.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

6.2.2.1. Netiek nodrošinātas bāreņu un bez vecāku gādības palikušu bērnu tiesības saņemt aprūpi ģimeniskā vidē gadījumos, kad nav iespējams nodrošināt bērna atrašanos savā bioloģiskajā ģimenē;

6.2.2.2. Bērni pēc institucionālās aprūpes iestādes beigšanas ir nepietiekoši sagatavoti patstāvīgai dzīvei, viņiem trūkst pieredzes ģimenes attiecību veidošanā un sadzīvē;

Problēma ir aktuāla, jo ne visiem ārpusģimenes aprūpes institūcijās ievietotiem bērniem 15-17 gadu vecumā ir iespēja dzīvot “jauniešu mājās”, kur iespējas apgūt patstāvīgai dzīvei nepieciešamās prasmes.

6.2.2.3. Nav pietiekoši attīstīta aprūpe ģimeniskā vidē.

2015.gadā VBTAI, veicot bērnu personisko un mantisko interešu ievērošanas pārbaudes ārpusģimenes aprūpes iestādēs, konstatēja, ka par 35 juridiski brīviem adoptējamiem bērniem iestādes nav ziņojušas Adopcijas reģistram, kā to paredz Ministru kabineta 2003. gada 11. marta noteikumu Nr. 111 „Adopcijas kārtība” 22. punkts, līdz ar to savlaicīgi nenodrošinot iespēju bērnam augt ģimeniskā vidē.

6.2.3. Politikas mērķis

Aizsargāt bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesības augt ģimeniskā vidē.

6.2.4. Politikas rezultāts

Bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem ir radīta iespēja augt ģimeniskā vidē.

6.2.5. Rīcības virzieni

6.2.5.1. Attīstīt sociālo darbu ar nelabvēlīgām ģimenēm un vecākiem, kuriem atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības (pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības)

Šajā rīcības virzienā jaunas aktivitātes nav tikušas uzsāktas.

6.2.5.2. Maksimāli nodrošināt atgriešanos ģimenēs tiem bērniem, kuru vecākiem pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības, nodrošinot nepieciešamo sociālo darbu ar vecākiem

2015. gada 29. oktobrī Saeimā trešajā lasījumā atbalstīti grozījumi Civilprocesa likumā (Saeimas reģ.Nr.1078/Lp11), Civillikumā (Saeimas reģ.Nr.1077/Lp11), Bāriņtiesu likumā (Saeimas reģ.Nr.1077/Lp11), un citos saistītajos likumos, lai paātrinātu lēmumu pieņemšanu lietās par aizgādību vai saskarsmes tiesībām, laulības šķiršanas lietās, tajā skaitā, pilnveidotu bāriņtiesu darbības regulējumu. Grozījumi Civillikumā paredz precizējumus aizbildnības regulējumā, kā arī precizētu kārtību, kādā bērna vecāki un citas personas, kam uz to ir tiesības, drīkst tikt ar bērnu trešās personas klātbūtnē un noteikt minētās personas izraudzīšanas kārtību.

VBTAI Bāriņtiesu likuma 5. panta pirmajā daļā noteikto kompetenci uzraudzīt bāriņtiesas darbību bērna un aizgādībā esošas personas tiesību un interešu aizsardzībā un sniegt tām metodisko palīdzību 2015.gadā realizēja attiecībā uz 142 Latvijas novadu un republikas pilsētu bāriņtiesām.

Nodrošinot regulāru un sistemātisku bāriņtiesu darba uzraudzību, VBTAI 2015.gadā bāriņtiesas lietvedībā esošo lietu pārbaudi veica 72 bāriņtiesās (daļā bāriņtiesu veicot atkārtotas pārbaudes).

VBTAI darbinieku veiktās bāriņtiesu lietvedībā esošo lietu pārbaudes var iedalīt trīs veidos:

- plānotās bāriņtiesu lietu pārbaudes, kas tiek veiktas saskaņā ar departamenta gada plānā noteikto;
- atkārtotās bāriņtiesu lietu pārbaudes, ko veic, lai pārliecinātos par iepriekšējā pārbaudē konstatēto trūkumu novēršanu, atkārtoti pārbaudot konkrētās lietas;
- atsevišķu bāriņtiesu lietu pārbaudes, kas tiek veiktas, pamatojoties uz saņemtu informāciju par nepieciešamību vērtēt bāriņtiesu darbības atbilstību normatīvo aktu prasībām vai bērnu tiesību aizsardzības prioritātes principa ievērošanā konkrētās lietās.

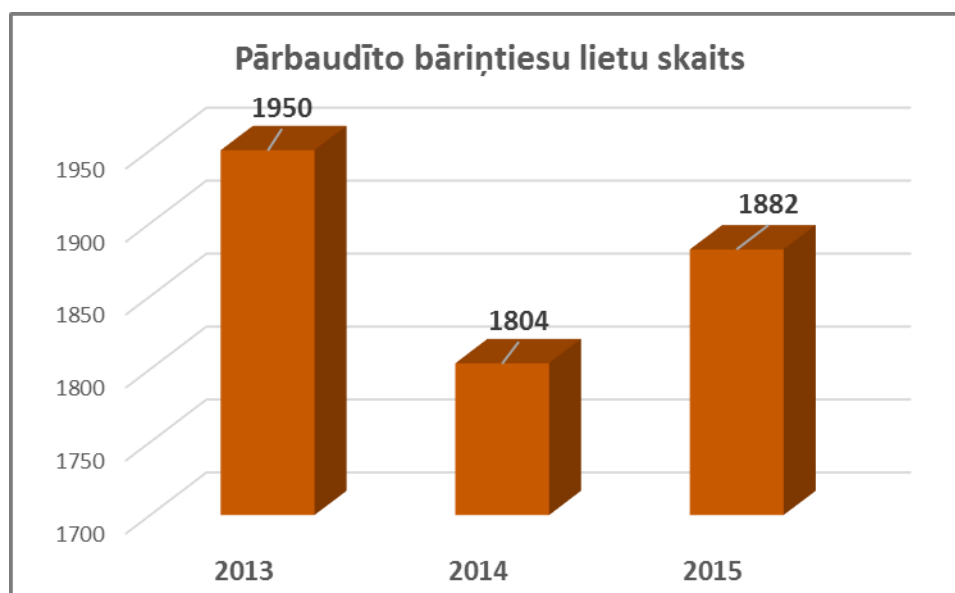
Bāriņtiesu lietvedībā esošo lietu pārbaudēs uzmanība tiek vērsta gan uz normatīvo aktu prasību ievērošanu bāriņtiesu darbā (piemēram, vai ir ievērota MK 2006.gada 19.decembri noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” 80.punkta prasība, ka bāriņtiesas priekšsēdētājs vai bāriņtiesas loceklis ne retāk kā reizi gadā pārbauda

aizbildnībā vai aizgādībā esošās personas dzīves apstākļus), gan uz to, vai bāriņtiesa ievērojusi bērnu un aizgādībā esošu personu tiesību un interešu aizsardzību pēc būtības (piemēram, ja dzīves apstākļu pārbaudes laikā konstatēti bērnu tiesību un interešu pārkāpumi, vai bāriņtiesa ir rīkojusies kompetences ietvaros, lai nodrošinātu prioritāru bērna tiesību aizsardzību).

Pārbažu gaitā bāriņtiesās izlases kārtībā tiek pārbaudītas lietas no dažādām lietu kategorijām, piemēram, aizbildnības un aizgādības lietas, lietas par aizgādības tiesību pārtraukšanu un atjaunošanu, lietas par audžuģimenes statusa piešķiršanu un bērnu ievietošanu audžuģimenēs, lietas par bērnu ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās u.c. 2015.gadā departamenta veiktās pārbaudes bija vērstas uz diviem prioritāriem darbības virzieniem, respektīvi, bērnu tiesību aizsardzības pasākumu veikšanu seksuālās vardarbības gadījumos un deinstitucionalizācijas principa (ģimeniskas vides nodrošināšana bērnam) īstenošanu bāriņtiesu praksē. Līdz ar to 2015.gada ietvaros VBTAI bāriņtiesas lietvedībā esošo lietu pārbaudes galvenokārt veica attiecībā uz lietām par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atjaunošanu un bērna ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu (audžuģimeņu lietas, aizbildnības lietas, lietas par bērna ievietošanu institūcijā), kā arī padziļināti pievērsās lietām, kuras bija saistītas ar iespējamu seksuālu vardarbību pret bērniem.

Pārbažu laikā VBTAI pārbaudīja **1600** bāriņtiesu lietvedībā esošās lietas. Savukārt saistībā ar saņemtajiem iesniegumiem un dienesta ziņojumiem VBTAI izskatītas **282** lietas.

26.attēls

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Pārbaudīto bāriņtiesu lietu skaits, salīdzinot ar 2014.gadu ir par 78 lietām palielinājies, ņemot vērā to, ka, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieaudzis ir uz iesnieguma un dienesta ziņojuma (par bāriņtiesu darbību konkrētu ģimeņu lietās un iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem ģimenē) pamata pārbaudīto lietu skaits, proti, salīdzinājumam – iepriekšējā gadā konkrētu bāriņtiesu lietu materiāli izvērtēti 199 lietās, pamatojoties uz

inspekcijā saņemto rakstveida iesniegumu vai mutvārdos sniegto informāciju bāriņtiesas kompetences jomā.

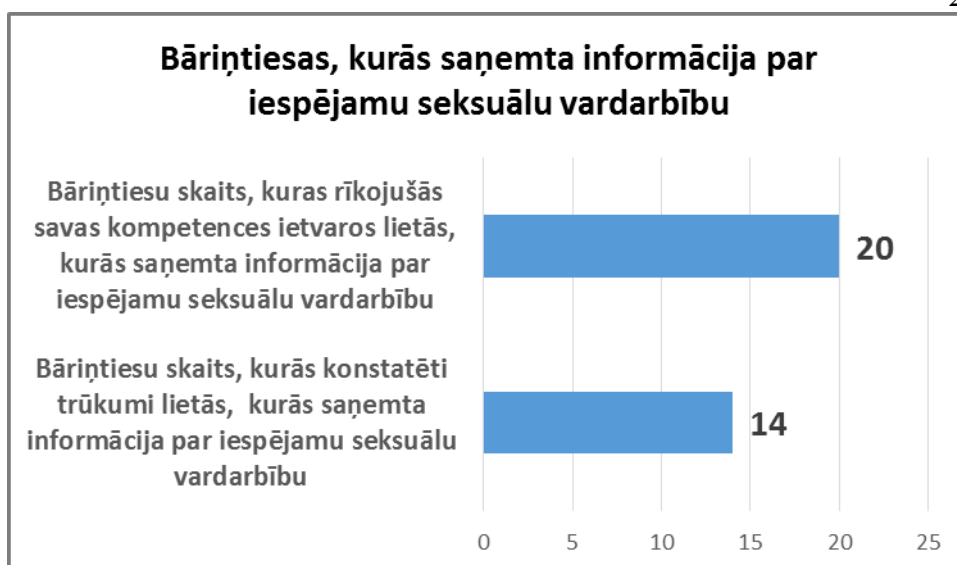
Pārbaudes gaitā VBTAI darbinieki bāriņtiesu priekšsēdētājiem un citiem bāriņtiesu darbiniekiem sniedza arī **metodisko palīdzību**. 2015.gadā metodiskie ieteikumi saistībā ar bāriņtiesu darbību pārbaužu laikā sniegti **384** jautājumos – gan lietās, kur pārbaudes laikā konstatētas nepilnības, gan citos bāriņtiesu pārstāvjus interesējošos jautājumos.

Analizējot 2015.gada pārbaudēs sastādītajos aktos norādīto saistībā ar normatīvo aktu prasību neievērošanu bāriņtiesas darbā vai gadījumiem, kad bāriņtiesa nav veikusi nepieciešamās darbības bērnu un aizgādībā esošo personu tiesību un interešu aizsardzībai konkrētās lietās, konstatētas šādas **būtiskākās** nepilnības un trūkumi bāriņtiesu darbā:

- pirms bāriņtiesas kompetencē esošo jautājumu izlemšanas (aizgādības tiesību pārtraukšanas, pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanas, personas atbilstības aizbildņa pienākumu pildīšanai izvērtēšanas, aizbildņa iecelšanas u.c.) pretēji normatīvo aktu prasībām netiek iegūta vispusīga informācija, kas nepieciešama lietas izskatīšanai un pamatota, bērna interesēm atbilstoša lēmuma pieņemšanai;
- pieņemot lēmumus bērna tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšanai vai izvērtējot bērna tiesību ievērošanas likumību, netiek veiktas pārrunas ar bērnu, lai uzklautu bērnu vai noskaidrotu bērna viedokli izskatāmā jautājuma ietvaros;
- lietas pēc aizgādības tiesību pārtraukšanas netiek pārskatītas normatīvajos aktos noteiktajos termiņos vai atbilstoši bērnu tiesībām un interesēm;
- pirms lēmumu pieņemšanas par aizgādības tiesību pārtraukšanu, pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu vai prasības sniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai netiek veikts riska kritēriju novērtējums vai arī tas veikts nepilnīgi un formāli;
- izvēloties ārpusģimenes aprūpes formu bērniem bāreņiem vai bez vecāku gādības palikušiem bērniem, bāriņtiesas ne vienmēr pietiekami izvērtē iespējas bērniem prioritāri nodrošināt aprūpi ģimeniskā vidē – pie aizbildņa vai audžuģimenē, lietā netiek atspoguļotas bāriņtiesas veiktās darbības piemērotas audžuģimenes vai aizbildņa meklēšanā;
- netiek ievērots MK 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” 78.punktā noteiktais, ka, lemjot par ārpusģimenes aprūpi bērnam, bāriņtiesa izskaidro bērnam iespējamās ārpusģimenes aprūpes veidus un noskaidro bērna viedokli par viņam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, ja bērns spēj formulēt savu viedokli;
- lietām nav pievienoti dokumenti, kas apliecina, ka audžuģimene pirms bērna ņemšanas aprūpē un uzraudzībā ir personīgi iepazinusies ar bērnu;
- nereti pirms bērna ievietošanas audžuģimenē bāriņtiesa nav sniegusi audžuģimenei rakstisku informāciju par bērna emocionālo un veselības stāvokli, apstākļiem, kādos bērns atradies pirms ievietošanas audžuģimenē, apstākļiem, kas jāņem vērā, lai audžuģimene varētu pienācīgi bērnu aprūpēt u.c.
- nepietiekama bāriņtiesu sadarbība un informācijas apmaiņa ar sociālajiem dienestiem, citām bāriņtiesām, izglītības iestādēm, policiju u.c., kā rezultātā netiek nodrošināta pilnvērtīga bērnu tiesību aizsardzība;
- atbilstošā kvalitātē netiek veikti aizbildnības pārvaldības uzraudzības pienākumi (neregulāras dzīves apstākļu pārbaudes, nav saņemts aizbildņa ikgada norēķins u.c.);

- pārliecinoties par audžuģimenē vai aizbildnībā esoša bērna tiesību un interešu ievērošanu ģimenē, netiek noskaidrots personu, kuras dzīvo nedalītā saimniecībā ar aizbilstamo vai audžuģimenē ievietoto bērnu, viedoklis par attiecībām ar šo bērnu, kā arī citiem būtiskiem jautājumiem, kas attiecas uz bērnu tiesību nodrošinājumu ģimenē;
- nepietiekami tiek izvērtētas audžuģimenes spējas turpināt pienākumu pildīšanu, neievērojot Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1036 „Audžuģimenes noteikumi” 4.punktā noteikto prasību bāriņtiesai, kuras darbības teritorijā deklarēta audžuģimenes dzīvesvieta, ne retāk kā reizi gadā izvērtēt ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, spējas pienācīgi aprūpēt bērnu un pārbaudīt audžuģimenes dzīves apstākļus, lai pārliecinātos, vai tie nav mainījušies, liedzot iespēju turpmāk veikt audžuģimenes pienākumus;
- saņemot informāciju par iespējamiem bērna tiesību un interešu pārkāpumiem pret bērnu, nav veiktas nepieciešamās darbības, lai šīs ziņas savlaicīgi un vispusīgi pārbaudītu, pārliecinoties par bērna tiesību nodrošinājumu ģimenē. Vairākās lietās konstatēts, ka bāriņtiesas rīcībā ir bijusi informācija par bērnam neatbilstošu aprūpi, nelabvēlīgu sociālo vidi, neatbilstošu disciplinēšanas metožu pielietošanu utt., bet bāriņtiesa nav veikusi nepieciešamās darbības bērnu tiesību aizstāvībai pretēji Bāriņtiesu likumā paredzētajam prioritāras bērna tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšanas principam.

27.attēls

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Apkopojot 2015.gada pārbaūžu aktos fiksēto informāciju par lietām, kurās saņemta informācija par iespējamu seksuālu vardarbību pret bērnu, konstatēts, ka **27 bāriņtiesās**, kurās veiktas plānotas vai atkārtotas lietu pārbaudes, pārbaudes veikšanas brīdī nebija šādu kategoriju lietu. Savukārt **34 bāriņtiesās** pārbaudes veicēji izvērtēja attiecīgās bāriņtiesas lietvedībā esošās lietas, kurās saņemta informācija par iespējamu seksuālu vardarbību pret bērnu. Apskatot 27.attēlu, redzams, ka attiecībā uz **20 bāriņtiesām**, kurās veiktas pārbaudes, VBTAI, izvērtējot lietas, kurās saņemta informācija par iespējamu seksuālu vardarbību pret bērnu, konstatējusi, ka bāriņtiesa rīkojusies savas kompetences ietvaros minētajās lietās. Savukārt **14 bāriņtiesas** attiecīgu kategoriju lietās pieļāvušas trūkumus, neveicot normatīvajos aktos noteiktos pasākumus bērnu personisko interešu un tiesību aizsardzībai.

Analizējot 2015.gada pārbaužu gaitā konstatētos pārkāpumus, konstatēts, ka bāriņtiesas pieļāvušas šādus trūkumus:

nav ziņots policijai vai citai kompetentai iestādei par iespējamo seksuālo vardarbību pret bērnu	2 lietās
bērns nav saņēmis sociālās rehabilitācijas pakalpojumus vardarbībā cietušiem bērniem	3 lietās
lietā nav informācijas par to, vai tiek ievērotas rehabilitācijas procesa noslēgumā sniegtās rekomendācijas (ja bērns atrodas ārpusģimenes aprūpē)	2 lietās
nav informācijas par kriminālprocesa uzsākšanu un tā norisi	3 lietās
nav risināts jautājums par bērna šķiršanu no ģimenes	2 lietās
konstatēti citi trūkumi un nepilnības	6 lietās

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Vadoties pēc pārbaužu aktos fiksētās informācijas, 6 bāriņtiesu lietas jau iepriekš bijušas VBTAI redzeslokā un attiecīgām bāriņtiesām sniegts bāriņtiesas darbības izvērtējums konkrētajās lietās, kā arī ieteikumi bērnu tiesību un interešu aizsardzībai.

2015.gadā VBTAI pēc veiktajām bāriņtiesu lietu pārbaudēm, konstatējot **būtiskus** normatīvo aktu pārkāpumus un bērnu tiesību aizsardzības prioritātes principa neievērošanu bāriņtiesas darbībā, attiecīgu pašvaldību domēm lūdza izvērtēt **3 bāriņtiesu darbību** un to, vai šo bāriņtiesu priekšsēdētāji spēj kvalitatīvi un pilnvērtīgi pildīt darba pienākumus atbilstoši normatīvo aktu prasībām un nepieciešamības gadījumā lemt par bāriņtiesu priekšsēdētāju atbilstību ieņemamajam amatam, proti, spējām arī turpmāk pildīt bāriņtiesas priekšsēdētāja pienākumus.

Tāpat **2 gadījumos** VBTAI pēc veiktajām atkārtotajām lietu pārbaudēm bāriņtiesās pašvaldību domēm lūdza nodrošināt, lai bāriņtiesu darbībā tiktu novērsti konstatētie trūkumi un turpmāk bāriņtiesa darbotos atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām. Minētajām domēm vienlaikus lūgts informēt inspekciju par paveiktajām un plānotajām darbībām, lai uzlabotu bērnu un aizgādībā esošo personu tiesību un tiesisko interešu aizsardzību novadā.

Tostarp, **veicot 1 ģimenes lietas pārbaudi**, VBTAI konkrētajā lietā lūdzis VP izvērtēt, vai bāriņtiesas darbinieku rīcībā, ilgstoši neveicot darbības, lai prioritāri nodrošinātu bērna tiesību aizsardzību, nav saskatāmas noziedzīga nodarījuma pazīmes un nepieciešamības gadījumā vainīgo personu saukt pie likumā paredzētās atbildības.

2015.gadā VBTAI ir saņēmusi un izskatījusi **393 iesniegumus** un dienesta ziņojumus par bāriņtiesu un audžuģimeņu darbības jautājumiem. Iesniegumu un dienesta ziņojumu izskatīšanas laikā izvērtētas 282 bāriņtiesu lietas un 29 sociālo dienestu un citu iestāžu, kas bijušas saistītas ar konkrēto situāciju, lietas, lai pārliecinātos, ka iestādes savā darbībā ievērojušas bērnu labāko interešu aizsardzības principu.

2015.gadā VBTAI darbinieki snieguši **2630** mutiskas konsultācijas fiziskām un juridiskām personām bāriņtiesu darbības un audžuģimeņu jautājumos.

Kopumā metodiskās palīdzības nodrošināšanai VBTAI 2015. gadā organizēja **57** izglītojošus un zināšanas pilnveidojošus pasākumus bāriņtiesu darbiniekiem.

Lai veicinātu bērnu tiesību ievērošanas nodrošināšanu un pilnveidotu bāriņtiesu darbinieku profesionālās zināšanas, VBTAI 2015.gadā organizēja **6 seminārus** bāriņtiesu darbiniekiem. Semināri tika organizēti Rīgā un reģionos (Rēzeknē, Smiltēnē un Liepājā).

2015.gada VBTAI organizētajos bāriņtiesu semināros to dalībnieki noklausījās šādas tēmas:

1. “Bērna nodošana citas personas aprūpē”;
2. “Vardarbība pret bērnu – bāriņtiesas kompetence tās atpazīšanā un novēršanā. Gadījumu analīze”;
3. “Metodisko ieteikumu “Bāriņtiesas loma deinstitutionalizācijas procesā” un “Par bāriņtiesas darba pašvērtējumu” īstenošana bāriņtiesu darbā”;
4. “Informācijas izpaušana atbilstoši fizisko personu datu aizsardzības principiem”;
5. “Nelegālo nepilngadīgo imigrantu un patvēruma meklētāju uzturēšanās Latvijā”;
6. “Krīzes centra skatījums uz sadarbību ar bāriņtiesām”.

Kopumā semināros no 142 novadu pašvaldību un republikas pilsētu bāriņtiesām tika pārstāvēta **92%** jeb **131** bāriņtiesa. Inspekcijas organizētajos semināros piedalījās **154** pārstāvji no bāriņtiesām.

2015. gadā tika turpinātas diskusijas bāriņtiesu darbības jautājumos. Bāriņtiesu darbiniekiem tika organizētas **divas diskusijas**:

- 1) “Par bērna viedokļa noskaidrošanu” (minētā diskusija rīkota jau 2014.gadā, un ņemot vērā bāriņtiesu pārstāvju izrādīto atsaucību, organizēta atkārtoti tiem bāriņtiesu pārstāvjiem, kuriem iepriekšējā gadā nebija iespējas apmeklēt šo diskusiju);
- 2) “Bāriņtiesas loma kriminālprocesā” (šī diskusija organizēta, ņemot vērā bāriņtiesu praksē konstatētos problēmjautājumus bāriņtiesu darbā, kas saistīti ar bāriņtiesas pienākumu pārstāvēt bērna intereses kriminālprocesā).

Bāriņtiesu pārstāvji ir izrādījuši salīdzinoši lielu atsaucību šāda veida diskusijām: pirmo diskusiju apmeklēja 38 bāriņtiesu pārstāvji, otrajā diskusijā piedalījās 72 personas.

Metodiskais atbalsts tika sniegts arī, rīkojot **18 tikšanās** bāriņtiesu darbības jautājumos, vadot **17 metodiskās** dienas un piedaloties **14 konsultatīvajās** dienās sadarbībā ar inspekcijas Bērnu tiesību aizsardzības departamentu.

VBTAI 2015.gadā sniegusi priekšlikumus nepieciešamajiem grozījumiem MK 2006.gada 19.decembra noteikumos Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi”. Bāriņtiesu likuma 35.panta pirmajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa lemj par bērna ievietošanu institūcijā, ja ārpusģimenes aprūpi bērnam nav iespējams nodrošināt audžuģimenē vai pie aizbildņa. Nodrošinot minētās normas ievērošanu, inspekcijas ieskatā bija nepieciešams papildināt Bāriņtiesas darbības noteikumus, nosakot bāriņtiesai pienākumu periodiski pārliecināties, ka attiecīgajam bērnam joprojām nav

iespējams nodrošināt aprūpi ģimeniskā vidē un bērnam jāturpina uzturēties institūcijā. Ievērojot minēto, inspekcija ierosināja papildināt minētos noteikumus, nosakot bāriņtiesai pienākumu pirms bērna ievietošanas institūcijā sagatavot rakstveida pārskatu par bāriņtiesas iegūto informāciju attiecībā uz iespēju nodrošināt bērnam ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē, t.i., pie aizbildņa vai audžuģimenē. VBTAI sniegusi arī citus priekšlikumus noteikumu papildināšanai saistībā ar ģimeniskas vides nodrošinājumu bērnam.

2015.gada 3.decembrī stājās spēkā grozījumi Bāriņtiesu likumā. Lai mazinātu gadījumu skatu, kad bērni tiek šķirti no ģimenes, minētie grozījumi paredz, ka ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, veic riska novērtēšanu (vecāka līdzatkarība, problēmas neatzīšana u.tml.), informē vecāku par sekām un uzdod vecākam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktajā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Un tikai tad, ja vecāks noteiktajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.

Tas pats attiecas arī uz vienpersoniskajiem lēmumiem. Proti, pirms pieņemt vienpersonisku lēmumu par bērna šķiršanu no ģimenes, bāriņtiesai primāri jāvērtē iespējas novērst dzīvības un veselības apdraudējumu, bērnam paliekot ģimenē. Par šķiršanu no ģimenes var lemt tikai tad, ja apdraudējumu nevar novērst ar līdzekļiem (pagaidu aizsardzība pret vardarbību, bērna nodošana citas personas, ar kuru bērnam ir emocionāla saikne, īslaicīgā aprūpē drošos apstākļos u.tml.), kuri mazāk ierobežo bērna tiesības uzaugt ģimenē.

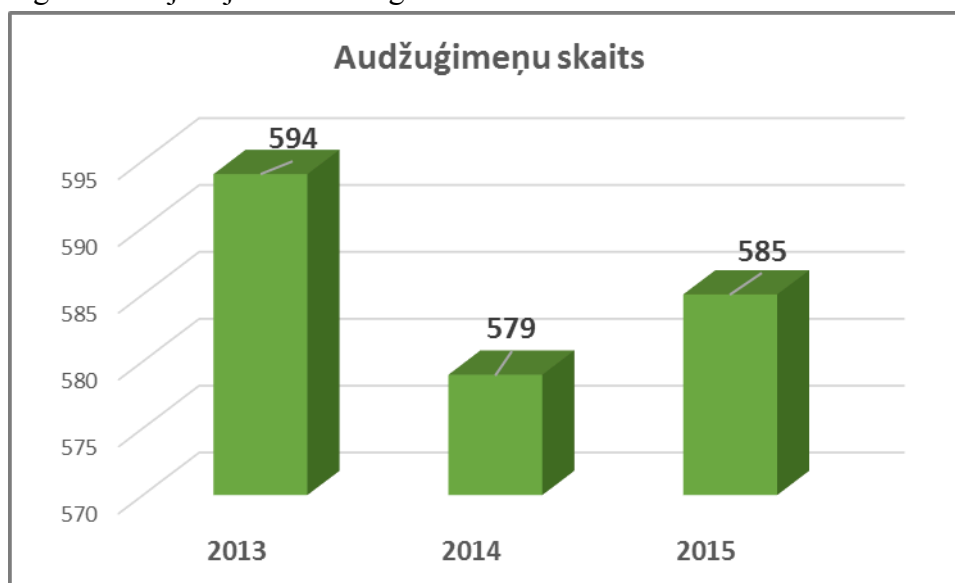
Vienlaikus, lai paaugstinātu bāriņtiesu darba profesionalitāti un tādējādi pilnvērtīgi tiktu nodrošināta bērnu un aizgādībā esošu personu tiesību un interešu aizsardzība, Bāriņtiesu likumā stājās spēkā grozījumi, kas paredz to, ka bāriņtiesas sastāvā pirmo reizi ievēlētai personai mācību programma (MK 2006.gada 5.decembra noteikumi Nr.984 "Noteikumi par bāriņtiesas priekšsēdētāja, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieka un bāriņtiesas locekļa mācību programmas saturu un apmācības kārtību") būs jāapgūst sešu mēnešu laikā pēc ievēlēšanas. Līdz šim tam tika atvēlēts viens gads.

Lai veicinātu bāriņtiesas darbinieku likumīgu un godprātīgu darbību sabiedrības interesēs, un tādējādi vairotu sabiedrības uzticību bāriņtiesai, Bāriņtiesu likums papildināts ar regulējumu, kas nosaka, ka bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks un bāriņtiesas loceklis, pildot Bāriņtiesu likumā noteiktos pienākumus, ievēro bāriņtiesas darbinieku profesionālās ētikas normas, kuras nosaka attiecīgās pašvaldības dome vai attiecīgā bāriņtiesa, saskaņojot tās ar pašvaldības domi.

6.2.5.3. Izveidot audžuģimeņu tīklu, t.sk. nodrošināt audžuģimeņu apmācību un psiholoģisku un metodisku atbalstu pēc audžuģimeņu statusa piešķiršanas

VBTAI nolikuma 2.7.punkts paredz īstenot audžuģimeņu atbalsta pasākumus. Savukārt nolikuma 3.9.apakšpunkts paredz VBTAI veikt audžuģimeņu uzskaiti, nodrošināt psiholoģisko palīdzību un informatīvo atbalstu audžuģimenēm, kā arī audžuģimeņu apmācību.

2015.gadā Latvijā bija 585 audžuģimenes.

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Saskaņā ar MK 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1036 „Audžuģimenes noteikumi” 20.punktu, VBTAI, lai koordinētu audžuģimeņu darbību, **veic audžuģimeņu uzskaiti**. Audžuģimenes noteikumi paredz bāriņtiesas pienākumu informēt inspekciju par pieņemtajiem lēmumiem: par audžuģimenes statusa piešķiršanu un atņemšanu, kā arī par bērna ievietošanu audžuģimenē un par bērna uzturēšanās audžuģimenē izbeigšanu. Tāpat bāriņtiesas informē inspekciju gadījumos, kad bāriņtiesā saņemts audžuģimenes iesniegums par to, ka audžuģimene pamatotu iemeslu dēļ nevar uzņemt bērnu, norādot vienlaikus datumu, pēc kura audžuģimene ir gatava veikt savus pienākumus. Minēto informāciju, kas saņemta no bāriņtiesām, departamenta audžuģimeņu konsultanti reģistrē Audžuģimeņu reģistrā, kas ir elektronisks. Audžuģimeņu reģistrā tiek reģistrēti arī audžuģimeņu personas dati, kontaktinformācija, bioloģisko, aizbildnībā esošo un adoptēto bērnu skaits ģimenē, audžuģimeņu konsultantu novērojumi pēc audžuģimenes apsekošanas, cita saņemtā informāciju, kas varētu būt būtiska attiecībā uz konkrētu audžuģimeni. Tāpat konsultanta pienākums ir precizēt reģistrā pieejamo informāciju – audžuģimeņu kontaktinformāciju, brīvo vietu skaitu.

Audžuģimeņu reģistrs tiek izmantots, lai sniegtu informāciju bāriņtiesām par “brīvajām” audžuģimenēm atbilstoši bērnam, kuram tiek meklēta audžuģimene, respektīvi, vispirms departamentā tiek saņemta bāriņtiesas sniegtā informācija par bērnu (veselības stāvoklis, vecums, valoda, iepriekšējā vardarbības pieredze u.c.) un, tikai pēc tam izskatītas iespējas bērna iespējamai ievietošanai audžuģimenē, kurā ir brīva vieta un kura ir piemērota konkrētam bērnam atbilstoši viņa individuālajām vajadzībām. Lai rastu iespēju bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem ārpusģimenes aprūpi nodrošināt ģimeniskā vidē, 2015.gadā VBTAI sniedza atbalstu bāriņtiesām audžuģimenes meklēšanā **478 bērniem**.

VBTAI audžuģimeņu konsultanti veic audžuģimeņu apmeklēšanu viņu dzīvesvietās, lai iepazītos ar audžuģimenēm, novērtētu to, kā tiek pildīti audžuģimenes pienākumi, kā arī, lai sniegtu audžuģimenēm konsultācijas un metodisko atbalstu. Apmeklējumu laikā

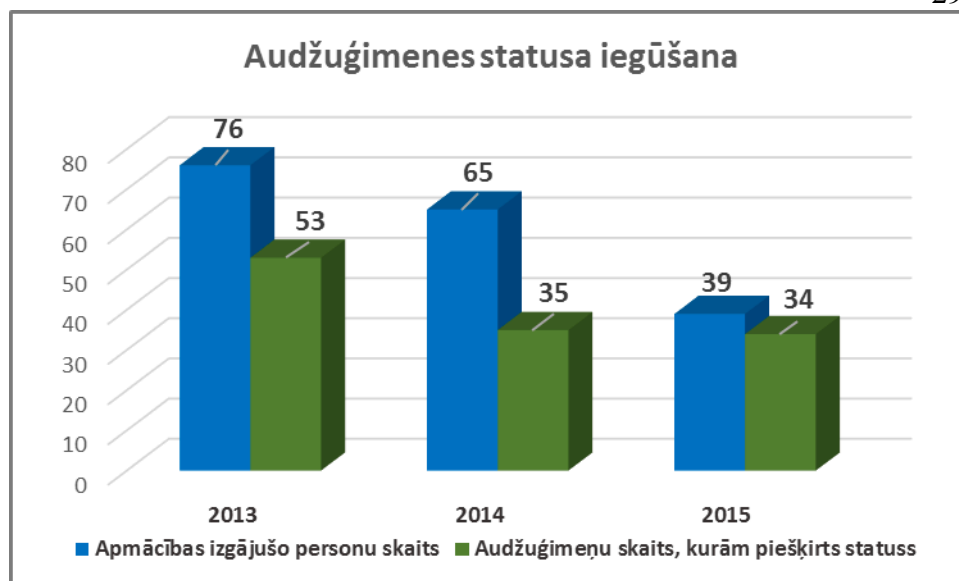
audžuģimenes ar audžuģimeņu konsultantu var pārrunāt sev aktuālos jautājumus, gan par iespējām saņemt speciālistu palīdzību dažādu jautājumu risināšanai, gan par audžuģimeņu tiesībām un pienākumiem, sadarbības jautājumiem ar institūcijām, tajā skaitā bāriņtiesām u.c. Tāpat audžuģimeņu konsultanti var izskaidrot audžuģimenēm spēkā stājušās izmaiņas normatīvajos aktos, kas regulē audžuģimeņu vai bāriņtiesu jomu.

2015.gadā audžuģimeņu konsultanti dzīvesvietās **apmeklēja 278** audžuģimenes jeb 47,52% no kopējā audžuģimeņu skaita.

Audžuģimeņu konsultanti gadījumos, kad, veicot audžuģimeņu apsekošanu, tiek konstatēti riski attiecībā uz pilnvērtīgu bērnu aprūpi audžuģimenē, par konstatēto informē bāriņtiesas (gan bāriņtiesu, kas piešķirusi audžuģimenes statusu, gan bāriņtiesu, kas ievietojuši bērnu audžuģimenē). Bāriņtiesas tiek lūgtas iesaistīties situācijas risināšanā, sniegt audžuģimenēm nepieciešamo atbalstu un palīdzību, kā arī nepieciešamības gadījumā izvērtēt audžuģimenes spējas turpināt pienākumu pildīšanu.

Lai persona vai laulātie varētu kļūt par audžuģimeni, normatīvie akti paredz speciālas apmācības programmas apgūšanu. Valsts programmas Bērnu un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2015.gadam ietvaros tika organizētas **potenciālo audžuģimeņu apmācības**, kopumā apmācot **39** personas, kuras ar bāriņtiesu lēmumiem bija atzītas par piemērotām audžuģimenes statusa iegūšanai. 2015.gadā turpinās tendence samazināties gan to personu skaitam, kuras apguvušas audžuģimeņu apmācības, gan to audžuģimeņu skaitam, kurām piešķirts statuss (sk. 29.attēlu).

29.attēls

Avots: Valsts bērnu tiesģbu aizģardģbas inspeģcija

MK 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr. 1036 „Audžuģimenes noteikumi” 16.¹ pants paredz, ka audžuģimene reģzi triģos gados papildina zinģšanas bērnu tiesģbu aizģardģbas jomģ, apģustot audžuģimenes papildu apmģcģbas programmu, kuras apģjoms ģr 24 akadģmģskģs stundas. Programmas pamatmģrķģģ ģr papildģnģt audžuģimeņu zinģšanas, kas nepiecieģšamas, lai profesionģli palģdzģtu tģm turpmģkģ pģldģt audžuģimenes pienģkumus. Valsts programmas Bērnu un ģimenes stģvokģģ uzlaboģšanai 2015. gadam ietvaros **papildapmģcģbu** apģuvuģģ **90** audģuģecģķģ.

Vienlaikus **180** reizes **atbalsta grupās** audžuģimenēm, aizbildņiem un adoptētājiem tika nodrošināta iespēja saskarēties un ar psihologu pārrunāt dažādas problēmsituācijas un dalīties pieredzē, gūt atbalstu sarežģītumu risināšanā. Piemēram, atbalsta grupās pārrunāti šādi raksturīgi problēmjautājumi: bērna saskarsme ar bioloģiskajiem vecākiem, adekvātu robežu noteikšana, bērnu audzināšanas metodes; kaitīgie ieradumi un to mazināšanas iespējas; bērnu un jauniešu seksualitāte, raksturīgākās problēmas dažādos vecumos; “izdegšanas sindroms, pildot audžuģimenes pienākumus”, “bērna uzvedības problēmas”, “bērnu sagatavošana adopcijai”; “bērnu veselības problēmas un to risināšanas iespējas” u.c.

Atbalsta grupas kopumā apmeklējuši **1376 dalībnieki (1297 ģimenes)**. Audžuģimeņu konsultanti piedalījās **49** atbalsta grupās, lai atbildētu uz atbalsta grupas dalībniekus interesējošajiem jautājumiem. Tāpat atbalsta grupās bija iespējams pieaicināt dažādus speciālistus atkarībā no dalībnieku izteiktajām vēlmēm.

VBTAI Valsts programmas Bērnu un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2015.gadam ietvaros, koordinēja psihologa konsultāciju saņemšanu bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, aizbildņiem, audžuģimenēm, adoptētājiem, viesģimenēm, kā arī ģimenēm krīzes situācijā. Šādu palīdzību un atbalstu personām bija iespējams saņemt ar bāriņtiesas, sociālā dienesta vai pašvaldību bērnu tiesību aizsardzības speciālista norīkojumu. 2015.gada ietvaros visos Latvijas reģionos kopumā tika nodrošinātas **2700 psihologa konsultācijas**.

VBTAI nodrošina konsultāciju saņemšanu audžuģimenēm, bāriņtiesām, kā arī citām fiziskām un juridiskām personām audžuģimeņu jautājumos. Konsultācijas tiek sniegtas gan mutvārdos – telefoniski vai tiekoties klātienē konsultācijā, gan arī rakstveidā, atbildot uz saņemtu iesniegumu vai elektroniskajā pastā iesūtītu jautājumu. Audžuģimeņu konsultants sniedz skaidrojumu gan par normatīvo aktu prasībām attiecībā uz audžuģimenes darbības jautājumiem, gan par bērnu tiesību aizsardzību, vienlaikus uzklusot audžuģimenes emocionāli smagos brīžos (piemēram, kad audžuģimenei radušās problēmas bērna aprūpē un audzināšanā), gan sniedz informāciju par pieejamajiem atbalsta pasākumiem. VBTAI darbinieki kompetences ietvaros nepieciešamības gadījumos arī iesaistās situāciju risināšanā, kad radušās domstarpības starp audžuģimeni un bāriņtiesu vai citu institūciju.

2015.gadā notikušas arī **37 tikšanās bāriņtiesās** saistībā ar audžuģimeņu jautājumiem. VBTAI audžuģimeņu konsultanti piedalījušies **konsultāciju dienās** novadu pašvaldību speciālistiem un iedzīvotājiem. Tāpat notikušas **30 tikšanās ar pašvaldību vadītājiem** un attiecīgās jomas darbiniekiem, lai pārrunātu iespējas pašvaldībās attīstīt un pilnveidot audžuģimeņu atbalsta veidus, tādējādi motivējot iedzīvotājus kļūt par audžuģimeni.

2015.gadā VBTAI laika posmā **no 2015.gada 7.augusta līdz 28.augustam** rīkoja ikgadējos seminārus audžuģimenēm. Pirmo gadu uz šiem semināriem tika aicināti arī bāriņtiesu darbinieki. Semināri notika visos Latvijas reģionos – Rīgā, Smiltēnē, Liepājā un Daugavpilī.

Kopumā semināru apmeklēja 300 dalībnieki. No tiem 191 audžuģimenes pārstāvis un 109 bāriņtiesu pārstāvji. Audžuģimeņu semināru Rīgā kopumā apmeklēja **57** personas,

no tām – **35** audžuģimenes (36 personas) un 21 bāriņtiesu darbinieks no 19 bāriņtiesām. Smiltēnē semināru kopā apmeklēja **102** personas – 66 audžuģimenes (72 personas) un 30 bāriņtiesu darbinieki no 22 bāriņtiesām. Daugavpilī kopējais apmeklētāju skaits bija **79**, proti, **42** audžuģimenes (50 personas) un 29 bāriņtiesu darbinieki no 16 bāriņtiesām. Savukārt semināru Liepājā kopā apmeklēja **62** personas, **29** audžuģimenes (33 personas) un 29 bāriņtiesu darbinieki no 13 bāriņtiesām.

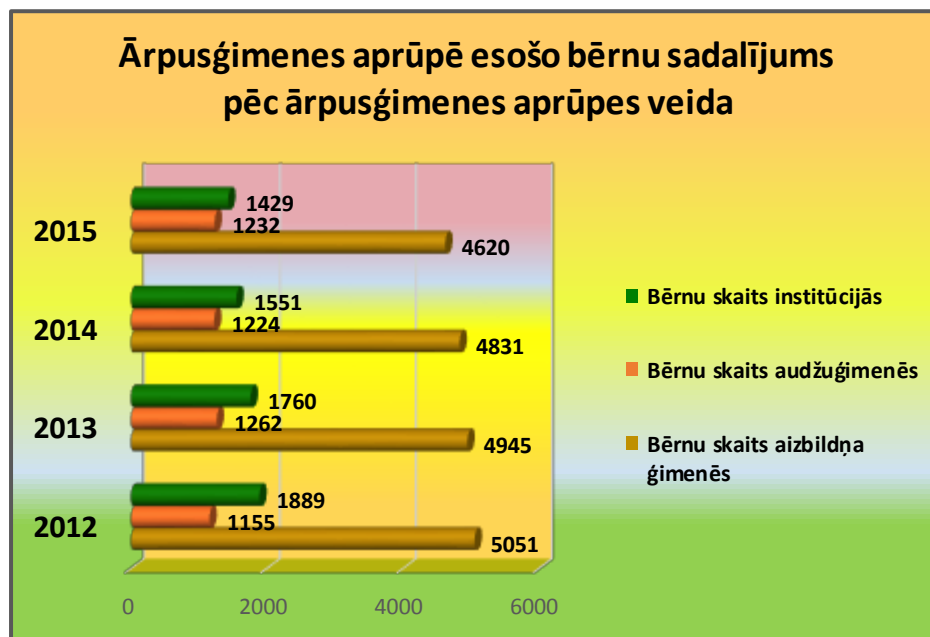
Kopumā 2015.gada reģionālo semināru no **572** audžuģimenēm apmeklēja 30% jeb **172** audžuģimenes.

Savukārt no Latvijā esošajām **142** bāriņtiesām semināru apmeklēja **70** bāriņtiesu darbinieki jeb 49%.

Šajā seminārā tika piedāvātas divas tēmas, kas inspekcijas ieskatā bija vienlīdz svarīgas gan audžuģimenēm, gan bāriņtiesu darbiniekiem, jo dažādu jautājumu risināšana notiek, bāriņtiesām un audžuģimenēm cieši sadarbojoties.

Pirmo tēmu “**Konfliktu situācijas ar sevi un otru...**” prezentēja nodibinājuma “Sociālo pakalpojumu aģentūra” valdes priekšsēdētāja Dace Blaževiča, kura arī savā praktiskajā darbā saskaras ar audžuģimenēm un to problēmu risināšanu. Prezentācijas gaitā tika apskatīti galvenie konfliktsituāciju iemesli audžuģimenēs, apskatīti patiesi stāsti no audžuģimeņu ikdienas, kā arī sniegti ieteikumi audžuvecākiem un bāriņtiesu darbiniekiem labākas savstarpējas sadarbības uzlabošanai. Prezentācijas laikā semināra dalībnieki uzdeva sev interesējošus jautājumus, kā arī dalījās pieredzē par savās audžuģimenēs piedzīvotām konfliktsituācijām gan ar bērniem, gan bāriņtiesu darbiniekiem.

Otra semināra tēma bija par **atbalstu ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem pēc pilngadības sasniegšanas**, kuru prezentēja Labklājības ministrijas Bērnu un ģimenes politikas departamenta vecākā eksperte Baiba Stankēviča. Prezentācijā tika sniegta aktuāla informācija par normatīvajiem aktiem, kas regulē sociālo garantiju nodrošināšanu, par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušam bērnam pēc pilngadības sasniegšanas. Šī tēma izraisīja ļoti dažādas emocijas no klausītāju puses, tika izteikti dažādi vērtējumi un attieksme par šī brīža sociālajām garantijām.

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

No 30.attēlā redzamā datu apkopojuma par nodrošinājumu pēc ārpusģimenes aprūpes veida, konstatēts, ka jau vairāku gadu garumā izplatītākais ārpusģimenes aprūpes veids nemainīgi ir aizbildnība, kaut arī kopējam bērnu skaitam aizbildņa ģimenēs ir tendence samazināties tāpat kā bērnu skaitam ārpusģimenes aprūpē kopumā. Proti, 2012.gada 31.decembrī bāriņtiesām kopumā ir ziņas par 5051 aizbildnībā esošu bērnu, savukārt 2013.gadā ir ziņas par 4945 šādiem bērniem. Konstatēts, ka 2014.gadā aizbildņa aprūpē atradies 4831 bērns, kas skaitliski sastāda 64% no kopējā ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita. Savukārt, vadoties pēc bāriņtiesu sniegtajiem datiem, 2015.gada 31.decembrī aizbildņu ģimenēs kopumā atradās 4620 aizbilstamie, t.i., par 211 bērniem mazāk un skaitliski sastāda 63,4% no kopējā ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita.

Iepriekšējo gadu statistikas datu analīze norādīja uz tendenci palielināties audžuģimenēs ievietoto bērnu skaitam, proti, ja 2009.gadā kopumā 758 bērni atradās audžuģimenes aprūpē, tad 2012.gadā jau 1155 bērni, savukārt 2013.gadā - 1262 bērni. Konstatēts, ka 2014.gadā vērojams bērnu skaita, kuri ievietoti audžuģimenē, samazinājums, proti, 2014.gada 31.decembrī audžuģimenēs atradās 1224 bērni, kas ir par 38 bērniem mazāk nekā iepriekšējā gadā (16% no kopējā ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita). Apkopojot datus par 2015.gadu, konstatēts pavisam neliels audžuģimenēs esošo bērnu skaita pieaugums, proti, 2015.gada 31.decembrī audžuģimeņu aprūpē kopumā valstī atradās 1232 bērni, kas ir tikai par 8 bērniem vairāk nekā iepriekšējā gadā. Tādējādi audžuģimeņu aprūpē esošo bērnu skaits 2015.gada 31.decembrī sastādīja 17% no kopējā ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita.

Lai gan statistisko rādītāju apkopšanas rezultātā secināts, ka rādītājiem par institūcijās ievietoto bērnu skaitu kopš 2012.gada kopumā ir tendence ik gadu samazināties, tomēr konstatējams, ka aizvien institūcijās ievietoto bērnu skaits pārsniedz bērnu skaitu, kuri ievietoti audžuģimenēs. Vadoties pēc 30.attēlā atspoguļotajiem statistikas datiem, 2012.gada 31.decembrī 1889 bērni atradās institūcijā, 2013.gada 31.decembrī fiksēts mazāks institūcijās ievietoto bērnu skaits, proti, 1760, kas ir par 129 bērniem mazāk.

Savukārt 2014.gada 31.decembrī fiksēti dati par 1551 bērnu, kas ir jau skaitliski par 209 bērniem mazāks rādītājs. Apkopojot bāriņtiesu sniegtos datus, konstatēts, ka bāriņtiesas sniegušas informāciju par 1429 bērniem, kuri 2015.gada 31.decembrī atradušies institūcijās, t.i., par 122 bērniem mazāk nekā iepriekšējā gadā un sastāda 20% no kopējā ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita. Iespējams, minēto rādītāju izmaiņas tajā skaitā saistītas ar radušos iespēju kādam bērnam nodrošināt aprūpi ģimeniskā vidē. Tomēr jāņem vērā, ka ne visiem bērniem pastāv iespēja nodrošināt atrašanos ģimeniskā vidē - audžuģimenē vai aizbildnībā. Bāriņtiesas kompetencē ir izvērtēt institucionālās aprūpes pakalpojuma vajadzību individuāli katram konkrētam bērnam atbilstoši bērna individuālajām vajadzībām.

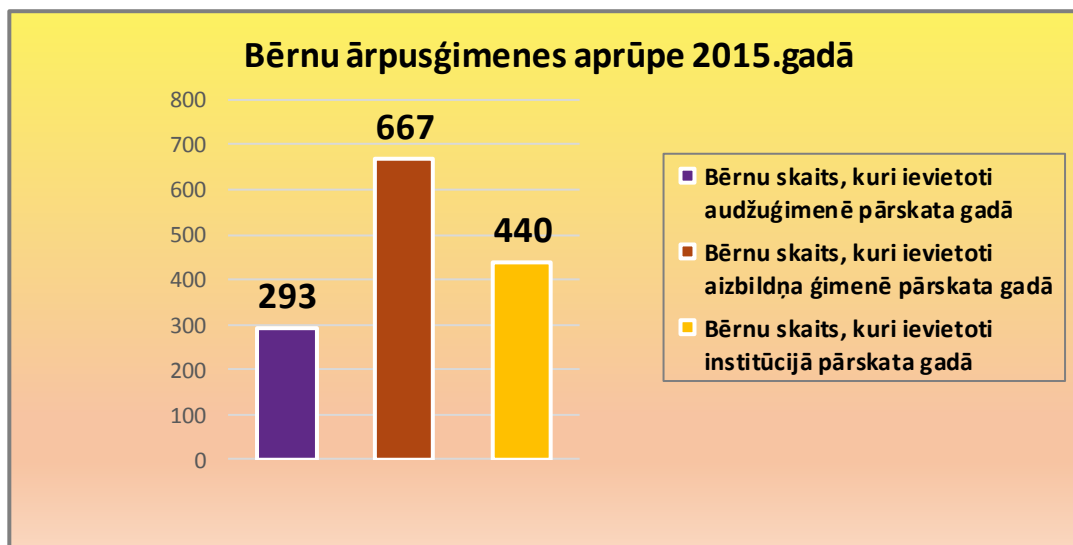
Īstenojot bāriņtiesu darba uzraudzību, VBTAI tajā skaitā, pārbaudot bāriņtiesas lietvedībā esošās lietas, pievērš uzmanību tam, vai bāriņtiesas pirms bērna ievietošanas institūcijā pārliecinājušās par iespēju bērniem nodrošināt ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē, kā arī pēc tam, kad bērns jau atrodas institūcijā, periodiski izvērtējušas iespēju bērnam augt ģimeniskā vidē.

Vadoties no statistikas datu apkopojuma, secināms, ka salīdzinoši uz 2013.gada 31.decembri aprūpe ģimeniskā vidē tika nodrošināta 78% no visiem ārpusģimenes aprūpē esošajiem bērniem. Savukārt, ņemot vērā datus uz 2014.gada 31.decembri, jau 80% bērnu nodrošināta iespēja uzturēties ģimeniskā vidē. Analizējot 2015.gada rādītājus, konstatēts, ka 2015.gada 31.decembrī ģimeniska vide nodrošināta 80,3% bērniem.

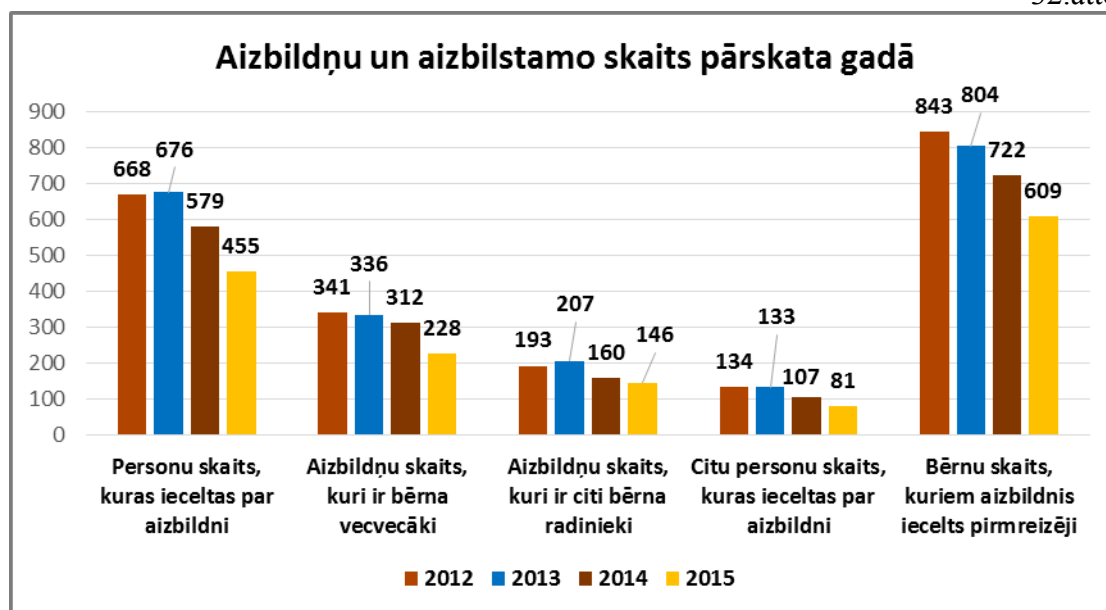
2015.gadā, pamatojoties uz bāriņtiesu pieņemtajiem lēmumiem, ārpusģimenes aprūpe tika nodrošināta 1402 bērniem, kas ir par 155 bērniem mazāk kā iepriekšējā gadā.

Vadoties pēc apkopotās statistiskās informācijas pārskata gadā, lielākajam bērnu skaitam, proti, 667 bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem 2015.gadā nodibināta aizbildnība (2014.gadā-772 bērniem) un bērnu tiesību un interešu pārstāvībai iecelts aizbildnis. Vienlaikus konstatēts, ka, salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājies institūcijās ievietoto bērnu skaits, proti, apkopojot datus, noskaidrots, ka kopumā 2015.gadā 440 bērniem ārpusģimenes aprūpe tika nodrošināta institūcijā (salīdzinoši 2014.gadā-468 bērniem). Tāpat noskaidrots, ka 293 bērnu aprūpes un audzināšanas pienākumus uzņēmas audžuģimenes (2013.gadā-318 bērni).

Tādējādi, ievērojot minētos rādītājus konstatēts, ka aprūpe ģimeniskā vidē tika nodrošināta 68,4% no visiem 2015.gada ietvaros ārpusģimenes aprūpē nodotajiem bērniem. Salīdzinoši 2014.gadā aprūpe ģimeniskā vidē tika nodrošināta 70% no visiem 2014.gada ietvaros ārpusģimenes aprūpē nodotajiem bērniem, kas ir nedaudz procentuāli lielāks rādītājs kā 2013.gadā (attiecīgais rādītājs skaitliski sastādīja 67,5%).

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

Indikatori

6.2.7.1. Bērnu sociālās aprūpes iestāžu skaits un bērnu skaits tajās

Saskaņā ar LM apkopoto informāciju 2015.gadā darbojās 37 ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas iestādes (2014.gadā – 38), kurās atradās bērni (valsts un līgumorganizāciju sociālās aprūpes centri – 3; pašvaldību un citu organizāciju bērnu sociālās aprūpes centri – 33 (2014.gadā – 34); pašvaldību un citu organizāciju pilngadīgo personu sociālās aprūpes centri – 1).

57.tabula

Bērnu skaits institūcijās

Pārskata gads	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bērnu skaits	1907	1788	1799	1889	1760	1551	1491

Avots: Pārskati par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu, Pieejams <http://www.lm.gov.lv/text/1382>

6.2.7.2. Adoptēto un aizbildnībā esošo bērnu skaits

2015.gadā adoptēti 267 bērni (2014.gadā – 300), no tiem 132 Latvijā (2014.gadā – 122), uz ārvalstīm – 135 bērni (2014.gadā – 178), avots: LM.

58.tabula

Pārskata gads	2005	2011	2012	2013	2014	2015
Aizbildnībā esošie bērni (gada beigās)	8 683	5 203	5 051	4945	4831	4620

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

6.2.7.3. No ārpusģimenes aprūpes iestādes ģimenē atgriezto bērnu skaits

59.tabula

No ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas izstājušos bērnu skaits, kuri atgriezušies pie vecākiem

Pārskata gads	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bērnu skaits	201	291	322	341	311	242
Īpatsvars no kopējā izstājušos bērnu skaita	19%	28%	33%	30%	33%	33%

Avots: Labklājības ministrija, Pārskati par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu attiecīgā gadā⁷⁶

D.6.3. Diskriminācija pēc etniskās un sociālās piederības**6.3.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku****6.3.2.1. Ievērojams skaits bērnu, kas nav Latvijas pilsoņi.****6.3.2.2. Pastāv neiecietīga attieksme pret bērniem ar atšķirīgu sociālo un etnisko piederību.****6.3.2.3. Sabiedrībā pastāv neizpratne, informācijas trūkums un stereotipi par diskriminācijas jautājumiem.****6.3.3. Politikas mērķis**

Mazināt atšķirības un radīt vienlīdzīgas iespējas visiem bērniem īstenot savas tiesības, neatkarīgi no etniskās un sociālās piederības.

6.3.4. Politikas rezultāts

Visiem bērniem ir nodrošinātas vienlīdzīgas iespējas īstenot savas tiesības, neatkarīgi no etniskās un sociālās piederības.

⁷⁶ <http://www.lm.gov.lv/text/1382>.

6.3.5. Rīcības virzieni

6.3.5.1. Veicināt bērnu un jauniešu pilsonības iegūšanu, nostiprinot vecāku, bērnu aprūpes un audzināšanas iestāžu, pašvaldību un citu institūciju atbildīgo amatpersonu atbildību par bērna reģistrēšanu

Lai veicinātu bērnu un jauniešu pilsonības iegūšanu, nostiprinot vecāku, bērnu aprūpes un audzināšanas iestāžu, pašvaldību un citu institūciju atbildīgo amatpersonu atbildību par bērna reģistrēšanu, PMLP 2015.gadā (2015.gada jūnijs – augusts) nosūtīja 800 informatīvas vēstules nepilsoņiem ar aicinājumu reģistrēt Latvijas pilsonību bērniem saskaņā ar Pilsonības likuma 3¹. pantu.

Veicinot izpratni par Latvijas pilsonības iegūšanas jautājumiem, pašvaldību dzimtsarakstu nodaļu darbiniekiem un citu institūciju atbildīgajiem darbiniekiem tika sniegta informācija jautājumos par bērna atzīšanu par Latvijas pilsoni, kā arī 2015.gada 14.oktobrī PMLP pārstāvis piedalījās konferencē “Dzimtsarakstu loma tiesu sistēmā”. 2015.gadā tika sagatavoti un izdoti bukleti “Ceļš uz Latvijas pilsonību” par naturalizācijas un bērnu reģistrēšanu par Latvijas pilsoni jautājumiem.

6.3.5.2. Veikt sabiedrības informēšanu par diskriminācijas jautājumiem

VBTAI inspektori reģionos regulāri organizē tikšanās un seminārus par bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem. Tomēr jāņem vērā, ka VBTAI resursi ir pārāk ierobežoti, lai nodrošinātu visu mērķauditoriju izglītošanu bērnu tiesību jautājumos, tādēļ tiek izmantota sadarbība ar citām valsts, pašvaldību un nevalstiskajām organizācijām.

6.3.5.3. Organizēt pasākumus bērniem un jauniešiem ar atšķirīgu sociālo un etnisko piederību, rosinot savstarpēju iecietību

Pārskata periodā šādas aktivitātes nav notikušas.

6.3.7.1. Pilsonību ieguvušo (naturalizēto) bērnu skaits:

2015.gadā Latvijas pilsonību ieguva 637 nepilsoņu bērni (2014.gadā – 432) (no tiem 80 bērni Latvijas pilsonībā uzņemti saskaņā ar Ministru kabineta rīkojumu naturalizācijas kārtībā, bet 322 bērni ieguva Latvijas pilsonību saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka vai viņa pilnvarotas amatpersonas lēmumu par nepilsoņu un bezvalstnieku bērnu, kas dzimuši pēc 1991.gada 21.augusta, atzīšanu par Latvijas pilsoņiem atbilstoši Pilsonības likuma 3¹. pantam, 235 bērni ieguva Latvijas pilsonību, pamatojoties uz viena vecāka pausto gribu, reģistrējot bērna dzimšanas faktu).

6.3.7.2. Pret bērnu vērsta diskriminācijas gadījumu skaits.

Informācija nav pieejama.

D.6.4. Diskriminācija pēc reliģiskās pārliecības

6.4.2. Problēma, kuras risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

Nepilnīgi nodrošinātas bērna iespējas apgūt ticības mācību izglītības iestādē.

Nav informācijas par problēmas aktualitāti.

6.4.3. Politikas mērķis

Radīt ikvienam bērnam iespējas pēc izvēles apgūt ticības mācību izglītības iestādē.

6.4.5. Rīcības virziens

Nodrošināt iespēju apgūt ticības (kristīgo) mācību vai ētiku pēc izvēles, vai vienlaikus abus priekšmetus izglītības iestāžu programmu ietvaros

Skat. D.6.4.7.indikatoru.

6.4.7. Indikators

Izglītības iestāžu skaits, kurās bērnam ir iespējams pēc izvēles apgūt ticības (kristīgo) mācību

2015./2016.mācību gadā konfesionālo ticības mācību bija iespējams apgūt sešās skolās, bet kristīgo mācību – 249 skolās (2013./2014.mācību gadā konfesionālo ticības mācību bija iespējams apgūt sešās skolās; kristīgo mācību – 258 skolās).

D.6.5. Diskriminācija pēc mantiskā stāvokļa

6.5.2. Problēmas, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku

6.5.2.1. Lielai daļai Latvijas ģimeņu ienākumi no darba ir nepietiekami ģimenes uzturēšanai un bērnu vispusīgai attīstībai.

6.5.2.2. Nodokļu sistēma nav atbilstoša ģimeņu ar bērniem interesēm.

Šī problēma jau tiek risināta. Tādēļ vairs nevar apgalvot, ka nodokļu sistēma nav atbilstoša ģimeņu ar bērniem interesēm. Atbilstoši fiskālām iespējām atvieglojums par apgādībā esošu personu pēdējos gados ir paaugstināts teju katru gadu. Ekonomikas lejupslīdes rezultātā tika pārtraukta uzsāktā neapliekamā minimuma pakāpeniskā paaugstināšana, kā rezultātā no 2009.gada 1.jūlija neapliekamais minimums tika būtiski samazināts no 128,06 *euro* (90 latiem) uz 49,80 *euro* (35 latiem) mēnesī. Tajā pašā laikā atvieglojums par apgādībā esošu personu netika mainīts, savukārt turpmākajos gados atvieglojums par apgādībā esošām personām tika paaugstināts lielākā apmērā nekā neapliekamais minimums. No 2011.gada 1.janvāra atvieglojums par apgādībā esošu personu paaugstināts no 89,64 *euro* uz 99,60 *euro* mēnesī, no 2013.gada 1.jūlija uz 113,83 *euro* mēnesī un no 2014.gada 1.janvāra uz 165 *euro* mēnesī. Turpretim neapliekamais minimums no 2011.gada 1.janvāri paaugstināts no 49,80 *euro* uz 64,03 *euro* mēnesī un no 2014.gada 1.janvāra no 64,03 *euro* uz 75 *euro* mēnesī.

Salīdzinājumā ar pārējām Baltijas valstīm, atvieglojums par apgādībā esošu personu 2015.gadā Latvijā bija visaugstākais: Latvijā – 165 *euro* mēnesī, Lietuvā – 60 *euro* mēnesī, bet Igaunijā – 154 *euro* mēnesī, kas pie tam tiek piemērots tikai no otrā bērna. Jāatzīmē, ka Latvijā atvieglojums par apgādībā esošu personu 2016.gadā tika paaugstināts vēl uz 175 *euro* mēnesī. Arī Lietuvā atvieglojums par bērnu tika paaugstināts uz 120 *euro* mēnesī, savukārt Igaunijā šo atvieglojumu paaugstināt nav plānots. Proti, Latvijā nodokļu atvieglojumu iniciatīvas ir vairāk fokusētas uz ģimenēm ar bērniem. Nodokļu sistēma savu iespēju robežās darbojas ģimeņu ar bērniem interesēs.

No 2015.gada 1.janvāra likums *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli* nosaka iespēju iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātājam piemērot iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu par apgādībā esošu personu (līdz 19 gadu vecumam), kura mācās

vispārējās, profesionālās, augstākās vai speciālās izglītības iestādē un taksācijas gada laikā no 1.jūnija līdz 31.augustam saņem ar algas nodokli vai sezonas laukstrādnieku nodokli apliekamus ienākumus.

Tāpat joprojām ir spēkā iepriekš pieņemtās iniciatīvas par transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa atlaidēm.

6.5.2.3. Ilgtermiņa valsts sociālo pabalstu apmērs ir samērā neliels un palielinājums krietni atpaliek no darba algas izmaiņām, kā arī bezmaksas vai subsidēto apkalpojumu piedāvājums ir nepietiekams.

6.5.2.4. Finanšu resursu un sociālo darbinieku trūkuma dēļ pašvaldībās sociālo pabalstu sistēma sniedz nepietiekamu atbalstu tām ģimenēm ar bērniem, kas pašas objektīvu apstākļu dēļ nespēj nodrošināt pietiekamu ienākumu apjomu.

6.5.2.5. Nav atrisināts ģimenes un bērna nodrošinājums ar dzīvošanai derīgām telpām gadījumos, ja vecāki nespēj tās finansēt.

6.5.3. Politikas mērķis

Attīstīt nodarbinātību un veidot atbalsta sistēmas ģimenēm ar zemiem vai bez ienākumiem, lai radītu vecākiem iespējas iegūt pietiekamus līdzekļus bērnu vajadzību nodrošināšanai.

6.5.4. Politikas rezultāti

6.5.4.1. Vecākiem sniegta iespēja iegūt bērnu vajadzību nodrošināšanai pietiekamus līdzekļus;

6.5.4.2. Attīstīta nodarbinātība un nodrošinātas atbalsta sistēmas ģimenēm ar zemiem vai bez ienākumiem.

6.5.5. Rīcības virzieni

6.5.5.1. Izstrādāt tādu sociālo un ekonomisko politiku, kuras mērķis ir nabadzības novēršana un ģimeņu nodrošināšana ar darbu un ienākumu gūšanas iespējām, neatkarīgi no dzīvesvietas Latvijā

2015.gadā īstenoti vairāki būtiski pasākumi iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšanā: IIN likmes samazināšana no 24% uz 23%; minimālās darba algas palielināšana no 320 uz 360 *euro* mēnesī, tādējādi aizsargājot mazkvalificētākos darbiniekus veidā, kas neatstāj nelabvēlīgu ietekmi uz nodarbinātību.

2015.gadā tika turpināts 2013.gadā ieviestais valsts atbalsts pašvaldību PII rindu mazināšanai. Atbalstu līdz 142 eiro mēnesī piešķir privātam pakalpojuma sniedzējam par bērniem no pusotra gada vecuma līdz obligātai bērna sagatavošanas pamatizglītības ieguves uzsākšanai, kuri ir uzņemti rindā un nesaņem pakalpojumu pašvaldības PII. Minētais pasākums veicina darba un ģimenes dzīves veiksmīgāku saskaņošanu, uzlabojot ģimeņu ar bērniem materiālo situāciju.

Piešķirts valsts un pašvaldību finansējums, lai nodrošinātu mācību līdzekļu pieejamību skolās, kas tādējādi būtiski mazina vecāku izdevumus mācību līdzekļu iegādei un dod iespēju novirzīt šos līdzekļus ģimenei būtiskāku izdevumu segšanai. IZM ir izstrādājusī aprēķinus nepieciešamajam valsts finansējumam mācību līdzekļu, tai skaitā e-vidē,

iegādei, pēctecīgi, sākot ar 2018./2019.mācību gadu, ieviešot plānoto kompetenču pieejā veidoto pamatizglītības saturu.

Ar 2015.gada 1.septembri valsts apmaksā brīvpusdienas arī 4.klases skolēniem. Līdz šim brīvpusdienas saņēma visi 1.–3.klašu skolēni.

Tāpat tiesību akti paredz, ka 2015.gadā un turpmākajos gados tiek indeksēta pensija vai tās daļa, piemērojot gan faktisko patēriņa cenu indeksu, gan daļu no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem, kas ietekmē ieņēmumu pieaugumu tādām iedzīvotāju grupām kā vecuma pensionāri, personas ar invaliditāti, kuras saņem pensiju, bērni, kuri ir zaudējuši vienu vai abus apgādniekus, kā arī personas, kuras saņem atlīdzību saistībā ar nelaimes gadījumu darbā vai konstatēto arodslimību.

2015.gada 1.oktobrī vecuma, izdienas, invaliditātes un apgādnieka zaudējuma pensijas saņēmējiem pensijas indeksēja, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25 % no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem. Indeksācijā piemēroja indeksu 1,0158, palielinot (indeksējot) pensijas vai to daļu, kas nepārsniedz 311 eiro. Tādējādi pensijām un atlīdzībām, kas mazākas par 311 eiro, indeksēja visu apmēru. Savukārt tām pensijām, kuras lielākas par 311 eiro, indeksēja daļu no pensijas vai atlīdzības jeb 311 eiro. Politiski represētajām personām, I grupas personām ar invaliditāti un Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem pensiju indeksēja pilnā apmērā.

Tāda pati indeksācijas kārtība attiecināma arī uz atlīdzībām par darbaspēju zaudējumu un atlīdzībām par apgādnieka zaudējumu, kas piešķirtas sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai konstatēto arodslimību.

Saskaņā ar spēkā esošiem tiesību aktiem, sākot ar 2015.gadu tika paaugstināti sociālās apdrošināšanas iemaksu griesti no 46 400 eiro 2014.gadā uz 48 600 eiro 2015.gadā.

Attiecībā uz valsts atbalsta palielināšanu ģimenēm ar bērniem 2015.gadā:

1. No 2015.gada 1.janvāra vairs netiek noteikti izmaksājamo pabalstu apmēru ierobežojumi slimības, maternitātes, paternitātes, vecāku un bezdarbnieka pabalstiem. Tas nozīmē, ka pabalstus izmaksās atbilstoši veiktajām sociālajām apdrošināšanas iemaksām. Pabalstu griesti krīzes dēļ tika noteikti 2009.gadā un bija spēkā līdz 2014.gada 31.decembrim. Pabalsta saņēmējiem, kuriem līdz 2014.gada 31.decembrim piešķirtais pabalsts tika izmaksāts ierobežotā apmērā, par pabalsta izmaksas periodu, kas turpināsies no 2015.gada 1.janvāra – pabalsts tiks izmaksāts bez ierobežojuma, tas ir, piešķirtajā apmērā.
2. Ja sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimības dēļ ir iestājusies apdrošinātās personas nāve, tad atlīdzības apmērs katram mirušā apgādnieka bērnam nedrīkst būt mazāks par 65 procentiem no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta, t.i., 41,62 eiro (iepriekš bija noteikts – ne mazāk kā 50% no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra, t.i., 32,02 eiro).
3. Diferencēts ģimenes valsts pabalsta apmērs (iepriekš 11,38 eiro par katru bērnu): par otro bērnu – divas reizes lielāks jeb 22,76 eiro, par trešo un nākamajiem bērniem – trīs reizes lielāks (34,24 eiro).

Papildus jāatzīmē, ka 2016.gadā tika īstenoti vairāki būtiski pasākumi iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšanā:

- no 2016.gada 1.janvāra tika ieviests diferencētais neapliekamais minimums, paredzot, ka gada diferencētā neapliekamā minimuma apmērs atšķirsies atkarībā no gūtā ienākumu apmēra;
- no 2016.gada 1.janvāra tika palielināts iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojuma apmērs par apgādībā esošu personu no 165 *euro* līdz 175 *euro* mēnesī;
- ar 2016.gada 1.janvāri stājās spēkā Ministru kabineta 2015.gada 22.decembra noteikumi Nr.789 “Grozījumi Ministru kabineta 2001. gada 31. jūlija noteikumos Nr. 336 “Noteikumi par attaisnotajiem izdevumiem par izglītību un ārstnieciskajiem pakalpojumiem””, kas paredz, ka ar 2016.gadu attaisnotajos izdevumos var iekļaut arī izdevumus par interešu izglītības programmu apgūšanu bērniem līdz 18 gadu vecumam;
- ar 2016.gada 1.janvāri transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis var tikt samazināts 50% apmērā personai, kurai pašai vai kopā ar laulāto vai kuras laulātajam apgādībā ir trīs nepilngadīgi bērni vai vairāk, par vienu no tās īpašumā, turējumā vai valdījumā reģistrētu transportlīdzekli (ja tas ir reģistrēts kā: vieglais pasažieru vai plašlietojuma; kravas transporta kaste vai furgons, ja attiecīgā automobiļa pasažiera sēdvietu skaits pārsniedz četras vietas; autobuss ar pasažieru sēdvietu skaitu līdz 16 vietām; vieglais, kravas vai autobuss speciālais dzīvojamais);
- no 2016.gada 1.janvāra tika ieviests solidaritātes nodoklis ar mērķi novērst regresīvo darbaspēka nodokļu sistēmu, kas radusies, atjaunojot VSAOI objekta maksimālo apmēru no 2014.gada 1.janvāra (46 400 *euro* 2014.gadā, 48 600 *euro* 2015.gadā un 2016.gadā);
- no 2016.gada 1.janvāra tika palielināta minimālā mēneša darba alga no 360 *euro* uz 370 *euro*.

Attiecībā uz valsts atbalsta palielināšanu ģimenēm ar bērniem 2017.gadā:

- no 2017. gada 1.aprīļa paredzēts palielināt valsts minimālā atbalsta apmēru apgādnieku zaudējušiem bērniem (apgādnieka zaudējuma pensija, valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts un atlīdzība par apgādnieka zaudējumu), tuvinot minimālo uzturlīdzekļu apmēram, kādu valsts garantē gadījumos, kad kāds no bērna vecākiem nepilda savus pienākumus un nenodrošina bērnam nepieciešamo uzturēšanu. Par bērnu līdz 7 gadu vecuma sasniegšanai minimālais apmērs plānots 92,5 eiro⁷⁷ (bērnām ar invaliditāti kopš bērnības - 106,72 eiro), bet pēc bērna 7 gadu vecuma sasniegšanas – 111 eiro;
- sākot ar 2017.gadu, pensiju indeksācijā tiks ņemti vērā 50 procenti (līdzšinējo 25 % vietā) no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem. Tādējādi sniedzot lielāku atbalstu pensijas saņēmējiem, uzlabojot viņu pirktpēju;
- sākot ar 2017.gada 1.janvāri ģimenē, kura adoptējusi bērnu vecumā līdz trim gadiem, vienam no adoptētājiem atbilstoši Darba likuma 155.panta piektajai daļai piešķirtais 10 kalendāra dienas ilga atvaļinājums tiek apmaksāts, izmaksājot sociālās apdrošināšanas pakalpojumu 80% apmērā no vidējās apdrošināšanas iemaksu algas;

⁷⁷ šobrīd apgādnieka zaudējuma pensijas minimālais apmērs katram bērnam ir 60% no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta, t.i., 41,62 euro; atlīdzības par apgādnieka zaudējumu minimālais apmērs katram bērnam ir 60% no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta, t.i., 41,62 euro.

- sākot no 2017.gada 1.janvāra, paredzēts ģimenes valsts pabalstu par ceturto un nākamajiem bērniem noteikt 4,4 reizes lielāku nekā par pirmo bērnu jeb 50,07 *eiro*.

6.5.5.2. Nodrošināt uzturlīdzekļu piedziņu no otra vecāka, kurš neapgādā savu bērnu, uzlabot tiesu izpildītāju darbu

No 2015.gada 1.jūlija Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija savā mājaslapā publisko ziņas par Uzturlīdzekļu garantiju fonda parādniekiem, norādot parādnieka vārdu, uzvārdu, personas koda otro daļu un dzimšanas gadu. Ziņas par Uzturlīdzekļu garantiju fonda parādniekiem tiek publiskotas ar mērķi aizsargāt bērna tiesības un veicināt vecāku pienākuma pildīšanu — uzturlīdzekļu maksāšanu, kā arī atbildīgu un godprātīgu saistību izpildi.

6.5.5.3. Aizsargāt un sniegt atbalstu ģimenei mājokļa jautājumos, lai nodrošinātu bērna fizisko un psiholoģisko drošību, autonomiju, privāto un intīmo sfēru

Kopš 2015.gada 9.aprīļa, pamatojoties uz MK rīkojumu Nr.180 „Par akciju sabiedrības „Attīstības finanšu institūcija Altum” statūtu apstiprināšanu” – akciju sabiedrība „Attīstības finanšu institūcija Altum” (turpmāk – Attīstības finanšu institūcija Altum) izsniedz galvojumu personai, ar kuru kopā dzīvo un kuras apgādībā ir vismaz viens nepilngadīgs bērns. Galvojuma apmērs piemērojams atkarībā no bērnu skaita ģimenē:

- 10 % no aizdevuma summas, bet ne vairāk kā 10000 *eiro* – personai, ar kuru kopā dzīvo un kuras apgādībā ir viens nepilngadīgs bērns;
- 15 % no aizdevuma summas, bet ne vairāk kā 15000 *eiro* – personai, ar kuru kopā dzīvo un kuras apgādībā ir divi nepilngadīgi bērni;
- 20 % no aizdevuma summas, bet ne vairāk kā 20000 *eiro* – personai, ar kuru kopā dzīvo un kuras apgādībā ir trīs nepilngadīgi bērni vai vairāk. Galvojumu izsniedz uz termiņu, kas nepārsniedz 10 gadu.

2015.gada 1.jūnijā, pamatojoties uz noslēgto līgumu starp EM un Attīstības finanšu institūciju Altum, Attīstības finanšu institūcijai Altum tika pārskaitīta summa 635 295 *euro* apmērā. Minētā summa tika pārskaitīta, ņemot vērā likuma „Par valsts budžetu 2015.gadam” 46.pantu, kurš paredz, ka EM budžeta programmā 33.00.00 „Ekonomikas attīstības programma” ieskaitītie līdzekļi ir izmantojami Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna un Pirmā mājokļa programmas finansēšanai, kā arī citiem darba vietu radīšanas un ģimeņu atbalsta pasākumiem un sistēmas administrēšanas papildu izmaksu segšanai. Pamatojoties uz iepriekš minēto, saskaņā ar MK 2015.gada 2.februāra rīkojumu Nr.54 „Par Imigrācijas likuma 23.panta pirmās daļas 28., 29., 30. un 31.punktā paredzēto nosacījumu nodrošināšanai nepieciešamajiem pasākumiem un finansējumu 2015.gadā” tika nolemts pirmā mājokļa galvojumu programmas īstenošanai no EM valsts budžeta apakšprogrammas 33.00.00 „Ekonomikas attīstības programma” novirzīt 635 295 *euro*.

Papildus, pamatojoties uz MK 2015.gada 8.oktobra rīkojumu Nr.617 “Par pamatbudžeta programmas “Ekonomikas attīstības programma” finanšu līdzekļu izmantošanu” un 2015.gada 9.oktobrī noslēgto līgumu starp EM un Attīstības finanšu institūciju Altum mājokļa programmas turpmākai īstenošanai tika novirzīts papildus finansējums – 1 000 000 *euro* apmērā.

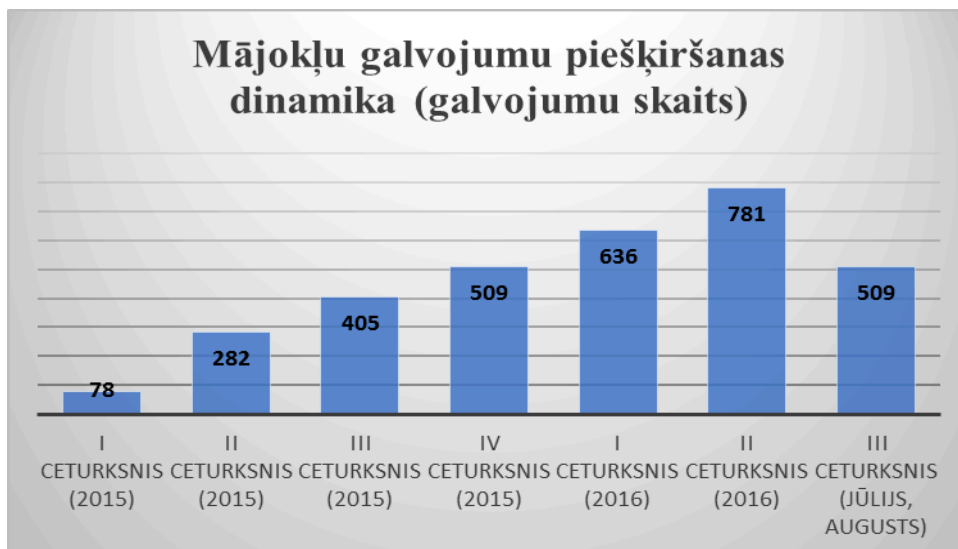
Saskaņā ar likuma „Par valsts budžetu 2016. gadam” 49.panta pirmo daļu EM budžeta programmā 33.00.00 “Ekonomikas attīstības programma” ieskaitītie līdzekļi ir izmantojami atbalsta pasākumiem Latvijas uzņēmējiem jaunu eksporta tirgu apgūvē un eksporta palielināšanā uz prioritāriem mērķa tirgiem un investīciju veicināšanai, Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna un Pirmā mājokļa programmas finansēšanai, kā arī citiem darba vietu radīšanas un ģimeņu atbalsta pasākumiem un sistēmas administrēšanas izmaksu segšanai.

Līdz šim brīdim mājokļu atbalsta programmai ir novirzīti šādi finanšu līdzekļi:

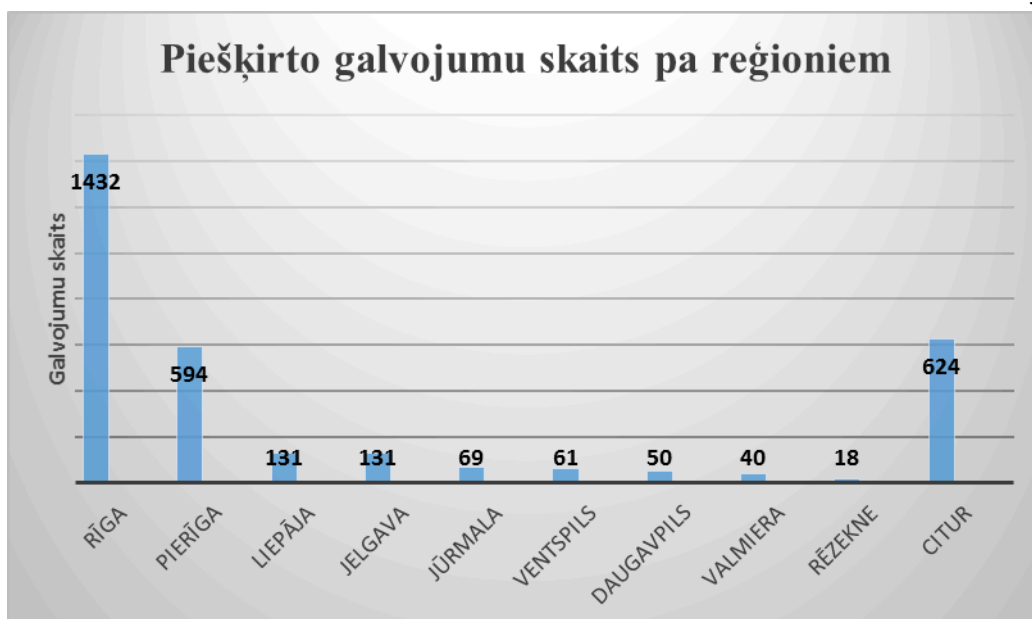
- 1) 332 678 71 *euro*; Valsts akciju sabiedrības „Latvijas Hipotēku un zemes banka” pamatkapitālā 2005.gadā ieskaitītie līdzekļi;
- 2) 635 295 *euro*; Ministru kabineta 2015.gada 2.februāra rīkojums Nr.54 „Par Imigrācijas likuma 23.panta pirmās daļas 28., 29., 30. un 31.punktā paredzēto nosacījumu nodrošināšanai nepieciešamajiem pasākumiem un finansējumu 2015.gadā”;
- 3) 1 000 000 *euro*; Ministru kabineta 2015.gada 8.oktobra rīkojums Nr. 617 „Par pamatbudžeta programmas „Ekonomikas attīstības programma” finanšu līdzekļu izmantošanu”;
- 4) 700 000 *euro*; Ministru kabineta 2015.gada 8.decembra rīkojums Nr. 772 „Par pamatbudžeta programmas „Ekonomikas attīstības programma” finanšu līdzekļu izmantošanu”;
- 5) 859 385 tūkst. *euro*; Ministru kabineta 2016.gada 15.marta rīkojumu Nr.193 „Par pamatbudžeta programmas „Ekonomikas attīstības programma” finanšu līdzekļu izmantošanu”.
- 6) 887 372 *euro*; Ministru kabineta 2016.gada 7.jūlija rīkojums Nr. 381 „Par pamatbudžeta programmas "Ekonomikas attīstības programma" finanšu līdzekļu izmantošanu”.

Uz 2016.gada 31.augustu kopumā atbalstītas 3 160 ģimenes par 20,7 milj. *euro*. Kopējais ar galvojumiem atbalstīto aizdevumu portfelis ir 181,84 milj. *euro*. Kopš 2015.gada pavasara mājokļu galvojumu piešķiršanā vērojama strauja izaugsme, un ar katru nākamo mēnesi piešķirto galvojumu apjoms ir ievērojami pieaudzis.

33.attēls

Avots: Ekonomikas ministrija

Avots: Ekonomikas ministrija

6.5.5.4. Paplašināt bezmaksas vai subsidēto pakalpojumu piedāvājuma klāstu

Šajā rīcības virzienā pārskata periodā nav īstenotas jaunas aktivitātes.

6.5.5.5. Paaugstināt vecāku atbildību par bērnu audzināšanu un materiālo nodrošināšanu

Šajā rīcības virzienā pārskata periodā nav īstenotas jaunas aktivitātes.

Indikatori

6.4.7.1. Bērnu skaits ģimenēs, kurām noteikta atbilstība trūcīgas ģimenes statusam;

2015. gadā valstī kopā bija 39 309 trūcīgas ģimenes (2014.gadā – 46 594). Minētajās ģimenēs bija 82 361 personas, no kurām 26 707 bērni (32.43%), t.sk. 1366 (1.66%) bērni ar invaliditāti (2014.gadā – 36 078 bērni (34,5%), t.sk. 1629 (4,5%) bērni ar invaliditāti).

60.tabula

Indikatori	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Konstatēta atbilstība trūcīgas ģimenes (personas) statusam, ģimeņu skaits	88 748	87 629	71 657	57 856	46 594	39 309
Konstatēta atbilstība trūcīgas ģimenes (personas) statusam, personu skaits	227 811	212 876	176 042	134 397	104 569	82 361
t.sk. bērni	80 342	74 163	61 734	46 334	36 078	26 707
no tiem bērni ar invaliditāti	2 309	2 462	2 256	1 927	1 629	1 366

Avots: Labklājības ministrijas apkopotie pašvaldību dati

6.4.7.2. Ielu bērnu skaits

Saskaņā ar BTAL 1.panta 14.punktu ielas bērni ir bērni, kuriem ir nepietiekama saikne ar ģimeni un kuri lielāko daļu laika pavada uz ielas vai citos bērna attīstībai nepiemērotos apstākļos.

VP neapkopo informāciju par indikatoru "Ielu bērnu skaits", taču VP rīcībā ir dati par VP redzeslokā nonākušiem bērniem, kuri sistemātiski (divas un vairāk reizes gadā) klaiņo. 2015.gadā Valsts policijas redzeslokā nonāca 154 (+11) bērni.

Pārskata periodā tika turpināts pastiprināti pievērst uzmanību nepilngadīgo personu meklēšanai, jo šīs personas ietilpst riska grupā, kas nespēj sevi aizsargāt, un tāpēc ir lielāka iespēja kļūt par noziedzīgo nodarījumu upuriem. Uz 2015.gada sākumu meklēšanā atradās 40 (-7) nepilngadīgas bezvēsts pazudušās personas. Pārskata periodā ņemtas uzskaitē 310 minētās kategorijas personas, t.sk. 304 meklēšanas lietu un 6 kriminālprocesu ietvaros. Atrastas 294 nepilngadīgās personas, t.sk. 267 pārskata periodā meklēšanā izsludinātās nepilngadīgās personas. Pārskata perioda beigās meklēšanā atradās 51 nepilngadīga persona, t.sk. 40 pārskata periodā izsludinātās personas, no tām mazāk par 6 mēnešiem tiek meklētas – 33 nepilngadīgās personas un no 6 mēnešiem līdz 1 gadam – 7 nepilngadīgas personas. No iepriekšējos gados meklēšanā izsludināto nepilngadīgo bezvēsts pazudušo personu skaita, joprojām meklēšanā atrodas 11 nepilngadīgas personas, no tām ilgāk par 5 gadiem tiek meklētas 5 personas, no 3 līdz 5 gadiem – 1 un no 1 līdz 3 gadiem – 5 personas.

Jāpiebilst, ka pārsvarā tiek meklēti nepilngadīgie, kas aizbēguši no internātiem, sociālās aprūpes centriem u.c. iestādēm, kā arī no nelabvēlīgām ģimenēm, un to vidējais vecums ir 14 -16 gadi.

6.4.7.3. Bērnu skaits ģimenēs, kurām nav noteiktas dzīves vietas un kas ar tiesas spriedumu izliktas no dzīvojamās platības

61.tabula

Izliekamo nepilngadīgo personu skaits

	2010	2013	2014	2015	2016 (līdz 8.novembrim)
Spriedumu skaits civillietās par izlikšanām, kurās kopā ar atbildētāju ir izliekamas nepilngadīgas personas	76	48	42	48	40
Izliekamo nepilngadīgo personu skaits:	126	111	76	109	73

Avots: Tiesu informācijas sistēma

6.4.7.4. Gadījumu skaits, kad piedzīti uzturlīdzekļi no vecāka, kurš neapgādā savu bērnu

62.tabula

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Saņemto iesniegumu ar lūgumu uzsākt	4 500	3 651	3 153	3 422	4322	5664

uzturlīdzekļu izmaksu bērniem skaits						
Pieņemto lēmumu par uzturlīdzekļu izmaksu skaits	5 177	4 162	3 432	3 681	4157	4805
Latvijas iedzīvotāju pieteikumu skaits, kas pārsūtīti uz ES dalībvalstīm, tai skaitā:	...	72	133	242	145	242
Apvienoto Karalisti	...	45	61	115	69	131
Vāciju	...	9	23	50	27	36
Īriju	...	6	19	31	20	36
uz citām valstīm	...	12	30	46	29	39
Pieņemto lēmumu par uzturlīdzekļu izmaksu izbeigšanu skaits	1 796	2 310	2 507	2 962	2441	2910
Izbeigto lietu skaits, kurās parādnieks pats sācis nodrošināt minimālos uzturlīdzekļus	342	368	484	537	525	582
Bērnu skaits, kam maksāti uzturlīdzekļi ⁷⁸	22 795	23 577	24 316	24 618	26114	27988
Vecāku skaits, kuriem maksāti uzturlīdzekļi	16 831	17 242	17 873	17 967	19092	20484
Uzturlīdzekļu debitoru parādu skaits	22 929	25 391	27 585	29 454	28847	34434

Avots: Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija

Kopsavilkums

Pozitīvās iezīmes pārskata periodā:

- 2015. gadā (turpinot iepriekšējo gadu tendenci) vērojams viens no zemākajiem zīdaiņu mirstības rādītājiem pēdējā desmitgadē –4,1 no 1000 dzīvi dzimušiem, kas Latvijas rādītāju pietuvina ES vidējam rādītājam un pārējo Baltijas valstu datiem;
- pēdējos gados pieaug ar krūti zīdīto bērnu īpatsvars; bērnu īpatsvars, kuri ar krūti zīdīti līdz gada vecumam, kopš 2008.gada pieaudzis par 7,7 procentu punktiem, attiecīgi 26,6% 2015.gadā pret 18,9% 2008. gadā. Arī līdz 6 mēnešu vecumam mātes pienu saņēmušo bērnu īpatsvars palielinājies par 8,4 procentu punktiem (57,3% 2015.gadā pret 48,9% 2008. gadā). 2015.gadā līdz trīs mēnešu vecumam ar mātes pienu ēdināti 77,0% bērnu un arī šis rādītājs dinamikā pieaug
- mirstība no ārējiem nāves cēloņiem 1-4 gadu vecumā ir samazinājusies;
- atbilstoši Latvijas iedzīvotāju nāves cēloņu datu bāzes datiem 1-14 gadus vecu bērnu mirstība pēdējo septiņu gadu laikā samazinājusies no 26,6 gadījumiem uz 100 000 bērnu 2008.gadā līdz 18,0 gadījumiem uz 100 000 bērnu 2015. gadā; salīdzinot ar 2014. gadu, šis rādītājs 2015.gadā ir samazinājies par 13 procentu punktiem;
- palielinājies veselo jaundzimušo īpatsvars par 5,6 procentu punktiem, salīdzinot ar 2008.gadu – 58,7%, 2015. gadā – 64,3%; savukārt praktiski veselo pusaudžu (15-17gadi) īpatsvars pēdējo trīs gadu laikā nav būtiski mainījies, palielinoties tikai par 1,4 procentu punktiem (no 57,6% 2012. gadā uz 59,0% 2015. gadā);

⁷⁸ Attiecīgā gada decembrī.

- uzlabojusies vakcinācijas aptvere, taču pret dažām infekcijas slimībām (tuberkuloze, pneimokoku infekcija, vējbakas, cilvēka papilomas vīrusa infekcija u.c.) noteiktais rezultatīvais rādītājs (95%) nav sasniegts;
- nedaudz samazinājies bērnu skaits nepilngadīgām mātēm: 2015.gadā (209 bērni 13-17 gadus vecām mātēm), salīdzinot ar 2014.gadu (222 bērni 13-17 gadus vecām mātēm);
- samazinās mākslīgo abortu skaits bērnu un pusaudžu vidū; tas var liecināt par efektīvāku nevēlamas grūtniecības prevenciju;
- samazinājies HIV vertikālās transmisijas (no mātes uz bērnu) gadījumu skaits; 2015.gadā – 3 gadījumi, 2014.gadā – 4 gadījumi, 2013.gadā – 10 gadījumi;
- samazinājies bērnu skaits, kuri stacionārā ārstējušies saindēšanās ar medikamentiem, bioloģiskajām un citām nemedicīniskas cilmes vielām dēļ (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 43 bērniem); 2015.gadā ar iepriekšminētajām saslimšanām stacionārā ir ārstējušies 238 bērni jeb 0,68 gadījumi uz 1000 bērniem (2014.gadā – 281 bērns jeb 0,81 uz 1000 bērniem);
- samazinās marihuānas un hašiša lietošanas izplatība bērnu vidū; saskaņā ar 2015.gada ESPAD datiem marihuānu un hašišu pēdējā gada laikā ir lietojuši 11% (24% saskaņā ar 2011.gada pētījuma datiem) 15-16 gadus veci jaunieši, bet 4% (6% saskaņā ar 2011.gada pētījuma datiem) – pēdējā mēneša laikā;
- samazinājusies skolēnu subjektīvās alkohola pieejamības rādītājs; saskaņā ar 2015.gada ESPAD datiem samazinājies 15-16 gadīgu skolēnu subjektīvās alkohola pieejamības rādītājs (2015. gadā 70% skolēnu uzskatīja, ka alkoholiskie dzērieni ir viegli vai ļoti viegli pieejami, 2011.gadā – 84%, 2007. gadā – 90%);
- 2015.gadā novērots neliels samazinājums aptaujāto 15-16 gadus vecu jauniešu īpatsvarā, kuri alkoholu lieto riskantā veidā - 60 un vairāk gramus absolūtā alkohola vismaz vienu reizi pēdējo 30 dienu laikā; ESPAD 2015.gada dati norāda, ka 43% aptaujāto 15-16 gadus vecu jauniešu alkoholu lieto riskantā veidā; 2011.gadā - 49%, 2007.gadā – 54%;
- samazinājies bērnu skaits, kuri kā pacienti ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem 2015.gadā tikuši uzņemti ārstniecības iestādē (2015.gadā tika uzņemti 893 bērni (vecumā no 0-17 gadiem), tas ir, 254,8 nepilngadīgie pacienti uz 100 000 bērniem (2014.gadā – 1167 bērni (vecumā no 0-17 gadiem) jeb 336,1 nepilngadīgais pacients uz 100 000 attiecīgās vecuma grupas bērniem);
- nedaudz palielinājies izglītojamo ar speciālām vajadzībām skaits, kuri integrēti vispārējās izglītības iestādē un mācās pēc vispārējās izglītības programmas, 2015./2016.mācību gadā – 376 izglītojamie (2014./2015.mācību gadā – 353 izglītojamie). Nedaudz arī palielinājies bērnu skaits ar speciālām vajadzībām, kuri integrēti vispārējās izglītības iestādē un mācās pēc speciālās izglītības programmas 2015./2016.mācību gadā bija 4211 bērni (2014./2015.mācību gadā – 3800 bērni);
- 2015./2016.mācību gadā ir vērojama neliela, bet pozitīva izglītojamo mācību sasniegumu dinamika eksāmenos par pamatzglītības ieguvu (izņemot krievu valodas eksāmenu mazākumtautību izglītības programmās un eksāmenu

- Latvijas vēsturē). Pozitīva dinamika ir vērojama centralizētajā latviešu valodas eksāmenā mazākumtautību izglītības programmās;
- 2015./2016.mācību gadā novērota pozitīva dinamika eksāmenos angļu valodā un latviešu valodā; nedaudz zemāki vidējie rezultāti ir eksāmenā ķīmijā un krievu valodā (svešvalodā), krietni zemāki - Latvijas un pasaules vēsturē un matemātikā (izglītojamo sniegumi centralizētajos eksāmenos);
  - palielinās bērnu iesaiste profesionālās ievirzes mūzikas, mākslas un dejas izglītības programmās; salīdzinoši 2008./2009.mācību gadā profesionālās ievirzes mūzikas, mākslas un dejas izglītības programmās pašvaldību un privātās izglītības iestādēs mācījās 12% (21 327 izglītojamie) no visiem 185 835 Latvijas vispārīzglītojošo dienas un vakara (neklātienes) izglītības iestāžu 1.- 9.klašu audzēkņiem, savukārt 2015.gada nogalē tie jau ir vairāk kā 14% (25 020 no visiem 176 121 Latvijas vispārīzglītojošo dienas un vakara (neklātienes) izglītības iestāžu 1.- 9.klašu audzēkņiem), turklāt vēl gandrīz 2% jeb 3 047 skolēnu profesionālās ievirzes mūzikas, mākslas un dejas izglītību mācās KM dibinātās mūzikas, dejas un mākslas vidusskolās;
  - 2014./2015.mācību gadā pieaudzis interešu izglītības programmās iesaistīto bērnu skaits; pēc IZM statistikas datiem 2014./2015.mācību gadā interešu izglītības programmās iesaistījušies 208 806 audzēkņi (salīdzinājumam 2012./2013.mācību gadā – 193 842 audzēkņi, 2013./2014.mācību gadā – 175 905 audzēkņi);
  - pieaudzis bērnu skaits, kuriem izglītības procesā bija pieejams asistenta pakalpojums (salīdzinot ar 2014.gadu, pieaugums par 45 bērniem); asistenta pakalpojums izglītības procesā 2015.gadā tika nodrošināts 290 izglītojamajiem, salīdzinoši 2014.gadā – 245 izglītojamiem;
  - dinamikā pieaug Latvijas pilsonību ieguvušo bērnu skaits; 2015.gadā Latvijas pilsonību ieguva 637 nepilsoņu bērni (2014.gadā – 432) (no tiem 80 bērni Latvijas pilsonībā uzņemti saskaņā ar MK rīkojumu naturalizācijas kārtībā, bet 322 bērni ieguva Latvijas pilsonību saskaņā ar PMLP priekšnieka vai viņa pilnvarotas amatpersonas lēmumu par nepilsoņu un bezvalstnieku bērnu, kas dzimuši pēc 1991.gada 21.augusta, atzīšanu par Latvijas pilsoņiem atbilstoši Pilsonības likuma 31. pantam; 235 bērni ieguva Latvijas pilsonību, pamatojoties uz viena vecāka pausto gribu, reģistrējot bērna dzimšanas faktu).
  - vērojams neliels audžuģimeņu skaita pieaugums; 2015.gadā Latvijā bija 585 audžuģimenes, kas ir pieaugums par 6 audžuģimenēm, salīdzinot ar 2014.gadu (579 audžuģimenes); tomēr audžuģimeņu skaits vēl nav sasniedzis 2013.gada līmeni (594 audžuģimenes);
  - vērojama pakāpeniska ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita samazināšanās; saskaņā ar VBTAI datiem 2015.gadā ārpusģimenes aprūpē atradās 7 281 bērns (salīdzinoši 2014.gadā, kad ārpusģimenes aprūpē atradās 7 606 bērni, pārskata gadā bērnu skaits ārpusģimenes aprūpē samazinājies par 325 bērniem jeb 4% no 2014.gada bērnu kopskaita ārpusģimenes aprūpē);
  - samazinājās ārpusģimenes aprūpes institūcijās ievietoto bāreņu un bez vecāku gādības esošo bērnu skaits (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 122 bērniem jeb 7% no 2014.gadā institūcijās esošo bērnu kopskaita); 2015.gadā

- institūcijās atradās 1 429 bērni jeb 19,6% no kopējā ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita (2014.gadā – 1 551 bērns jeb 20,3%);
- nedaudz pieaudzis audžuģimenēs esošo bērnu skaits, salīdzinot ar 2014.gadu, – pieaugums par 8 bērniem; 2015.gadā audžuģimenēs atradās 1 232 bērni jeb 16,9% no kopējā ārpusģimenes aprūpēs esošu bērnu skaita (2014.gadā – 1 224 bērni jeb 16,0%);
  - ievērojami samazinājies bērnu skaits, kuri dzīvoja trūcīgās ģimenēs (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 9 371 bērnu jeb 25%), kā arī samazinājies šādās ģimenēs dzīvojošu bērnu ar invaliditāti skaits (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 263 bērniem); 2015.gadā valstī kopā bija 39 309 trūcīgas ģimenes (2014.gadā – 46 594). Minētajās ģimenēs bija 82 361 personas, no kurām 26 707 bērni (32.43%), t.sk. 1366 (1.66%) bērni ar invaliditāti (2014.gadā – 36 078 bērni (34,5%), t.sk. 1629 (4,5%) bērni ar invaliditāti).
  - 2015.gadā nedaudz samazinājies noziedzīgos nodarījumos cietušo bērnu skaits (samazinājums par 28 cietušiem bērniem, salīdzinot ar 2014.gadu); 2015.gadā noziedzīgos nodarījumos cietuši 526 bērni, no tiem 255 (pieaugums par 3) vecumā no 14 līdz 18 gadiem, 112 (samazinājums par 16) vecumā no 11 līdz 14 gadiem, 91 (samazinājums par 44) vecumā no 7 līdz 11 gadiem un 76 (pieaugums par 13) vecumā no 0 līdz 7 gadiem;
  - nedaudz samazinājies uzsākto kriminālprocesa skaits par izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem pret bērnu, kas saistīti ar bērna dzīvības un veselības apdraudējumu:
    - o 1 kriminālprocess saskaņā ar KL 116.pantu par bērna slepkavību (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 1 šādu kriminālprocesu);
    - o 4 kriminālprocesi saskaņā ar KL 125.pantu par tīšu smagu miesas bojājumu nodarīšanu (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 2);
    - o 15 kriminālprocesi saskaņā ar KL 126.pantu par tīša vidēji smaga miesas bojājuma nodarīšanu bērnam (salīdzinot ar 2014.gadu, pieaugums par 4);
    - o 35 kriminālprocesi saskaņā ar KL 130.pantu par tīša viegla miesas bojājuma nodarīšanu bērnam (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 17);
    - o 2 kriminālprocesi saskaņā ar KL 131.pantu par miesas bojājumu nodarīšanu aiz neuzmanības (2014.gadā – identisks rādītājs);
    - o 2 kriminālprocesi saskaņā ar KL 132.pantu par draudiem izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 1);
    - o 99 kriminālprocesi saskaņā ar KL 174.pantu par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 8);
    - o 7 kriminālprocesi saskaņā ar KL 231.pantu par huligānismu, ja tas saistīts ar miesas bojājumu nodarīšanu cietušajam (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 11);
  - 2015.gada sākumā samazinājies meklēšanā esošo bez vēsts pazudušo bērnu skaits; 2015.gada sākumā VP meklēšanā atradās 40 bez vēsts pazuduši bērni (par 7 bērniem mazāk nekā 2014.gadā); 2015.gada ietvaros atrasti 267 no 310 (t.sk. 304 meklēšanas lietu un 6 kriminālprocesa ietvaros) pārskata periodā

meklēšanā izsludinātie bērni; kopumā 2015.gadā atrasti 294 meklēšanā izsludinātie bērni (ieskaitot 267, kuru meklēšana tika izsludināta 2015.gadā, kā arī 27 bērni, kuru meklēšana jau tika uzsākta ātrāk); pārskata perioda beigās meklēšanā atradās 51 bērns, t.sk. 40 bērni, kuru meklēšana tika izsludināta 2015.gadā; no šī 51 bērna mazāk par 6 mēnešiem tiek meklēti – 33 bērni un no 6 mēnešiem līdz 1 gadam – 7 bērni; no iepriekšējos gados meklēšanā izsludināto bezvēsts pazdušo bērnu skaita joprojām meklēšanā atrodas 11 bērni, no tiem ilgāk par 5 gadiem tiek meklētas 5 personas, no 3 līdz 5 gadiem – 1 un no 1 līdz 3 gadiem – 5 personas;

- nedaudz samazinājies bērnu skaits, kuri nonākuši VP redzeslokā likumpārkāpumu izdarīšanas dēļ; 2015.gadā 348 bērni vecumā no 7 līdz 18 gadiem nonāca Valsts policijas redzeslokā sakarā ar likumpārkāpumu izdarīšanu (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 15 bērniem).

Negatīvās iezīmes un izaicinājumi pārskata periodā:

- nozīmīgākie bērnu nāves cēloņi ir ārējie cēloņi (kas ir novēršami ar konkrētu valsts politiku); bērniem 5-17 gadu vecumā tie ir iemesls vairāk kā pusei nāves gadījumu (51%);
- ceļu satiksmes negadījumos ievainoto bērnu skaits dinamikā nav samazinājies (jeb izmaiņas ir maznozīmīgas, salīdzinot ar 2014.gadu); saskaņā ar CSDD datiem 2015. gadā ievainoti 643 bērni vecumā līdz 18 gadiem (2014. - 646);
- ceļu satiksmes negadījumos 17 bērni zaudējuši dzīvību (2014. gadā – 10);
- nedaudz samazinājies bērniem reģistrētais traumu un saindēšanās gadījumu skaits (2015.gadā par 19 gadījumiem mazāk nekā 2014.gadā); 2015.gadā bērniem reģistrēti 2 203 traumu un saindēšanās gadījumi (628,6 gadījumi uz 100 000 bērnu); 2014.gadā bērniem bija reģistrēti 2 222 traumu un saindēšanās gadījumi (639,9 gadījumi uz 100 000 bērnu);
- pieaudzis to bērnu skaits, kuriem reģistrēta alkohola akūta intoksikācija, kaitējoši pārmērīga lietošana vai psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ; no 69 bērniem (19,9 gadījumi uz 100 000 bērnu) 2014.gadā līdz 88 bērniem (25,1 gadījumi uz 100 000 bērnu) 2015.gadā; pārējās diagnožu grupās vērojams samazinājums;
- pašnāvības ir izdarījuši 2 bērni vecumā līdz 17 gadiem; salīdzinoši 2014.gadā – 3 bērni;
- katru gadu Latvijā vidēji piedzimst 60 jaundzimušie, kuru mātes ir HIV pozitīvas (2014.gadā – 65 grūtnieces, 2015.gadā – 62 grūtnieces);
- par 6 gadījumiem palielinājies jaunatklāto HIV infekcijas gadījumu skaits bērniem 0-17 gadu vecuma grupā (2014.gadā – 4; 2015.gadā – 6 jaunatklāti HIV infekcijas gadījumi); 2015.gada beigās kopējais HIV gadījumu skaits bērniem bija 62, savukārt AIDS gadījumu skaits – 15 (AIDS gadījumu skaits – nemainīgs kopš 2013.gada);
- vidēji 5 gadījumos gadā grūtniecība tiek pārtraukta HIV infekcijas dēļ (šāds rādītājs saglabājas pēdējos 6 gadus); 2015. gadā grūtniecība tika pārtraukta HIV infekcijas dēļ 4 gadījumos, 2014. gadā – 3 gadījumos; 2013.gadā – 7 gadījumos;
- nozīmīgi pieaudzis 10 – 14 gadus vecu bērnu īpatsvars sociālās rehabilitācijas pakalpojuma no psihoaktīvām vielām atkarīgām personām saņēmēju vidū;

2015.gadā – 12 šādi bērni; 2014.gadā – 4 bērni; 2013. gadā – 5 bērni; tajā pašā laikā strauji ir samazinājies 15 – 17 gadu vecu jauniešu skaits starp sociālās rehabilitācijas saņēmējiem (no 60 šāda vecuma jauniešiem 2013. gadā līdz 28 jauniešiem 2015.gadā);

- 2015.gadā pieaudzis bērnu skaits, kuri nebija reģistrēti nevienā izglītības iestādē (pieaugums par 219 bērniem); 2015.gadā nevienā izglītības iestādēs nebija reģistrēti 15 912 obligātā izglītības vecuma bērni (2014.gadā – 15 693 obligātā izglītības vecuma bērni); lielākā daļa no tiem (12 965) atrodas ārzemēs; tomēr vēl joprojām ir izglītības iestādēs neregistrēti bērni, par kuriem pašvaldībai nav informācijas vai arī pašvaldība ziņo, ka turpina skaidrot situāciju (2015.gadā tādi bija 624 bērni);
- 2015.gadā samazinājies aizbildņu ģimenēs ievietoto bāreņu un bez vecāku gādības esošo bērnu skaits; salīdzinot ar 2014.gadu, bērnu skaits aizbildņu ģimenēs samazinājies par 211 bērniem jeb 4% no aizbildņu ģimenēs 2014.gadā esošo bērnu skaita; 2015.gadā aizbildņu ģimenēs atradās 4 620 bērni jeb 63,4% no ārpusģimenes aprūpē esošajiem bērniem (2014.gadā – 4 831 bērns jeb 63,5%);
- bērni visbiežāk ir cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību – 30,6% no kopējā uzsākto kriminālprocesu skaita (līdzīgi kā iepriekšējos gados):
  - o 27 kriminālprocesi saskaņā ar KL 159.pantu par izvarošanu (salīdzinot ar 2014.gadu, pieaugums par 8);
  - o 57 kriminālprocesi saskaņā ar KL 160.pantu par seksuālo vardarbību (salīdzinot ar 2014.gadsu, pieaugums par 13);
  - o 28 kriminālprocesi saskaņā ar KL 161.pantu par seksuāla rakstura darbībām ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu (salīdzinot ar 2014.gadu, pieaugums par 14);
  - o 27 kriminālprocesi saskaņā ar KL 162.pantu par pavešanu netiklībā (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 37);
  - o 5 kriminālprocesi saskaņā ar KL 162.¹ pantu par pamudināšanu iesaistīties seksuālās darbībās (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 4);
- nedaudz pieaudzis bērnu un jauniešu skaits, kuri tikuši nodarbināti bez rakstveidā noslēgta darba līguma; 2015.gadā bez rakstveidā noslēgta darba līguma 21 uzņēmumā tika nodarbināti 25 bērni un jaunieši vecumā līdz 18 gadiem, no tiem 10 mazumtirdzniecībā, 3 būvniecībā, 3 ēdināšanas pakalpojumu nozarē, 2 kokapstrādē, 1 pārtikas produktu ražošanā, 1 izmitināšanas nozarē, 1 ceļojumu biroju, tūrisma operatoru rezervēšanas pakalpojumu un ar tiem saistītā nozarē, 1 metālizstrādājumu ražošana un 2 pārējo individuālo pakalpojumu sniegšanā, 1 piena lopkopība, 1 ēku tīrīšana; pārkāpumi galvenokārt konstatēti vasaras sezonā, veicot īslaicīgus darbus (salīdzinoši 2014.gadā bez rakstveidā noslēgta darba līguma 18 uzņēmumos tika nodarbināti 21 bērns un jaunieši vecumā līdz 18 gadiem);
- nedaudz pieaudzis bērnu skaits, kuri nonākuši VP NLI redzeslokā sistemātiskas klaiņošanas dēļ (bērns klaiņojis divas un vairāk reizes gadā); 2015.gadā – 154 bērni (par 11 bērniem vairāk nekā 2014.gadā);

- nemainīgā līmenī saglabājas radītājs par bērnu, kuri nav sasnieguši kriminālatbildības vecumu, izdarītajiem nodarījumiem; 2015.gadā 56 bērni vecumā no 7 līdz 14 gadu vecumam izdarīja smagus vai sevišķi smagus noziegumus vai atkārtoti izdarīja noziedzīgus nodarījumus (salīdzinot ar 2014.gadu, – samazinājies par 2 bērniem);
- 2015.gadā tika identificēti 2 bērni, kuri kļuvuši par cilvēku tirdzniecības upuriem (salīdzinoši 2014.gadā šādi noziedzīgi nodarījumi pret bērniem netika konstatēti);
- ievērojami pieaudzis zvanu skaits, kas saistīti ar nevēlamu komunikāciju internetā (2015.gadā kopumā saņemti 268 šādi zvani); saskaņā ar VBTAI UT datiem pieaudzis konsultāciju skaits, kas bija saistītas ar emocionālo pazemošanu internetā (52), aktuāla bija arī emocionālā pazemošana, izmantojot mobilo telefonu (67); tāpat pieaudzis zvanu skaits, kad bijušas nepieciešamas konsultācijas saistībā ar seksuāla rakstura piedāvājumiem internetā (77), kā arī saskaroties ar materiāliem, kuros atainota vardarbība (54) un bērnu seksuāla izmantošana (61).

Rādītāju izmaiņas, kuras galvenokārt radušās administratīvo darbību ietekmes rezultātā:

- nedaudz pieaudzis skolu skaits, kuru telpas pilnībā vai daļēji piemērotas izglītojamo ar speciālām vajadzībām mācībām (salīdzinot ar 2014.gadu, pieaugums par 2 skolām, kurām pilnībā piemērotas telpas; pieaugums par 9 skolām, kuru telpas daļēji piemērotas; vakara (maiņu) skolām – pieaugums par 1 piemērotu skolu); 2015./2016.mācību gadā no 783 vispārizglītojošajām dienas skolām 136 skolas telpas bija piemērotas un 234 skolās telpas bija daļēji piemērotas izglītojamo ar speciālām vajadzībām mācībām; vienlaikus piecām vakara (maiņu) skolām telpas bija piemērotas izglītojamiem ar speciālām vajadzībām; salīdzinoši 2014./2015.mācību gadā no 796 vispārizglītojošajām dienas skolām 134 skolas telpas bija piemērotas un 225 skolās telpas bija daļēji piemērotas izglītojamo ar speciālām vajadzībām apmācībai; četrām vakara (maiņu) skolām telpas bija piemērotas izglītojamiem ar speciālām vajadzībām;
- nedaudz pieaudzis sastādīto administratīvā pārkāpuma protokolu skaits par bērnu tiesību pārkāpumiem (pieaugums par 46 administratīvā pārkāpuma protokoliem, salīdzinot ar 2014.gadu); 2015.gadā sastādīti 3 169 administratīvā pārkāpuma protokoli par bērnu tiesību pārkāpšanu (2014.gadā – 3 123):
  - o pieaugums konstatēts attiecībā uz sastādīto administratīvo pārkāpumu protokolu skaitu par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu (pieaugums par 26 administratīvā pārkāpuma protokoliem, salīdzinot ar 2014.gadu; 2015.gadā sastādi 567 šādi administratīvā pārkāpuma protokoli);
  - o otrs lielākais sastādīto administratīvā pārkāpuma protokolu skaits attiecas uz bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu; salīdzinot ar 2014.gadu, 2015.gadā – pieaugums par 100 administratīvā pārkāpuma protokoliem; kopumā sastādīti 1 517 šādi administratīvā pārkāpuma protokoli (statistikā iekļauta informācija arī par administratīvā

- pārkāpuma protokoliem, kas sastādīti, ņemot vērā šī pārkāpuma kvalificējošās pazīmes (panta otrā un trešā daļa));
- sastādīti 7 administratīvā pārkāpuma protokoli par bērnu iesaistīšanu ubagošanā (kas ir gandrīz identisks rādītājs, salīdzinot ar 2014.gadu, kad tika sastādīti 8 šādi administratīvā pārkāpuma protokoli);
- samazinājies bērnu skaits, kuriem sniegti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem (salīdzinot ar 2014.gadu, samazinājums par 327 bērniem); 2015.gadā 2 473 bērniem bija nepieciešama sociālā rehabilitāciju saistībā ar piedzīvoto vardarbību;
  - samazinājies Drošāka interneta centra ziņojumu līnijas (www.drossinternets.lv vai zinojumi@drossinternets.lv) saņemto un apstrādāto ziņojumu skaits par problēmām, pārkāpumiem un pretlikumīgu saturu internetā (samazinājums, salīdzinot ar 2014.gadu, par 205 ziņojumiem); kopumā 2015.gadā saņemti un apstrādāti 613 ziņojumi par dažādām problēmām, pārkāpumiem un pretlikumīgu saturu internetā, tai skaitā 315 ziņojumi par bērnu seksuālu izmantošanu saturošiem materiāliem vai pedofilu aktivitātēm, 131 ziņojums par Latvijā izmitināto nelegālo saturu tika pārsūtīts tālāk izmeklēšanai VP; 174 ziņojumi par nelegālo saturu, kas uzturēts uz serveriem citur pasaulē, nosūtīti starptautiskās ziņojumu līniju INHOPE asociācijas biedru organizācijām izmeklēšanai atbilstoši konkrētās valsts normatīvajiem aktiem;
  - no 131 ziņojuma par Latvijā izmitināto nelegālo saturu, ko Drošāka interneta centra ziņojumu līnija pārsūtīja VP turpmākas izmeklēšanas veikšanai un iespējamai slēgšanai, nelegālais saturs vairs nav publiski pieejams nevienā no vietnēm;
  - samazinājies pirmās instances tiesas pieņemto lēmumu skaits par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem vecumā no 11 līdz 18 gadiem; 2015.gadā pirmās instances tiesas par KL paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu pieņēma 123 lēmumus par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem vecumā no 11 līdz 18 gadiem (par 52 lēmumiem mazāk nekā 2014.gadā), kā arī 2 lēmumus par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem;
  - samazinājies notiesāto bērnu skaits par KL minēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu; 2015.gadā tika notiesāti 413 bērni (par 120 bērniem mazāk nekā 2014.gadā), no kuriem 15 bērniem (par 7 bērniem mazāk nekā 2014.gadā) tika piemēroti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi;
  - samazinājies pirmās instances tiesas izskatīto krimināllietu skaits, kuros iesaistīti bērni, toties samazinājies lietu izskatīšanas ilgums; 2015. gadā pirmās instances tiesas izskatījušas 386 krimināllietas ar nepilngadīgo iesaistīšanos (samazinājums par 139, salīdzinot ar 2014.gadu). No tām 57 % krimināllietu izskatīšanas ilgums bijis līdz 3 mēnešiem (2014.gadā – 47%); 21 % no 4 līdz 6 mēnešiem (2014.gadā – 21%); 12 % no 7 līdz 12 mēnešiem (2014.gadā – 15%); 3 % no 13 līdz 18 mēnešiem (2014.gadā - 6%), 2 % no 19 līdz 24 mēnešiem (2014.gadā – 4%); 2 % no 25 līdz 30 mēnešiem (2014.gadā – 2%); 1 % no 31 līdz 36 mēnešiem (2014.gadā – 1%), 2 % ilgāk par 37 mēnešiem (2014.gadā – 3%);

- pieaudzis pašvaldību administratīvo komisiju pieņemto lēmumu skaits par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem par viņu izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem; pēc IEM IC datiem 2015.gadā pašvaldību administratīvās komisijas pieņēma 98 lēmumus par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem par viņu izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem, kas ir par 27 lēmumiem vairāk nekā 2014.gadā;
- nedaudz pieaudzis ieslodzījuma vietās esošo bērnu kopskaits skaits (notiesāto bērnu skaits pieaudzis par 5 bērniem, savukārt apcietināto bērnu skaits par 1 samazinājies); 2015.gadā ieslodzījuma vietās uzturējās 20 notiesātie bērni un 22 apcietinātie bērni (salīdzinoši 2014.gadā ieslodzījuma vietās uzturējās 15 notiesātie bērni un 23 apcietinātie bērni);
- bērnu skaits sociālās korekcijas izglītības iestādē „Naukšēni” saglabājas iepriekšējā gada līmenī (salīdzinot ar 2014.gadu, pieaugums par 1 bērnu), taču, salīdzinot ar 2013.gadu, kad bērnu skaits sasniedza zemāko līmeni (26 bērni bija ievietoti iestādē), bērnu skaits pārskata gadā ir pieaudzis par 7 bērniem; 2015.gada vidējais izglītojamo skaits sociālās korekcijas izglītības iestādē „Naukšēni” bija 33 izglītojamie (2014.gadā – 34 izglītojamie; 2013.gadā - 26);
- nedaudz samazinājies VPD izpildei saņemto nolēmumu skaits par kriminālsoda - piespiedu darbs organizēšanu bērniem (par 4 nolēmumiem); 2015.gadā saņemti 269 nolēmumi par kriminālsoda – piespiedu darbs organizēšanu bērniem (probācijas klientiem); savukārt 2014.gadā izpildē saņemti 273 nolēmumi par piespiedu darba piemērošanu bērniem;
- samazinājies nosacīti notiesāto bērnu skaits no 85 bērniem – probācijas klientiem 2014.gadā līdz 45 bērniem – probācijas klientiem 2015.gadā;
- nedaudz samazinājies bērnu skaits, kuri nosacīti pirms termiņa no soda atbrīvoti (2014.gadā – 5 bērni, bet 2015.gadā – 4 bērni);
- nedaudz samazinājies nosacīti atbrīvoto no kriminālatbildības bērnu skaits (2014.gadā - 15, bet 2015.gadā – 11).

Nozīmīgākās aktivitātes bērnu stāvokļa uzlabošanai īsumā:

- turpināta Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam ieviešana;
- noteikti kvalitātes kritēriju un pacientu drošības prasības dzemdību nodaļām;
- izstrādātas prasības perinatālās aprūpes centriem; atbalstīta medicīnisko tehnoloģiju iegāde perinatālās aprūpes centriem;
- veiktas izmaiņas grūtnieču aprūpes programmā; uzlabota pakalpojumu pieejamība grūtnieču aprūpē; noteiktas kvalitātes prasības ultraskaņas izmeklējumiem grūtniecēm.
- tiek veikts mātes mirstības konfidenciālais audits, kas analizē katru grūtnieces nāves gadījumu;
- turpināts darbs Mātes un bērna veselības konsultatīvās padomes ietvaros; 2015.gadā notika trīs konsultatīvās padomes sēdes; sadarbībā ar PVO organizēts seminārs „Perinatālais audits Latvijā”;
- noslēgts jauns divgades sadarbības līgums starp VM un PVO Eiropas Reģionālo biroju;
- VM izveidota Medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu izvērtēšanas un priekšlikumu izstrādes darba grupa;

- bērniem līdz 18 gadu vecumam no valsts budžeta līdzekļiem normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un apjomā nodrošināta ģimenes ārsta, speciālista sniegtā veselības aprūpe, ģimenes ārsta mājas vizītes, laboratoriskie izmeklējumi, dienas stacionāra pakalpojumi, mājas aprūpe, neatliekamā medicīniskā palīdzība, veselības aprūpe slimnīcās, rehabilitācija pēc ārstniecības pabeigšanas, kompensējamās zāles un medicīnas ierīces, zobārsta un higiēnista sniegtā veselības aprūpe, imūnprofilakse atbilstoši noteiktajam vakcinācijas kalendāram, psihiatriskā palīdzība, pirmreizējā ortodontiskā konsultācija, dzirdes implantanti un arī sportistu un bērnu ar paaugstinātu fizisko slodzi veselības aprūpe; bērni ir atbrīvoti no pacientu iemaksas maksājuma un saņem tos bezmaksas, tā kā pakalpojumi tiek segti no valsts budžeta līdzekļiem;
- finansiāli tiek atbalstīta otrā māsa ģimenes ārsta praksē (uz 2015.gada jūliju 49% ģimenes ārstu praksi saņem otrās māsas vai ārsta palīga darbības nodrošināšanas maksājumu); ģimenes ārstu praksēm, kas sniedz valsts apmaksātos veselības aprūpes pakalpojumus, tiek veikta ģimenes ārstu gada darbības novērtēšana;
- NVD reizi mēnesī informāciju par gaidīšanas rindu garumu uz valsts apmaksātiem veselības aprūpes pakalpojumiem ārstniecības iestādēs publicē iestādes mājaslapā;
- mobilās zobārsta autobusi nodrošina zobārsta un zobu higiēnista pakalpojumu pieejamību attālāku Latvijas reģionu bērniem;
- SPKC organizēja un īstenoja informatīvi izglītojošus pasākumus par veselīga dzīvesveida pamatprincipiem un veselības paradumu maiņas veicināšanu bērniem, pusaudžiem un jauniešiem (organizēti un īstenoti izglītojošie pasākumi, sabiedrības informēšanas kampaņas, veidotas izglītojošas mācību filmas, izstrādāti informatīvie materiāli, kā arī nodrošināta un uzturēta Nacionālā veselību veicinošo skolu tīkla un Nacionālā veselīgo pašvaldību tīkla darbība);
- organizētas informatīvas kampaņas par bērnu garīgās veselības veicināšanu;
- SPKC un VP organizēja pasākumus un aktivitātes atkarību profilaksei un bērnu aizsardzībai no smēķēšanas, alkohola un citu atkarību izraisošo vielu kaitīgās ietekmes;
- pašvaldībās ir attīstīts kontaktpersonu tīkls veselības veicināšanas jautājumos (88 pašvaldībās deleģētas kontaktpersonas); darbojas Latvijas Nacionālais veselīgo pašvaldību tīkls (darbojas 40 pašvaldībās);
- atjaunota veselību veicinošo skolu kustība (pieteikumus dalībai tīklā iesniegušas 70 skolas un 2 pirmsskolas izglītības iestādes);
- veikti normatīvo aktu grozījumi, lai labāk integrētu veselības jautājumus izglītības programmās;
- organizēta speciālistu izglītošana par sabiedrības veselības aktualitātēm, īpašu uzmanību pievēršot seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem; STI, HIV/AIDS;
- organizēts diagnosticējošais darbs skolēniem par ceļu satiksmes drošības noteikumiem, lai novērtētu bērnu prasmes un zināšanas;
- izveidots bērnu mērķa auditorijai paredzēts jauns satiksmes drošības izglītības materiāls;
- CSDD izveidojusi portālu par satiksmes drošības jautājumiem dažāda vecuma bērniem;

- organizētas informatīvas un izglītojošas kampaņas bērnu drošības un aizsardzības no vardarbības veicināšanai (uz ielas, internetā u.c.); bērnu drošības preventīvo pasākumu organizēšanā būtisku ieguldījumu sniedza veselības, izglītības, iekšlietu, bērnu tiesību aizsardzības, kā arī citu nozaru atbildīgās institūcijas;
- uzraugošās iestādes (VI, VBTAI, PTAC, VDI u.c.) veic regulāras normatīvo aktu ievērošanas pārbaudes institūcijās, kurās uzturas bērni, kā arī bērnu pasākumos un citās vietās, kur uzturas bērni; tiek veikta bērniem paredzēto preču drošības un sniegto pakalpojumu atbilstības normatīvo aktu prasībām pārbaude; regulāri tiek pārbaudīta normatīvo aktu ievērošana darba tiesisko attiecība jomā;
- turpinās bērnu ar invaliditāti vajadzībām atbilstošu vides un pakalpojumu standartu ieviešana (publisko vietu, sabiedriskā transporta pieejamība u.c.);
- speciālistiem izstrādāti metodiskie materiāli un organizētas mācības par aktuālajiem jautājumiem, kas attiecas uz bērniem veselības, izglītības, bērnu tiesību aizsardzības jomās u.c.;
- darbojas 19 HIV profilakses punkti (HPP, zemā sliekšņa centri) 16 pašvaldībās;
- grūtniecēm tiek nodrošināta izmeklēšana uz HIV infekciju ar pirmstesta konsultēšana;
- tiek nodrošināta HIV(+) grūtnieču HIV transmisijas profilaktiskā terapija un tiek veikta HIV eksponēto bērnu dinamiskā novērošana, kā arī nodrošināta HIV(+) bērnu terapija un dinamiskā novērošana;
- turpināta aizsāktā valsts atbalsta programma bērniem, kam nav nodrošināta vieta pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādē;
- nodrošināta bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēju reģistra uzturēšana;
- izstrādāti grozījumi normatīvajos aktos, lai standartizētu priekšnosacījumus bērnu nodrošināšanai ar vietu pirmsskolas izglītības programmā;
- vairākas pašvaldības, ņemot vērā savas budžeta iespējas, nodrošināja atbalstu bērniem, kuri izmanto bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēju pakalpojumus;
- nedaudz palielināts valsts finansējums mācību līdzekļu iegādei pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs uz vienu izglītojamo (no 18,90 eiro 2014.gadā līdz 18,98 eiro 2015.gadā);
- turpināta Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.–2020.gadam ieviešana;
- turpināta Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādņu 2014.–2020.gadam ieviešana;
- uzsākta Rīcības plāna deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.-2020.gadam ieviešana;
- IZM organizēja darba grupu, kas sagatavoja priekšlikumus par nepieciešamajiem grozījumiem normatīvajā regulējumā, kas skar speciālās izglītības programmu satura un finansēšanas mehānisma pilnveidi, kā arī priekšlikumus nepieciešamajām izmaiņām, kas skar atbalsta pasākumu, t.sk. mācību vides nodrošināšanu un speciālās izglītības iestāžu tīkla sakārtošanu iekļaujošās izglītības principa īstenošanas kontekstā;
- turpinājās skolu telpu pielāgošana bērniem ar speciālām vajadzībām;
- bērniem ar speciālām vajadzībām valsts pārbaudes darbos nodrošinātas iespējas saņemt atbalsta pasākumus;
- uzsākta kompetenču pieejā balstīta vispārējās izglītības satura ieviešana pirmsskolas izglītības, pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē, t.sk.

uzmanība pievērsta izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām iekļaujošās izglītības īstenošanas kontekstā;

- uzsākta Karjeras izglītības īstenošanas plāna valsts un pašvaldību vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs 2015.–2020. gadam ieviešana;
- IZM organizējusi pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kursus;
- katram ieslodzījumā esošajam bērnam ir nodrošināta iespēja iegūt viņa spējām atbilstošu pamatizglītību; ieslodzījumā esošajiem bērniem arī nodrošināta iespēja apgūt profesionālās un interešu izglītības programmas, kā arī kultūras, informatīvo un sporta pasākumu pieejamība;
- Cēsu audzināšanas iestādē esošajiem bērniem nodrošināta iesaiste resocializācijas programmās;
- turpināts SAM valsts atbalsta programma interneta pieejamības veicināšanai laukos;
- VBTAI organizējusi pasākumus bērnu līdzdalības veicināšanai (kustība “Draudzīga skola” u.c.);
- turpinājās bērnu, kuri nav reģistrēti nevienā izglītības iestādē, aktuālās situācijas noskaidrošana, kā arī reģistrācijas izglītības iestādē nodrošināšana;
- turpināta Valsts kultūrpolitikas pamatnostādņu 2014.-2020.gadam ieviešana;
- organizēti 25 valsts nozīmes pasākumi kultūrizglītībā, vides interešu izglītībā un tehniskajā jaunradē; īstenoti 78 pasākumi XI Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku laikā;
- turpinājās mūzikas un mākslas izglītības iestāžu valsts budžeta finansējuma pakāpeniska palielināšana, salīdzinot ar krīzes laiku;
- turpināta ES finanšu instrumentu līdzekļu piesaiste skolu ēku energoefektivitātes uzlabošanai un labiekārtošanai;
- izstrādāta un MK apstiprināta „Kultūras ministrijas padotībā esošo profesionālās vidējās kultūrizglītības iestāžu attīstības koncepcija”;
- par attaisnotajiem izdevumiem, par kuriem var saņemt iedzīvotāju ienākuma nodokļa atmaksu, tikuši atzīti arī izdevumi par interešu izglītības programmām bērniem; iesniedzot gada ienākumu deklarāciju, nodokļu maksātājs var atgūt pārmaksāto iedzīvotāju ienākuma nodokli arī par interešu izglītības programmu apgūšanu bērniem;
- tika turpināta talantīgu bērnu atbalstīšana olimpiādēs, konkursos un ar balvu starpniecību; KM piešķīra balvas jauniešiem par sasniegumiem starptautiskajos konkursos, izstādēs un skatēs mākslu nozarēs;
- bērniem un jauniešiem visā valsts teritorijā ir pieejami pakalpojumi 807 publiskajās bibliotēkās;
- LNB organizējusi mērķtiecīgus atbalsta pasākumus lasīšanas attīstībā (veicināšanā) un kultūras vērtību apzināšanā; izstrādājusi koncepciju par interaktīvas un uz jauniešu auditoriju vērstas mājas lapas par kultūras kanonu izstrādi un atjaunināšanu; Latvijas Kultūras akadēmija rīkoja Latvijas kultūras kanona konkursu vidusskolēniem;
- LNerB organizējusi pasākumus (konkursi, radošās darbnīcas, ekskursijas, izstādes) bērniem;
- NKC īstenojis projektu “Latvijas filmas Latvijas skolās”; portālā www.filmas.lv izveidota īpaša sadaļa, kurā pieejams atsevišķs tematisks filmu bloks, kā arī profesionālu pedagogu un kino speciālistu kopdarbībā izveidoti to papildinoši materiāli pedagogiem;

- akreditētajos Latvijas muzejos bērniem tika īstenotas muzejpedagoģisko programmu nodarbības; 25 Latvijas muzejos individuāla ekspozīciju un izstāžu apskate pieejama bez maksas;
- bērnu un jauniešu mērķauditorijai valsts teātri ir snieguši 765 izrādes, ko apmeklējuši 135 045 skatītāji; Latvijas Leļļu teātris nodrošinājis bezmaksas biļetes bērniem no Latvijas reģioniem. Kopumā notikušas 18 bezmaksas izrādes, ko noskatījušies 3960 bērni no Latvijas reģioniem; Latvijas Nacionālā opera un balets turpināja veidot daudzveidīgas izglītības programmas dažādām mērķauditorijām, lielāko daļu no tām – bērniem un jauniešiem;
- kā veltījums Latvijas valsts simtgadei uzsākta iniciatīvas „Latvijas skolas soma” īstenošana, kuras mērķis ir nodrošināt vairāk kā 200 tūkstošiem Latvijas skolas vecuma bērniem un jauniešiem valsts garantētās izglītības iegūšanas ietvaros iespēju klātienē pieredzēt Latviju, izzināt un iepazīt Latvijas vērtības un kultūrtelpu, spēcinošas pieredzes sajūtu un valstisko identitāti;
- turpināta brīvprātīgās kustības “Jaunsardze” īstenošana; izstrādāta Jaunsardzes attīstības programma 2016.–2024;
- AIM sniegusi atbalstu valsts aizsardzības mācības ieviešanai izglītības iestādēs un mācību priekšmeta pilnveidošanai;
- VPD rīkoja pasākumu „Izlīguma nedēļa”, kura mērķis bija veicināt izpratni par taisnīguma atjaunošanas filozofiju un tās pieejām, sadarbības iespējām un dienesta izlīguma praksi (galvenā mērķauditorija bija: skolēni, skolotāji, sociālie pedagogi un citi izglītības iestāžu darbinieki);
- tika nodrošināti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi 2 473 no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem, kā arī 1 bērnam, kurš pārskata gadā cietis no cilvēku tirdzniecības;
- Latvijas Bērnu fonds turpināja vienotas rehabilitācijas sistēmas izveides darbu vardarbībā cietušo bērnu rehabilitācijas nodrošināšanai;
- lai pasargātu bērnus no vardarbības turpināšanās ģimenē, vardarbības veicējiem piemēroti ierobežojumi attiecībā uz kontaktēšanos ar cietušo bērnu vai atrašanos vienā mājoklī; līdz 2015.gada 31.decembrim kopumā pieņemts 891 tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību; VP pieņēmusi 163 policijas lēmumus par nošķiršanu;
- VBTAI UT turpināja nodrošināt psihologu konsultācijas (116111) bērniem krīzes situācijās; tālrunis arī rīkoja informatīvas kampaņas sabiedrības informēšanai par aktuāliem bērnu tiesību jautājumiem, kuru ietvaros tālruņa konsultācijas bija iespējams saņemt arī bērnu vecākiem un speciālistiem;
- TM turpināja Preventīvo piespiedu līdzekļu likumprojekta izstrādes darbu;
- izveidots Palīdzības dienests noziegumu upuriem 116006;
- VPD īstenojis vairākas atbalsta (un uzvedības korekcijas) programmas bērniem, kuri izdarījuši likumpārkāpumus, arī ieslodzījumā esošajiem bērniem; VBTAI arī nodrošinājis izlīgumu vadīšanu par noziedzīgajiem nodarījumiem, kurus izdarījuši bērni;
- izdarīti grozījumi KL, kas būtiski pastiprina kriminālatbildību gadījumos, kad noziedzīgie nodarījumi ir izdarīti pret bērnu (nepilngadīgo), personu, kas nav sasniegusi 16 gadu vecumu vai mazgadīgo;
- palielinot brīvības atņemšanas sodu apmērus, dzimumnoziegumi turpmāk ir kvalificējami tikai kā smagi vai sevišķi smagi noziegumi, tādējādi nodrošinot to, ka par šādu noziegumu neziņošanu personas var saukt pie kriminālatbildības;

- KL paredzētajiem dzimumnoziegumiem ir obligāti piemērojams papildsods - probācijas uzraudzība, palielinot tā piemērošanas iespējas no iepriekš paredzētajiem 3 uz 5 gadiem;
- attiecībā uz dzimumnoziegumiem tika noteikta jauna noilguma aprēķināšanas kārtība, t.i., gadījumos, kad noziedzīgs nodarījums vērsts pret bērna dzimumneaizskaramību, kriminālatbildības noilguma termiņu aprēķina no dienas, kad cietusī persona sasniegusi 18 gadu vecumu (20 gadi no smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanas dienas; 30 gadi, ja izdarīts nodarījums, par kuru var piespriest mūža ieslodzījumu);
- grozījumi KPL nosaka, ka prokuroram kā procesa virzītājam ir pienākums pieprasīt no VPD izvērtēšanas ziņojumu par personu, kura apsūdzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas līdz tam netika obligāti paredzēts;
- cīņā pret bērnu seksuālo izmantošanu tiek uzlabota informācijas apmaiņa starp VP teritoriālajām struktūrvienībām un nevalstiskajām organizācijām, notiek darbinieku kapacitātes celšana un apmācība, tajā skaitā, izmantojot Eiropola dalībvalstu praktisko pieredzi;
- turpināta Cilvēku tirdzniecības novēršanas pamatnostādņu 2014. – 2020.gadam ieviešana; lai ieviestu pamatnostādņēs noteiktos uzdevumus, īstenoti ES, kā arī Baltijas jūras valstu padomes projekti (STROM II, PROTECT u.c.);
- izveidota mājaslapa www.cilvektirdznieciba.lv, kur ir pieejama informācija par cilvēku tirdzniecību, tās riskiem, draudiem un sekām;
- valsts un pašvaldību institūcijas, kā arī nevalstiskās organizācijas veikušas sabiedrības informēšanas un izglītošanas pasākumus par cilvēku tirdzniecības riskiem, īpašu vērību pievēršot bērnu un jauniešu mērķauditorijai; izstrādāti metodiskie materiāli veiksmīgākai cilvēku tirdzniecības upuru reintegrācijai pēc pakalpojumu saņemšanas; izstrādātas praktiskās vadlīnijas speciālistiem, kuri uzrauga bērnus, kas šķērso robežas, un atbildīgajām valsts amatpersonām šādu bērnu aizsardzībai no cilvēku tirdzniecības;
- turpināti bērnu, vecāku un speciālistu informēšanas un izglītošanas pasākumi par bērnu drošību internetā; nodrošināts Latvijas Interneta asociācijas Drošāka interneta centra ziņojumu līnijas darbs (www.drossinternets.lv vai zinojumi@drossinternets.lv), identificējot nelegālu saturu; bērniem, kuri saskārušies ar šādu saturu internetā, VBTAI UT nodrošinājis iespēju saņemt psiholoģisku atbalstu (pasākumi projekta “Net-Safe Latvia” ietvaros);
- uzsākta Rīcības plāna personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā ieviešana Latvijas apstākļiem piemērotas sistēmas izveidei patvēruma meklētāju uzņemšanai, kā arī bēgļu un alternatīvo statusu ieguvušo personu sociālekonomiskās iekļaušanas pasākumi;
- turpināta nodarbinātības pasākumu īstenošana bērniem vasaras brīvlaikā;
- pieņemtas jaunas izmaiņas Darba likumā, precizējot gadījumus, kad darba devējam pienākums nekavējoties izbeigt darba tiesiskās attiecības ar darbinieku, kā arī pilnveidojot tiesisko regulējumu attiecībā uz pusaudžu nodarbināšanu;
- organizētas bērnu un jauniešu vasaras nometnes, kurās bērnu un jauniešu dalība tiek nodrošināta no pašvaldību, dalībnieku vecāku, piesaistīto atbalstītāju, organizāciju un uzņēmumu līdzekļiem, kā arī no dažādu projektu finansējuma;
- TM turpina izstrādāt Bērnu antisociālās uzvedības prevencijas likumprojektu;

- pašvaldības sadarbībā ar bērnu vecākiem, izglītības iestādēm, VP, sabiedriskajām organizācijām un citām iestādēm turpināja veikt likumpārkāpumu profilakses darbu ar bērniem;
- turpināti preventīvie pasākumi vardarbības mazināšanai bērnu vidū un izglītības iestādēs;
- veikta risku un vajadzību izvērtēšana visiem ieslodzījuma vietās esošajiem notiesātajiem bērniem; atbilstoši risku un vajadzību izvērtēšanas rezultātiem notiesātajiem tika izstrādāti individuālie resocializācijas plāni, iekļaujot tajos individuālus un atbilstošus piemērojamos resocializācijas līdzekļus antisociālas uzvedības un atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas riska pakāpes mazināšanai;
- turpināta speciālistu izglītošana, nodrošinot speciālo zināšanu apguvi bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- izstrādāti grozījumi normatīvajos aktos, lai nodrošinātu, ka bērnam par administratīvo pārkāpumu prioritāri piemēro audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus, savukārt administratīvo sodu piemēro tikai tad, ja audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana konkrētajā gadījumā nav lietderīga;
- tika nodrošināta audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu īstenošanu attiecībā uz bērniem, kuriem tas ticis piemērots kā alternatīva kriminālsodam vai administratīvajam sodam;
- pieņemti grozījumi normatīvajos aktos, kas paredz uzlabot tiflotehnisko un surdotehnisko palīg līdzekļu pieejamību vecākiem un aizbildņiem vai citām personām, kuras saskaņā ar bāriņtiesas lēmumu faktiski kopj un audzina bērnu, kā arī adoptētājiem pirmsadopcijas procesa laikā un audžuģimenes loceklim, kurš noslēdzis līgumu ar pašvaldību; minētie grozījumi paredz tiesības dzirdes aparātus par valsts budžeta līdzekļiem saņemt arī bērniem, kuriem noteikta I.vārdzirdības pakāpe (dzirdes zudums vismaz 25 dB labāk dzirdošajā ausī); tehnisko palīg līdzekļu sarakstā iekļauti jauni tehniskie palīg līdzekļi;
- MK apstiprinājis konceptuālo ziņojumu „Par papildus nepieciešamo finansējumu valsts nodrošināto tehnisko palīg līdzekļu pakalpojuma ieviešanā”;
- atbalstīti grozījumi normatīvajos aktos, lai paātrinātu lēmumu pieņemšanu lietās par aizgādību vai saskarsmes tiesībām, laulības šķiršanas lietās, tajā skaitā, lai pilnveidotu bāriņtiesu darbības regulējumu; grozījumi arī paredz precizējumus aizbildnības regulējumā, kā arī precizētu kārtību, kādā bērna vecāki un citas personas, kam uz to ir tiesības, drīkst tikties ar bērnu trešās personas klātbūtnē un noteikt minētās personas izraudzīšanas kārtību;
- VBTAI nodrošināja regulāru un sistemātisku bāriņtiesu darba uzraudzību, kā arī metodiskās palīdzības sniegšanu tām;
- VBTAI nodrošināja audžuģimeņu uzskaiti valstī, kā arī psiholoģisko palīdzību un informatīvo atbalstu audžuģimenēm, kā arī audžuģimeņu mācības; VBTAI audžuģimeņu konsultanti veikuši arī audžuģimeņu apmeklēšanu viņu dzīvesvietās, lai iepazītos ar audžuģimenēm, novērtētu to, kā tiek pildīti audžuģimenes pienākumi, kā arī, lai sniegtu audžuģimenēm konsultācijas un metodisko atbalstu;
- PMLP nosūtīja informatīvas vēstules nepilsoņiem ar aicinājumu reģistrēt Latvijas pilsonību bērniem; minētais pasākums veikts, lai veicinātu bērnu un jauniešu pilsonības iegūšanu; PMLP sniedza informāciju kompetentajām

institūcijām, lai veicinātu izpratni par Latvijas pilsonības iegūšanas jautājumiem;

- uzlabotas iespējas iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātājam saņemt iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu par apgādībā esošu personu;
- samazināta iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme 24% uz 23%;
- palielināta minimālā darba alga no 320 uz 360 *euro* mēnesī;
- valsts sāka nodrošināt brīvpusdienas arī 4.klases skolēniem; līdz 2015.gadam brīvpusdienas saņēma 1.–3.klašu skolēni;
- tika uzlabota situācija bērniem, kuri ir zaudējuši vienu vai abus apgādniekus, kā arī bērna ģimenei kopumā (apgādniekiem) saistībā ar pensiju indeksācijas politikas izmaiņām;
- paaugstināti sociālās apdrošināšanas iemaksu griesti;
- vairs netiek noteikti izmaksājamo pabalstu apmēru ierobežojumi slimības, maternitātes, paternitātes, vecāku un bezdarbnieka pabalstiem;
- ja sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimības dēļ ir iestājusies apdrošinātās personas nāve, atlīdzības apmērs katram mirušā apgādnieka bērnam nedrīkst būt mazāks par 65 procentiem no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta, t.i., 41,62 eiro (iepriekš bija noteikts – ne mazāk kā 50% no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra, t.i., 32,02 eiro);
- diferencēts ģimenes valsts pabalsta apmērs;
- Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija publiskojuši ziņas par Uzturlīdzekļu garantiju fonda parādniekiem;
- atsākta galvojumu izsniegšana mājokļu atbalsta programma personām, ar kurām kopā dzīvo un kuras apgādībā ir vismaz viens nepilngadīgs bērns.

Tekstā lietotie saīsinājumi

AIM	Aizsardzības ministrija
BTAL	Bērnu tiesību aizsardzības likums
BUPS	bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzējs
CSDD	Ceļu satiksmes drošības direkcija
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
dB	decibels
DTP+IPV	vakcinācija pret garo klepu, difteriju, stingumkrampjiem un poliomiēlītu
EM	Ekonomikas ministrija
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
ESPAD	Eiropas skolu pētījums par alkoholu un citām narkotiskajām vielām
GRT	garīga rakstura traucējumi
HIV/AIDS	cilvēka imūndeficīta vīruss/ iegūts imūndeficīta sindroms
HPP	HIV profilakses punkti
IEM	Iekšlietu ministrija
IEM IC	Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs
IKVD	Izglītības kvalitātes valsts dienests
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija

KL	Krimināllikums
KM	Kultūras ministrija
KPL	Kriminālprocesa likums
LAPK	Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss
LDz	VAS „Latvijas dzelzceļš”
LM	Labklājības ministrija
LNB	Latvijas Nacionālā bibliotēka
LNERB	Latvijas Neredzīgo bibliotēka
MK	Ministru kabinets
NEET grupas jaunieši	jaunieši, kuri dažādu iemeslu dēļ nav iesaistījušies nedz darba tirgū, nedz izglītības procesā vai apmācībā ⁷⁹
NKC	Nacionālais kino centrs
NLI	Nepilngadīgo lietu inspektori
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVD	Nacionālais veselības dienests
NVO	nevalstiskās organizācijas
PB	Pasaules Banka
PII	pirmsskolas izglītības iestādes
PMLP	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
PPII	privātā pirmsskolas izglītības iestāde
PTAC	Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
PVO	Pasaules Veselības organizācija
RAKUS/LIC	sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Rīgas Austrumu klīniskā universitātes slimnīca” stacionārs „Latvijas Infektoloģijas centrs”
SAM	Satiksmes ministrija
SPKC	Slimību profilakses un kontroles centrs
STI	seksuāli transmisīvās infekcijas
STS	seksuāli transmisīvās slimības
TM	Tieslietu ministrija
UV	ultravioletais starojums
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības
VBTAI	Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija
VDEĀVK	Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija
VDI	Valsts darba inspekcija
VI	Veselības inspekcija
VIAA	Valsts izglītības attīstības aģentūra
VISC	Valsts izglītības satura centrs
VM	Veselības ministrija
VP	Valsts policija
VPD	Valsts probācijas dienests
VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra

Labklājības ministrs

Jānis Reirs

⁷⁹ Termins aizgūts no angļu valodas: *young persons who are "Not in Education, Employment, or Training"*.

22.12.2016. 8.47

61 622

Lauris Neikens, Labklājības ministrijas Bērnu un ģimenes politikas departamenta vecākais eksperts, tālr. 67021673;
fakss: 67276445, Lauris.Neikens@lm.gov.lv